fondată în 1895
bpt
serie nouă

axel munthe

cartea de la san michele

★

biblioteca bpt pentru toti

Ilustrația copertei : Anacapri — vila San Michele — interior.

axel munthe

cartea de la san michele

★

TRADUCERE DE TEODORA SADOVEANU
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE DAN GRIGORESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1986
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Axel Munthe
THE STORY OF SAN MICHELE
John Murray, London
1962

PREFAȚĂ

Cînd Axel Munthe a început să scrie *Cartea de la San Michele*, avea 71 de ani ; povestea lui de dragoste începuse de mult, de pe vremea cînd, la 18 ani, student în medicină la Paris, venise pentru întîia dată la Anacapri, urcînd cele 777 de trepte tăiate în stîncă de împăratul Tiberiu, cel transformat de legendele țăranilor localnici într-o piază-rea ce veghează amenințătoare locurile acestea sălbatice și superbe. Tînărul suedez, venit de la Paris, nu se putuse împotrivi ispitei : duhul nepieritor al insulei, învesmîntat în manta roșie, îl îndemnase să vină aici să-și afle fericirea, așa cum, în urmă cu două mii de ani, îl chemase și pe împăratul copleșit de deznădejde să-și caute liniștea și uitarea pe insula unde marea, muntele și cerul se întîlnesc.

Vreme de peste 50 de ani, din ziua în care un tînăr cutezător a călcat pe pămîntul ars de soare de la Capri, pînă cînd un bătrîn ostenit de toate își lăsa capul pe umărul lui Francisc din Assisi, viața lui Axel Munthe se scurge în umbra ruinelor fostului palat imperial, loc al păcatului, devenit casă a iertării. În povestea vieții acesteia, miracolul se întîlnește cu tragedia adevărată, basmul spiridușilor cu imaginile înspăimîntătoare, reale, ale epidemiilor și războiului. Fără să fi avut pretenția de a crea o frescă a istoriei dramatice a unei jumătăți de secol, cartea de față e una dintre cele mai emoționante mărturii ale împotrivirii umanității față de tot ceea ce îi primejduiește liniștea și aspirațiile la frumusețe.

Unii istorici literari, obsedați de strictele împărțiri în genuri narative, s-au întrebat cărei categorii îi aparține *Cartea de la San Michele* : roman ? autobiografie ? proză memorialistică ? Autorul a primit cu multe rezerve încercările unor istorici literari de a-i plasa opera într-un loc precis al schemelor puse de ei la punct cu minuție și, într-un interviu publicat la scurt timp după apariția volumului, declara că unica lui preocupare fusese aceea „de a răspunde cu deplină onestitate unor întrebări care îl torturează pe oricine vrea să afle sensurile reale ale existenței lui și a altora" [1].

Axel Munthe nu era un debutant : în 1885, publicase un volum de povestiri, *Scrisori din Napoli*, evocînd experiența tînărului medic care participase la combaterea unei înfricoșătoare epidemii de holeră. Tablourile orașului pustiit de molimă, ale cartierelor sărace unde sicriele așteaptă la porțile cimitirelor, casele goale, cu ușile larg deschise, asemenea unor strigoi, spitalele înțesate cu oameni ce-și așteaptă moartea sînt pictate cu un simț exact al tragicului. Însușire pe care o va păstra și volumul *Schițe*, apărut în 1888 : descrierea vădește aceeași putere de a crea o atmosferă tragică, de a schița portrete de o mare simplitate, respingînd deopotrivă grandilocvența și sentimentalismul. Unele dintre aceste povestiri își vor relua locul în ampla evocare a anilor de tinerețe din scenele pariziene și napolitane ale *Cărții de la San Michele*, păstrîndu-și calma lumină a încrederii în bine și în frumos ce învăluie lumea aceasta a suferinței și a dureroasei resemnări. Un volum din 1909 de *Scrisori și schițe* ilustra aceeași tematică, relevînd aceeași aspirație fundamentală la solidaritate între toți oamenii lumii.

În timpul primului război mondial, doctorul Munthe a plecat voluntar pe frontul de pe Somme, într-o echipă a Crucii Roșii. Gest care nu putea să surprindă pe nimeni : medicul suedez se aflase pretutindeni printre victimele marilor catastrofe, printre bolnavii de holeră de la Napoli, printre înfometații rămași în ruinele Messinei năruite de cutremur, în spitalele pentru săraci din marile orașe ale Europei. Volumul din 1916, *Crucea Roșie și*

[1] G. Munthe, G. Vexhuli, *The Story of San Michele* (Povestea lui San Michele), New York, 1953, p. 121.

Crucea de Fier, e un eseu scris pe un ton polemic mult mai violent decît cel din scrierile anterioare. Munthe compune o diatribă împotriva celor care au adus nenorocirea războiului asupra popoarelor lumii, înțelegînd că zecile de mii de cadavre ce acopereau cîmpurile de luptă din Franța erau rezultatul unei politici de un revoltător cinism, urmărind creșterea profiturilor celor bogați. Mizeria din tranșee și din spitalele de campanie, descurajarea soldaților și spaima celor rămași în spatele frontului, imaginea tragicelor convoaie de refugiați, toate contrastează cu emfaticele fraze din comunicatele de război și din broșurile distribuite de comandamentele armatelor beligerante.

Dezorganizarea rețelelor de aprovizionare, micile hoții ale bucătarilor și ale ofițerilor de intendență, marile afaceri ale firmelor ce furnizează provizii și îmbrăcăminte regimentelor aruncate în luptă sînt descoperite pe rînd și înfățișate într-un vast tablou al corupției, descrisă cu o precizie a ansamblului care face din Axel Munthe un maestru (din păcate prea puțin cunoscut) al pamfletului. Semnificativ, cartea lui era publicată în același an cu unul dintre cele mai de seamă romane de război, *Focul* lui Barbusse. Evident, sînt multe deosebiri de temperament între cei doi scriitori ; dar îi unește aceeași profundă convingere umanistă, amîndoi detestă cu aceeași oroare tot ceea ce îl rănește și îl umilește pe om.

Pe vremea aceea, Axel Munthe era o personalitate recunoscută a vieții medicale europene. Prestigiul său se constituise încă din tinerețe, cînd absolventul celebrelor universități de la Uppsala și Paris obținuse răsunătoare succese și ca medic al săracilor din Cartierul Latin, și al lumii bune din cartierele elegante. O aflăm din mărturisirile cuprinse în cartea de față, cele despre viața lui printre cei sărmani scrise cu învăluitoare duioșie, celelalte cu un umor și cu o autoironie acidă.

S-a născut la 31 octombrie 1857 în orășelul suedez Oskarshamn din provincia Kalmar, pe țărmul Balticei, în sudul țării. Tatăl, farmacistul orașului, descindea dintr-o veche familie flamandă care, cu foarte multă vreme în urmă emigrase în Germania, la Lübeck, și, de aici, în secolul al XVI-lea, în Suedia. Axel a primit o educație foarte îngrijită ; ca și fratele său, Arnold, cu un

an mai mare decît el (care va ajunge dramaturg de succes, dar celebritatea lui se va datora mai ales studiilor de istorie navală a Suediei, domeniu în care va deveni personalitatea cea mai de seamă a țării sale), a învățat temeinic matematica, istoria și, firește, limbile străine.

În 1881, a absolvit cursurile Școlii de Medicină a Universității pariziene, unde a studiat cu celebrul Jean Martin Charcot, al cărui nume era destul să fie rostit pentru a-i umple de admirație și de spaimă pe studenți. Studiile în clinica de la Salpêtrière — pe care Charcot o conducea ca un adevărat despot — s-au încheiat rău (așa cum își amintește Munthe în cartea de față, încă înfiorat, după 50 de ani, de figura încruntată, neiertătoare a magistrului). Tînărul suedez fusese, pur și simplu, alungat din clinică pentru că voise să o salveze pe una dintre fetele cu care Charcot își făcea experiențele publice — transformate întotdeauna în dureroase și umilitoare spectacole. Intervenția lui Munthe e foarte caracteristică pentru firea unui om care nu accepta tortura nici unei ființe, nici măcar în beneficiul științei. Îl indigna și folosirea ciinilor, a cobailor, a șoarecilor pentru studierea diverselor maladii. La judecata sufletului care se pregătește, în finalul *Cărții de la San Michele*, să își părăsească trupul, e apărat de bunul San Rocco, prietenul ciinilor, primind astfel răsplata pentru mila arătată făpturilor necuvîntătoare. Și cel care îi aduce iertarea e Francisc din Assisi însuși : el vine înconjurat de păsări, „în fruntea unui alai de cerșetori și osîndiți", întruchipare a blîndeții pe care Axel Munthe însuși a slujit-o întreaga viață. Poate că printre păsările din cortegiul blîndului Francisc se aflau și cîteva dintre cele pe care le salvase singuraticul de la San Michele cînd propunerea lui de a se interzice vînătoarea păsărilor călătoare ce treceau prin Capri a fost acceptată de guvernul italian și a devenit lege.

Conflictul cu Charcot e unul dintre episoadele cele mai semnificative ale biografiei lui Munthe. Se deslușește cu ușurință, de altminteri, în povestirile sale cu caracter rectiliniar, puțin înclinat spre concesii dacă știa că dreptatea e de partea lui. Nu a avut ceea ce se cheamă „talent diplomatic", ci mai curînd a știut să-și folosească puterea de convingere, argumentele ca să

obţină cîte un avantaj pentru protejaţii lui — oameni obidiţi sau sărmane fiinţe lipsite de grai. Episodul *John* din *Cartea de la San Michele*, în care medicul îl caută pe copilul părăsit de mamă-sa, îl găseşte după stăruitoare investigaţii şi, în cele din urmă, îi asigură un cămin unde va avea parte de căldura — întotdeauna refuzată pînă atunci — e elocvent în această privinţă. Lecţia aspră pe care, în capitolul *Avenue de Villiers*, o dă contesei, ipohondră cu distincţie, ajutînd-o să descopere adevărata faţă a Parisului e, desigur, un alt exemplu convingător.

Dar înfruntarea profesorului Charcot e cu totul altceva : personalitatea lui era recunoscută de întreaga Franţă, studenţi şi medici cu experienţă veneau la lecţiile de la Salpêtrière, unde — spun istoriile medicinii — el a creat cea mai importantă clinică de neurologie din vremurile moderne. Era un om cu o cultură extraordinar de cuprinzătoare (la sfîrşitul deceniului în care se petrece întîmplarea relatată de Axel Munthe, va publica două cărţi, foarte des citate şi astăzi, despre diformităţile patologice reprezentate în artele plastice), autoritatea cea mai de seamă într-un domeniu al medicinei ale cărui temeiuri ştiinţifice abia începeau să se clădească. Dar această personalitate profund respectată de studenţii şi de colegii săi iubea prea mult spectacolul. Lecţiile lui din clinica pariziană deveniseră un punct de atracţie nu numai pentru specialişti, ci şi pentru lumea bună din marele oraş. Şi, surprinzător, marele profesor încuraja popularitatea mondenă a demonstraţiilor lui, evident deloc lipsită de valoare ştiinţifică.

Poate să fi fost şi acest aspect al „cursurilor de marţi" ale lui Charcot care să-l fi indignat pe viitorul medic al săracilor şi pe ironicul salvator al bolnavilor bogaţi mistuiţi de maladii închipuite. Pe duşmanul oricăror reclame, pe tînărul care, nu o dată, se strecura nevăzut din camera pacientului salvat şi rămas cu ai săi, prea tulburaţi de bucurie pentru a-şi mai aminti de cel căruia îi datorau aducerea din nou printre cei vii a muribundului. Dar şi mai sigur e că scena finală a capitolului *La Salpêtrière* e încheierea firească a unei adversităţi mult mai complexe între tînărul medic suedez şi profesorul a cărui stăpînire despotică se întindea nu numai asupra uneia dintre marile clinici

ale Universității pariziene, ci asupra unui întreg teritoriu al medicinei acelei vremi.

Munthe era adept al Școlii de la Nancy, a cărei doctrină se opunea net teoriilor lui Charcot ; aflăm de la el că magistrul de la Salpêtrière avea destule motive să nu-l agreeze, de vreme ce i se arăta cîte un articol în care suedezul susținea concepțiile lui Liebeault și Bernheim, cei doi profesori de la Nancy. Mai tîrziu, un coleg de generație al lui Munthe, vienezul Sigmund Freud, se va declara de acord cu concluziile medicilor de la Nancy privitoare la hipnoză și la isterie, subiectele atît de dragi lui Charcot și care făcuseră celebre „lecțiile de marți". Faptul că medicina modernă le-a dat dreptate lui Liebeault, Bernheim și Freud (și, implicit, lui Munthe) e un detaliu lipsit de importanță pentru discuția de față. Oricum, însă, el dovedește solida pregătire profesională a medicului suedez care nu se lăsa impresionat nici de celebritatea lui Charcot, nici de spectaculoasele lui demonstrații.

Dar, cu siguranță, motivul cel mai puternic al intervenției lui Axel Munthe a fost imensa milă față de bătrînii părinți ai Genevievei, inocenta victimă a demonstrațiilor de hipnoză ; sărmana făptură cu o psihologie profund alterată de spectacolele organizate de Charcot, depersonalizată, trebuia restituită vieții normale. Părinții ei o așteptau, înspăimîntați de scena „isteriei marelui curcubeu" ce se declanșase sub privirile lor care nu înțelegeau cum obrazul de o tinerească prospețime a bietei lor fiice se poate schimonosi atît de îngrozitor. Îndemnat de un sentiment firesc de milă, Munthe încearcă să o supună pe Genevieve unui tratament prin hipnoză care s-o scoată de sub voința profesorului. Dar eforturile lui dau greș, sînt prost interpretate, medicul suedez e învinuit de gînduri necurate, pe cînd nefericita pacientă se prăbușește într-o criză teribilă.

Un eșec care poate fi iertat, pentru că totul a pornit din cele mai curate intenții : dar nu poate fi, desigur, trecut cu vederea. Cu toate că adevărații vinovați fuseseră Charcot și adepții lui, Axel Munthe are puterea să-și recunoască partea de vină și, după o jumătate de secol de la drama al cărei erou fusese, să privească întreaga întîmplare cu aceeași sinceră emoție ca și în

ziua ciocnirii cu magistrul de la Salpêtrière. Poate că vîrsta îi adusese înțelepciunea, îl învățase să se uite la sine însuși cu o anume detașare ; dar nu într-atît încît să-și ascundă greșelile. Nu șovăie să-și aducă aminte și de alte încălcări ale jurămîntului hipocratic. Unele tragice : în timpul epidemiei de la Napoli, lasă ca un om despre care numai el își dă seama că încă mai trăiește, doctorul Villari, să fie aruncat în groapa comună, împreună cu alte sute de holerici ; asta pentru a evita ca soția lui să-i vadă chipul îngrozitor, „ca însăși moartea", bărbatul frumos de odinioară prefăcut într-un spectru hidos. Altele de un burlesc irezistibil : fanfaronul ucigaș de păsări, prea bun prieten al sticlei de brandy, mîndru de înfățișarea care îi aducea nenumărate succese erotice, e transformat într-un biet bolnav, doborît de spaimă, observîndu-și cu înfrigurare simptomele : sugestionîndu-l, doctorul i-a pedepsit trufia și a răzbunat bietele păsări ucise. Abaterile de la principiile deontologice sînt justificate, dar ele rămîn, orice s-ar spune, abateri.

Dacă i-ar fi știut aceste păcate, nu încape îndoială că temuții judecători din finalul cărții l-ar fi osîndit pentru vecie, iar bunul San Rocco și prea-iertătorul Francisc nu ar fi avut temeiuri să alunge această osîndă. Dar în cumpăna judecății medicului Axel Munthe trag înspre iertare multele fapte bune pe care le-a săvîrșit în anii lungi în care prietenul celor sărmani și al jivinelor lipsite de apărare i-a ajutat pe toți cei ce aveau nevoie de el.

Și mai e un motiv pentru care autorul *Cărții de la San Michele* ar avea dreptul la iertare : marea lui candoare. Axel Munthe *trăiește* poveștile, se întîlnește cu spiridușii Laponiei, găsește urmele animalelor pe care legendele din Anacapri le-au adus să trăiască în peșterile adînci, scobite în stîncile țărmului, împreună cu vîrcolacii și cu umbra funestă a împăratului Tiberiu și, cine știe ?, cu vreun zeu coborît din îndepărtatele mitologii. Are puterea să trăiască la fel de firesc în lumea adevărată și în cea ireală. În dramele și în comediile cotidianului și în poezia visului.

Dar, în același timp, cu oamenii Sudului italian, superstițioși, deprinși să vadă peste tot intervenții ale supranaturalului, Munthe demitizează, adesea într-un chip foarte amuzant, legendele

sacre. În aceeași seară în care asistă la uluitoarele calcule ale preoților care își aleg numerele ce urmează să le joace la loterie, ascultă un călugăr zdrențăros care o slăvește pe Madonna și îl învinuiește pe Crist că și-a făcut mama să plîngă și că nu a arătat nici un pic de recunoștință față de ea : „De-aceea a și ajuns atît de rău", își termină el gîndul. E, însă, limpede că doctorul Munthe se simte bine printre oamenii aceștia copilărești și cinstiți și că bogata lui clientelă de la Paris și de la Roma îl obosește. După lungile nopți de veghe la căpătîiul unui bolnav din cartierele sărace, nu simte niciodată nevoia să fugă, să se ascundă, să se apere. Nici la Napoli, în toiul molimei, nici la Messina, unde asasinii scăpați din închisorile năruite, se ascund în ruine și jefuiesc casele ai căror locuitori au murit în cutremur, nu se simte atît de amenințat cum e printre pacienții suferind de închipuite colite, apendicite sau de insomniile provocate de hrana prea abundentă și de plictisul celor care nu au nimic de făcut. Chiar și atunci cînd ajunge în culmea celebrității, cînd bogătașii diverselor țări europene se mîndresc că fac parte din clientela lui, Axel Munthe își păstrează luciditatea și privește cu ironie în jur, înțelegînd exact mecanismul psihologic și social al fenomenului.

Cartea de la San Michele conține, deopotrivă, o suită de admirabile descrieri. Peisajul napolitan, apăsător, în zilele epidemiei, lugubrele priveliști din Messina unde cutremurul a zvîrlit cosciugele din morminte, iar cei rămași în viață rătăcesc înfometați pe străzile pustiite sînt înfățișate cu un incontestabil simț plastic. Axel Munthe e înzestrat cu o forță a picturalului care îl face să pară că scrie ușor, fără efort, că paginile cărții sînt consemnări ale unor impresii, ale unor amintiri și nu implică nici un fel de proiect al construcției descriptive. Presupunere, evident, falsă : o lectură atentă a textului pune în lumină o știință precisă a efectelor, a dozării, a contrastelor. Pentru că Munthe e unul dintre cei care au conștiința existenței cititorului ; el i se adresează, vrea să-i comunice, să-l convingă de adevărul semnificației cuprinse în faptele prezentate de el. *Cartea*

de la San Michele nu e, pur și simplu, un volum de confesiuni : ea e clădită în jurul unor idei esențiale.

E adevărat că aceste idei nu sînt niciodată formulate cu ostentație, că ele vor trebui căutate în însăși desfășurarea episoadelor, în portretele personajelor, în priveliștile surprinse întotdeauna cu o copleșitoare bucurie a naturii sau cu un dramatic simț al amenințărilor care-l pîndesc de pretutindeni pe om. Sub aparența ușurință a stilului, se ascunde un efort constant de construcție a unei demonstrații de ordin moral.

Axel Munthe crede în dreptul fundamental la fericire al oamenilor. E un epicureic care descoperă bucuriile în tot ceea ce îi oferă existența, în înfățișările naturii, în munca lui de fiecare zi. Una din marile lui bucurii e aceea de a se confunda cu lumea din preajmă ; și, mai presus de toate, conștiința că are puterea de a face bine oamenilor și prietenilor lor — sărmanele dobitoace lipsite de apărare. Pretutindeni unde ajunge — la Paris și la Roma, la Anacapri sau în Laponia — el regăsește certitudinile vieții pe care nu i le poate tulbura nici prezența necontenită a morții. Paginile lui devin, astfel, un imn de laudă a lumii intonat de un om cu inimă mare. Cugetul lui e luminat de înțelesurile vieții, ale fraternității cu ceilalți oameni și cu jivinele necuvîntătoare. Însemnările lui pline de tandrețe despre păsări și cîini, despre sărmanii prizonieri ai grădinilor zoologice sînt la fel de impresionante ca și despre săracii din Cartierul Latin, din casele mizere ale celorlalte orașe mari, despre țăranii și călugării insulei pe care a îndrăgit-o atîta, întrupări ale unei infinite candori, iubind și urînd cu infinită sinceritate. Dar mai ales iubind.

Iubirea e suprema justificare a existenței umane în cartea lui Axel Munthe. Toate faptele și gîndurile lui înseamnă iubire. Și de aceea nimic nu i se pare prea greu. Ființei omenești, așa cum o înțelege el, nu numai că nimic nu îi este străin, ci nimic nu i se pare nedemn de marea sa iubire. La o asemenea încheiere nu poate ajunge decît un om care a atins înțelepciunea adîncă a dragostei. E ceea ce îi dă energia aceasta uimitoare cu care luptă împotriva molimii și, s-ar spune, miraculoasa putere de a nu

în doborît de cumplita boală ce-i seceră, cu miile, pe ceilalți. Umanismul militant al lui Munthe înseamnă dăruire, înseamnă dragoste față de frații-oameni aflați în primejdie și indiferență față de pericolele ce îl amenință pe el însuși.

Viața la San Michele nu reprezintă, de aceea, un refugiu, nu e odihna la care socotește că are dreptul cel care, o viață întreagă, s-a dăruit unei profesii ce a avut întotdeauna înțelesul întîlnirii cu primejdiile ascunse. E împlinirea unui ideal la care, încă din tinerețe, a aspirat un om îndrăgostit de frumusețe, un om identificat cu natura, fermecat de legende și de mituri. În insula vegheată de amintirea blestemată a împăratului tiran, el trăiește sentimentul fraternității cu oamenii : nu o despărțire de lume, ci o confundare cu ea, împlinită sub semnul desăvîrșirii, al eternității.

Din cioburile vechii civilizații romane, din fragmentele de sculpturi risipite pretutindeni pe pămîntul pietros de la Anacapri și pe lîngă care oamenii acestui secol trec indiferenți, ignorîndu-le, Axel Munthe reface temeiurile unei judecăți privitoare la permanențele speciei umane. Nu concluzia sceptică a timpului ce năruie civilizații, ci o meditație mereu confirmată de prezența acestor vestigii, asupra permanențelor spiritului uman. Un optimism lipsit de emfază, un sentiment stenic al vieții care i-a dat, de altminteri, putere unui bătrîn aproape orb să compună unul dintre cele mai ample elogii ale vieții din cîte cunoaște literatura secolului al XX-lea.

Cîndva, Heine spunea despre sine că e un brad din nord care se visează palmier. Axel Munthe, venit din depărtările Scandinaviei, trăind atîta vreme în cartierele mohorîte ale sărăcimii pariziene, afla la Anacapri soarele, răsfrînt în apele calme ale Golfului Napoli, în stîncile insulei și în zidurile albe ale caselor. Copleșitoare această bucurie a luminii din cartea unui om pe care cei care l-au văzut în ultimii lui ani, la San Michele, și-l amintesc pipăindu-și drumul cu bastonul, dar vorbind cu aceeași liniștită patimă despre înfățișările lumii ce se iveau pînă departe, spre fumul Vezuviului, spre munții ce ascundeau ruinele

străvechiului Pompei și spre marele oraș, Napoli, unde el supraviețuise unui alt cataclism.

Cînd avea să publice *Cartea de la San Michele,* Axel Munthe lucra la o altă scriere care avea să vadă lumina tiparului în 1931 — *Cartea veche despre oameni și animale.* Era un adevărat testament intelectual, întregind înțelesurile volumului ce abia apăruse, dar avusese timp să devină una dintre cele mai celebre cărți din literatura acestui veac. Volumul din 1931 era, deopotrivă, o carte *despre viață și despre moarte,* scrisă în termeni mai precișî decît toate celelalte scrieri ale lui Munthe care o precedaseră. Firește, ea nu aducea noutăți importante în gîndirea autorului ei. Dar tocmai consecvența pe care o revelează e întru totul semnificativă.

Aceeași dragoste pentru natură, pentru oameni și pentru animale. Aceeași convingere adîncă, exprimată cu aceeași admirabilă simplitate, că pricipalul țel al umanității s-ar cuveni să fie înțelegerea. Viața și moartea sînt consubstanțiale, făptura omenească nu ar trebui să se teamă nici de una, nici de cealaltă ; ci ar putea să învețe de la dobitoace — care, e convins Axel Munthe — știu mai multe despre moarte decît știu oamenii și, de aceea, nu se înspăimîntă de ea. Nici în această carte nu sînt consemnate judecăți de valoare referitoare la istoria speței umane ; dar tot ceea ce scrie Axel Munthe e gîndit și aici sub semnul înțelegerii sensurilor ce se desprind din viața oamenilor, din împrejurările ei concrete. Într-o vreme în care, în literaturi, se desluseau atîtea ecouri ale neîncrederii în viață, atîtea disperări și nevroze, bătrînul medic își încheia o operă ce semnifică o laudă pasionată a vieții și a oamenilor ce pot întemeia o lume a frumosului și a binelui.

Curiozitatea, niciodată satisfăcută pe deplin, e aceea care i-a dat, la rîndul ei, lui Axel Munthe puterea să privească fără teamă la faptele vieții și ale morții. Nu numai în zilele tragice de la Napoli și de la Messina (unde, să nu uităm, a plecat voluntar, să înfrunte răul). Nu numai în vremea măcelului de pe Somme despre care a scris în *Crucea Roșie și Crucea de Fier.* Ci și în atîtea împrejurări ale propriei vieți. Întîmplarea de pe Mont Blanc

în care — tîrît de lavină, rănit la cap, e azvîrlit într-o groapă înghețată, cu pereți netezi, de unde pare să nu fie nici un fel de ieșire — el nu trăiește spaima sfîrșitului, ci are satisfacția că, în cele din urmă, o să afle răspuns la obsedantele lui întrebări despre moarte, e caracteristică. După cum caracteristică e și întoarcerea, a doua zi după accident, cu picioarele degerate, la clinica de la Hôtel Dieu, ascultînd asprele și generoasele dojeni ale bunului profesor Tillaux. Totul e firesc, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, ca și cum rostul vieții unui om e să se întîlnească, din cînd în cînd, cu moartea. Axel Munthe rămîne mereu un copil, capabil de minunate mirări, de entuziasme și de inocente fapte necugetate.

Prietenia lui cu oamenii simpli, cu animalele și cu spiridușii poveștilor, naturalețea cu care, fără complicate procese de conștiință, pus să aleagă între bine și rău, alege întotdeauna binele, pentru că intuițiile lui sînt sigure și pentru că e îndrumat, aproape fără să-și dea seama, de o mare dragoste pentru tot ceea ce e bun, frumos și folositor oamenilor ; iată o față esențială a firii lui Munthe.

Se spunea, destul de des în anii în care Axel Munthe trăia în aparenta însingurare de la San Michele, că e un cetățean al lumii, „un om care nu are alte rădăcini decît pe acelea împlîntate în orizontul fără de sfîrșit al întregii umanități“ [1]. Ceea ce nu e adevărat decît în parte. S-a simțit, e drept, părtaș al destinului tuturor celorlalți oameni, a visat întotdeauna la marea frățietate. Dar nu și-a părăsit sufletește niciodată țara. Dovadă că atunci cînd, obosit de împrejurările dramatice ale existenței, își caută un sprijin, pleacă să se întremeze printre ai săi, în Suedia, și călătorește pînă în ținuturile ei înghețate al căror aer tare îi dă putere să se întoarcă să lupte cu epidemiile.

A cerut cetățenia britanică, într-un moment în care s-a socotit alungat din San Michele, casa dragă inimii sale. Dar nu a ales viața în această insulă unde s-ar fi simțit apărat împotriva catastrofei pe care o reprezenta războiul, ci s-a întors pe Continent și a

[1] K. Bonde, *A l'ombre de San Michele* (La umbra lui San Michele), Paris, 1947, p. 102.

plecat pe front, unde știa că e nevoie de el pentru salvarea vieților. A trăit atîta vreme la San Michele pe care l-ar fi vrut izolat cu totul de restul lumii, protestînd și la gîndul că ar fi putut exista o linie de telegraf care să lege Capri de Italia ; dar, pînă în ultimele lui clipe a rămas suedez.

După ce, cu nemăsurate eforturi, a cumpărat și a restaurat vila de la San Michele, a donat-o țării lui. Și a plecat să moară pe pămîntul Suediei, unde s-a stins la 11 februarie 1949. Avea aproape 92 de ani și, de la cei care l-au întîlnit în anii lui din urmă, aflăm că trăia marea tristețe a încă unei tragedii de care omenirea nu știuse să se apere — cel de-al doilea război mondial. Cel care își dăruise viața idealului bunătății și fraternității umane pierea covîrșit de o realitate în chip atît de tragic opusă viselor lui. Totuși, după încheierea, în 1945, a războiului, s-a întors la speranțele lui de odinioară : credea din nou în frumusețea lumii, în pacea și în puterea ei de a crea binele. Dar nu mai avea entuziasmul de dinainte de catastrofă [1].

Literatura lui rămîne, însă, ca un exemplu de încredere în înțelepciunea și în bunătatea naturală a omului și mesajul lui își păstrează neatinsă semnificația umanistă pe care i-a conferit-o un visător, un prieten a tot ceea ce înseamnă viață. Și, în felul lui, un luptător.

DAN GRIGORESCU

[1] Vezi Ingmar Stein, „A day with Axel Munthe" (O zi cu Axel Munthe), în *The Times Literary Supplement*, 15.IX.1947, p. 8.

TABEL CRONOLOGIC

1857 *31 octombrie* La Oskarhamm (provincia Kalmar, Suedia) se naşte Axel Munthe.

Flaubert — *Doamna Bovary* ; Baudelaire — *Fleurs du mal* (Fr.) ; Eliot — *Silas Marner* (Angl.).

1858 Longfellow — *Miles Standish* ; Holmes — *Autocratul de la micul dejun* (Amer.) ; Goncearov — *Oblomov* (Rus.).

1859 Mistral — *Mireille* ; Hugo — *Legenda secolelor* (Fr.) ; Darwin — *Originea speciilor* (Angl.).

Începe lupta pentru unitatea naţională a Italiei. Unirea Ţărilor Române.

1860 Ostrovski — *Furtuna* ; Turgheniev — *Părinţi şi copii* (Rus.) ; Bryant — *Un imn al pădurii* ; Hawthorne — *Faunul de marmură* (Amer.) ; Spencer — *Primele principii* (Angl.) ; Odobescu — *Mihnea Vodă cel rău* ; *Doamna Chiajna* (Rom.).

1861 Dostoievski — *Amintiri din casa morţilor* (Rus.) ; Goncourt — *Sora Philomène* (Fr.) ; Longfellow — *Goana lui Paul Revere* (Amer.).

Proclamarea regatului Italiei. Izbucneşte războiul civil din Statele Unite ale Americii.

1862 Hugo — *Mizerabilii* ; Flaubert — *Salammbô* ; Leconte de Lisle — *Poeme barbare* (Fr.) ; Hebbel — *Nibelungii* (Germ.).

Guvernul suedez întreprinde măsuri pentru democratizarea administrației locale.

1863 Fromentin — *Dominique* ; Gautier — *Căpitanul Fracasse* (Fr.) ; Longfellow — *Povestiri din hanul de lîngă drum* (Amer.) ; Fondarea „Junimii" (Rom.).

1864 Vigny — *Destine* (Fr.) ; Tennyson — *Enoch Arden* ; Browning — *Dramatis personnae* (Angl.) ; Whittier — *În vreme de război* (Amer.).

Întemeierea primei Internaționale.

1865 Tolstoi — *Război și pace* (Rus.) ; Wagner — *Tristan și Isolda* (Germ.) ; Lewis Carroll — *Alice în țara minunilor* (Angl.) ; Whitman — *Răpăit de tobe* ; Twain — *Broasca săltăreață* (Amer.) ; Hasdeu — *Ion Vodă cel Cumplit* (Rom.).

Reforma parlamentară în Suedia.

1866 Ibsen — *Brand* (Norv.) ; Dostoievski — *Crimă și pedeapsă* (Rus.) ; Daudet — *Scrisori din moara mea* (Fr.) ; Swinburne — *Poeme și balade* (Angl.) ; Whittier — *Înzăpeziți* (Amer.) ; De Sanctis — *Scrieri critice* (It.) ; Bolintineanu — *Florile Bosforului* (Rom.).

Partidul Agrarian, recent creat, cîștigă alegerile din Suedia.

Izbucnește războiul dintre Austria și Rusia.

1867 Longfellow — *Divina Comedie* ; Bret Harte — *Romane condensate* (Amer.).

Apare primul volum al *Capitalului* lui Karl Marx.

Proclamarea Imperiului Austro-Ungar.

1868 Dostoievski — *Idiotul* (Rus.) ; Baudelaire — *Arta romantică* (Fr.) ; Browning — *Inelul și cartea* (Angl.) ; Longfellow — *Tragediile din Noua Anglie* ; Louisa May Alcott — *Micile doamne* (Amer.) ; Hristo Botev — *Poezii* (Bulg.).

1869 Carl Snoilsky — *Poezii* ; August Strindberg — *Sfîrșitul Eladei* (Suedia) ; Flaubert — *Educație sentimentală* ; Sully Prudhomme — *Solitudini* ; Verlaine — *Serbări galante* ; Lautréamont — *Cîntările lui Maldoror* (Fr.) ; Twain — *Ageamiii în străinătate* ; Bret Harte — *Exilații din Poker Flat* (Amer.).

Inaugurarea canalului Suez.

1870 Dostoievski — *Demonii* (Rus.) ; Emerson — *Societate şi solitudine* (Amer.).

Războiul franco-prusian.

1871 Rimbaud — *Corabia beată* (Fr.) ; Longfellow — *Divina Tragedie ;* Henry James — *Un pelerin plin de pasiune ;* Whitman — *Perspective democratice* (Amer.).

Comuna din Paris. Unificarea Germaniei.

1872 Strindberg — *Jupîn Olof* (Suedia) ; Daudet — *Tartarin din Tarascon* (Fr.) ; Butler — *Erewhon* (Angl.) ; Holmes — *Poetul la micul dejun* (Amer.) ; C. F. Meyer — *Nuvele ;* Nietzsche — *Originea tragediei* (Germ.) ; Macedonski — *Prima verba* (Rom.).

Roma este proclamată capitală a Italiei.

1873 Saltîkov-Scedrin — *Domnii Golovliov ;* Tolstoi — *Anna Karenina* (Rus.) ; Rimbaud — *Un anotimp în infern ;* Corbière — *Amoruri galbene* (Fr.) ; Peréz Galdós — *Episoade naţionale* (Sp.) ; Twain şi Warner — *Vîrsta de aur* (Amer.) ; Verga-*Nedda* (It.) ;

1874 Flaubert — *Ispitirea Sfîntului Anton ;* Barbey d'Aurevilly — *Diabolicele* (Fr.) ; Alarcón — *Tricornul* (Sp.) ; Odobescu — *Pseudokinegetikos* (Rom.).

1875 Axel Munthe îşi începe studiile medicale la Universitatea din Uppsala.

Whitman — *Memorii din timpul războiului* (Amer.).

1876 Munthe îşi continuă studiile de medicină la Paris ; în acelaşi an vizitează Anacapri.

Jacobsen — *Doamna Maria Grable* (Dan.) ; Mallarmé — *După-amiaza unui faun* (Fr.) ; Twain — *Tom Sawyer* (Amer.) ; Conta — *Teoria ondulaţiunii universale* (Rom.).

1877 James — *Americanul* (Amer.) ; Carducci — *Ode barbare* (It.) ; Alecsandri — *Ostaşii noştri* (Rom.).

Independenţa de stat a României.

1878 Meredith — *Egoistul* (Angl.) ; James — *Europenii ; Daisy Miller* (Amer.) ; Collodi — *Pinocchio* (It.) ; Hasdeu — *Cuvente den bătrîni* (Rom.).
Tratatul de pace de la San Stefano între Rusia şi Turcia.

1879 Munthe frecventează „cursurile de marţi" de la Spitalul Salpêtrière ale lui Charcot.

Ibsen — *Nora* (Norv.) ; Dostoievski — *Fraţii Karamazov* (Rus.) ; Henry George — *Progres şi sărăcie* (Amer.) ; Caragiale — *O noapte furtunoasă* (Rom.).

1880 Axel Munthe e acceptat ca preparator în Clinica de neurochirurgie a profesorului Tillaux de la Hôtel Dieu din Paris. Conflict violent cu Charcot.

Maupassant — *Bulgăre de seu ;* Verlaine — *Cumineţenie* (Fr.) ; Henry Adams — *Democraţie ;* Wallace — *Ben Hur* (Amer.) ; Alecsandri — *Despot Vodă* (Rom.).

1881 Absolvent al Facultăţii de Medicină, Axel Munthe îşi deschide cabinet la Paris.

Ibsen — *Strigoii* (Norv.) ; Anatole France — *Crima lui Sylvestre Bonnard* (Fr.) ; James — *Portretul unei doamne ; Washington Square* (Amer.) ; Spitteler — *Prometeu şi Epimeteu* (Germ.) Verga — *Familia Malavoglia* (It.) ; Creangă — *Amintiri din copilărie* (Rom.).

1882 Viktor Rydberg — *Poezii* (Suedia) ; Whitman — *Zile de încercări.* Twain — *Prinţ şi cerşetor* (Amer.).
Tripla Alianţă dintre Germania, Austro-Ungaria şi Rusia.

1883 Axel Munthe călătoreşte în Suedia ; aflînd de epidemia de holeră de la Napoli, pleacă în oraşul bîntuit de molimă, unde se va dedica luptei pentru salvarea zecilor de mii de bolnavi. În acelaşi an,

participă la grelele operații de salvare a supraviețuitorilor cutremurului de la Messina și Ischia.

Strindberg — *Poeme în versuri și în proză* (Suedia) ; Björnson — *Mai presus de puterile omenești* (Norv.) ; Villiers de l'Isle Adam — *Povestiri crude* (Fr.) ; Stevenson — *Insula comorilor* (Angl.) ; Twain — *Viața pe Mississippi* (Amer.) ; Eminescu — *Poezii* (Rom.).

1884 O nouă călătorie a lui Munthe la Anacapri.

Huysmans — *În răspăr* (Fr.) ; Twain — *Huckleberry Finn* (Amer.) ; Caragiale — *O scrisoare pierdută* (Rom.).

1885 Munthe publică volumul de schițe și de povestiri *Din Napoli.*

Zola — *Germinal* (Fr.) ; Howells — *Silas Lapham* (Angl.) ; Fogazzaro — *Daniele Cortis* (It.).
1886 Strindberg — *Fiul servitoarei* (Suedia) ; Cehov — *Povestiri ;* Tolstoi — *Puterea întunericului* (Rus.) ; Rimbaud — *Iluminări* (Fr.) ; James — *Principesa Casamassina ; Bostonienii ;* Burnett — *Micul lord Fauntleroy* (Amer.).
1887 Strindberg — *Camera roșie ; Cei din Hemsö ; Tatăl* (Suedia) ; Walter Pater — *Portrete imaginare* (Angl.) ; Eça de Queiroz — *Relicva* (Port.) ; Dobrogeanu-Gherea — *Tendenționismul și tezismul în artă* (Rom.).

1888 Axel Munthe — *Schițe ;* în același an, el tipărește ediția engleză a primelor sale două volume, sub titlul *Amintiri și fantazii.*

Strindberg — *Domnișoara Iulia ;* Verner von Heidenstam — *Ani de călătorie* (Suedia) ; Jarry — *Ubu rege* (Fr.) ; Verga — *Mastro Don Gesualdo* (It.).
1889 Heidenstam — *Renaștere* (Suedia) ; Tolstoi — *Sonata Kreutzer* (Rus) ; Paul Bourget — *Discipolul (Fr.) ;* Jerome

K. Jerome — *Trei într-o barcă* (Angl.) ; Twain — *Un yankeu din Connecticut la curtea regelui Arthur* (Amer.) ; Sudermann — *Onoare* (Germ.) ; Maiorescu — *Eminescu și poeziile lui* (Rom.).

1890 Axel Munthe se stabilește la Roma.

Strindberg — *Creditorii* ; Heidenstam — *Nunta Pepitei* (Suedia) ; Ibsen — *Hedda Gabler* ; Hamsum — *Foamea* (Norv.) ; Claudel — *Cap-de-aur* (Fr.) ; Wilde — *Portretul lui Dorian Gray* (Angl.) ; Emily Dickinson — *Poezii* (Amer.) ; Stefan George — *Imnuri* (Germ.) ; Caragiale — *Năpasta* (Rom.).
1891 Viktor Rydberg — *Noul cîntec al peșterilor* ; Selma Lagerlöf — *Saga lui Gösta Berling* ; Gustaf Fröding — *Ghitară și armonică* (Suedia) ; Hardy — *Tess d'Urberville* (Angl.) ; Whitman — *Adio, iubirea mea !* (Amer.).

1892 La 35 de ani, Axel Munthe e o celebritate a lumii medicale ; printre pacienții săi se află regina Sofia a Suediei, familia Rotschild din Paris, membri ai cabinetului francez și italian.

Twain — *Pretendentul american* (Amer.) ; Hauptmnn — *Țesătorii* (Germ.) ; D'Annunzio — *Inocentul* ; Croce — *Istoria privită în conceptul general de artă* (It.) ; Caragiale — *Note și schițe* ; *Păcat* (Rom.).
1893 Hérédia — *Trofee* (Fr.) ; Maeterlinck — *Pélléas și Mélisande* (Belg.) ; Kipling — *Cărțile Junglei* (Angl.).
1894 Fröding — *Poeme noi* (Suedia) ; Jules Renard — *Morcoveață* (Fr.) ; Twain — *Wilson cel prostănac* (Amer.) ; Sienkiewicz — *Quo Vadis ?* (Pol.) ; Duiliu Zamfirescu — *Viața la țară* (Rom.).
În Franța se declanșează afacerea Dreyfus.

1895 Munthe, din nou la Paris, se ilustrează ca medic al cartierelor mizere.

Verhaeren — *Oraşe tentaculare* (Belg.) ; Conrad — *Hanul Almayer ;* Yeats — *Poezii* (Angl.) ; Stephen Crane — *Semnul roşu al curajului* (Amer.) ; Fontane — *Effi Briest ;* Wedekind — *Duhul pămîntului* (Germ.) ; Macedonski — *Excelsior* (Rom.).

Roentgen descoperă razele X ; Marconi transmite primul mesaj prin telegrafia fără fir.

1896 Fröding — *Picături şi crîmpeie* (Suedia) ; Renard — *Povestiri naturale ;* Valéry — *Domnul Teste* (Fr.) ; Twain — *Ioana d'Arc ;* Santayana — *Simţul frumosului ;* Robinson — *Torentul* (Amer.) ; Coşbuc — *Fire de tort* (Rom.).

Războiul colonialist al Italiei împotriva Abisiniei.

1897 Strindberg — *Legende ; Infern ;* Lagerlöf — *Miracolele lui Antecrist* (Suedia) ; Barrés — *Romanul energiei naţionale ;* France — *Istorie contemporană ;* Gide — *Nourritures terrestres ;* Rostand — *Cyrano de Bergerac* (Fr.) ; Shaw — *Discipolul diavolului* (Angl.) ; James — *Ce ştia Maisie ;* Robinson — *Copiii nopţii* (Amer.).

1898 Strindberg — *Lupta lui Iacob ;* începe să publice trilogia *Drumul Damascului* (pe care o va încheia în 1904) ; Erik Axel Karlfeldt — *Cîntecele lui Fridolin* (Suedia) ; Francis Jammes — *De la vecernie pînă la utrenie ;* Léon Bloy — *Cerşetorul nerecunoscător* (Fr.) ; Capuana — *Ismele contemporane* (It.).

Soţii Curie descoperă radiumul.

1899 Un an deosebit de rodnic pentru Strindberg care publică : *Dansul morţii, Saga familiei Folkung* şi tragediile istorice *Eric al XIV-lea, Gustav Vasa, Gustav-Adolf* (Suedia) ; Cehov — *Unchiul Vanea ;* Tolstoi — *Învierea ;* Gorki — *Foma Gordeev* (Rus.) ; Moréas — *Stanţe* (Fr.) ; Markham — *Omul cu sapa ;* Norris — *McTeague* (Amer.).

Începe războiul Angliei cu coloniştii olandezi (burii) din Africa de Sud.

1900 Axel Munthe călătoreşte din nou la Anacapri.

Rostand — *Puiul de vultur ;* Régnier — *Medalii de argilă* (Fr.) ; Conrad — *Lord Jim* (Angl.) ; Dreiser — *Sora Carrie ;*

Twain — *Omul care a corupt Hadleybergul;* London — *Fiul lupului;* Belasco — *Madame Butterfly;* Baum — *Vrăjitorul din Oz* (Amer.).

1901 Strindberg — *Carol al XII-lea;* Lagerlöf — *Ierusalim;* Karlfeldt — *Grădina deliciilor lui Fridolin* (Suedia); Cehov — *Trei surori* (Rus.); James — *Izvorul sfințit;* Norris — *Caracatița* (Amer.); Thomas Mann — *Casa Buddenbrook* (Germ.); Șt. O. Iosif — *Patriarhale;* Densusianu — *Histoire de la langue roumaine* (Rom.).

Se creează Premiul Nobel.

1902 Lagerlöf — *Saga unei saga;* Strindberg — *Jocuri de cuvinte și artă minoră; Visul* (Suedia); Gide — *Imoralistul* (Fr.); James — *Aripile porumbiței* (Amer.); Croce — *Estetica* (It.).

1903 Strindberg — *Christina; Gustav al III-lea; Singur;* Bo Bergman — *Marionete* (Suedia); Conrad — *Taifun* (Angl.); James — *Ambasadorii;* Norris — *Groapa;* London — *Chemarea străbunilor* (Amer.); Machado — *Solitudini;* Valle-Inclan — *Marchizul de Bradomin* (Sp.); Delavrancea — *Hagi Tudose* (Rom.).

1904 Lagerlöf — *Scuturile lui jupîn Arne* (Suedia); Aakjer — *Copiii mîniei* (Dan.); Romain Rolland — *Jean Christophe* (Fr.); James — *Vasul de aur;* London — *Lup de mare;* O. Henry — *Verze și regi* (Amer.); Pirandello — *Răposatul Mateo Pascal;* Grazia Deledda — *Iedera* (It.); Reymont — *Țăranii* (Pol.); Mihail Sadoveanu debutează cu patru volume — *Povestiri, Șoimii, Dureri înăbușite, Crîșma lui moș Precu* (Rom.).

Franța și Anglia semnează Antanta Cordială. Izbucnește războiul ruso-japonez.

1905 London — *Meciul* (Amer.); Dario — *Cîntece de viață și de speranță* (Nicar.); Goga — *Poezii* (Rom.).

Se dizolvă Uniunea Suediei cu Norvegia, impusă celor două țări în 1815.

Revoluția burghezo-democratică din Rusia. Einstein formulează teoria relativității.

1906 Strindberg — *Întemeierea casei* (Suedia); Andersen-

Nexö — *Pelle cuceritorul* (Dan.) ; Galsworthy — *Forsyte Saga* (Angl.) ; Upton Sinclair — *Jungla* ; London — *Colț alb* (Amer.) ; Papini — *Crepusculul filosofilor* (It.) ; Ady — *Poezii noi* (Ung.) ; Slavici — *Mara* ; Lovinescu — *Pași pe nisip* (Rom.).

1907 Strindberg — *Sonata spectrelor* ; *Pelicanul* ; *Țapul ispășitor* (Suedia) ; Bergson — *Evoluția creatoare* (Fr.) ; Yeats — *Deirdre* ; Synge — *Năzdrăvanul Occidentului* (Angl. — Irl.) ; London — *Călciiul de fier* (Amer.).

În Suedia se adoptă legea votului proporțional și universal.

Rusia aderă la Antanta Cordială care se va numi de acum înainte Tripla Înțelegere. Marile răscoale țărănești din România.

1908 Ezra Pound — *A Lume Spento* (Amer) ; Blasco-Ibánez — *Arene însîngerate* (Sp.) ; Minulescu — *Romanțe pentru mai tîrziu* ; Brătescu-Voinești — *În lumea dreptății* ; Maiorescu — *Critice* (Rom.).

1909 Munthe publică volumul *Scrisori și schițe.*

Pound — *Personae* ; London — *Martin Eden* (Amer.) ; Goga — *Ne cheamă pămîntul* ; Ibrăileanu — *Spiritul critic în cultura românească* ; Lovinescu — *Critice*, I (Rom.). Selmei Lagerlöf i se decernează Premiul Nobel.

1910 Axel Munthe cumpără și începe să restaureze San Michele.

Yeats — *Chivăra verde* (Angl. — Irl.) ; Pound — *Provença* ; Robinson — *Orașul din josul rîului* (Amer.) ; Rilke — *Malte Laurids Brigge* (Germ.) ; Palomas — *Flautul regelui* (Gr.) ; Dobrogeanu-Gherea — *Neoiobăgia* (Rom.).

1911 Chesterton — *Father Brown* (Angl.) ; Pound — *Canzoni* ; Dreiser — *Jennie Gerhardt* (Amer.) ; Hofmannsthal — *Jedermann* (Germ.).

Italia declară război Turciei și anexează Tripolitania.

1912 Lagerlöf — *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson* (Suedia) ; Cendrars — *Paștele la New York ;* France — *Zeilor li-i sete ;* Claudel — *Îngerul a vestit-o pe Maria* (Fr.) ; Shaw — *Pygmalion* (Angl.) ; Amy Lowell — *O cupolă de sticlă colorată ;* Pound — *Ripostes ;* Edna St. Vincent Millay — *Renaștere ;* Dreiser — *Financiarul ;* primul număr al revistei „Poetry" (Amer.) ; Gottfried Benn — *Elegii ;* Rilke — *Elegiile de la Duino* (Germ.).

Războiul balcanic.

1913 Pär Lagerkvist — *Arta cuvîntului și arta figurativă* (Suedia) ; Maiakovski — *Poezii* (Rus.) ; Alain-Fournier — *Cărarea pierdută ;* Apollinaire — *Alcooluri ;* Proust — primul volum din *Căutarea timpului pierdut ;* Valéry Larbaud — *A. O. Barnabooth* (Fr.) ; Frost — *Voința unui băiat ;* Vachel Lindsay — *Generalul Booth intră în ceruri ;* London — *Valea lunii* (Amer.) ; Thomas Mann — *Moartea la Veneția* (Germ.) ; Tagore — *Ofranda lirică* (Ind.).

1914 Joyce — *Oameni din Dublin* (Angl.) ; Pound — *Des Imagistes ;* Vachel Lindsay — *Congo ;* Frost — *La nord de Boston ;* Sandburg — *Chicago ;* Dreiser — *Titanul ;* Gertrude Stein — *Muguri moi ;* John Reed — *Mexicul răsculat* (Amer.) ; Hogaș — *Pe drumuri de munte ;* Galaction — *Bisericuța din răzoare* (Rom.).

Izbucnește primul război mondial. Suedia se declară neutră. Axel Munthe pleacă, într-o echipă a Crucii Roșii, pe frontul de pe Somme.

1915 Pär Lagerkvist publică volumul *Fier și oameni,* inspirat de grozăviile războiului (Suedia) ; T. S. Eliot — *Cîntecul de dragoste al lui Prufrock ;* Edgar Lee Masters — *Antologia orășelului Spoon River ;* Pound — *Cathay ;* Dreiser — *Geniul* (Amer.) ; Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor* (Rom.).

Italia intră în război alături de puterile Triplei Înțelegeri.

1916 Axel Munthe publică, în limba engleză, volumul *Crucea Roșie și Crucea de Fier.*

Pär Lagerkvist — *Neliniști* (Suedia) ; Esenin — *Poezii* (Rus.) ; Barbusse — *Focul* ; Max Jacob — *Cornetul cu zaruri* (Fr.) ; Frost — *Spațiul dintre munți* ; Pound — *Lustra* ; Robinson — *Omul împotriva cerului* ; O'Neill — *La est, spre Cardiff* (Amer.) ; Gentile — *Spiritul* (It.) ; Kafka — *Metamorfoza* (Ceh.) ; Bacovia — *Plumb* (Rom.) ; „Insurecția dadaistă" de la Zürich.
România declară război Puterilor Centrale.
Heidenstam primește Premiul Nobel (Suedia).

1917 San Michele e rechiziționat de statul italian și transformat în spital pentru răniții de război.

Anders Österling — *Cartea idilelor* ; Lagerkvist — *Ultimul om* (Suedia) ; Andreev — *Cel care primește palme* (Rus.) ; Eluard — *Poezii* ; Desnos — *Poezii* ; Valéry — *Tînăra parcă* (Fr.) ; Eliot — *Prufrock și alte sentimente* ; William Carlos Williams — *Al Que Quere* ; Lindsay — *Prinzătoarea chinezească* ; Upton Sinclair — *Regele cărbunilor* ; Robinson — *Merlin* (Amer.) ; Freud — *Introducere în psihanaliză* (Austr.).
Marea Revoluție Socialistă.

1918 Munthe se întoarce la San Michele.

Block — *Cei 12* (Rus.) ; Apollinaire — *Caligrame* ; Maurois — *Tăcerile colonelului Bramble* (Fr.) ; O'Neill — *Luna Caraibilor* (Amer.) ; Spengler — *Declinul Occidentului* (Germ.).
Înfrîngerea Puterilor Centrale.
1919 Dorgelés — *Cruci de lemn* (Fr.) ; Aldington — *Imagini ale războiului* (Angl.) ; Pound — *Quia Pauper Amavi* ; Anderson — *Winesburg, Ohio* ; Reed — *Zece zile care au zguduit lumea* (Amer.) ; Keyserling — *Jurnalul de călătorie al unui filosof* (Germ.) ; Blaga — *Poemele luminii* ; Papadat-Bengescu — *Ape adînci* (Rom.).
1920 Heidenstam — *Un popor* (Suedia) ; Undset — *Kristine Lavransdatter* (Norv.) ; Duhamel — *Salavin* (Fr.) ; Mans-

field — *Fericire* (Angl.) ; Sandburg — *Fum și oțel* ; Eliot — *Poeme* ; Pound — *Mauberley* ; Scott Fitzgerald — *Această latură a paradisului* ; Sinclair Lewis — *Strada Mare* ; Anderson — *Alb sărac* ; O'Neill — *Dincolo de zare* ; *Împăratul Jones* (Amer.) ; Hašek — *Švejk* (Ceh.) ; Rebreanu — *Ion* (Rom.).

Înființarea Ligii Națiunilor.

1921 Breton-Soupault — *Cîmpuri magnetice* (Fr.) ; Dos Passos — *Trei soldați* ; O'Neill — *Anna Christie* (Amer.) ; Pirandello — *Șase personaje în căutarea unui autor* (It.) ; Barbu — *După melci* ; Voiculescu — *Pîrgă* (Rom.).

1922 Rolland — *Inimă vrăjită* ; Martin du Gard — *Familia Thibault* ; Montherlant — *Olimpicele* (Fr.) ; Joyce — *Ulise* (Angl.) ; Eliot — *Țărîmul pustietății* ; Lewis — *Babbitt* ; Cummings — *Camera enormă* ; O'Neill — *Maimuța păroasă* ; Robert Lowell — *Fabula critică* (Amer.) ; Carossa — *Copilărie* (Germ.) ; Čapek — *Fabrica de absolut* (Ceh.).

Venirea la putere a fascismului mussolinian.

1923 Upton Sinclair — *Pas de gîscă* ; Millay — *Împletitorul de harpe* ; Frost — *New Hampshire* ; Elmer Rice — *Mașina de calculat* ; Wallace Stevens — *Armoniu* (Amer.) ; Svevo — *Conștiința lui Zeno* (It.) ; Pillat — *Pe Argeș în sus* (Rom). În Spania, dictatura lui Primo de Rivera. Se proclamă Statul Liber al Irlandei.

1924 Maiakovski — *Vladimir Ilici Lenin* (U.R.S.S.) ; St. John Perse — *Anabasis* ; Valéry — *Varietăți* ; Breton — *Manifestul suprarealist* (Fr.) ; O'Neill — *Patima de sub ulmi* ; Hemingway — *În timpul nostru* (Amer.) ; Thomas Mann — *Muntele vrăjit* (Germ.) ; Blaga — *Filosofia stilului* (Rom.). Partidul Național-Socialist e înfrînt în alegerile parlamentare din Germania.

1925 Lagerlöf — *Charlotte Löwensköld* (Suedia) ; Gide — *Falsificatorii* (Fr.) ; Dos Passos — *Manhattan Transfer* ; Dreiser — *O tragedia americană* ; Lewis — *Arrowsmith* ; Pound — *Cantos* ; Fitzgerald — *Marele Gatsby* (Amer.) ; Kafka — *Procesul* (Ceh.) ; Rebreanu — *Adam și Eva* (Rom.).

1926 Axel Munthe își pierde aproape cu totul vederea.

Lagerkvist — *Cîntece ale inimii* ; Birger Sjöberg — *Crize și cununi de lauri* (Suedia) ; Aragon — *Țăranul din Paris* ; Brémond — *Poezia pură* (Fr.) ; Silone — *Fontamara* (It.) ; Hemingway — *Fiesta* ; Faulkner — *Plata soldaților* ; Langston Hughes — *Bluesuri obosite* (Amer.) ; O'Casey — *Plugul și stelele* (Irl.) ; Sadoveanu — *Dumbrava minunată* (Rom). Proclamarea Commonwealthului britanic.

1927 Erik Blomberg — *Zeul captiv* (Suedia) ; Babel — *Cavaleria roșie* ; *Povestiri din Odesa* ; Fadeev — *Înfrîngere* (U.R.S.S. ; Mauriac — *Thérèse Desqueiroux* ; Benda — *Trădarea intelectualilor* (Fr.) ; Virginia Woolf — *Spre far* (Angl.) ; Upton Sinclair — *Petrol !* ; Willa Cather — *Moartea vine pentru arhiepiscop* ; Robinson — *Tristan* ; Wilder — *Puntea regelui Ludovic* ; Rolvaag — *Uriașii pămîntului* (Amer.) ; de la Roche — *Jalna* (Can.) ; Arghezi — *Cuvinte potrivite* (Rom.).

Primul zbor transatlantic (Lindbergh). Execuția lui Sacco și a lui Vanzetti provoacă puternice proteste ale opiniei publice.

1928 Lagerlöf — *Anna Svärd* (Suedia) ; Șolohov — *Pe Donul liniștit* (U.R.S.S.) ; Breton — *Nadja* ; Lawrence — *Lady Chatterley* (Angl.) ; O'Neill — *Straniu interludiu* ; MacLeish — *Un Hamlet al lui A. MacLeish* ; Sandburg — *Bună dimineața, Americă !* ; Benét — *Trupul lui John Brown* (Amer.) ; Yeats — *Turnul* (Irl. — Angl.) ; Lorca — *Romancero gitan* (Sp.) ; Remarque — *Pe frontul de Vest nimic nou* (Germ.) ; Sadoveanu — *Hanul Ancuței* (Rom.).

1929 Prima ediție în limba engleză a *Cărții de la San Michele.*

Huxley — *Punct contrapunct* (Angl.) ; Hemingway — *Adio, arme !* ; Thomas Wolfe — *Privește, înger, spre casă* ; Faulkner — *Zgomotul și furia* ; Rice — *Scene de stradă*

(Amer.) ; Moravia — *Indiferenții* (It.) ; Döblin — *Alexanderplatz* (Germ.) ; Mateiu Caragiale — *Craii de Curtea Veche* (Rom.).

Se declanșează marea criză economică a țărilor capitaliste. *1930* Eliot — *Miercurea cenușii* ; Hart Crane — *Podul* ; Faulkner — *Zăceam pe patul de moarte* ; Dos Passos — *Paralela 42°* (Amer.) ; Musil — *Omul fără calități* (Germ.) ; Barbu — *Joc secund* ; Sadoveanu — *Baltagul* ; Camil Petrescu — *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război* (Rom.).

1931 Apare *Cartea veche despre oameni și animale* de Axel Munthe.

O'Neill — *Din jale se întrupează Electra* ; Faulkner — *Sanctuarul* (Amer.) ; Blaga — *Eonul dogmatic* (Rom.). Lui Erik Axel Karlfeldt i se decernează Premiul Nobel.

1932 Guvernul italian își însușește o propunere a lui Axel Munthe și interzice vînarea păsărilor migratoare care, în drumul lor, se opresc în insula Capri.

Céline — *Călătorie la capătul nopții* (Fr.) ; Caldwell — *Drumul tutunului* ; Dos Passos — *1919* ; Faulkner — *Lumină de august* (Amer.) ; Călinescu — *Viața lui Mihai Eminescu* (Rom.).

1933 Malraux — *Condiția umană* (Fr.) ; Gertrude Stein — *Autobiografia lui Alice B. Toklas* ; Caldwell — *Pogonul lui Dumnezeu* ; Hemingway — *Cîștigătorul nu ia nimic* (Amer.) ; Camil Petrescu — *Patul lui Procust* (Rom.).
Instalarea hitlerismului în Germania.

1934 Fitzgerald — *Blîndețea nopții* ; Sherwood — *Pădurea împietrită* ; Saroyan — *Tînărul de la trapezul zburător* ; Henry Miller — *Tropicul Cancerului* (Amer.) ; Sebastian — *De două mii de ani* (Rom.).

1935 Giraudoux — *Război cu Troia nu se face* ; Arthaud —

Teatrul cruzimii (Fr.) ; Ostrovski — *Așa s-a călit oțelul* (U.R.S.S.) ; Sadoveanu — *Frații Jderi* (Rom.).

Agresiunea Italiei fasciste împotriva Etiopiei.

1936 Aragon — *Clopotele de la Basel* (Fr.) ; Sandburg — *Poporul, da !* ; Faulkner — *Absalom ! Absalom !* ; Dos Passos — *Marea finanță* ; Steinbeck — *În bătălia pierdută* (Amer.) ; Lorca — *Casa Bernardei Alba* (Sp.) ; Borges — *Istoria universală a infamiei* (Arg.) ; Vianu — *Generație și creație* (Rom.).

Izbucnește războiul civil în Spania. Guvern al Frontului Popular în Franța.

1937 Hemingway — *A avea și a nu avea* ; Steinbeck — *Oameni și șoareci* ; *Căluțul roib* (Amer.) ; Silone — *Pâine și vin* (It.) ; Blaga — *Geneza metaforei* (Rom.).

Militariștii japonezi invadează China.

1938 Sartre — *Greața* (Fr.) Thornton Wilder — *Orașul nostru* ; Hemingway — *Coloana a cincea* (Amer.) ; Asturias — *Domnul președinte* (Guat.) ; Icaza — *Groapa cu indieni* (Ecuad.) ; Călinescu — *Enigma Otiliei* (Rom.).

Germania hitleristă anexează Austria.

1939 Gide — *Jurnal* ; Saint-Exupéry — *Pământul oamenilor* (Fr.) ; Joyce — *Priveghiul lui Finnegan* (Angl.) ; Steinbeck — *Fructele mîniei* ; Saroyan — *Clipe de viață* (Amer.) ; Brecht — *Omul cel bun din Si-ciuan* ; Seghers — *Morții rămîn tineri* (Germ.) ; Philippide — *Visuri în vuietul vremii* (Rom.).

Izbucnește cel de-al doilea război mondial. Suedia se declară din nou neutră.

1940 Cocteau — *Copiii teribili* (Fr.) ; Hemingway — *Pentru cine bat clopotele* (Amer.) ; Brecht — *Mutter Courage* (Germ.) ; Buzzati — *Deșertul tătarilor* (It.).

Invadarea Norvegiei și a Danemarcei, a Olandei și Belgiei. Franța e învinsă și, cu excepția unui teritoriu din sud, e ocupată.

1941 Munthe donează proprietatea San Michele statului suedez.

Ehrenburg — *Căderea Parisului* (U.R.S.S.) ; Lillian Hellman — *De veghe pe Rin* (Amer.) ; Călinescu — *Istoria literaturii române* (Rom.).
Agresiunea germană împotriva Uniunii Sovietice.

1942 Axel Munthe se întoarce în Suedia.

Erik Lindgren — *Omul care și-a pierdut drumul* (Suedia) ; Camus — *Mitul lui Sisif, Străinul* (Fr.) ; Steinbeck — *Nopți fără lună* ; Upton Sinclair — *Dinții balaurului* (Amer.).
1943 Sartre — *Muștele* ; Saint-Exupéry — *Micul prinț* (Fr.) ; T. S. Eliot — *Patru cuartete* ; Dos Passos — *Numărul unu* (Amer.).
Înfrîngerea armatelor germane la Stalingrad. Mai : debarcarea aliaților în Sicilia ; în iulie, Italia capitulează.
1944 Cocteau — *L'Eternel Retour* ; Michaux — *Spațiul interior* (Fr.) ; Ugo Betti — *Corupție la Palatul de Justiție* (It.).
Insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din România.

1945 Tennessee Williams — *Menajeria de sticlă* (Amer.) ; Vittorini — *Oameni și neoameni* ; Levi — *Cristos s-a oprit la Eboli* (It.) ; Bogza — *Cartea Oltului* (Rom.).
Încheierea celui de-al doilea război mondial.
1946 Salacrou — *Nopțile mînicii* (Fr.) ; Dreiser — *Bastionul* ; Hersey — *Hiroshima* ; R. P. Warren — *Toți oamenii regelui* (Amer.) ; de Filippo — *Blestemațele fantome* (It.).
Severe măsuri de austeritate sînt introduse de guvernul suedez.
Proclamarea Republicii Italiene.

1947 Lowry — *La poalele vulcanului* (Angl.) ; Williams — *Un tramvai numit dorință* (Amer.) ; Thomas Mann — *Dr. Faustus* (Germ.) ; Arghezi — *Una sută una poeme* (Rom.).

1948 Sarraute — *Portretul unui necunoscut* (Fr.) ; Faulkner —

Nechemat în țarină ; Pound — *Cantos-urile de la Pisa* ; Mailer — *Cei goi și cei morți* ; Capote — *Alte glasuri, alte camere* ; Auden — *Epoca neliniștii* (Amer.) ; Saba — *Cantonierul* (It.).

1949 11 februarie La Stockholm, moare Axel Munthe.

D. G.

PREFAȚĂ LA EDIȚIA ÎNTÎI

Plecasem grabnic din Franța la Londra pentru a-mi face formele de naturalizare. Se părea că țara mea va intra în război alături de Germania. Henry James [1] *trebuia să fie unul dintre garanții mei, el însuși fiind de curînd naturalizat ;* Civis Britanicus sum [2] *cum spunea el cu vocea-i profundă. Știa că cercasem din toate puterile să-mi îndeplinesc datoria și că dădusem greș din pricină că ajunsesem eu însumi prea neajutorat ca să mai pot fi de vreun ajutor altora. Știa ce soartă mă așteaptă. Îmi puse mîna pe umăr și mă întreba ce am de gînd să fac cu mine. I-am răspuns că eram pe cale de a părăsi definitiv Franța pentru a mă ascunde ca un dezertor în vechiul meu turn. Era singurul loc care mi se potrivea. Pe cînd își lua rămas bun de la mine, îmi aminti cum, cu ani în urmă, cînd stătuse cu mine la San Michele, mă încurajase să scriu o carte despre insula mea, pe care o numise cel mai frumos loc din lume. De ce n-aș scrie acum cartea de la San Michele, dacă lucrurile luau o întorsătură proastă și curajul începea a mă părăsi ? Cine ar putea să scrie mai bine decît mine despre San Michele, cînd eu l-am clădit cu mîinile mele ? Cine altul ar putea descrie mai bine toate neprețuitele bucăți de marmoră împrăștiate prin grădina unde odinioară se ridicase vila lui Tiberius* [3] *? Și însuși*

[1] Romancier și critic american (1843—1916). (Notele aparțin traducătorului).

[2] Sînt cetățean britanic.

[3] Împărat roman (42 î.e.n. — 37 e.n.). În ultimii ani ai vieții a trăit retras pe insula Capri.

sumbrul, bătrînul împărat, al cărui obosit picior călcase chiar pardoseala de mozaic scoasă de mine la lumină de sub viţa de vie — ce studiu fascinant pentru cineva atît de interesat de psihologie, cum eram eu ! Nimic mai bun decît să scrii o carte cînd vrei să scapi de propria-ţi mizerie, nimic mai bun decît să scrii o carte cînd nu poţi dormi.

Acestea au fost ultimele lui cuvinte — nu l-am mai revăzut niciodată pe prietenul meu.

M-am întors în stearpa mea singurătate din vechiul turn, umilit şi descurajat. Pe cînd toţi ceilalţi îşi ofereau viaţa patriei lor, eu îmi petreceam zilele frămîntîndu-mă încolo şi încoace prin turnul întunecos, agitat ca un animal în cuşcă, în timp ce mi se citeau nesfîrşitele ştiri ale suferinţelor şi calamităţilor. Cîteodată, seara, cînd nemiloasa lumină a zilei înceta de a-mi mai tortura ochii, aveam obiceiul să mă urc pînă la San Michele în căutare de veşti. Drapelul Crucii Roşii britanice fîlfîia deasupra lui San Michele, unde vitejii scoşi din luptă erau îngrijiţi şi însănătoşiţi de acelaşi soare care mă alungase din iubitul meu cămin. Vai, ce triste ştiri ! Cît de lungă era aşteptarea pentru cei care nu puteau face altceva decît să aştepte.

Dar cîţi dintre noi cutează să mărturisească ceea ce au simţit atîţia, că povara propriei lor supărări li se părea mai uşoară de îndurat cînd toţi bărbaţii şi femeile din jur erau în doliu şi că rana din coasta lor părea aproape spre vindecare în timp ce sîngele curgea dintr-atîtea alte răni. Cine îndrăznea să se vaiete de propria-i soartă cînd soarta omenirii era în joc ? Cine îndrăznea să geamă de propria-i durere cînd toţi oamenii aceia mutilaţi zăceau pe tărgile lor, muţi, cu dinţii strînşi ?

În sfîrşit, furtuna se potoli. Totul era tăcut ca înainte ; în bătrînul turn eram singur cu spaima mea.

Omul a fost alcătuit ca să-şi poarte crucea, de aceea i s-au dat umeri puternici. Un om poate suporta mult cît timp se poate suporta pe el însuşi. Poate trăi fără speranţă, fără prieteni, fără cărţi, chiar fără muzică, atît timp cît

poate să-şi asculte gîndurile lui şi viersul păsării de la fereastră şi îndepărtata voce a mării. Mi s-a spus la St. Dunstam [1] *că se poate trăi chiar şi fără lumină, dar cei ce mi-au spus asta erau nişte eroi. Însă un om nu poate trăi fără somn. Cînd am încetat a mai dormi, am început să scriu această carte, toate celelalte leacuri mai uşoare dovedindu-se neputincioase. În ceea ce mă priveşte, a fost un mare succes. De cîte ori nu l-am binecuvîntat pe Henry James pentru sfatul lui! În ultima vreme am dormit mult mai bine. Ba chiar a fost o plăcere pentru mine să scriu cartea aceasta şi nu mă miră de ce atîţia oameni s-au apucat să scrie cărţi în zilele noastre. Din nefericire, am scris* Cartea de la San Michele *în condiţii deosebit de grele. Am fost întrerupt chiar de la început de un musafir neaşteptat, care s-a aşezat în faţa mea la masa de scris şi a început a vorbi de el însuşi şi de afacerile lui într-un mod foarte împrăştiat, ca şi cînd toate fleacurile acelea puteau să intereseze pe altcineva în afară de el. Avea ceva foarte enervant şi neenglezesc în felul insistent de a-şi povesti feluritele aventuri unde întotdeauna el părea să fie eroul — prea mult* Ego *în cosmosul tău, tinere, am cugetat eu. Părea încredinţat că ştie totul despre arta antică, arhitectură, psihologie, moartea şi viaţa de dincolo. Medicina părea să fie marota lui preferată, se pretindea specialist de nervi şi se lăuda că-i un elev al lui Charcot, aşa cum fac toţi. Dumnezeu să-i ajute pe pacienţii lui, mi-am spus. Cînd a pomenit de numele maestrului de la Salpêtrière mi s-a părut o clipă că-l mai văzusem cîndva, demult, demult tare, dar am alungat îndată gîndul acela absurd — căci părea atît de tînăr şi plin de viaţă, iar eu mă simţeam atît de bătrîn şi ostenit. Neîncetatele-i fanfaronade, chiar şi tinereţea lui, începură să-mi calce pe nervi şi, culmea, mi-am dat seama curînd că acest tînăr domnişor mă lua uşurel peste picior tot timpul, aşa cum*

[1] Ospiciu englez pentru orbi.

sînt înclinați tinerii să se poarte cu cei bătrîni. Ba chiar încercă să mă convingă că cel care construise San Michele era el, nu eu ! Spunea că a îndrăgit locul și are de gînd să rămînă acolo pentru totdeauna. Pînă la urmă, i-am spus să-mi dea pace și să mă lase să-mi continui cartea de la San Michele și descrierea prețioaselor mele bucăți de marmoră din vila lui Tiberius.

— Biet moșneag, spuse tinerelul cu zîmbetu-i condescendent, bați cîmpii ! Mă tem că nici măcar nu ești în stare să-ți citești manuscrisul. Ceea ce ai tot așternut mereu pe hîrtie nu-i nici San Michele, nici prețioasele tale bucăți de marmură din vila lui Tiberius, ci doar cîteva bucăți de argilă din viața ta sfărîmată pe care le-ai scos la lumină.

Torre di Materità
1928

PREFAȚA LA EDIȚIA A 12-A

Se pare că le-a venit destul de greu criticilor să clasifice Cartea de la San Michele *și nu-i de mirare. Unii au prezentat-o ca pe-o autobiografie, alții au numit-o „Memoriile unui medic". După cît socot eu, nu-i nici una, nici alta. Cu siguranță că n-aș fi avut nevoie de cinci sute de pagini ca să aștern pe hîrtie povestea vieții mele, chiar să nu fi renunțat la capitolele cele mai triste și mai bogate în evenimente. Tot ce pot spune este că nu m-am gîndit niciodată să scriu o carte despre mine ; ba dimpotrivă, tot timpul preocuparea mea constantă a fost să mă scutur de această vagă personalitate. Dacă totuși cartea a ieșit pînă la urmă o autobiografie, îmi vine a crede, judecînd după cifra vînzării, că cea mai simplă metodă de a scrie o*

carte despre tine însuți este să încerci din toate puterile să te gîndești la altcineva. N-ai decît să te așezi într-un jîlț și să stai singur privind în urmă către viața ta cu ochiul cel orb. Și mai nemerit ar fi să te lungești pe iarbă și să nu te gîndești deloc, ci numai să asculți. Îndată cum îndepărtata larmă a vieții se stinge, pădurile și cîmpiile prind a cînta cu glasuri limpezi de pasări, animale prietenoase se apropie să-ți spuie bucuriile și supărările lor cu sunete și cuvinte pe care le poți înțelege, iar cînd toate tac, pînă și lucrurile neînsuflețite din juru-ți încep a murmura în somnul lor.

Să-i spui acestei cărți „Memoriile unui medic", cum au făcut unii cronicari, mi se pare și mai puțin potrivit. Simplitatea-i plină de exuberanță, francheța-i fără de jenă, chiar tonul lucid nu se potrivesc deloc cu un subtitlu atît de pompos. Se înțelege că un om al medicinei are dreptul, ca orice altă ființă omenească, să rîdă de el însuși din cînd în cînd ca să-și remonteze moralul, ba poate chiar să rîdă și de colegi dacă-i dă mîna să riște, dar n-are nici un drept să rîdă de bolnavii lui. Să verse lacrimi împreună cu dînșii este încă și mai rău ; un doctor ce se vaită este un prost doctor. De altfel, un vechi medic trebuie să cugete de două ori înainte de a se așeza în jîlț pentru a-și scrie memoriile. Mai bine-i să păstreze pentru el ceea ce a văzut despre Viață și Moarte. Mai bine să nu-și scrie deloc memoriile, să-i lase pe morți în pace și pe vii cu iluziile lor.

Cineva i-a spus Cărții de la San Michele *„Cartea Morții". Poate are dreptate, căci rareori lipsește Moartea din gîndurile mele.* „Non nasce in me pensier che non vi sia dentro scolpita la Morte" [1] *scria Michelangelo lui Vasari. Am luptat atît de multă vreme cu sinistra mea colegă și-am fost mereu învins ; am văzut-o nimicind unul cîte unul pe toți acei pe care-am cercat să-i salvez. În cartea de față am avut pe cîțiva în gînd, așa cum i-am văzut trăind, sufe-*

[1] „În mine nu se naște nici un gînd care să nu poarte pecetea morții".

rind și culcîndu-se ca să moară. Mai mult decît atît nu puteam face pentru ei. Toți erau oameni umili, nici unul dintre mormintele lor n-are la căpătîi cruce de marmură și mulți au fost dați uitării cu mult înainte de a trece hotarul vieții. Acum totul e perfect pentru ei. Mătușa Maria Porta-Lettere [1], *care-a urcat desculță treizeci de ani de zile cele 777 de trepte feniciene, cu scrisorile mele, umblă acum cu poșta prin ceruri unde dragul moș Pacciale șade fumîndu-și tihnit pipa, tot cu privirile pierdute pe nesfîrșita întindere a mării, așa cum obișnuia să stea în pergola de la San Michele, unde prietenul meu Arcangelo Fusco, măturătorul din Quartier Montparnasse, tot mătură praful de stele de pe pardoseala de aur. Sub maiestosul peristil alcătuit din coloane de lapislazuli se plimbă țanțoș mărunțelul monsieur Alphonse, decanul de la Măicuțele Sărmanilor, în redingota nou-nouță a milionarului din Pittsburg, ridicînd cu un aer solemn scumpu-i joben cînd întîlnește vreun sfînt, cum obișnuia să-i salute și pe prietenii mei cînd se plimba pe Corso cu caleașca mea. John, băiețelul cu ochi albaștri, care nu zîmbise niciodată, se joacă acum voios cu o ceată de copii fericiți, în vechea cameră de copii a lui* Bambino. *A învățat în sfîrșit să zîmbească. Toată încăperea este plină de flori, păsări cîntătoare zboară încolo și încoace prin ferestrele deschise și din cînd în cînd Madona se uită înăuntru să vadă dacă copiii au tot ce le trebuie. Mama lui John, care l-a îngrijit cu atîta dragoste în Avenue de Villiers, se mai află încă aici, jos. Am văzut-o mai ieri. Biata Flopette, curtezana, arată cu zece ani mai tînără decît atunci cînd am văzut-o la cafeneaua de noapte de pe bulevard ; foarte îngrijit și corect îmbrăcată, cu rochie albă, este acum a doua cameristă a Mariei Magdalena.*

Într-un modest colțișor al Cîmpiilor Elizee se află cimitirul cînilor. Acolo sînt toți prietenii mei morți ; trupu-

[1] Poștărița.

rile lor se mai găsesc încă unde le-am culcat eu, sub chiparoşii de lîngă bătrînul Turn, dar credincioasele inimi au fost luate acolo, sus. St. Rocco cel blînd, sfîntuleţul ocrotitor al cînilor, este paznicul cimitirului şi biata bătrînă Miss Hall vine ades pe-acolo. Pînă şi ticălosul de Billy, pavianul beţiv, care a dat foc sicriului lui canonico *don Giacinto, a fost primit provizoriu în ultimul şir de morminte din cimitirul maimuţelor, ceva mai încolo, după o amănunţită inspecţie a lui Sfîntul Petru care în prima clipă, observînd că duhneşte a whisky, îl luase drept fiinţă omenească. Chiar don Giacinto, cel mai bogat preot din Capri, care n-a dat niciodată un ban vreunui sărac, se prăjeşte înainte în sicriul lui, iar fostului măcelar din Anacapri care orbea prepeliţele cu un ac înroşit, i-a crăpat dracul ochii într-un acces de gelozie profesională.*

Un critic a descoperit că „este deajuns material în Cartea de la San Michele *ca să ofere scriitorilor de istorii senzaţionale subiecte pe tot restul vieţii lor". Îl pun cu plăcere la dispoziţia lor dacă-i bun pentru aşa ceva. Mie nu-mi mai este de vreun folos. Dat fiind că o viaţă întreagă mi-am concentrat toate eforturile literare ca să scriu reţete, este puţin probabil să încerc aşa de tîrziu a scrie nuvele senzaţionale. Bine-ar fi fost să mă fi gîndit la asta mai devreme ; n-aş fi ajuns acolo unde sînt astăzi ! Desigur că va fi fiind o treabă mult mai plăcută să stai într-un jilţ şi să scrii istorii senzaţionale în loc să te zbaţi toată viaţa să aduni material pentru ele, să descrii bolile şi Moartea în loc să te lupţi cu ele, să combini intrigi sinistre în loc să fii doborît fără veste de ele ! Dar de ce nu-şi adună singuri materialul aceşti profesionişti ? ! Rareori fac asta. Romancierii care au obiceiul să-şi ducă cititorii prin taverne nu frecventează mai deloc asemenea localuri. Specialiştii în boli şi moarte cu greu pot fi înduplecaţi să te întovărăşească la spitalul unde au terminat ultima picătură de heroină. Poeţii şi filozofii care cheamă Moartea, ca pe*

o eliberatoare, în versuri sonore și în proză, adesea pălesc numai la auzul numelui celei mai bune prietene a lor. Asta-i poveste veche. Leopardi, cel mai mare poet al Italiei moderne, care tînjea după moarte în rime minunate de pe cînd era copil, a fugit primul din Neapolul bîntuit de holeră, cuprins de o abjectă spaimă. Chiar marele Montaigne, ale cărui senine meditații asupra morții sînt îndestulătoare ca să-l facă nemuritor, a tulit-o iepurește cînd a izbucnit ciuma în Bordeaux. Schopenhauer, bătrînul morocănos, cel mai mare filozof al timpurilor moderne, care făcuse cheia învățăturii sale din negarea vieții, avea obiceiul să taie scurt orice discuție despre moarte. Cele mai sîngeroase romane de război au fost scrise, cred, de cetățeni pașnici ce se aflau cu mult în afara zonei primejduite de tunurile germane cu bătaie lungă. Autorii care se complac să arate cititorilor scene de orgii sexuale sînt în general actori cu totul diferiți în asemenea împrejurări. Nu cunosc personal decît o singură excepție de la această regulă : Guy de Maupassant, pe care l-am văzut murind din cauza asta.

Îmi dau seama că unele scene din carte sînt plasate pe hotarul nedefinit ce desparte realul de ireal, primejdioasa țară a nimănui dintre fapt și închipuire, unde atîția autori de memorii au intrat în mare încurcătură, unde chiar și Goethe pare pe punctul de a-și pierde direcția în Dichtung und Wahrheit [1] a lui. Am făcut tot ce-am putut, ajutîndu-mă de cîteva trucuri tehnice binecunoscute, ca cel puțin unele dintre acele pasaje să dea impresia unor scurte „istorii senzaționale". La urma urmei, nu-i decît o chestiune de formă. Pentru mine a fost o mare satisfacție să fi izbutit, căci nu cer altceva decît să nu fiu crezut. Oricum, este destul de rău și destul de trist. Dumnezeu mi-e martor că voi avea de dat seama pentru destule. Ba chiar aș socoti ca pe-un compliment să nu mi se dea crezare, căci

[1] „Poezie și adevăr".

cel mai mare scriitor de istorii senzaționale pe care-l cunosc este Viața. Dar este ea întotdeauna adevărată ?

Viața este aceeași întotdeauna, netulburată de întîmplări, nepăsătoare la bucuriile și supărările omului, mută și neînțeleasă ca Sfinxul. Dar scena pe care se joacă eterna tragedie se schimbă mereu, pentru evitarea monotoniei. Lumea în care trăiam ieri nu-i aceeași în care trăim azi, ci înaintează inexorabil prin infinit către destinul ei, la fel ca noi. Nimeni nu se poate scălda de două ori în același rîu, spune Heraclit. O seamă dintre noi se tîrăsc în genunchi, unii călăresc ori umblă cu automobilul, alții întrec în zbor cu avionul porumbelul călător. N-avem de ce ne grăbi, sîntem cu toții siguri că vom ajunge la capătul călătoriei.

Nu, lumea în care am trăit în tinerețe nu-i aceeași în care trăiesc azi ; cel puțin mie nu mi se pare aceeași. Și cred că nu li se va părea nici celor care citesc cartea aceasta de vagabondaj, în căutarea unor aventuri din trecut. Nu mai există bandiți cu un record de opt omoruri care să te poftească să dormi pe salteaua lor în Messina prăbușită. Nu se mai află sfincși de granit pitiți sub ruinele vilei lui Nero, în Calabria. Șobolanii înnebuniți din cocioabele bîntuite de holeră ale Neapolului, care m-au speriat de moarte, s-au retras de mult în siguranță, acasă, în canalele romane. Poți merge pînă sus în Anacapri cu mașina, poți ajunge pe vîrful lui Jungfrau cu trenul și te poți urca pe Matterhorn cu scară de frînghie. Sus, în Laponia, nici o haită de lupi flămînzi, cu ochii scăpărînd prin întuneric, nu mai aleargă după sania ta, peste lacul înghețat. Bătrînul urs galantom care mi-a ieșit în cale în singuraticele chei Suvla a plecat de mult spre Fericitele Cîmpii de Vînătoare. Torentul înspumat pe care l-am trecut înot cu Ristin, fata laponă, are acum pod de cale ferată. Ultima fortăreață a cumplitului Stalo, trolul, a fost străpunsă de un tunel. Poporul cel mărunt, pe care l-am auzit tropăind pe sub

pămînt cînd stam în cortul lapon, nu mai aduce de mîncare urşilor ce-şi dorm somnul în sălaşurile de iarnă ; de asta au mai rămas atît de puţini urşi în Suedia. N-aveţi decît să rîdeţi neîncrezători cît aveţi poftă de poporul cel mărunt, o faceţi pe riscul dumneavoastră. Dar nu pot crede că vreunul dintre cititorii acestei cărţi va îndrăzni să nege că am văzut un spiriduş adevărat stînd cu picioarele încrucişate pe masa din Forsstugan şi trăgînd cu băgare de seamă de lanţul ceasului meu. Desigur că era un spiriduş adevărat. Ce altceva ar fi putut să fie ? Doar vă spun că l-am văzut limpede cu amîndoi ochii cînd m-am ridicat din pat în capul oaselor, în clipa cînd se sfîrşea ultima pîlpîire a candelei. Mi s-a spus, spre uimirea mea, că există unii care n-au văzut niciodată un spiriduş. Nu mă pot împiedica a compătimi pe asemenea oameni. Sînt sigur că trebuie să aibă vreun defect de vedere. Bătrînul moş Lars din Forsstugan, înalt de un metru nouăzeci şi cinci în saboţii lui de lemn şi cojocu-i de oaie, e mort de mult, ca şi bătrîna Mama Kerstin, soţia lui. Dar spiriduşul cel mic pe care l-am văzut stînd cu picioarele încrucişate pe masa din mansarda de deasupra staulului trăieşte. Numai noi murim.

Clubul St. James
1930

Motto : Nu dăruieşti nimic oamenilor
Dacă nu te dăruieşti pe tine.

1

TINEREŢE

Sării de pe corabia ce mă aducea din Sorrento pe plaja mică. Puzderie de băieţi se zbenguiau printre bărcile întoarse cu fundul în sus, ori îşi scăldau trupuşoarele de bronz lucitor în talazurile ce se sfărîmau de ţărm, pe cînd bătrîni pescari cu roşii bonete frigiene îşi cîrpeau mrejele lîngă şoproanele bărcilor. În faţa debarcaderului stăteau vreo şase măgăruşi înşeuaţi, cu buchetele de flori prinse la căpestre, iar în jurul lor pălăvrăgeau şi cîntau tot atîtea fete, cu *spadella* [1] de argint înfipte în cosiţele negre şi basmale roşii înnodate în jurul umerilor. Pe micuţa măgăriţă care trebuia să mă suie pînă la Capri o chema Rosina, iar pe fetişcană Gioia. Avea ochi negri strălucitori, scăpărînd de o năvalnică tinereţe, buze roşii ca salba de mărgean din jurul gîtului şi surîsu-i vesel descoperea dinţi albi, puternici, sclipind ca un şirag de mărgăritare. Spunea că are cincisprezece ani, iar eu i-am spus că nu fusesem niciodată mai tînăr ca atunci. Dar Rosina era bătrînă, *è antica*, zise Gioia, aşa că m-am lăsat să alunec jos din şa şi am urcat sprinten poteca şerpuitoare spre sat. Înaintea mea, Gioia dansa desculţă, purtînd o cunună de flori pe cap ca o tînără bacantă şi în urmă venea poticnindu-se Rosina, cu botinele-i negre cochete, cu capul aplecat şi

[1] Piepteni cu dinţi lungi.

urechile pleoștite, cufundată în gînduri. Eu n-aveam vreme să cuget ; mintea îmi era furată de farmec, inima plină de bucuria vieții, lumea era frumoasă și aveam optsprezece ani. Ne deschideam cale printre tufișuri de *ginestra* [1] și mirt în plină floare și ici-colo prin iarba înmiresmată o mulțime de flori pe care nu le văzusem niciodată în țara lui Linné își ridicau cu grație capetele să ne privească trecînd.

— Cum îi zice acestei flori ? o întrebai pe Gioia.

Ea mi-o luă din mînă, o privi drăgăstos și rosti :

— *Fiore !* [2]

— Dar asta, cum se cheamă ?

Se uită la ea cu aceeași atenție plină de tandrețe și repetă :

— *Fiore !*

— Și asta ?

— *Fiore ! Bello !* [3] *Bello !*

Culese un buchet de mirt parfumat, dar nu voi să mi-l dea. Spunea că florile erau pentru San Constanzo, sfîntul ocrotitor al Capriului, care era cu totul și cu totul de argint și săvîrșise atîtea minuni. San Constanzo, *bello, bello !*

Un lung șirag de fete purtînd pe cap pietre *tufa* [4] înaintau spre noi într-o procesiune solemnă, asemeni cariatidelor de la Erehteion. Una din ele, zîmbindu-mi prietenos, îmi puse o portocală în mînă. Era o soră de-a Gioiei și mi se păru chiar mai frumoasă ca ea. Da, erau opt surori și frați acasă și doi în *Paradiso*. Tatăl lor era plecat departe, *în Barbaria* [5], să pescuiască mărgean. Uite ce frumoasă

---

[1] Grozame.

[2] Floare.

[3] Frumoasă.

[4] Tuf, rocă formată prin consolidarea cenușei vulcanice, folosită ca piatră de construcție ornamentală.

[5] Ținut între Tunis și Tripolis.

salbă de mărgean îi trimisese chiar de curînd ! *Che bella collana !*[1] *Bella ! Bella !*

— Şi tu eşti bella Gioia, bella, bella !

— Da, spuse ea.

Mă împiedicai de o coloană spartă de marmoră.

— *Roba di Timberio !* îmi lămuri Gioia. *Timberio cattivo, Timberio mal'occhio, Timberio camorrista*[2] *!* şi scuipă marmora.

— Da, am zis eu, avînd pe Tacitus şi Suetonius încă proaspeţi în memorie : *Timberio cattivo !*

Am ieşit în drumul mare şi-am ajuns în *Piazza*. Doi marinari stăteau rezemaţi de parapetul ce domina Marina, cîţiva caprioţi şedeau moţăind în faţa ospătăriei lui don Antonio şi pe treptele bisericii, vreo şase preoţi gesticulau furtunos, vorbind cu mare însufleţire : — *Moneta*[3] *! Moneta ! Molta moneta, niente moneta !*

Gioaia dădu fuga să sărute mîna lui Don Giacinto, duhovnicul ei şi un *vero santo*[4] deşi nu aducea deloc a sfînt. Ea se spovedea de două ori pe lună ; dar eu, cît de des mă duceam la spovedanie ?

Niciodată !

Cattivo ! Cattivo !

Va spune oare lui Don Giacinto că am sărutat-o pe obraz colo, sub lămîi ?

Desigur că nu.

Străbăturăm satul, oprindu-ne la Punta Tragara.

— Vreau să mă sui pe vîrful stîncii de colo, am zis, arătînd spre cel mai prăpăstios dintre cei trei Faraglioni, strălucitori ca nişte ametiste, de la picioarele noastre. Dar Gioia era sigură că n-am să pot. Un pescar care încercase să se cţere pînă sus după ouă de pescăruş fusese azvîrlit

[1] Ce salbă frumoasă !

[2] Lucruri d-ale lui Tiberiu. Tiberiu cel rău. Tiberiu care deoache. Tiberiu complotistul.

[3] Bani.

[4] Adevărat sfînt.

jos în mare de un duh rău sălășluind acolo sub înfățișarea unei șopîrle albastre — albastră ca Grota Albastră — păzind o comoară de aur ascunsă acolo chiar de „Timberio".

Deasupra sătucului pașnic, sumbrul profil al lui Monte-Solaro, cu piscurile-i semețe și falezele-i drepte neajunse, se contura limpede pe cerul apusului.

— Vreau să urc numaidecît pe muntele acela ! am zis.

Dar Gioia nu era deloc încîntată de ideea mea. O potecă pieptișă de șapte sute șaptezeci și șapte de trepte scobite în stîncă chiar de Timberio urca pe clina muntelui și la mijlocul drumului, într-o peșteră întunecoasă, trăia un vîrcolac fioros ce mîncase pînă atunci mulți *cristiani* [1]. În capul scărilor se afla Anacapri, dar acolo trăiau numai *gente di montagna* [2], toți niște oameni foarte răi ; nici un *forestiere* [3] nu se încumeta să urce acolo sus și nici ea nu fusese niciodată. Mai bine m-aș sui la Villa Timberio sau la Arco Naturale sau la Grotta Matromania !

Nu, n-aveam vreme, trebuia să mă urc numaidecît pe muntele acela.

Ne-am întors în Piazza tocmai cînd clopotele ruginite ale bătrînei *campanile* [4] băteau orele douăsprezece pentru a vesti că *macaroni* erau gata. N-aș vrea măcar să prînzesc mai întîi sub palmierul cel mare de la Albergo Pagano ? [5] *Tre piatti, vino a volontà, prezzo una lire* [6]. Nu, n-aveam timp, trebuia să urc fără întîrziere muntele. — *Addio, Gioia, bella, bella ! Addio, Rosina ! Addio, addio e presto ritorno !* [7]

— *E un pazzo inglese* [8], fură ultimele cuvinte pe care le-am auzit rostite de buzele roșii ale Gioiei, în timp ce,

[1] Creștini.
[2] Oameni de munte.
[3] Străin.
[4] Clopotniță.
[5] Hanul Păgîn.
[6] Trei feluri, vin la discreție, prețul o liră.
[7] Adio și să te întorci curînd.
[8] Englez nebun.

mînat de soarta mea, mă repezeam în sus pe scările feniciene spre Anacapri. Pe la jumătatea drumului am ajuns din urmă pe o bătrînă ce purta pe cap un paner mare plin cu portocale.

— *Buon giorno, signorino !*

Îşi puse jos panerul şi îmi întinse o portocală. Deasupra portocalelor era pus un teanc de ziare şi scrisori legat într-o basma roşie. Era bătrîna Maria Porta-Lettere ce ducea poşta de două ori pe săptămînă la Anacapri, mai tîrziu prietena mea de-o viaţă întreagă. Am văzut-o murind la vîrsta de nouăzeci şi cinci de ani. Cotrobăi printre scrisori, alese plicul cel mai mare şi mă rugă să-i spun dacă nu cumva era pentru *Nannina la Caprara* [1], care aştepta nerăbdătoare *la lettera* [2] de la soţul ei din America. Nu, nu era pentru ea. Poate astălaltă ? Nu, era pentru Signora Desdemona Vacca.

— Signora Desdemona Vacca, repetă bătrîna Maria cu neîncredere. Poate vor să spuie *la moglie dello Scarteluzzo* [3], adăogă ea pe gînduri.

Scrisoarea următoare era pentru Signor Ulisse Desiderio.

— Cred că-i vorba de *Capolimone* [4], zise bătrîna Maria ; a mai primit o scrisoare întocmai la fel acum o lună.

Următoarea era pentru gentillissima Signorina Rosina Mazzarella. Acea doamnă era mai greu de ghicit. Să fie oare *Cacciacavallara ?* [5] Ori *la Zopparella ?* [6] Ori *la Capatosta ?* [7] Ori la *Femmina Antica ?* [8] Ori Rosinella *Pane*

---

[1] Femeia cu capre.
[2] Scrisoarea.
[3] Soţia cocoşatului.
[4] Cap de lămîie.
[5] Femeia cu brînzeturi.
[6] Şchioapa.
[7] Cap gros.
[8] Femeia străveche.

Asciutto ? [1] Te pomeneşti că-i la *Fesseria* ? [2] îşi dădu părerea altă femeie care ne ajunsese tocmai atunci din urmă cu un coşcogea paner de peşte pe cap. Da, s-ar putea să fie pentru la Fesseria, dacă n-o fi cumva pentru nevasta lui *Pane e Cipolla* [3]. Dar pentru *Pepinella n'copo u camposanto* [4] nu era nici o scrisoare ? Nici pentru Marincella *Caparossa* [5], nici pentru Giovannina *Ammazzacane* [6], care aşteptau cu toate *la lettera* din America ? Nu, îmi părea foarte rău, dar nu era nici o scrisoare pentru ele. Cele două ziare erau pentru *il reverendo parroco* [7] Don Antonio di Giuseppe şi *il canonico* Don Natale di Tommaso, asta ştia prea bine căci erau singurii abonaţi din sat. Parroco era un om foarte învăţat şi el dezlega întotdeauna ale cui erau scrisorile. Dar astăzi era plecat la Sorrento ca să facă o vizită arhiepiscopului, de asta mă rugase pe mine să-i citesc adresele de pe plicuri. Bătrîna Maria nu ştia cîţi ani are, ştia numai că începuse a duce poşta de la cincisprezece ani, cînd mama ei nu mai fusese în stare să îndeplinească slujba asta. Bineînţeles că nu ştia carte. Cînd i-am spus că sosisem chiar în dimineaţa aceea cu corabia poştală din Sorrento şi că nu luasem nimic în gură, îmi dădu încă o portocală pe care am mîncat-o cu coajă cu tot, iar cealaltă femeie îmi oferi numaidecît din panerul ei cîteva *frutta di mare* [8] ce-mi stîrniră o sete cumplită. Se afla vreun han în Anacapri ? Nu, dar Annarella, *la moglie del sagrestano* [9] îmi putea da o brînză de capră foarte bună şi-un pahar de vin minunat din via părintelui

---

[1] Pîne uscată.
[2] Lată în şolduri.
[3] Pîne cu ceapă.
[4] De dincolo de cimitir.
[5] Păr roşu.
[6] Omoară-cîne.
[7] Sfinţia-sa părintele.
[8] Fructe de mare.
[9] Soţia paracliserului.

Don Dionisio, unchiul ei, *un vino maraviglioso !* [1] Apoi mai era şi la Bella Margherita, despre care desigur că am auzit ; mătuşa ei se măritase cu un *lord inglese* [2]. Nu, de asta n-auzisem, dar mi-ar face mare plăcere s-o cunosc pe la Bella Margherita.

Ajunserăm în sfîrşit, la capătul celor şapte sute şaptezeci şi şapte de trepte şi trecurăm printr-o poartă boltită. Se mai vedeau încă, prinse în stîncă, balamalele uriaşe de fier, rămăşiţe ale unui pod mobil de altădată. Eram în Anacapri. La picioarele noastre se desfăşura întreg golful Neapolului, înconjurat de Ischia, Procida şi Posilipo cel învesmîntat în pini, alba, strălucitoarea linie a Neapolului, Vezuviul cu noru-i trandafiriu de fum, cîmpia Sorrento la poalele muntelui Sant'-Angelo şi-n depărtare Apeninii, acoperiţi încă de zăpezi. Drept deasupra capetelor noastre, sta înfipt în stînca prăpăstioasă ca un cuib de vultur o capelă mică, în ruină. Acoperişu-i boltit se prăbuşise, dar bucăţi enorme de zidărie îmbinate ciudat, ca un fel de ţesătură simetrică mai sprijineau încă zidurile ce se fărămiţau.

— *Roba di Timberio*, mă lămuri bătrîna Maria.

— Cum se numeşte capela ? am întrebat plin de curiozitate.

— San Michèle.

— San Michele, San Michele ! răsună ca un ecou în inima mea.

Mai jos de capelă, în vie, un bătrîn săpa brazde adînci în pămînt pentru noua plantaţie de viţă.

— *Buon giorno, mastro Vincenzo !*

A lui era via şi căscioara de alături pe care o zidise singur cu mîinile lui, mai mult cu piatra şi cărămida din Roba di Timberio, împrăştiată prin toată grădina. Maria Porta-Lettere îi spuse tot ce ştia de mine şi mastro Vincenzo mă pofti să stau în grădina lui şi să gust un pahar

[1] Vin minunat.
[2] Lord englez.

de vin. Am privit căsuța și capela. Inima prinse a-mi bate așa de puternic, că aproape îmi pierise graiul.

— Trebuie să mă urc chiar acum pînă acolo ! am spus Mariei Porta-Lettere.

Dar bătrîna mă sfătui să merg mai întîi cu ea să caut ceva de mîncare, căci altfel nu voi găsi nimic. Îmboldit de foame și sete m-am hotărît, cu părere de rău, să-i urmez sfatul. I-am făcut semn cu mîna lui mastro Vincenzo, spunîndu-i că mă întorc îndată. Merserăm pe drumeaguri singuratice și ne oprirăm într-o *piazzetta*.

— *Ecco la Bella Margherita !*

La Bella Margherita puse pe masa din grădină o garafă de vin profiriu împreună cu-n buchet de flori și mă înștiință că *macaroni* vor fi gata în cinci minute. Era frumoasă ca Flora lui Tițian, cu trăsături minunat modelate și profil pur grecesc. Îmi puse dinainte o farfurie enormă de macaroane și se așeză lîngă mine, inspectîndu-mă zîmbitoare și curioasă.

— *Vino del parroco,* rostea ea cu mîndrie de cîte ori îmi umplea paharul. Am băut în sănătatea lui parroco, în sănătatea ei și a surioarei cu ochi negri, *la bella Giulia* care se apropie de noi aducînd în mîni portocale culese chiar sub ochii mei dintr-un pom din grădină. Părinți nu mai aveau, iar fratele lor Andrea era marinar și numai Dumnezeu știe pe unde se afla acum ; dar mătușa ei trăia în vila pe care-o avea la Capri. Știam, desigur, că se măritase cu un *lord inglese* ? Da, sigur că știam, numai numele îmi scăpa.

— Lady G. rosti cu mîndrie la Bella Margherita.

Mi-am amintit la timp că trebuie să beau și în sănătatea ei, dar după aceea nu mi-am mai amintit de nimic altceva decît că cerul se boltea deasupra albastru ca safirul, vinul lui *parroco* sclipea roș ca rubinul și la Bella Margherita sta lîngă mine, cu păr de aur și buze surîzătoare.

— San Michele ! îmi răsună deodată în urechi şi — San Michele ! repetă ecoul în adîncul inimii :

— Addio, Bella Margherita !

— *Addio, e presto ritorno !* [1]

Vai ! cît despre *presto ritorno !...*,

M-am întors pe ulicioarele pustii, cercînd să ajung cît mai de-a dreptul la ţinta mea. Era ceasul sfînt al siestei şi tot sătucul dormea. Piazza inundată de-un soare strălucitor era deşartă, biserica încuiată, numai prin uşa întredeschisă a şcolii primare glasul de stentor al cuviosiei sale *canonico* don Natale se auzea ca o trompetă somnoroasă şi monotonă în tăcerea din jur : *Io mi ammazo, tu ti ammazi, egli si ammaza, noi si ammazziamo, voi si ammazzate, loro si ammazzano* [2], repetat în cor, ritmic, de vreo doisprezece băieţi aşezaţi roată pe podea în jurul lui.

Mai încolo, în josul ulicioarei, sta în drum o chipeşă matroană romană. Era Annarella, care-mi făcea semn cu mîna prietenește să intru. De ce mă dusesem la Bella Margherita în loc-să vin la ea ? Nu ştiam că acel *cacciacavallo* al ei era cea mai bună brînză din tot satul ? Cît priveşte vinul, oricine ştie că vinul lui parroco nu se putea asemui cu al cuviosiei sale Don Dionisio.

— *Altro che il vino del parroco !* [3] adăogă ea ridicînd din umerii ei voinici, cu înţeles.

Pe cînd şedeam sub pergola în faţa unei garafe cu vin alb de-al lui Don Dionisio, am început a mă gîndi că s-ar putea să aibă dreptate, însă voiam să fiu nepărtinitor şi să golesc toată garafa înainte de a-mi da verdictul final. Dar cînd Gioconda, surîzătoarea-i fiică, îmi turnă al doilea pahar dintr-o garafă nouă, am hotărît definitiv : Da, *vino bianco* [4] al lui Don Dionisio era cel mai bun ! Parcă era soare lichid ; nectarul zeilor trebuie să fi avut asemenea

[1] Să te întorci curînd !
[2] Eu mă omor, tu te omori, el se omoară etc.
[3] Altfel decît vinul părintelui.
[4] Vin alb.

gust, iar Gioconda părea o tînără Hebe pe cînd îmi umplea paharul gol.

— *Altro che il vino del parroco !* Nu ţi-am spus eu ? rîdea Annarella. *E un vino miraculoso !* [1]

Da, într-adevăr, făcător de minuni trebuie să fi fost căci deodată am început a vorbi curgător italieneşte şi încă cu o iuţeală ameţitoare, printre hohotele de rîs ale mamei şi fiicei ! Începusem să simt o mare prietenie pentru Don Dionisio ; îmi plăcea numele lui, îmi plăcea vinul lui şi mi-ar plăcea să-l cunosc, am spus eu. Nimic mai uşor, căci trebuie să predice seara în biserică pentru *„le Figlie di Maria"* [2].

— E un om foarte învăţat, zise Annarella. Ştia pe derost cum îi cheamă pe toţi sfinţii şi martirii ; fusese chiar şi la Roma ca să sărute mîna Papii. Ea a fost la Roma vreodată ? Nu. Dar la Neapole ? Nu. Fusese o singură dată la Capri, în ziua cînd se cununase, dar Gioconda nu se dusese niciodată pînă acolo ; Capri era plin de *gente malamente* [3]. I-am spus Annarellei că ştiam totul, se-nţelege, despre sfîntul lor ocrotitor, cîte minuni săvîrşise şi cît de frumos era, cu totul şi cu totul de argint. Se lăsă o tăcere apăsătoare.

— Da, pretind că San Constanzo al lor e cu totul şi cu totul de argint, exclamă Annarella, ridicîndu-şi cu dispreţ umerii laţi ; dar cine ştie ? *Chi lo sa* ? Cît despre minunile lui, le poţi număra pe degete, pe cînd Sant' Antonio, patronul Anacapri-ului a şi făcut pînă acum peste o sută. *Altro che San Constanzo !* Numaidecît am trecut şi eu de partea lui Sant' Antonio, dorind din tot sufletul să facă o nouă minune, să mă aducă cît mai curînd înapoi în satul lui fermecător. Buna Annarella avea atîta încredere în puterea lui făcătoare de minuni, încît nu primi cu nici un chip să-i plătesc.

[1] E un vin miraculos.
[2] Copiii Mariei.
[3] Oameni răi.

— *Pagherete un'altra volta*, ai să plăteşti altă dată.

— Addio Annarella, addio Gioconda !

— *Arividerla, presto ritorno, Sant'Antonio vi benedica ! La Madonna vi accompagni !* [1]

Bătrînul mastro Vincenzo lucra încă de zor în vie, săpînd brazde adînci în pămîntul aromitor pentru noile mlădiţe. Uneori da de cîte-o plăcuţă de marmură sau de o bucată de stuc roş şi, culegîndu-le de pe jos, le arunca peste gard.

— *Roba di Timberio*, zicea el.

Mă aşezai pe-un rest de coloană de granit roş, lîngă noul meu prieten.

— *Era multo duro* [2], se sparge greu, zise mastro Vincenzo.

La picioarele mele, un pui de găină rîcîia pămîntul în căutare de rîme şi chiar sub nasul meu văzui ieşind la iveală o monedă. Am ridicat-o şi-am recunoscut dintr-o privire nobilul cap al lui Augustus, *Divus Augustus Pater*. Mastro Vincenzo zise că nu făcea un *baiocco* [3]. O mai am şi acum. El singur îşi sădise grădina, plantînd viţa şi toţi smochinii cu mînile lui.

Muncă grea, zise mastro Vincenzo, arătîndu-mi mînile mari, bătătorite, căci terenul era plin de roba di Timberio : coloane, capiteluri, bucăţi de statui şi *teste di cristiani* [4]. Trebuise mai întîi să dezgroape şi să care afară toate gunoaiele acelea, ca să-şi poată planta via. Spărsese coloanele ca să facă trepte în grădină şi se înţelege că putuse întrebuinţa mare parte din marmură la construirea casei ; restul îl aruncase în rîpă. Avusese mare noroc într-adevăr cînd descoperise pe neaşteptate o cameră mare, subterană, chiar sub casă, cu pereţi roşii întocmai ca

---

[1] La revedere, să te întorci curînd, Sant'Antonio să te binecuvînteze ! Fecioara să te întovărăşească.

[2] Este foarte tare.

[3] Pară.

[4] Capete de creştini.

bucata aceea de sub piersici, zugrăvită de sus pînă jos cu *cristiani goi, tutti spogliati, ballando come dei pazzi* [1], purtînd în braţe buchete de flori şi ciorchini de struguri. Multe zile i-au trebuit ca să răzăluiască toate zugrăvelile acelea şi să acopere peretele cu ciment, dar oricum tot a fost treabă mai lesnicioasă decît să spargă stînca şi să zidească un nou rezervor de apă, zise mastro Vincenzo cu un zîmbet viclean. Acuma îmbătrînise şi nu mai era în stare să îngrijească de vie cum se cuvine. Feciorul lui, care trăia pe continent cu doisprezece copii şi trei vaci, îl tot îndemna să vîndă casa şi să vie să stea cu dînsul. Inima începu din nou să-mi bată. Şi capela era tot a lui ? Nu, nu era a nimănui şi oamenii spuneau că-i bîntuită de stafii. Şi el văzuse odată cînd era copil un călugăr înalt, stînd rezemat de parapet ; iar nişte marinari, suind scările tîrziu în toiul nopţii, auziseră zvon de clopote în capelă. Toate acestea se întîmplau, îmi lămuri mastro Vincenzo, din pricină că Timberio, pe cînd avea palat aici, *ha fatto ammazzare Gesù Cristo*, a pus să-l ucidă pe Isus Cristos şi de-atunci sufletul lui blestemat se întoarce ades să ceară iertare călugărilor îngropaţi sub lespezile bisericii. Se mai spunea că uneori se arată acolo sub înfăţişarea unui şarpe mare, negru. Călugării fuseseră *ammazzati* de un bandit numit Barbarossa, care încercuise insula cu corăbiile lui şi luase în sclavie pe toate femeile care se refugiaseră acolo, în castelul de sus. De asta se şi chema Castello Barbarossa. Padre Anselmo, sihastrul, care era un om învăţat, şi pe deasupra şi rudă cu dînsul, le povestise pe toate ; tot el îi spusese şi de englezii care prefăcuseră capela într-o cetăţuie şi care, la rîndul lor, fuseseră *ammazzati* de francezi.

— Ia uite ! îmi arătă mastro Vincenzo cu degetul un morman de obuze lîngă zidul viei, şi uite colea, adăogă el culegînd de pe jos un nasture de uniformă englezească. Francezii, urmă el, aşezară un tun mare lîngă capelă şi

[1] Dezbrăcaţi, dănţuind ca nişte nebuni.

deschiseră focul asupra satului Capri, ocupat de englezi. Bine le-a făcut, chicoti el. Toți caprioții sînt niște răi. După asta, francezii au prefăcut capela în pulberărie, de asta se și cheamă pînă în ziua de azi *La Polveriera*. Acum nu mai rămăsese decît o ruină, dar s-a dovedit a-i fi foarte de folos, căci mai toate pietrele pentru zidul grădinii le luase de-acolo.

Sării zidul grădinii pornind în sus pe poteca îngustă, spre capelă. Pardoseala era acoperită pînă la un stat de om cu sfărîmăturile bolții prăbușite, zidurile erau năpădite de iederă și caprifoi sălbatic și sute de șopîrle se jucau vesele printre tufișuri mari de mirt și rozmarin, oprindu-se din cînd în cînd să mă privească cu ochii scăpărători și gușile zvîcnind. Dintr-un ungher întunecos se înălță pe aripi tăcute o bufniță iar un șarpe mare ce dormea pe mozaicul însorit al terasei își descolăci agale inelele-i negre și se strecură înapoi în capelă șuierînd amenințător spre nepoftit. Să fi fost oare duhul bătrînului și posomorîtului împărat ce rătăcea încă printre ruinele unde odinioară se ridica palatu-i imperial ?

Am privit în jos minunata insulă ce se întindea la picioarele mele. Cum de-a putut, trăind în asemenea loc, să fie atît de crud ? cugetam eu. Cum de avea un suflet atît de întunecat în lumina aceea strălucitoare ce învește mînta cerul și pămîntul ? Cum de-a putut părăsi locul acela pentru a se retrage în cealaltă vilă a lui, și mai inaccesibilă, de pe stîncile răsăritene, care îi mai poartă încă numele și unde și-a petrecut ultimii ani ai vieții ?

Să trăiești într-un astfel de loc, să mori într-un astfel de loc, dacă moartea ar putea birui vreodată fericirea sublimă a unei asemenea vieți ! Ce vis cutezător a făcut să-mi bată inima atît de puternic acum o clipă, cînd mastro Vincenzo îmi spunea că începuse a îmbătrîni și a osteni și că feciorul lui îl îndeamnă să vîndă casa ? Ce gînduri nesăbuite îmi fulgeraseră prin mintea-mi înflă-

cărată cînd mă informase că nu era a nimănui capela ? De ce nu a mea ? De ce n-aş cumpăra casa lui mastro Vincenzo, ca să unesc capela cu casa prin ghirlande de viţă, alei de chiparoşi şi coloane susţinînd loggiile albe, populate cu zei de marmură şi împăraţi de bronz şi... şi am închis ochii ca nu cumva să pierd viziunea aceea minunată, dar treptat realitatea se destrămă într-un amurg al împărăţiei viselor.

O siluetă înaltă, înfăşurată într-o mantie bogată sta lîngă mine.

— Ale tale vor fi toate, rosti el cu o voce melodioasă, cuprinzînd cu un gest larg tot orizontul. Schitul, grădina, casa, muntele cu castelul, toate vor fi ale tale dacă te învoieşti a plăti preţul !

— Cine eşti, nălucă din nevăzut ?

— Sînt duhul nepieritor al acestor locuri. Timpul nu înseamnă nimic pentru mine. Acum două mii de ani stăteam tot în acest loc unde ne aflăm acum, lîngă alt om mînat aici de destinul său, la fel cum eşti şi tu mînat de-al tău. Nu căuta fericirea ca tine, tînjea doar după uitare şi pace şi credea că o va putea găsi aici, pe insula singuratică. I-am spus preţul pe care va trebui să-l plătească : stigmatul josniciei, în vecii vecilor, pe-un nume fără pată.

El căzu la învoială, plăti preţul. Unsprezece ani a trăit aici, înconjurat de cîţiva prieteni credincioşi, toţi oameni de o cinste nepătată. În două rînduri porni la drum spre palatul lui de pe Colina Palatină. De două ori curajul îi lipsi ; Roma nu l-a mai văzut niciodată. A murit pe drumul întoarcerii în vila prietenului său Lucullus, pe promontoriul de colo. Ultimele lui cuvinte au fost să fie dus în litieră pînă jos, la corabia ce-avea să-l poarte spre insula lui, acasă.

— Şi ce preţ îmi ceri mie ?

— Renunţarea la ambiţia de a-ţi face un nume în profesia ta, jertfa viitorului ce te aşteaptă.

— Și ce voi ajunge atunci ?

— Un „Aș-fi-putut-fi", un ratat.

— Mă despoi de tot ce are preț în viață.

— Te înșeli, îți dau eu tot ce-i de preț în viață.

— Îmi vei lăsa cel puțin mila ? Nu pot trăi fără de ea, dacă va fi să ajung medic.

— Da, îți voi lăsa mila, dar te-ai fi descurcat mult mai bine fără de ea.

— Mai ceri încă ceva ?

— Înainte de a muri, va trebui să mai plătești o dată și încă un preț mare de tot. Dar pînă la termenul scadenței vei privi încă mulți ani din locul acesta cum apune soarele la capătul unor zile de neumbrită fericire și cum răsare luna peste nopți înstelate, pline de visuri.

— Voi muri aici ?

— Ferește-te să cauți răspunsul la întrebarea ta ; omul n-ar putea îndura viața dacă și-ar cunoaște ceasul morții.

Îmi puse mîna pe umăr și-am simțit o ușoară înfiorare străbătîndu-mi trupul.

— Voi fi din nou lîngă tine aici, mîne după apusul soarelui ; ai vreme să chibzuiești pînă atunci.

— N-are nici un rost să mă mai gîndesc ; vacanța mi s-a sfîrșit, chiar în astă seară trebuie să mă întorc la trudnica mea muncă, departe de țara asta frumoasă. De altfel, n-am obiceiul să stau la gînduri. Mă învoiesc, voi plăti prețul, oricît ar fi de mare. Dar cum să cumpăr casa, cînd mînile mi-s goale ?

— Mînile ți-s goale, dar puternice ; mintea ți-e înflăcărată dar limpede, voința zdravănă ; vei izbuti.

— Cum să-mi zidesc casa ? Habar n-am de arhitectură !

— Te voi ajuta. Ce stil dorești ? Nu vrei gotic ? Îmi place goticul, cu lumina lui domoală și tulburătoarea-i atmosferă de taină.

— Voi născoci un stil al meu, așa încît nici tu însuți nu-i vei putea da un nume. Nu vreau penumbră medievală ! Casa mea o vreau deschisă soarelui, și vîntului, și glasului mării, ca un templu grec — și lumină, lumină, lumină pretutindeni !

— Ferește-te de lumină ! Ferește-te de lumină ! Prea multă lumină dăunează ochilor unui muritor.

— Vreau coloane de marmură neprețuită, să susție loggiile și arcadele, rămășițe minunate de-ale trecutului să fie risipite prin toată grădina mea, capela să fie o bibliotecă tăcută cu strane de mănăstire de jur împrejurul zidurilor și clopote să sune melodios Ave Maria după fiecare zi fericită.

— Nu pot suferi clopotele.

— Și chiar aici, unde insula asta frumoasă răsare în fața noastră ca un sfinx din mare, aici vreau să am un sfinx de granit din țara faraonilor. Dar unde le voi găsi pe toate ?

— Te afli acum chiar pe locul unde se ridica una dintre vilele lui Tiberiu. Comori neprețuite din vremuri dispărute zac îngropate sub vița de vie, sub capelă, sub casă. Pașii bătrînului împărat au trecut ades peste lespezile colorate de marmură pe care ai văzut cum le azvîrlea țăranul cel bătrîn peste zidul grădinii lui ; frescele distruse, cu fauni dănțuind și bacante încununate cu flori împodobeau cîndva zidurile palatului său. Privește, zise el arătînd în jos spre adîncurile limpezi ale mării, la trei sute de metri sub noi ; Tacit al dumitale de la școală nu ți-a spus că, la vestea morții împăratului, locuitorii insulei i-au prăbușit palatele în mare ?

Îmi venea să mă arunc în clipa aceea de pe faleza prăpăstioasă, să mă scufund în mare ca să-mi caut coloanele.

— N-ai de ce te grăbi așa, îmi zise el rîzînd. De două mii de ani mărgeanul își țese pînza în jurul lor, valurile tot mai adînc le îngroapă în nisip, așa că or să te aștepte pînă va sosi vremea ta.

— Și sfinxul ? Unde voi găsi sfinxul ?

— Pe o cîmpie singuratică, departe de viața de azi, se înalță odinioară falnicul palat al altui împărat care adusese sfinxul de pe malurile Nilului ca să-i împodobească grădina. Din palat n-a mai rămas decît un morman de pietre, dar la fund, în măruntaiele pămîntului doarme încă sfinxul. Caută-l și-l vei găsi. Îți vei primejdui viața ca să-l aduci aici, dar vei izbuti.

— Pari să cunoști viitorul tot așa de bine ca trecutul.

— Trecutul și viitorul sînt totuna pentru mine. Cunosc totul.

— Nu te invidiez pentru cunoașterea asta.

— Vorbele îți sînt mai mature decît vîrsta; de unde le-ai luat ?

— Le-am cules azi de pe insula asta, fiindcă am înțeles că oamenii prietenoși de-aici, ce nu știu a scrie și-a citi, sînt mult mai fericiți ca mine care mi-am ostenit ochii de cînd eram copil, ca să dobîndesc, știința. Și tu ai făcut la fel, se cunoaște din felul cum vorbești. Ești un mare învățat, cunoști pe Tacit al dumitale pe de rost.

— Sînt un filozof.

— Știi bine latina ?

— Sînt doctor în teologie al Universității din Iena.

— A ! De asta mi s-a părut că deosebesc un ușor accent german în vorba dumitale. Cunoști Germania ?

— Firește, rîse el pe înfundate.

L-am privit cu luare-aminte. Înfățișarea și purtările lui erau ale unei persoane de rang. Am băgat de seamă pentru întîia oară că purta o sabie sub mantaua-i roșie, iar vocea lui avea un timbru ascuțit pe care parcă îl mai auzisem cîndva.

— Iartă-mă, domnule, dar am impresia că ne-am mai

întîlnit la Auerbach's Keller [1], în Lipsca. Nu cumva te cheamă...

Pe cînd rosteam vorbele acelea, clopotele din Capri prinseră a suna Ave Maria. Am întors capul să mă uit la dînsul. Dispăruse.

2

QUARTIER LATIN

Quartier Latin. O cameră de student la Hôtel de l'Avenir, vrafuri de cărți peste tot, pe mese, pe scaune, cîrlituri întregi pe jos iar pe perete o fotografie îngălbenită din Capri. Dimineți în sălile de la Salpêtrière, Hôtel Dieu și La Pitié, umblînd de la un pat la altul pentru a citi capitol după capitol din cartea suferinței omenești, scrisă cu lacrimi și sînge. După-amiezi în sălile de disecție și în amfiteatrele Școlii de Medicină ori în laboratoarele Institutului Pasteur, observînd la microscop cu ochi plini de uimire tainele lumii nevăzute, ființele infinit de mici care sînt arbitrii vieții și morții omului. Nopți de veghe în Hôtel de l'Avenir, prețioase nopți de trudă pentru a putea stăpîni cruda realitate, simptomele clasice ale dezechilibrului și ale bolilor căutate și cercetate cu de-amănuntul de observatori ai tuturor țărilor, muncă atît de necesară și atît de neîndestulătoare pentru formarea unui medic. Muncă, muncă, muncă ! Vacanțe de vară, cu cafenele goale pe Boulevard St. Michel, cu Școala de Medicină închisă, cu laboratoarele și amfiteatrele pustii, clinicile pe jumătate deșarte. Numai pentru suferința din sălile spitalelor nu era vacanță. Numai pentru Moarte nu era vacanță. Numai în Hôtel de l'Avenir nu era vacanță.

[1] Vestită pivniță de vinuri, datînd din secolul al XVI-lea și legată de legenda lui Faust.

Nici o distracție, în afară de o plimbare cînd și cînd pe sub teii din grădina Luxembourg ori un ceas de recreare sorbit cu nesaț în Muzeul Louvre. Fără un prieten. Fără un cîne. Fără o fată măcar. Vremurile din *Vie de Bohême* [1] a lui Henri Murger dispăruseră, dar Mimi a lui era încă acolo, aproape neschimbată. Surîzătoare, o vedeai plimbîndu-se pe Boulevard St. Michel la brațul mai fiecărui student cînd se apropia ora aperitivului, ori îi cîrpea hainele și-i spăla rufele în mansarda lui pe cînd el citea pentru examene.

Pentru mine nu exista nici o Mimi ! Da, lor le dădea mîna să ia viața în ușor, fericiților mei camarazi ; să-și petreacă serile flecărind la mesele cafenelelor, să rîdă, să trăiască, să iubească ! Agerul lor creier latin lucra mult mai iute ca al meu ; și-apoi, ei n-aveau pe peretele mansardei lor o îngălbenită fotografie din Capri care să le dea avînt, mici coloane de marmură așteptîndu-i sub nisipul de la Palazzo al Mare. Adesea, în nopțile lungi de veghe petrecute în Hôtel de l'Avenir, pe cînd stam aplecat asupra tratatului lui Charcot *Maladies du système nerveux* ori a cărții lui Trousseaux *Clinique de l'Hôtel Dieu* un gînd teribil îmi fulgera deodată prin minte : mastro Vincenzo este bătrîn ; dacă cumva moare, în timp ce eu mă aflu aici ! sau dacă vinde altcuiva căsuța de pe munte unde se află cheia viitorului meu cămin ? Atunci o sudoare rece îmi îmbrobonea fruntea — și inima, de spaimă, aproape mi se oprea. Rămîneam cu ochii ațintiți la palida fotografie a insulei Capri atîrnată în perete și mi se părea că se pierde din ce în ce învăluită ca într-o ceață, misterioasă ca un sfinx, pînă nu mai rămînea decît conturul unui sarcofag sub care era îngropat un vis... Atunci îmi frecam ochii dureroși și mă cufundam din nou în cartea mea c-o încordare sălbatică, ca un cal de curse lovit de pinteni ce se avîntă spre țintă cu coastele sîngerînd. Da, ajunsese un fel de cursă, o cursă pentru premii și trofee. Camarazii mei

[1] „Viață de boem".

începuseră a miza pe mine ca pe-un favorit și chiar Maestrul cu chip de Cezar și ochi de vultur se înșelă luîndu-mă drept un om de viitor — singura eroare de diagnostic pe care știu s-o fi săvîrșit profesorul Charcot în toți anii aceia cît i-am urmărit cu atenție judecățile-i fără de greș în sălile de la Salpêtrière și în cabinetul său de consultații din Boulevard Saint-Germain, unde se înghesuiau bolnavi veniți din toată lumea. Plăteam scump greșeala lui. O plăteam cu somnul și era cît pe ce s-o plătesc cu lumina ochilor. De altfel, problema n-a fost rezolvată nici pînă acum. Atît eram de încredințat că Charcot nu putea greși, că știe mai mult decît oricare alt om de pe lume despre creierul omenesc, încît după puțin timp am crezut că avea dreptate. Îmboldit de ambiția de a-i adeveri profeția, nesimțitor la oboseală, la nesomn, chiar la foame, mi-am încordat toate fibrele trupului și ale minții, pînă la istovire, în sforțarea de a cîștiga cu orice preț. Gata cu plimbările pe sub teii din grădina Luxembourg, cu hoinărelile prin Louvre. Din zori pînă-n noapte, plămînii îmi erau plini de aerul viciat al sălilor de spital și al amfiteatrelor, din noapte pînă-n zori cu fumul nesfîrșitelor țigări în camera mea îmbîcsită de la Hôtel de l'Avenir. Examen după examen într-o rapidă succesiune, mult prea rapidă, vai, ca să aibă vreo valoare ; succes după succes. Muncă, muncă, muncă ! Trebuia să-mi iau doctoratul în primăvară. Norocul mă ocrotea și izbuteam în tot ce atingeam cu mîna, fără să dau greș niciodată, aveam un noroc uluitor, aproape nefiresc. Deja învățasem a cunoaște structura acelei miraculoase mașinării care-i trupul omenesc, armonioasa funcționare a rotițelor și angrenajelor lui în stare de sănătate, stricăciunile din timpul boalei ; în sfîrșit, prăbușirea lui în moarte. Mă familiarizasem cu cele mai multe dintre maladiile care țintuiesc suferinzii pe paturile spitalelor. Învățasem să mînuiesc armele ascuțite ale chirurgiei spre a lupta cu arme mai egale împotriva neînduratei Dușmance care, cu coasa în mîini, colinda prin toate sălile spitalului, veșnic gata să lovească, veșnic pre-

zentă la orice oră din zi și din noapte. De fapt, părea că se aciuiase definitiv acolo, în spitalul vechi și mohorît care timp de veacuri adăpostise atîta suferință și nenorocire. Uneori năvălea în sală, lovind în dreapta și-n stînga, tineri și bătrîni, cu o furie oarbă, ca o nebună, sugrumînd o victimă cu o lentă strîngere a mîinii Sale, smulgînd altuia bandajul de pe rana deschisă și lăsînd să se scurgă pînă la ultima picătură de sînge. Alteori venea tiptil, tăcută și liniștită, și cu o ușoară, abia simțită atingere închidea pleoapele altui suferind ce rămînea așa, aproape zîmbitor, după ce Ea se depărta. Adeseori chiar eu, care eram acolo pentru a o împiedica să se apropie, nu știam că vine. Numai pruncii de la sînul maicii lor simțeau prezența Ei și, tresărind din somn, scoteau țipete de spaimă cînd trecea. Iar cîteodată una dintre bătrînele călugărițe care-și petrecuse viața întreagă în sălile spitalului o vedea din vreme că se apropie și mai apuca să puie un crucifix pe pat. La început, cînd Ea sta victorioasă de o margine a patului și eu neputincios de cealaltă margine, nu prea o luam în seamă. Pe-atunci viața însemna totul pentru mine, știam că misiunea mea încetează cînd începea a Ei și obișnuiam să-mi întorc doar fața de la sinistra mea colegă, înciudat de înfrîngere. Dar pe măsură ce mă obișnuiam cu Ea, o pîndeam cu atenție crescîndă și cu cît o vedeam mai mult, dorința mea de a o înțelege sporea. Am început a-mi da seama că avea partea Ei de muncă tot așa cum o aveam eu pe a mea, misiunea Ei de îndeplinit ca și mine, că la urma urmei eram camarazi ; că atunci cînd bătălia pentru viața unui om lua sfîrșit și Ea cîștiga, era mult mai bine să ne privim fără de teamă drept în ochi și să fim prieteni. Mai tîrziu, a venit o vreme cînd o socoteam singura mea prietenă, cînd o doream și aproape o iubeam, deși Ea nu părea să mă ia în samă. Cîte nu m-ar putea învăța dacă aș fi în stare să citesc pe întunecatu-i chip ! Cîte goluri în sărăcăcioasele mele cunoștințe asupra suferințelor omenești n-aș fi putut împlini. Ea era singura care citise ultimul ca-

pitol ce lipsea din tratatele mele de medicină, în care totul se explică, unde se găsesc soluțiile tuturor enigmelor și sînt date răspunsuri tuturor întrebărilor !

Dar de ce era atît de crudă, Ea, care putea fi atît de blîndă ? Cum se îndura să cosească cu o mînă atîta tinerețe și viață, cînd cu cealaltă putea dărui atîta pace și fericire ? De ce încleștarea mînilor Ei în jurul grumazului unei victime este atît de lentă și lovitura pe care-o dă altuia atît de năprasnică ? De ce se lupta Ea atît de mult cu viața pruncului în timp ce îngăduia vieții bătrînului să se destrame într-un somn pașnic ? Menirea Ei era oare să și pedepsească, nu numai să ucidă ? Să fie totodată și Judecătorul, și Călăul ? Ce făcea cu cei pe care-i ucidea ? Încetau a mai exista, ori dormeau numai ? Unde-i ducea ? Era stăpînul Suprem al Împărăției Morții, ori numai un vasal, o biată unealtă în mîinile unui stăpînitor cu mult mai puternic, Domnul Vieții ? Cîștigase astăzi, dar biruința Ei era pe vecie ? Cine va fi pînă la urmă învingătorul : Ea ori Viața ?

Dar era într-adevăr sigur că misiunea mea se isprăvea cînd începea a Ei ? Trebuia să fiu doar un spectator nepăsător la ultima luptă atît de inegală, să stau de față neputincios și nesimțitor, în vreme ce Ea își îndeplinea opera de distrugere ? Trebuia să-mi întorc capul de la ochii aceia care implorau ajutorul meu după ce puterea vorbirii de mult pierise ? Trebuia să-mi desfac mîna din încleștarea degetelor tremurătoare ce se agățau de ea cum se agață de un pai cel ce se îneacă ? Eram învins, dar nu dezarmat ; în mînile mele mai rămînea o armă puternică. Ea avea cupa somnului veșnic dar și eu o aveam pe a mea, încredințată mie de milostiva mamă Natura. Cînd ea își dăruia leacul cu prea multă zgîrcenie, de ce nu l-aș fi întrebuințat pe al meu cu puterea-i binefăcătoare de a preface chinul în pace, agonia în somn ? Nu era oare misiunea mea de a-i ajuta să moară pe cei pe care nu-i mai puteam ajuta să trăiască ?

Călugărița cea bătrînă îmi spusese că săvîrșeam un păcat teribil, că Atotputernicul în nestrămutata-i înțelepciune hotărîse să fie astfel și cu cît te făcea să suferi mai mult în ceasul morții, cu atît avea să fie mai iertător în Ziua Judecății-de-Apoi. Pînă și gingașa soră Philomène îmi aruncase o privire mustrătoare cînd, singur între toți colegii mei, venisem cu siringa de morfină după ce bătrînul *padre* se depărtase de pat cu sfîntul maslu.

Le întîlneai încă în toate spitalele Parisului, cu cornetele lor mari, albe, pe blîndele surori Saint Vincent de Paul, dăruite cu totul sacrificiului. Crucifixul atîrna încă pe peretele fiecărei săli, în fiecare dimineață *padre* citea liturghia în fața micului altar din sala Sainte Claire. Maica Superioară, *Ma Mère*, cum o numeau toate, încă își făcea rondul de la pat la pat, în fiecare seară, după ce sunase Ave Maria.

Laicizarea spitalelor încă nu ajunsese o chestiune la ordinea zilei ; strigătul aspru : Afară cu preoții ! Afară cu crucifixul ! *A la porte les soeurs* ! [1] încă nu răsunase. Vai ! peste puțin timp i-am văzut pe toți plecînd — păcat ! Fără îndoială că maicile acelea aveau defectele lor. Fără îndoială că erau mai obișnuite să mînuiască mătăniile decît periuța de unghii și își înmuiau mai des degetele în agheasmă decît în soluția de acid carbolic, panaceu atotputernic pe atunci în sălile noastre de operație, care curînd avea să fie înlocuit cu altul. Dar gîndurile lor erau atît de limpezi, inimile atît de curate și, consacrîndu-se trup și suflet muncii lor, nu cereau altceva în schimb decît să le fie îngăduit a se ruga pentru bolnavii lor. Nici chiar dușmanii cei mai înverșunați n-au îndrăznit vreodată să pună grească devotamentul lor, izvorît numai din sacrificiu și răbdarea lor fără de margini. Se spunea că surorile își făceau datoria cu fețe triste și ursuze, cu gîndul mai mult la mîntuirea sufletului decît a trupului, pe buze cu vorbe

[1] Afară cu surorile (călugărițele) !

mai mult de resemnare decît de încurajare. Se înşelau însă foarte tare. Dimpotrivă, călugăriţele, tinere şi bătrîne, erau întotdeauna bine dispuse şi fericite, aproape vesele, distrîndu-se şi rîzînd ca nişte copii — şi te uimeai văzîndu-le cum se pricepeau să dea din fericirea lor şi altora. Erau şi îngăduitoare. Nu făceau nici o diferenţă între cei care credeau şi cei care nu credeau. Ba parcă erau chiar mai dornice să-i ajute pe cei din urmă, căci erau atît de mîhnite pentru ei şi nu arătau niciodată supărare cînd îi auzeau înjurînd ori blestemînd. Cu mine toate au fost nespus de bune şi prietenoase. Ştiau foarte bine că nu împărtăşeam credinţa lor, că nu mă spovedeam şi nu-mi făceam semnul crucii cînd treceam pe lîngă micul altar. La început, Maica Superioară făcuse cîteva timide încercări de a mă converti la credinţa ce-o făcuse să se jertfească pentru binele celorlalţi ; dar renunţase îndată, clătinînd cu compătimire bătrînu-i cap. Chiar scumpul şi bătrînul nostru *padre* pierduse orice speranţă în mîntuirea sufletului meu, de cînd îi spusesem că eram gata să discut cu el posibilitatea existenţei unui purgatoriu, dar că refuzam net să cred în iad şi, în orice caz, eram hotărît să administrez o doză bună de morfină muribunzilor, cînd agonia lor era prea chinuită şi prea lungă. Bătrînul *padre* era un sfînt, dar discuţiile nu erau tăria lui şi curînd am renunţat definitiv la controversele noastre. Cunoştea vieţile tuturor sfinţilor şi el mi-a povestit pentru întîia oară duioasa legendă a sfintei Clara, ce a dat numele ei sălii spitalului. Tot el m-a făcut să văd întîia oară minunatele trăsături ale iubitului ei, sfîntul Francisc din Assisi, prietenul umililor şi al părăsitelor vieţuitoare din văzduh şi de pe pămînt, ce-avea să-mi fie după asta şi mie prieten pe viaţă. Dar sora Philomène, atît de tînără şi de frumoasă în haina-i albă de novice a ordinului Saint Augustin m-a învăţat cel mai mult, căci m-a învăţat s-o

iubesc pe Maica Domnului, al cărui chip îl avea. Suavă soră Philomène ! Am văzut-o murind de holeră doi ani mai tîrziu, la Neapole. Nici moartea n-a cutezat să-i desfigureze chipul ! S-a dus în cer așa cum o cunoscusem.

Fratele Antoine, care venea în fiecare duminică la spital să cînte la orgă în capela mică, îmi era bun prieten. În acele zile era singura ocazie pe care o aveam de a asculta muzică și rareori lipseam de-acolo, deoarece iubesc foarte mult muzica. Deși nu puteam să văd pe surorile ce cîntau lîngă altar, recunoșteam foarte bine glasul limpede și curat al sorei Philomène. Chiar în ajunul Crăciunului, fratele Antoine răci zdravăn și în sala Sainte Claire se șoșotea în mare taină de la pat la pat că, după o lungă consfătuire între Maica Superioară și bătrînul *padre*, pentru a salva situația, mi se îngăduie să-l înlocuiesc la orgă.

Singura muzică pe care o auzeam în acea vreme era doar a bietului Don Gaetano, bătrînul care venea de două ori pe săptămînă să-mi cînte din flașneta lui hodorogită sub balconul de la Hôtel de l'Avenir. „Miserere" din Trubadurul era bucata lui de bază și vechea arie melancolică i se potrivea de minune și lui și maimuțicăi lui pe jumătate înghețată, ce stătea ghemuită pe flașnetă în hăinuța ei roșie „garibaldiană".

Ah che la morte ogn'ora
E tarda nel venir ! [1]

I se potrivea și bietului Monsieur Alfredo, bătrîn și rătăcind pe străzile acoperite de zăpadă în redingota-i jerpelită, cu manuscrisul ultimei sale tragedii sub braț ; se potrivea și prietenilor mei din sărăcăciosul cartier italian, ce stăteau ghemuiți în jurul *braciere* [2]-ului lor pe jumătate

[1] Ah, cum întîrzie mereu moartea să vie !
[2] Foc de cărbuni.

stins, neavînd nici o para ca să-şi cumpere cîţiva cărbuni cu care să se mai încălzească. Erau şi zile cînd trista melodie părea acompaniamentul cel mai potrivit la gîndurile mele, pe cînd şedeam dinaintea cărţilor în Hôtel de l'Avenir, nemaiavînd curajul să înfrunt o nouă zi, cînd totul părea atît de întunecat, de deznădăjduit şi vechea fotografie decolorată a insulei Capri atît de îndepărtată. Atunci mă trînteam pe pat, închizînd ochii ce mă usturau şi îndată Sant'-Antonio se punea pe treabă să mai săvîrşească o minune. Se făcea că pluteam pe mări, departe de orice griji, spre fermecătoarea insulă a viselor mele. Gioconda îmi întindea surîzătoare un pahar cu vin de-al lui Don Dionisio şi din nou sîngele începea a curge cu putere şi din belşug în creierul meu istovit. Lumea era frumoasă şi eu eram tînăr, gata de luptă, sigur de izbîndă. Mastro Vincenzo, lucrînd încă de zor în via lui îmi făcea semn prietenește cu mîna pe cînd urcam ulicioara din spatele grădinii lui, spre capelă. Stăteam un timp pe terasă, privind fermecat jos, la picioarele mele, minunata insulă, întrebîndu-mă cum voi izbuti să urc în vîrful falezei sfinxul meu de granit roş. Într-adevăr, va fi o treabă grea — şi totuşi, voi izbuti s-o duc la capăt destul de uşor, eu singur ! „*Addio, bella Gioconda ! Addio e presto ritorno !*" Da, sigur că mă voi reîntoarce curînd, foarte curînd, în viitorul vis ! Noua zi se revarsă pe fereastră, privind cu asprime pe visător. Deschideam ochii şi săream în picioare întîmpinînd pe noua venită cu un zîmbet, apoi mă aşezam iar la masa mea, cu cartea în mînă. Veni primăvara, aruncînd pe balconul meu cea dintîi rămurică înflorită din castanii îmbobociţi ai aleii. Era semnalul. M-am prezentat la examen şi-am părăsit Hôtel de l'Avenir cu diploma atît de greu dobîndită în buzunar, cel mai tînăr doctor în medicină ieşit vreodată din universităţile Franţei.

3

AVENUE DE VILLIERS

Avenue de Villiers. Dr. Munthe, de la 2 la 3.

Zi şi noapte suna clopoţelul de la intrare pentru scrisori cu chemări urgente, bolnavi la consult. Telefonul, armă ucigătoare în mînile femeilor ce-şi irosesc vremea trîndăvind, nu pornise încă războiul nervilor împotriva orelor de odihnă binemeritate. Camera de aşteptare se umplea repede cu bolnavi de toate soiurile şi felurile, mai mult bolnavi de nervi, sexul frumos predominînd. Multe dintre paciente erau bolnave, grav bolnave. Ascultam cu seriozitate ce aveau de spus şi le examinam cu cea mai mare grijă, încredinţat că le puteam ajuta, orice ar fi avut. Cred că nu-i momentul să vorbesc acum de acele cazuri. Va veni o zi, poate, cînd voi avea ceva de spus şi despre ele. O seamă nu erau bolnave deloc şi poate nici nu s-ar fi îmbolnăvit niciodată dacă nu m-ar fi consultat pe mine. O seamă îşi închipuiau doar că sînt bolnave. Aveau de istorisit o poveste întreagă cu bunica, mătuşa ori soacra, sau scoteau din buzunar o hîrtiuţă şi începeau a citi o nesfîrşită listă de simptome şi metehne ; *„le malade au petit papier“* [1] cum obişnuia să le spuie Charcot. Toate astea erau noi pentru mine, care n-aveam decît practica de spital unde nu era timp de prăpădit cu mofturi — şi am săvîrşit multe gafe. Mai tîrziu, cînd am început a şti mai multe despre natura omenească, am învăţat a mînui mai bine pacientele acelea ; totuşi nu ne-am înţeles prea bine niciodată. Păreau foarte indignate cînd le spuneam că aveau o mină bună şi culori în obraz, îşi reveneau însă îndată cînd adăogam că nu-mi plăcea deloc cum arată limba lor — ceea ce în general era adevărat. De obicei, diagnoza mea în asemenea cazuri era ; supraalimentare, abuz de

[1] „Bolnavul cu hîrtiuţa“.

prăjituri și dulciuri în timpul zilei, mese prea încărcate seara. A fost, cred, cea mai corectă diagnoză pe care am pus-o în vremea aceea, dar n-a avut deloc succes. Nimeni nu voia să mai audă de ea, nimănui nu-i plăcea. În schimb, tuturor le plăcea apendicita. În vremea aceea apendicita era la mare preț printre cei din înalta societate, care erau în căutare de-o boală. Toate cucoanele nevricoase o aveau măcar în cap, dacă nu în burtă — și le mergea splendid cu ea, la fel ca și medicilor lor curanți. Așa că am luat-o și eu încetul cu încetul în derivă spre apendicită, tratînd un mare număr de astfel de cazuri cu mai mult ori cu mai puțin succes. Dar cînd a început a umbla zvonul că chirurgii americani porniseră o campanie pentru extirparea tuturor apendicelor din Statele Unite, cazurile mele de apendicită începură să scadă într-un mod îngrijorător. Toți erau consternați :

— Să-mi scoată apendicele ! Apendicele meu ! exclamau elegantele cucoane, cramponîndu-se desperate de *processus vermicularis* [1] ca o mamă de pruncul ei. Ce mă fac fără el !

— Să le scoată apendicele, apendicele nostru ! spuneau medicii, consultîndu-și posomorîți listele clienților. N-am auzit de cînd sînt asemenea nerozie ! Cum așa ? Doar apendicele lor sînt în perfectă stare, cine să știe mai bine decît mine care trebuie să le cercetez de două ori pe săptămînă ? Sînt absolut împotriva operației !

Curînd se văzu limpede că apendicita era pe ducă și că trebuia scornită o nouă boală care să satisfacă cererea generală. Facultatea se arătă la înălțime și o nouă maladie a fost lansată pe piață, un cuvînt nou a fost scos, o adevărată comoară : Colita ! [2] Era o boală elegantă, ferită de pri-

[1] Apendice.

[2] Colita, așa cum o înțelegem azi, nu se cunoștea pe atunci. S-au făcut multe greșeli de către medici și bolnavi la începutul strălucitei cariere a colitei. Chiar și astăzi, diagnoza este adesea confuză și nesigură. *(Nota autorului.)*

mejdia bisturiului, întotdeauna la îndemînă cînd era dorită, convenind tuturor gusturilor. Nimeni nu știa cînd vine, nimeni nu știa cînd pleacă. Aflasem că mai mulți dintre confrații mei, prevăzători, o și experimentaseră pe clienții lor cu mare succes, dar pînă atunci mie norocul nu-mi zîmbise.

Unul dintre ultimele cazuri de apendicită tratată de mine a fost, cred, al contesei care venise, după spusele ei, să mă consulte la recomandația lui Charcot. Profesorul avea obiceiul să-mi trimită din cînd în cînd clienți, și, bineînțeles, eram dornic să-i fiu cît mai de folos, chiar să nu fi avut un chip atît de încîntător. Privii pe tînărul oracol — și în ochii ei mari, languroși se citea o dezamăgire pe care zadarnic se silea s-o ascundă. Îmi spuse apoi că dorea să vorbească cu *Monsieur le docteur lui-même* și nu cu asistentul său, primire cu care mă obișnuiseră noii mei clienți. La început nu era sigură dacă are ori nu apendicită și nici *Monsieur le docteur,* dar îndată după aceea a fost convinsă că are, iar eu că nu are. Cînd i-am spus asta cu o bruscheță nechibzuită, se tulbură foarte tare. Profesorul Charcot îi spusese că eu cu siguranță voi descoperi de ce suferă, o voi ajuta și cînd colo... izbucni în lacrimi și-mi era foarte milă de ea.

— Dar atunci ce am ? rosti ea printre suspine, întinzînd mînile spre mine cu un gest deznădăjduit.

— Îți spun dacă-mi promiți să te liniștești.

Imediat încetă din plîns. Ștergîndu-și ultimile lacrimi din ochii ei mari, spuse cu mult curaj :

— Pot îndura orice, am îndurat atît de mult pînă acum ; nu-ți fie teamă, n-am să mai plîng. Ce boală am ?

— Colită.

Ochii i se măriră și mai tare, deși crezusem că așa ceva nu este cu putință.

— Colită !! Întocmai ce-am bănuit și eu de la început ! Sînt încredințată că ai dreptate ! Colită ! Spune-mi, ce-i colita ?

Precaut, am ocolit cu multă grijă întrebarea, întrucît habar n-aveam şi nimeni pe lume nu ştia pe vremea aceea. Dar i-am spus că era de lungă durată şi greu de vindecat ; şi în privinţa asta aveam dreptate. Contesa îmi zîmbi prietenos. Şi soţul ei, care pretindea că nu are altceva decît nervi ! Nu mai era vreme de pierdut, îmi declară ea, vroia să înceapă tratamentul imediat, aşa că ne-am înţeles să vie de două ori pe săptămînă în Avenue de Villiers. Reveni chiar a doua zi şi, cu toate că începusem a mă obişnui cu schimbări subite la pacienţii mei, am rămas atît de uimit de înfăţişarea-i vioaie şi chipu-i strălucitor încît am întrebat-o ce vîrstă are.

Împlinise douăzeci şi cinci de ani. Venise numai să mă întrebe dacă era molipsitoare colita.

— Da, foarte molipsitoare.

Dar cum am rostit vorbele acestea, mi-am şi dat seama că tînăra contesă era cu mult mai isteaţă decît mine.

N-aş putea să-i spun contelui că era mai prudent să nu doarmă în aceeaşi cameră cu ea ?

Am încredinţat-o că nu era nicidecum mai prudent şi cu toate că n-aveam onoarea să-l cunosc pe *Mosieur le comte,* eram sigur că nu se va molipsi. Colita nu era molipsitoare decît pentru firile impresionabile, hipersensibile, ca ea.

Serios ? doar n-o credeam o hipersensibilă ? obiectă ea, rotindu-şi ochii mari, fără astîmpăr, prin cameră.

A ! ba da !

N-o puteam vindeca de asta ?

Nu.

„Scumpa mea *Ann,*

Închipuieşte-ţi, dragă, că am colită ! Sînt atît de bucuroasă... atît de bucuroasă că mi-ai recomandat pe acest suedez, ori poate Charcot să mi-l fi recomandat ? În orice caz, lui i-am spus că Charcot, ca să mă asigur că-mi va sacrifica mai mult timp şi va fi mai atent cu

mine. Ai dreptate, este foarte priceput, deşi n-ai crede după înfăţişare. L-am şi recomandat tuturor prietenelor şi sînt încredinţată că-i poate face mult bine cumnatei mele care stă în pat de cînd cu căzătura aceea rea de la cotilionul tău ! Sînt dezolată, dragă, că nu ne vom vedea mîine la dineul Josephinei, i-am scris şi ei că am colită şi-mi este cu neputinţă să vin. Aş dori să-l poată amîna pe poimîine !

Cu drag, *Juliette.*

P.S. Ştii ce mi-a venit în minte ? Că n-ar fi rău s-o vadă suedezul pe soacra ta, care suferă atît de mult din pricina surzeniei ei. Ştiu, se înţelege că marchiza nu mai vrea să vadă doctori ; de altfel, cine vrea ! Dar nu s-ar putea aranja oare s-o vadă ca din întîmplare ? N-aş fi deloc surprinsă să se descopere că pricina tuturor necazurilor ei este tot colita.
P.S. Nu mi-ar veni greu să-l invit pe doctor la masă într-una din zile, dacă o poţi convinge pe marchiză să cineze la noi, *en petit comité* [1], bineînţeles. Închipuieşte-ţi, a descoperit că am colită numai privindu-mă prin ochelari ! De altfel, doresc ca soţul meu să-l cunoască, deşi nici lui nu-i sînt mai dragi doctorii decît soacrei tale. Dar sînt sigură că doctorul meu are să-i placă !"

Peste o săptămînă aveam neaşteptata cinste de a fi invitat la masă la reşedinţa contesei din Faubourg Saint-Germain. Am fost aşezat lîngă bătrîna marchiză şi, în vreme ce-o observam respectuos cu ochiul meu de vultur, ea, dintr-o maiestuoasă izolare, înfuleca o farfurie enormă de *pâté de foie gras* [2]. Nu-mi adresă nici o vorbă şi toate sfioasele mele încercări de a deschide o conversaţie căzură baltă — cînd am băgat de seamă că n-auzea absolut deloc. După masă, *monsieur le comte* mă luă în fumoar.

[1] În cerc restrîns.
[2] Ficat de gîscă îndopată.

Contele era un omuleț foarte gras, foarte politicos cu o figură blajină, aproape timidă, cel puțin de două ori mai vîrstnic decît soția lui și un *gentleman* din cap pînă în picioare. Oferindu-mi o țigară, îmi spuse cu multă căldură :

— Nu știu cum să-ți mulțumesc că mi-ai vindecat soția de apendicită — pînă și numele ei mi-i urît să-l rostesc. Îți mărturisesc deschis că nu-i pot suferi pe doctori. Am cunoscut o mulțime pînă acum și nici unul n-a fost în stare s-o facă cît de cît mai bine pe soția mea, deși trebuie să adaog că nici ea nu i-a dat vreme nici unuia să încerce, că numaidecît da fuga la altul. Te previn că și cu dumneata se va întîmpla la fel.

— Nu prea cred.

— Cu-atît mai bine. Se vede că are mare încredere în dumneata ; ai un mare atù.

— Încrederea-i totul.

— În ceea ce mă privește, mărturisesc sincer că la început n-am avut păreri tocmai bune despre dumneata, dar acum, după ce ne-am întîlnit, sînt dorítor să-mi schimb prima impresie și, adăogă el cu politețe, cred că sîntem *en bonne voie* [1]. În definitiv, ce-i colita ?

Tot el mă scoase din încurcătură adăogînd jovial :

— Oricum ar fi, nu poate să fie mai rea decît apendicita și te asigur că în curînd o voi cunoaște tot așa de bine ca și dumneata.

Nu era un om pretențios. Firea lui deschisă, prietenoasă îmi plăcea atît de mult încît am îndrăznit să-i pun, la rîndul meu, o întrebare :

— Nu, răspunse el cu o ușoară stinghereală în voce. Și cît doresc să avem ! Sîntem căsătoriți de cinci ani și pînă acum nici o speranță. Și cît doresc să avem ! Vezi dumneata, m-am născut în casa asta veche, ca și tatăl meu, și moșia din Touraine ne aparține de trei secole ; eu sînt ultimul vlăstar al familiei și-i foarte greu și...

[1] Pe calea cea bună.

nu se poate face nimic împotriva afurisiților de nervi ? Nu-mi poți da vreun sfat ?

— Părerea mea este că aerul enervant al Parisului nu-i prieste contesei. De ce nu vă duceți, ca să mai schimbați, la castelul din Touraine ?

Chipul i se lumină deodată.

— Ești omul care-mi trebuie, spuse el întinzîndu-mi mînile. Tocmai ceea ce vreau ! Acolo am terenul meu de vînătoare și întreaga moșie de supravegheat ; îmi place să stau acolo, dar contesa se plictisește de moarte căci, într-adevăr, e cam izolată. Ei îi place să-și vadă zilnic prietenele și să se ducă în fiecare seară la petreceri ori la teatru. Dar cum poate rezista la asemenea viață luni în șir, cînd veșnic se plînge că-i istovită, îmi este cu neputință să pricep. Pe mine m-ar da gata. Acum îmi spune că trebuie să rămînă în Paris ca să-și îngrijească colita. Înainte era apendicita. N-aș vrea însă s-o crezi egoistă ; dimpotrivă, se gîndește întotdeauna la mine și chiar insistă să mă duc singur la Chateau Rameaux căci știe cît de fericit mă simt acolo. Dar cum o pot lăsa singură la Paris pe ea, care-i atît de tînără și lipsită de experiență ?

— Ce vîrstă are contesa ?

— Abia douăzeci și nouă de ani, dar pare mai tînără.

— Da. Ai spune că-i o fetiță.

Contele rămase tăcut o clipă.

— Și cînd ai de gînd să-ți iei concediu ?

— N-am mai avut concediu de trei ani.

— Un motiv în plus ca să-ți iei anul acesta. Ești bun țintaș ?

— Nu ucid animale cît timp nu-s silit. De ce mă întrebați ?

— Pentru că avem un strașnic teren de vînătoare la Chateau Rameaux și sînt sigur că o săptămînă de odihnă ți-ar prii foarte mult. Cel puțin așa spune soția mea. Te

găsește peste seamă de surmenat ; de altfel, se și cunoaște.

— Sînteți prea bun, *monsieur le comte,* dar mă simt foarte bine, nu sufăr de nimic, atîta doar că n-am somn.

— Somn ! Aș vrea să-ți pot da puțin dintr-al meu ! Am mai mult decît îmi trebuie, un prisos de care m-aș putea lipsi. Cum pun capul pe pernă, am și adormit buștean și nimic nu mă mai poate trezi. Soția mea este foarte matinală, dar niciodată n-o aud cînd se scoală iar valetul meu, cînd îmi aduce cafeaua la ora nouă, trebuie să mă zgîlțîie bine ca să mă trezească. Te plîng, crede-mă. Dar ia spune-mi, nu cumva știi un leac împotriva sforăielii ?

Cazul era clar. Trecurăm în salon unde se aflau doamnele. Am fost poftit lîngă venerabila marchiză pentru consultația neoficială, atît de abil aranjată de contesă. După o nouă încercare de a porni o discuție cu doamna cea bătrînă, am început a răcni în cornetul ei acustic că încă n-avea colită, dar cu siguranță se va îmbolnăvi dacă nu renunță la *pâté de foie gras.*

— Nu ți-am spus eu ? șopti contesa ; vezi cît e de deștept ?

Marchiza vru să știe toate simptomele colitei și-mi zîmbea radioasă în timp ce eu îi picuram prin cornetul acustic otrava subtilă. Cînd m-am sculat să plec, nu mai aveam voce dar cîștigasem un nou pacient.

O săptămînă mai tîrziu, un elegant cupeu se opri în Avenue de Villiers și un valet urcă în fugă scările aducîndu-mi cîteva rînduri scrise în grabă de mîna contesei, prin care mă ruga să mă duc grabnic la marchiză care se îmbolnăvise peste noapte și avea toate simptomele colitei. Îmi făcusem intrarea în societatea înaltă a Parisului.

Ca un incendiu se răspîndi colita în tot Parisul. Curînd salonul meu de așteptare ajunse atît de ticsit de lume, încît trebui să prefac sufrageria în sală de așteptare suplimentară. Întotdeauna a fost un mister pentru mine cum

puteau toţi oamenii aceia să aibă timp şi răbdare să stea şi să aştepte acolo atîta timp, uneori cu orele. Contesa venea regulat de două ori pe săptămînă, dar uneori se simţea atît de indispusă încît era silită să mai vie şi între timp. Se vedea că-i convine mult mai mult colita decît apendicita ; obrajii ei îşi pierduseră paloarea lîncedă şi ochii îi străluceau de tinereţe.

Într-o zi, pe cînd ieşeam de la marchiză care pleca la ţară — fusesem acolo să-mi iau rămas bun — am găsit-o pe contesă oprită lîngă trăsura mea, conversînd prietenește cu Tom ce sta instalat pe un pachet mare pe jumătate ascuns sub pătura de picioare. Contesa era în drum spre *Magasins du Louvre* ca să cumpere un dar marchizei pentru onomastica ei de-a doua zi şi n-avea deloc idee ce-ar putea să-i ia.

Am propus un cîne.

— Un cîne ! Minunată idee !

Îşi amintea cum în copilărie, cînd se ducea s-o vadă pe marchiză, o găsea întotdeauna cu un mops mic în poală, gras că abia putea să meargă, şi care horcăia aşa de grozav că se auzea în toată casa. Mătuşa ei plînsese săptămîni de zile cînd îi murise mopsul. Era o idee straşnică ! Coborîrăm strada pînă la colţ, în Rue Cabon, unde se afla prăvălia unui binecunoscut vînzător de cîni. Acolo, împreună cu o jumătate de duzină de toate soiurile şi felurile de corcituri, găsirăm întocmai cînele pe care-l doream, un mops micuţ şi aristocratic care horcăia desperat spre noi ca să ne atragă atenţia asupra tristei lui soarte, implorîndu-ne cu ochi injectaţi să-l scoatem din societatea aceea amestecată în care căzuse dintr-o simplă întîmplare nenorocită şi nu din vina lui. Se sufocă aproape de emoţie cînd îşi dădu sama de norocul ce dăduse peste el — şi l-am trimis cu o birjă acasă, la marchiză, în Faubourg Saint-Germain. Totuşi, contesa voia să meargă şi la *Magasins du Louvre* ca să încerce o pălărie nouă. Avea plăcere să meargă pe jos. Se răzgîndi însă, spunînd că

mai bine ar lua o birjă iar eu m-am oferit s-o duc cu trăsura mea. Şovăi o clipă : — „Ce vor zice oamenii văzîndu-mă în trăsura lui ?“ — apoi primi cu *bonne grâce* [1]. Dar nu mă abăteam din drumul meu ca s-o duc la Louvre ? Nicidecum, tocmai se întîmplase să n-am nici o treabă. Ce era în pachetul acela mare ? întrebă contesa cu o curiozitate femeiască. Mă pregăteam să-i spun o nouă minciună cînd Tom, găsind că misiunea lui de unic paznic al preţiosului pachet se sfîrşise, sări la locul lui obişnuit pe banchetă, lîngă mine. Pachetul se desfăcu şi dinăuntru răsări căpuşorul unei păpuşi.

— Ce-nseamnă asta ? Te plimbi în trăsură cu păpuşi ? Pentru cine-s ?

— Pentru copii.

Nu ştiuse că aveam copii ; părea aproape ofensată de rezerva pe care o arătam faţă de viaţa mea particulară. Cîţi copii aveam ? Vreo duzină. Nu mai aveam însă nici o portiţă de scăpare, trebui să-i dezvălui toată taina.

— Vino cu mine, i-am propus cu îndrăzneală, şi la întoarcere te duc să-l vezi pe prietenul meu Jack, gorila de la Jardin des Plantes. E chiar în drumul nostru.

Contesa, fiind vădit într-una din zilele ei de bună dispoziţie şi gata la orice, îmi răspunse că era încîntată. După ce am trecut de Gare Montparnasse, începu a se orienta tot mai greu pînă nu mai ştiu deloc unde ne aflam. Străbăturăm mahalale întunecoase şi urît mirositoare. Cete de ţînci zdrenţăroşi se jucau prin şanţurile pline de gunoaie şi de tot felul de murdării şi mai în pragul fiecărei case vedeai femei cu prunci la sîn şi cu încă cîţiva copii alături stînd cinchiţi în jurul căldărilor cu cărbuni.

— Să fie Parisul ? întrebă contesa, cu o privire aproape înspăimîntată.

— Da, era Parisul, *La Ville Lumière* [1] ! Şi ne aflam în Impasse Rouselle, am adăogat, pe cînd ne opream

[1] Cu plăcere.

[1] Oraşul Lumină.

într-o înfundătură umedă și întunecoasă ca adîncul unei fîntîni. Femeia lui Salvatore ședea pe singurul scaun al familiei, ținînd în poală pe Petrucchio, copilul durerii ei, și mestecînd *polenta* [1] pentru prînzul familiei. Cele două surori mai mari ale lui Petrucchio îi urmăreau cu multă atenție mișcările iar mezinul, se tîra în patru labe pe jos, după un pisicuț. I-am spus soției lui Salvatore că adusesem o doamnă milostivă, care voia să dea copiilor cîte un dar. Am priceput după sfiala contesei că intra pentru prima oară în casa unui sărac lipit pămîntului. Îmbujorîndu-se toată, întinse păpușa mamei lui Petrucchio, căci băiețelul nu putea ține nimic în mînuțele-i veștede ; era paralitic din naștere. Nu dădu nici un semn de bucurie, căci creierul îi era tot atît de amorțit ca și mînile, însă maica lui era încredințată că pruncului îi plăcea foarte mult păpușa. Cele două surori primiră la rîndul lor cîte o păpușă și, fericite, o zbughiră după pat, ascunzîndu-se acolo ca să se joace de-a mama cu copilul.

Cînd socoteam eu că va ieși Salvatore din spital ? Se împlineau curînd șase săptămîni de cînd căzuse de pe schelă și-și rupsese piciorul. Da, tocmai îl văzusem la Hôpital Lariboisière ; îi mergea destul de bine și speram că peste puțină vreme va ieși. Cum se descurca cu noul ei proprietar ? Tare bine, slavă Domnului, era om foarte detreabă, îi făgăduise chiar să-i așeze o vatră în casă pentru iarna viitoare. Și nu era drăguț din parte-i că găurise peretele sus, lîngă plafon, ca să facă ferestruica aceea ? Nu-mi aminteam cît de întunecoasă era odaia înainte ?

— Ia uite ce luminoasă-i și ce vesel e acum aici ; *siamo in Paradiso* [2], zise soția lui Salvatore. Era adevărat ce-i povestise Arcangelo Fusco ? Că-i spusesem vechiului proprietar, în ziua cînd o dăduse afară din casă și-i luase toate lucrurile, că va veni ziua pedepsei lui Dumnezeu

[1] Mămăligă.
[2] Sîntem ca în rai.

pentru cruzimea lui față de cei sărmani și că-l blestemasem atunci atît de cumplit că după două ore trebuise să se spînzure ? Da, era adevărul curat, și nu-mi părea deloc rău. Pe cînd plecam, prietenul meu Arcangelo Fusco, care locuia în aceeași cameră cu familia Salvatore, tocmai se întorcea de la lucru cu măturoiul pe umăr. Meseria lui era *di fare la scopa* [1] ; în vremurile acelea, aproape toți măturătorii Parisului erau italieni. Am fost încîntat să-l pot prezenta contesei. Era o mică răsplată pe care i-o puteam oferi prietenului meu pentru neprețuitul serviciu ce mi-l făcuse mergînd împreună cu mine la poliție ca să confirme mărturia mea cu privire la moartea bătrînului proprietar. Numai Dumnezeu știe în ce chichion aș fi intrat dacă n-ar fi fost Arcangelo Fusco ! Chiar și așa, am scăpat ca prin urechile acului. Era cît pe ce să fiu arestat pentru crimă. Arcangelo Fusco, care avea un trandafir după ureche, cum e moda la italieni, îl oferi cu un cavalerism sudic contesei ce părea atît de încîntată de parcă niciodată frageda-i frumusețe nu primise un omagiu mai măgulitor. Se făcuse prea tîrziu ca să mai mergem la Jardin des Plantes, așa că am dus-o pe contesă de-a dreptul acasă. Era atît de tăcută, că am cercat s-o înveselesc povestindu-i întîmplarea caraghioasă cu doamna cea miloasă care cetind întîmplător în *Blackwood's Magazine* o istorioară de-a mea despre păpuși se și apucase să confecționeze cu duzinele pentru copiii sărmani de care vorbeam. Nu observase ce minunate rochițe aveau unele păpușele ? Ba da, băgase de seamă. Doamna aceea era drăguță ? Da, foarte drăguță. Locuia la Paris ? Nu, și trebuise s-o opresc de a mai fabrica păpuși, căci ajunsesem să am mai multe decît bolnavi, așa că o trimisesem la Sankt Moritz să mai schimbe aerul. Cînd mi-am luat rămas bun de la contesă în fața locuinței sale, mi-am exprimat părerea de rău că nu avusesem timp să facem o vizită

[1] Să mături strada.

gorilei de la Jardin des Plantes şi speranţa că nu era supărată din pricină că mersese cu mine.

— Nu sînt deloc supărată ; îţi sînt atît de recunoscătoare ! Însă, însă... mi-e aşa de ruşine ! murmură ea printre suspine de plîns şi, sărind jos din trăsură, intră grăbită pe poarta palatului său.

4

UN DOCTOR LA MODĂ

Eram poftit regulat duminica la masă în Faubourg Saint-Germain. Contele îşi schimbase de mult părerile asupra doctorilor şi se arăta plin de atenţii faţă de mine. Prînzeam în familie, numai cu Monsieur l'Abbé şi uneori cu vărul contesei, vicontele Maurice, care mă trata cu o indiferenţă aproape provocătoare. Mi-a fost antipatic din prima dată cînd l-am văzut şi am băgat de seamă că nu-mi era numai mie. Se vedea bine că el şi contele nu prea aveau ce-şi spune unul altuia. Abatele era un preot de şcoală veche şi om de lume care ştia despre viaţă şi natura omenească cu mult mai multe decît mine. La început se arătase foarte rezervat faţă de mine şi adesea, cînd îi surprindeam ochii şireţi aţintiţi asupra mea, aveam impresia că ştie mai multe decît mine despre colită. Mă simţeam aproape ruşinat în faţa acelui bătrîn şi aş fi vrut să vorbesc deschis cu el, să dau cărţile pe faţă. N-am avut însă niciodată prilejul să-l văd între patru ochi. Într-o zi, intrînd în sufragerie ca să înghit în grabă ceva înainte de a începe consultaţiile, am rămas surprins să-l găsesc acolo aşteptîndu-mă. Îmi mărturisi că venise din propria-i iniţiativă, în calitate de vechi prieten al fami-

liei contelui, și că dorea să păstrez tăcere asupra vizitei sale.

— Ai izbutit admirabil cu contesa, începu el ; și-ți sîntem cu toții recunoscători. Țin să te felicit și pentru marchiză. Vin chiar acum de la ea, îi sînt duhovnic. Trebuie să mărturisesc că am rămas uimit cît de bine se simte acum în toate privințele. Dar azi am venit să-ți vorbesc despre conte, căci sînt tare îngrijorat de starea lui. Cu siguranță că *il file un mauvais coton* [1]. Aproape că nu mai iese din casă, își petrece mai toată vremea în camerea lui, fumînd obișnuitele-i țigări de foi, doarme cu orele după micul dejun și-l găsesc la orice oră din zi moțăind în fotoliu, cu țigara în gură. La țară-i cu totul alt om. În fiecare dimineață, după sfînta slujbă, își face plimbarea călare, este activ și vioi, ocupîndu-se cu hărnicie de treburile moșiei. Singura-i dorință este să plece la castelul lui din Touraine — și dacă contesa nu poate fi convinsă să părăsească Parisul, după cum mă tem, contelui nu-i mai rămîne altă soluție decît să plece singur. Știu că are mare încredere în dumneata și dacă-i spui că este necesar pentru sănătatea lui să plece din Paris, te va asculta.

— Îmi pare rău, Monsieur l'Abbé, dar nu pot.

Se uită la mine fără să-și ascundă surpriza, cu o expresie cam bănuitoare.

— Îmi dai voie să te întreb care-i pricina acestui refuz ?

— Contesa nu poate părăsi acum Parisul și natural că ar trebui să-l însoțească pe conte.

— De ce n-ar putea fi tratată de colită la țară ? La castel avem un doctor foarte bun și de încredere, care a îngrijit-o adesea înainte, cînd suferea de apendicită.

— Cu ce rezultat ?

Abatele nu răspunse.

---

[1] Îi merge rău cu sănătatea.

— Pot, la rîndul meu, să-ţi pun şi eu o întrebare ? Să presupunem că s-ar vindeca dintr-o dată contesa de colită, ai putea-o face să părăsească Parisul ?

— Sincer vorbind, nu. Dar pentru ce asemenea presupunere ? După cît înţeleg eu, boala este de lungă durată şi se vindecă greu.

— Pot s-o vindec pe contesă de colită într-o zi.

Mă privi înmărmurit.

— Atunci, pentru numele lui Dumnezeu, de ce n-o lecuieşti ? Îţi asumi o răspundere colosală.

— Nu mă tem de răspundere. N-aş fi medic dacă m-aş teme. Să vorbim pe faţă. Da, pot s-o vindec pe contesă într-o zi, nu-i bolnavă de colită cum nu-s eu ori dumneata, şi nici n-a avut vreodată apendicită. Totul este în mintea ei, în nervii ei. Dacă i-aş lua prea repede colita, ar putea să-şi piardă echilibrul mintal sau să se lase antrenată spre ceva mai rău, cum ar fi, să zicem, morfina ori un amant. Rămîne de văzut dacă voi putea să-i fiu de vreun ajutor. A-i prescrie să părăsească Parisul acum, ar fi o eroare psihologică. Probabil că ar refuza — şi dacă îndrăzneşte să nu mă asculte o dată, s-a sfîrşit cu încrederea ei în mine. Lasă-mi răgaz două săptămîni şi va pleca de bunăvoie din Paris — sau cel puţin aşa va crede ea. Totu-i o chestiune de tactică. Să-l convingem pe conte să plece singur ar fi o greşeală de alt ordin, ştii tot aşa de bine ca şi mine, domnule abate.

Mă privi cu luare aminte fără să spuie nimic.

— Cît despre marchiză, mi-ai făcut plăcerea să-mi aduci laude pentru ceea ce am făcut pentru ea, laude pe care le primesc. Ca medic însă, n-am făcut nimic şi nimeni n-ar putea face ceva. Surzii suferă mult de însingurarea lor silită de restul lumii, mai ales cei care n-au resurse proprii intelectuale şi care sînt majoritatea. Să le abatem atenţia de la nenorocirea lor este singurul lucru pe care-l putem face pentru ei. Marchiza se preo-

cupă de colită şi nu mai are cînd se gîndi la surzenie ; ai văzut dumneata singur rezultatul. Dar am început să mă satur pînă în gît de colită, şi fiindcă acum marchiza pleacă la ţară, i-am înlocuit-o cu un căţeluş, mai potrivit vieţii provinciale.

La plecare, abatele se întoarse din pragul uşii şi mă privi cu atenţie.

— Cîţi ani ai ?

— Douăzeci şi şase.

— *Vous irez loin, mon fils ! Vous irez loin !* [1]

— Da, îmi spuneam eu în gînd. Voi ajunge departe, foarte departe de viaţa asta umilitoare, plină de deşertăciune şi înşelătorie, departe de toţi oamenii aceia artificiali. Mă voi duce înapoi la insula mea fermecătoare, înapoi la bătrîna Maria Porta-Lettere, la mastro Vincenzo şi la Gioconda, ca să-mi curăţ sufletul în căsuţa cea albă, cocoţată sus de tot, chiar în vîrful stîncii. Cît timp îmi voi mai irosi timpul în oraşul acela oribil ? Cînd va săvîrşi oare Sant'-Antonio nou-i miracol ?

Pe masa mea am găsit o scrisoare de adio, adică nu de adio ci de *au revoir,* din partea marchizei, plină de recunoştinţă şi de laude ; în plic se afla şi o bancnotă mare. Am privit spre ungherul camerei mele la îngălbenita fotografie din Capri şi-am vîrît banii în buzunar. Unde erau toţi banii pe care îi cîştigasem în acele zile de prosperitate şi noroc ? În principiu, trebuia să-i pun pe toţi deoparte, pentru casa lui mastro Vincenzo, dar, de fapt, nu-mi rămînea niciodată o para. Bani cîştigaţi cu păcat ? Poate, dar dacă era aşa, întreaga Facultate ar fi trebuit să dea faliment, căci eram cu toţii în aceeaşi oală, şi profesori şi confraţi, cu acelaşi soi de clientelă ca şi a mea. Din fericire pentru mine, mai aveam şi alţi pacienţi şi încă o mulţime, destui ca să mă ferească de-a ajunge un şarlatan sadea. Pe vremea aceea erau cu mult mai puţini

[1] Vei ajunge departe, fiule ! Vei ajunge departe !

specialiști decît astăzi. Se presupunea că știu tot, chiar și chirurgie. Mi-au trebuit doi ani ca să-mi dau seama că n-aveam stofă de chirurg și mă tem că bolnavilor mei le-a trebuit și mai puțină vreme. Deși treceam drept un neurolog, făceam tot ce se poate cere de la un medic, chiar și obstretică, iar mama și copilul erau în paza lui Dumnezeu. De fapt, era surprinzător cît de bine rezistau tratamentelor marea majoritate a bolnavilor mei. Cînd Napoleon își arunca privirea vulturească pe lista de ofițeri propuși pentru gradul de general, obișnuia să facă o mică însemnare în dreptul vreunui nume. Este norocos ? Eu aveam noroc, un noroc uluitor, aproape supranatural în tot ce făceam, cu toți bolnavii pe care-i îngrijeam. Nu eram un medic bun ; îmi făcusem studiile prea în pripă, practica de spital fusese prea scurtă, dar nu exista nici o îndoială că eram un medic de mare succes. Care-i secretul reușitei ? Să inspiri încredere. Ce-i încrederea ? De unde vine ea, din cap ori din inimă ? Ia naștere în straturile superioare ale inteligenței noastre ori este arborele puternic al cunoașterii binelui și răului, ale cărui rădăcini se întind pînă în străfundurile ființei noastre ? Prin ce căi comunică cu ceilalți ? Este vizibilă în ochi, se face auzită în vorba rostită ? Nu știu ; știu numai că nu se poate cîștiga prin învățătură, nici veghind la căpătîiul bolnavilor noștri. Este un dar miraculos, cu care unii sînt înzestrați din naștere iar altora nu le-a fost hărăzit. Medicul care posedă harul acesta este în stare aproape să reînvie și morții ; dar cel ce nu-l are, va trebui, resemnat, să consulte un confrate chiar într-un caz de pojar. Am descoperit îndată că darul cel neprețuit îmi fusese hărăzit fără vreun merit din parte-mi. Mi-am dat seama tocmai la timp, căci începusem a fi încrezut și foarte încîntat de mine. Am înțeles atunci cît de puțin știam, făcîndu-mă să mă întorc tot mai mult spre Mama Natură, bătrîna doică înțeleaptă, cînd

aveam nevoie de-un sfat, de-un ajutor. Aş fi putut ajunge chiar un bun medic pînă la urmă, dacă m-aş fi dăruit muncii de spital şi bolnavilor mei sărmani. Dar am pierdut orice sorţi de izbîndă ajungînd în loc de asta un doctor la modă. Cînd daţi cumva peste un doctor la modă, observaţi-l cu atenţie de la o distanţă prudentă înainte de a vă lăsa pe mîna lui. S-ar putea să fie un medic bun, însă de cele mai multe ori nu-i. Mai întîi fiindcă de regulă este peste măsură de ocupat ca să asculte răbdător lunga dumitale poveste ; apoi pentru că împrejurările îl mînă inevitabil spre snobism, dacă n-a ajuns deja snob. Va lăsa pe contesă să treacă înaintea ta, va cerceta ficatul contelui cu mai mare atenţie decît pe cel al valetului, se va duce la *garden-party*-ul de la ambasada britanică şi nu la ultimul tău nou născut, a cărui tusă convulsivă s-a înrăutăţit. În al treilea rînd, în afară de cazul cînd are o inimă foarte sănătoasă, va da curînd semne de întărire prematură a acestui organ. Va ajunge nepăsător şi insensibil la suferinţele altora, la fel ca ahtiaţii după plăceri de care-i înconjurat. Nu poţi fi un doctor bun dacă nu eşti milos.

Fiindcă m-a interesat întotdeauna psihologia, adeseori, după ce încheiam o zi lungă de muncă, mă întrebam de ce-or fi stînd în salonul meu de consultaţii să mă aştepte toţi proştii aceia ? De ce mi se supuneau toţi ? De ce izbuteam de atîtea ori să-i fac să se simtă mai bine numai cu o simplă atingere a mîinii mele ? De ce, chiar după ce nu mai aveau putere de a vorbi şi le apărea în priviri spaima morţii, se potoleau şi stăteau liniştiţi cum le puneam mîna pe frunte ? De ce nebunii din azilul Sainte Anne, spumegînd de furie şi urlînd ca fiarele, se făceau blînzi şi ascultători de cum le descheiam cămaşa de forţă şi le luam mîna într-a mea ? Asta era o figură obişnuită de-a mea, pe care o cunoşteau toţi gardienii şi mulţi dintre colegii mei ; chiar şi profesorul obişnuia să spuie

despre mine : *Ce garçon-là a le diable au corps !* [1] Întotdeauna am avut o slăbiciune ascunsă pentru nebuni și obișnuiam să mă plimb fără să-mi pese prin *Salle des Agités* [2] ca printre prieteni. Nu o dată mi se atrăsese atenția că am s-o pățesc pînă la urmă, dar bineînțeles că eu știam mai bine. Într-o zi, unul din cei mai buni prieteni ai mei mă lovi în ceafă cu un ciocan, pe care pusese mîna Dumnezeu știe cum, așa că am fost dus fără cunoștință la infirmerie. Lovitura a fost teribilă ; prietenul meu era un fost fierar ce-și cunoștea bine meseria. S-a crezut întîi că am o fractură a craniului. Eu să am o fractură ? Era numai o comoție cerebrală și pățania aceea mi-a adus un compliment măgulitor din partea șefului clinicii : — *Ce sacré suédois a la crâne d'un ours, faut voir s'il n'a pas cassé le marteau !* [3]

„Pînă la urmă, probabil că tot de cap ține totul și nu de mînă", mi-am spus, cînd, după o oprire de patruzeci și opt de ore, mecanismul meu mintal începu să funcționeze iar. Timp de o săptămînă, cît am zăcut în infirmerie cu o pungă de gheață pe „țeasta mea de urs" și fără vizitatori ori cărți care să-mi ție tovărășie, am cugetat profund asupra acestei probleme și nici ciocanul fierarului nu m-a putut face să renunț la teoria mea că totul este mîna.

De ce puteam vîrî mîna printre gratiile cuștii în care se afla pantera neagră a menajeriei Pezon și, dacă nu se apropia nimeni ca s-o ațîțe, uriașa pisică se rostogolea pe spate, îmi torcea galeș și, ținîndu-mi mîna între labele ei, deschidea spre mine o gură mare, într-un larg căscat ? De ce puteam deschide abcesul din laba Leoniei și smulge așchia de lemn din pricina căreia leoaica cea mare se tîrîse fără odihnă numai în trei labe o săptămînă încheiată,

[1] Băiatul ăsta are pe dracu în el !

[2] Salonul nebunilor furioși.

[3] Afurisitul de suedez are o țeastă de urs, te pomenești c-a stricat ciocanul !

chinuită de o durere teribilă ? Anestezia locală nu izbutise şi biata Leonie gemea ca un copil cînd i-am stors puroiul. Numai cînd i-am dezinfectat rana şi-a cam pierdut răbdarea, dar în tunetul înăbuşit al glasului nu era pic de mînie, numai ciudă că nu i se îngăduie să se lingă cu limba-i aspră. După ce operaţia se sfîrşi, pe cînd ieşeam din menajerie ţinînd sub braţ micuţul babuin pe care mi-l dăduse în loc de onorariu Monsieur Pezon, renumitul îmblînzitor de lei îmi spuse :

— *Monsieur le docteur, vous avez mangué votre profession, vous auriez du être dompteur d'animaux !* [1]

Iar Ivan, ursul polar de la Jardin des Plantes, de ce se căţăra afară din baia lui de cum mă zărea şi, venind la gratiile închisorii lui, se ridica pe labele dinapoi apropiindu-şi nasu-i tuciuriu de nasul meu şi, foarte prietenos, îmi lua peştele din mînă ? Îngrijitorul îmi spusese că nu făcea asta cu nimeni altul ; fără îndoială că mă socotea un fel de compatriot. Să nu spuneţi că pricina era peştele şi nu mîna, deoarece şi cînd n-aveam nimic să-i ofer rămînea acolo locului în aceeaşi poziţie pînă cînd plecam, privindu-mă ţintă cu ochii lui negri, strălucitori, sub genele-i albe şi adulmecîndu-mi mîna. Bineînţeles că stăteam la taifas în limba suedeză, cu un accent polar pe care-l desprinsesem dela dînsul. Sînt sigur că înţelegea fiecare cuvînt cînd îi spuneam cu glas domol, monoton, ce milă îmi era de dînsul ori îi istoriseam cum văzusem în copilărie doi cumetri de-ai lui înotînd chiar pe lîngă corabia noastră printre blocuri plutitoare de gheaţă, în patria mea şi-a lui, unde ne născusem.

Şi bietul Jack, faimoasa gorilă de la Grădina Zoologică, primul din tribul lui care fusese luat prizonier şi adus în ţara fără de soare a duşmanilor ! Nu-şi punea cu încredere mîna noduroasă într-a mea cum mă vedea ? Cît

[1] Domnule doctor, v-aţi greşit meseria, ar fi trebuit să vă faceţi îmblînzitor de animale !

de tare-i plăcea să-l bat uşurel cu palma pe spinare! Rămînea liniştit multă vreme, ţinîndu-mă de mînă fără să spuie nimic. Uneori se uita în palma mînii mele cu foarte mare atenţie de parcă s-ar fi priceput la chiromancie, îmi îndoia degetele pe rînd cîte unul ca şi cum le-ar fi încercat încheieturile, apoi dădea drumul mînii mele şi privea tot aşa de atent într-a lui, rîzînd pe înfundate. parcă ar fi spus că nu vede mare deosebire între ele ; şi avea dreptate. Obişnuia să stea mai tot timpul jos, nemişcat, jucîndu-se cu un fir de pai într-un colţ al cuştii unde nu-l puteau vedea vizitatorii. Rareori se suia în leagănul amenajat pentru el, în ridicola speranţă că ar putea să-l ia drept ramura de sicomor unde îşi făcea obişnuit siesta în zilele libertăţii lui. Se învăţase să doarmă pe un culcuş scund, făcut din beţe de bambus ce semăna cu *sêrir*-ul arabilor, dar era o fire foarte matinală şi nu l-am văzut niciodată în pat pînă nu s-a îmbolnăvit. Fusese deprins de paznicul lui să-şi mănînce prînzul aşezat la o măsuţă scundă, cu un şervet prins de gît. I se făcuse chiar şi o furculiţă şi un cuţit din lemn tare, dar nu le folosise niciodată ; îi plăcea mult mai mult să mănînce cu degetele, ca strămoşii noştri pînă acum cîteva veacuri şi ca majoritatea oamenilor de azi. Dar îşi bea cu mare poftă, din ceaşca lui, cafeaua cu lapte de dimineaţă, îndulcită cu mult zahăr. E drept că-şi sufla nasul cu degetele, dar la fel făcea şi Laura lui Petrarca, Mary Regina Scoţiei şi Regele Soare. Bietul Jack ! Am rămas prieten pînă la sfîrşit. Începuse a fi suferind de pe la Crăciun, pielea i se făcu cenuşie, se scofîlci la faţă şi ochii i se înfundară din ce în ce în orbite. Deveni neliniştit, supărăcios, slăbea văzînd cu ochii ; apoi apăru o tuse seacă, urîtă. I-am luat de mai multe ori temperatura, dar trebuia să fiu cu mare băgare de seamă, căci era întocmai ca un copil, voia să rupă termometrul pentru a vedea ce se mişcă înăuntru.

Într-o zi, pe cînd sta pe genunchii mei ţinîndu-mă de mînă, îl apucă o criză violentă de tusă care-i provocă o uşoară hemoptizie. La vederea sîngelui se înspăimîntă, aşa cum se întîmplă şi mai tuturor oamenilor. Am băgat de seamă deseori în timpul războiului cum cei mai viteji soldaţi, care se uitau fără să le pese la rănile lor căscate, se făceau deodată palizi la vederea cîtorva picături de sînge proaspăt. Jack îşi pierdu tot mai mult pofta de mîncare şi numai cu mare greutate, cu alintări, îl puteai îndupleca să mănînce o banană ori o smochină. Într-o dimineaţă l-am găsit culcat în pat, cu cuvertura trasă peste cap, întocmai cum obişnuiau să stea şi bolnavii mei din Salle Sainte Claire cînd erau istoviţi de moarte şi dezgustaţi de toate. Se vede că Jack mă auzise venind, căci îşi întinse mîna de sub pătură şi-o apucă pe-a mea. N-am vrut să-l tulbur şi am rămas aşa lîngă el multă vreme, cu mîna lui într-a mea, ascultîndu-i respiraţia grea şi neregulată şi hîrîitul flegmei din gîtlej. Deodată, un acces violent de tuse îi scutură întreg trupul. Se ridică în capul oaselor şi, cu un gest desperat, îşi duse mînile la tîmple. Epresia feţei îi era cu totul schimbată. Masca de animal căzuse şi era acum o fiinţă omenească pe moarte. Atît de mult se apropiase de mine, încît pierduse singurul privilegiu de care Atotputernicul l-a acordat dobitoacelor ca o compensaţie a suferinţelor pe care le îndură de la oameni — dreptul de a muri uşor. Agonia lui a fost teribilă, a murit încet, gîtuit de acelaşi Căţău pe care-l văzusem atît de des la lucru în Salle Sainte Claire. Îl recunoşteam bine, după lenta strînsoare a ghearei sale.

Şi pe urmă ? Ce s-a întîmplat cu sărmanul meu prieten Jack ? Ştiu bine că trupul lui sfrijit a fost dus la Institutul de Anatomie, iar scheletul, cu craniu-i mare, mai stă încă şi azi în picioare la Muzeul Dupuytren. Dar asta să fie totul ?

5

BOLNAVI

Simţeam mult lipsa prînzurilor de duminică în Faubourg Saint Germain. Cam la două săptămîni după discuţia mea cu abatele, contesa, cu firea ei impulsivă, simţise dintr-o dată nevoia să schimbe aerul şi se hotărîse să-l însoţească pe conte la castelul din Touraine. A fost o surpriză pentru noi toţi, numai abatele trebuie să fi avut vreo bănuială, căci la masa din ultima duminică am observat o licărire de veselie în bătrînii săi ochi albaştri. Contesa avu grijă să-mi trimită rapoarte săptămînale, ţinîndu-mă în curent cu starea ei şi din cînd în cînd mai primeam veşti de la abate. Toate mergeau bine. Contele călărea în fiecare dimineaţă, nu dormea deloc în timpul zilei şi fuma mult mai puţin. Contesa făcea din nou muzică, se ocupa cu hărnicie de săracii satului şi nu se mai plîngea deloc de colita ei. Abatele îmi dădea şi el ştiri bune despre marchiză, la a cărei proprietate ajungeai într-un ceas cu trăsura, de la castel. Îi mergea minunat. În loc să-şi petreacă ziua întreagă în fotoliul ei, singuratică şi morocănoasă, necăjită de surzenia ei, acum făcea lungi plimbări de două ori pe zi prin parc, de dragul scumpului ei Loulou, care începuse a fi prea gras şi avea neapărat nevoie de mişcare.

„O javră uricioasă de căţel" scria abatele ; „stă în poala ei şi hîrîie arătîndu-şi la toată lumea colţii, ba a şi muşcat de două ori pe cameristă. Nimeni nu-l poate suferi, dar marchiza îl adoră şi-l cocoleşte toată ziua. Ieri, în mijlocul spovedaniei, i-a venit deodată să vomite pe rochia cea frumoasă de după masă a stăpînei, iar ea s-a pierdut cu firea aşa de tare că a trebuit să întrerup oficierea. Şi acum marchiza mă roagă să te întreb dacă nu

crezi că asta ar putea fi un început de colită şi să binevoieşti a prescrie ceva pentru el ; este sigură, spune ea, că vei înţelege cazul mai bine ca oricine."

În privinţa asta, marchiza nu era departe de adevăr, căci începusem de pe atunci a fi cunoscut ca un bun doctor de cîni, deşi nu ajunsesem încă la strălucita situaţie pe care am cîştigat-o mai tîrziu în viaţă, de doctor consultant de cîni, vestit printre toţi iubitorii de cîni ai clientelei mele. Îmi dau seama că părerile asupra meritelor mele ca doctor uman erau cam împărţite, dar pot spune că faima mea ca priceput doctor de cîni n-a fost niciodată serios atacată. Nu-s atît de vanitos încît să neg că asta ar putea proveni din lipsa de *jalousie de métier*[1] pe care am constatat-o în specialitatea aceasta a profesiei mele — în celelalte am întîlnit destulă, vă asigur.

Ca să ajungi un bun doctor de cîni trebuie neapărat să iubeşti cînii, dar mai trebuie să-i şi înţelegi — întocmai ca pe semenii noştri, cu diferenţa că-i mai lesne să înţelegi pe-un cîne decît pe-un om şi-i mai uşor să-l îndrăgeşti. Să nu uitaţi niciodată că mentalitatea unui cîne este cu totul diferită de a altuia. Bunăoară, inteligenţa ascuţită ce scapără în ochiul vioi al unui fox-terrier oglindeşte o activitate mintală cu totul deosebită de senina înţelepciune ce luminează ochii liniştiţi a unui Saint-Bernard ori a unui bătrîn cîne ciobănesc. Inteligenţa cînilor este proverbială, totuşi ea variază pe o scară foarte mare şi diferenţa se vădeşte chiar la căţeii mici, de cum au deschis ochii. Există chiar cîni proşti, dar în proporţie cu mult mai mică decît la oameni. În genere, este uşor să înţelegi un cîne şi să înveţi a-i citi gîndurile. Cînele nu se poate preface, nu te poate amăgi, nu poate minţi, pentru că nu poate vorbi. Cînele este un sfînt. Este sincer şi cinstit din fire. Dacă, în cazuri excepţionale, apar la un cîne urmele unor vicii ereditare, rămăşiţe moştenite de

[1] Gelozie profesională.

la strămoşii lui sălbatici, care se bazau pe viclenie în lupta pentru existenţă, aceste tare vor dispărea cînd experienţa îl va învăţa că se poate bizui pe o comportare loială şi justă din partea noastră. Dacă acele tare vor stărui la un cîne crescut cu îngrijire — asemenea cazuri sînt extrem de rare — cînele acela nu-i normal, suferă de o pervertire morală bolnăvicioasă şi trebuie ucis fără suferinţă. Cînele recunoaşte cu plăcere superioritatea stăpînului său şi că judecata lui nu poate da greş, dar, contrar părerii unor iubitori de cîni, nu se socoate un sclav. Supunerea lui e voluntară şi aşteaptă să i se respecte micile lui drepturi. Stăpînul este regele lui, aproape un zeu, şi aşteaptă ca acel zeu al lui să fie aspru dacă trebuie, dar întotdeauna drept. Ştie că zeul lui îi poate citi gîndurile şi mai ştie că nu-i bine să încerce a le ascunde. Dar poate el citi gîndurile dumnezeului său ? Cu siguranţă că da. Orice ar spune Societatea de Cercetări Psihice, telepatia între oameni n-a fost dovedită pînă acum, însă telepatia între om şi cîne, de nenumărate ori. Cînele poate citi gîndurile stăpînului, îi poate pricepe schimbătoarele-i stări sufleteşti şi-i presimte hotărîrile. Din instinct, ştie cînd nu-i dorit, stă nemişcat cu orele cînd regele lui e cufundat în lucru, cum sînt adesea regii, sau cel puţin cum ar trebui să fie. Dar cînd regele lui este trist şi necăjit, ştie că a sosit ceasul lui şi, apropiindu-se tiptil, îşi pune capul pe genunchii lui : „Nu te necăji ! Şi ce-i dacă te părăsesc cu toţii ; nu-s eu aici ca să-i înlocuiesc pe toţi prietenii tăi şi să mă lupt cu toţi duşmanii pe care-i ai ? Vino, hai să facem o plimbare şi să uităm de toate !“

Este ciudat şi foarte mişcător să observi comportarea unui cîne cînd stăpînul lui s-a îmbolnăvit. Cînele, înştiinţat de instinctul lui sigur, se teme de boală, de moarte. Un cîne obişnuit de ani de zile să doarmă în patul stăpînului, cu greu se va hotărî să se mai urce cînd stăpînul este bolnav. Chiar în rarele excepţii de la această regulă,

tot își părăsește stăpînul la apropierea morții, ascunzîndu-se într-un ungher al camerei și scheunînd jalnic. Mi s-a întîmplat chiar să-mi dau seama numai din comportarea cînelui, că moartea se apropie. Ce știe el despre moarte ? Cel puțin cît noi, probabil cu mult mai mult. Scriind rîndurile acestea mi-am amintit de o biată femeie din Anacapri, o străină aciuiată în sat, care se stingea cu încetul de tuberculoză, dar atît de încet încît una cîte una cele cîteva *comari*[1] care veneau de obicei s-o vadă se săturară și o lăsară în voia soartei. Singurul ei prieten era o corcitură de cățel care, făcînd excepție de la regula pe care am amintit-o adineaori, nu-și părăsi locul lui de la picioarele patului. De altfel, era și singurul loc unde se putea culca în afară de lipitura umedă de lut din mizerabila vizuină în care trăi și muri biata femeie. Într-o zi, trecînd întîmplător pe acolo, am dat peste Don Salvatore, singurul dintre cei doisprezece preoți ai sătucului nostru care mai avea puțină grijă de cei sărmani și bolnavi. Don Salvatore mă întrebă dacă nu socoteam că sosise timpul să-i dea sfîntă împărtășanie. Femeia arăta ca de obicei, pulsul nu era mai rău, ba chiar ne spuse că se simțise ceva mai bine în ultimile zile — *la miglioria della morte*[2], zise Don Salvatore. Mă minunasem ades de extraordinara tenacitate cu care se agăța de viață femeia aceea și i-am spus preotului că probabil va mai trăi încă o săptămînă ori două. Am fost amîndoi de acord să mai amîne împărtășania. Tocmai cînd ieșeam pe ușă, cînele sări jos de pe pat cu un urlet de groază și, ghemuindu-se într-un colț al odăii, urmă a scheuna jalnic. Nu puteam observa nici o schimbare pe chipul femeii, dar am constatat cu surpriză că pulsul abia i se mai simțea. Făcu o sforțare desperată să spuie ceva și întîi n-am putut pricepe ce voia. Se uită la mine cu ochii mari deschiși și ridică brațu-i uscat de cîteva ori, arătînd spre cățel. Atunci înțelesei și cred că

[1] Vecine.
[2] Cea mai bună dintre morți.

și ea m-a înțeles pe mine cînd m-am aplecat asupră-i și-am spus că voi avea grijă de cîne. Clătină mulțumită din cap, ochii i se închiseră și tihna morții se așternu pe chipu-i. Oftă adînc, cîteva picături de sînge i se prelinseră printre buze ; totul se terminase. Era limpede că pricina imediată a morții fusese o hemoragie internă. Cum de știuse cînele înaintea mea ? Cînd veniră, spre seară, s-o aducă la *camposanto* [1], singura ființă îndurerată ce întovărășea convoiul funerar era cînele ce-și urma stăpîna. A doua zi, bătrînul Pacciale, groparul, cu care de pe atunci legasem o strînsă prietenie, îmi spuse că bietul animal sta tot pe mormîntul ei. Plouă torențial toată ziua și noaptea următoare, iar dimineața cînele era tot acolo. Seara am trimis pe Pacciale cu o lesă ca să-l ia cu mîngîieri de acolo și să-l aducă la San Michele, dar cînele mîrîi furios la el și nu voi să se miște. A treia zi m-am dus chiar eu la cimitir și cu mare greutate am izbutit să-l fac să mă urmeze acasă ; de altfel, mă cunoștea foarte bine. Pe-atunci aveam opt cîini la San Michele și-mi era foarte în grijă de primirea care-l aștepta pe noul venit. Dar totul merse bine mulțumită lui Billy, babuinul [2] care, dintr-o pricină inexplicabilă, din prima clipă arătă o mare simpatie străinului care, după ce-și reveni din surpriză, deveni repede prietenul lui nedespărțit. Toți cînii mei se temeau și urau pe maimuțoiul cel mare, care era stăpîn absolut peste grădina de la San Michele — și nu după mult timp, chiar Barbarossa, fiorosul cîne Maremma încetă de a mai mîrîi la străin. A trăit aici fericit doi ani și-i îngropat colo, sub iederă, la un loc cu ceilalți cîni ai mei.

Poți învăța pe un cîne aproape orișice încurajîndu-l prietenește, cu răbdare și cu un biscuit cînd a arătat bunăvoință să-și învețe lecția. Nu trebuie să te enervezi niciodată, nici să întrebuințezi violența. A bate un cîne

[1] Cimitir.
[2] Specie de pavian, maimuță mare.

inteligent este un lucru nedemn, ce-l înjoseşte pe om. În afară de asta, este o eroare psihologică. Ca încheiere, trebuie să mai adaog că unor căţei neascultători, ca şi puncilor foarte mici care n-au ajuns încă la vîrsta judecăţii, le prinde bine cîte-o bătăiţă din cînd în cînd, dacă-s prea încăpăţînaţi şi nu vor cu nici un chip să deprindă regulele elementare ale bunei cuviinţe. Eu personal n-am învăţat niciodată pe cînii mei să facă figuri savante, deşi recunosc că mulţi cîni, după ce-şi ştiu bine lecţia, au o mare plăcere să-şi arate măiestria. Reprezentaţiile de circ sînt cu totul altceva — şi pentru un cîne inteligent înseamnă o degradare. Totuşi, cînii aceştia savanţi sînt de regulă bine îngrijiţi pentru cîştigul pe care-l aduc şi sînt incomparabil mai fericiţi decît nenorociţii lor camarazi sălbatici din menajerii. Cînd un cîne este bolnav, se supune aproape la orice, chiar şi unei operaţii dureroase, dacă i se explică cu voce blîndă, dar hotărîtă, că trebuie făcută şi de ce trebuie făcută. Niciodată să nu îmbii pe-un cîne bolnav să mănînce ; de multe ori te va asculta pentru a-ţi face plăcere, chiar dacă instinctul îl avertizează să se abţie de la mîncare, ceea ce de multe ori este pentru el salvarea. Nu vă îngrijoraţi, cînii, ca şi copiii mici, pot trăi fără mîncare mai multe zile în şir şi nu li se întîmplă nimic. Un cîne poate suporta durerea cu mult curaj, dar, bineînţeles, îi place să-i spui cît de supărat eşti din pricina lui. Poate ar fi o consolare pentru cei ce iubesc cînii să afle că, după părerea mea, sensibilitatea lor la durere este cu mult mai mică decît ne închipuim noi. Nu deranja niciodată un cîne bolnav decît atunci cînd este absolut necesar. De cele mai multe ori, amestecul dumitale nepotrivit va împiedica doar natura în sforţările ei de a-l ajuta să se însănătoşeze. Toate animalele doresc să fie lăsate singure cînd sînt bolnave, ori cînd simt că li se apropie sfîrşitul. Vai! Viaţa unui cîne e atît de scurtă şi care dintre noi n-a jelit cîndva pierderea unui prieten. Prima reacţie şi primele vorbe, după ce l-ai pus în pămînt să se odihnească

sub pomul din grădină, sînt că niciodată, niciodată nu mai vrei să ai alt cîne, nici un cîne din lume nu-l poate înlocui, nici unul nu va mai putea fi vreodată ceea ce a fost el. Vă înşelaţi. Nu iubim un cîne ci *cînele*. Toţi sînt, mai mult ori mai puţin aceiaşi : gata să te iubească şi dornici să fie iubiţi. Reprezintă cea mai vrednică de iubire, şi, din punct de vedere moral, cea mai perfectă creaţie a lui Dumnezeu. Dacă ţi-ai iubit prietenul dispărut aşa cum merită, nu poţi să nu-l înlocuieşti cu altul. Vai ! Şi el te va părăsi, căci cei iubiţi de zei mor tineri. Aminteşte-ţi, cînd îi va suna clipa din urmă, de ceea ce-ţi spun eu acum. Nu-l trimite la camera de asfixie, nici nu-l ruga pe doctorul dumitale cu inimă miloasă să-i înlesnească o moarte uşoară cu un anestezic. Nu-i o moarte uşoară, ci o moarte chinuită. Ţi se rupe inima cînd îi vezi ades cu cîtă îndîrjire luptă împotriva acţiunii ucigătoare a acestor gaze şi narcotice. La o doză care ar fi îndestulătoare să ucidă pe loc un om în putere, un cîne rezistă lungi minute de torturi morale şi trupeşti. Am fost de multe ori martor la aceste masacre în camere de asfixie, eu însumi am ucis mulţi cîni cu anestezice şi ştiu ce spun. N-aş mai face asta niciodată. Roagă pe cineva în care ai încredere şi care iubeşte cînii — asta-i absolut necesar — să-l ducă pe bătrînul tău cîne în parc, să-i dea un os şi în timp ce-l roade să-l împuşte cu un glonţ de revolver în ureche. Este o moarte fulgerătoare şi fără durere, viaţa se stinge ca o lumînare în care sufli. Mulţi dintre cînii mei au murit astfel, de mîna mea, la bătrîneţe. Toţi sînt îngropaţi sub chiparoşii din Materita şi pe mormîntul lor se înalţă o coloană de marmoră antică. Împreună cu ei se mai odihneşte acolo şi un alt cîne ce a fost doisprezece ani prietenul credincios al unei înalte doamne[1] care, deşi sortită să fie mama unei ţări întregi, ţara mea, mai avea încă

[1] Regina Suediei.

destul loc în sufletul său pentru cel căruia îi aducea cîte un buchet de flori la mormînt de cîte ori venea la Capri.

Destinul a vrut ca cel mai iubit dintre toate animalele să fie purtătorul celei mai groaznice dintre toate bolile : hidrofobia sau turbarea. Am asistat la Institutul Pasteur, la primele faze ale lungei bătălii dintre știință și dușmanca temută și am fost martor și la victoria finală. A fost scump cîștigată, cu prețul unei hecatombe de cîini sacrificați și poate chiar a cîtorva vieți omenești. Aveam obiceiul să vizitez animalele condamnate și să le alin pe cît puteam suferințele, dar îmi făcea atît de rău încît un timp nu m-am mai dus la Institutul Pasteur. Totuși, niciodată nu m-am îndoit că ceea ce se făcea era just să se facă. Am fost martorul multor înfrîngeri, am văzut mulți oameni murind și înainte, și după tratamentul cu noua metodă. Pasteur era atacat cu violență nu numai de tot soiul de ignoranți și iubitori de cîini bineintenționați, dar și de mulți dintre colegii lui ; ba chiar a fost învinuit că a pricinuit moartea cîtorva bolnavi cu serul lui. Dar el își urma calea fără să se lase descurajat de eșecuri. Cei ce l-au văzut însă în acele zile, știu bine cît de mult suferea de chinurile la care trebuia să-i supuie pe cîni, căci și el era un mare iubitor de cîni. N-am pomenit om mai bun la inimă. O dată l-am auzit spunînd că n-ar avea niciodată curajul să împuște o pasăre. S-a făcut tot ce se putea face pentru a micșora suferințele cînilor de laborator ; pînă și paznicul custilor de la Villeneuve-l'Étang, un fost jandarm pe care-l chema Pernier, fusese ales în postul acela chiar de Pasteur fiindcă era cunoscut ca mare iubitor de cîni. În custile acelea se aflau șaizeci de cîni inoculați cu ser care erau duși regulat în custile de la vechiul liceu Rollin pentru teste de muscături. În custile de acolo erau ținuți patruzeci de cîni turbați. Să umbli cu aceste fiare spumegînde de furie era o treabă foarte primejdioasă și adeseori mă uimea curajul de care dădeau dovadă toți cei de-acolo. Lui Pasteur nu-i era absolut deloc frică.

Vrînd să ia o probă de salivă chiar din gura unui cîne turbat, l-am văzut odată aspirînd cu un tub de sticlă pe care-l ţinea între buze cîteva picături de salivă mortală direct din gura unui buldog turbat ţinut pe masă de doi asistenţi cu mînile ocrotite de mănuşi de piele. Mai toţi aceşti cîni de laborator erau nişte bieţi vagabonzi fără stăpîn, prinşi de poliţie rătăcind pe străzile Parisului ; dar unii păreau să fi cunoscut zile mai bune. Sufereau şi mureau aici neştiuţi, Soldaţi Necunoscuţi în bătălia inteligenţei omeneşti împotriva bolii şi a morţii. Nu departe de-aici, în elegantul cimitir pentru cîni La Bagatelle, fondat de Sir Richard Wallace, erau îngropaţi sute de căţeluşi crescuţi în braţele doamnelor, cîni de salon, iar pe crucile de marmură ale mormintelor era gravată de mîni iubitoare povestea vieţii lor inutile şi luxoase.

Apoi urmă teribilul episod al celor şase ţărani ruşi muşcaţi de o haită de lupi turbaţi şi aduşi pe cheltuiala ţarului la Institutul Pasteur. Aveau faţa şi mînile oribil sfîşiate şi dintru început se putea spune aproape cu siguranţă că pentru ei nu exista scăpare. De altfel, se ştia de pe atunci că turbarea la lupi este cu mult mai primejdioasă decît la cîni şi că muşcătura la obraz este aproape întotdeauna mortală. Pasteur îşi da seama mai bine ca oricine — şi dacă n-ar fi fost omul care era, fără îndoială că ar fi refuzat să-i ia în grija lui. Au fost instalaţi într-un salon separat, la Hôtel-Dieu, sub supravegherea profesorului Tillaux, cel mai cunoscut şi mai omenos chirurg din Paris în acea vreme, devotat partizan şi mare prieten al lui Pasteur. Pasteur venea şi el în fiecare dimineaţă cu Tillaux pentru a-i inocula, urmărind îngrijoraţi evoluţia zi de zi. Nimeni nu pricepea o boabă din graiul lor. Într-o după-amiază, era într-a noua zi, pe cînd cercam să torn puţin lapte pe gîtlejul sfîrtecat al unuia dintre mujici, un uriaş a cărui faţă fusese aproape în întregime sfîşiată, deodată o scînteiere sălbatică, sinistră îi străfulgeră în privire, muşchii fălcilor se încordară, apoi

se deschiseră spasmodic cu un clămpănit sec şi un răcnet înspăimîntător, cum n-am mai pomenit nici la om nici la fiare, izbucni din gura-i plină de spume. Făcu o sforţare violentă să sară din pat şi era cît pe ce să mă trîntească jos cînd am cercat să-l opresc. Braţele-i vînjoase ca nişte brînci de urs se încleştară în jurul meu, strîngîndu-mă ca într-o menghină. Simţeam foarte aproape suflarea greţoasă a gurii lui înspumate şi saliva otrăvitoare curgîndu-mi pe faţă. L-am înşfăcat de grumaz, pansamentul se desfăcu de pe rana-i groaznică şi cînd mi-am ferit mîinile de fălcile-i ce voiau să muşte, am observat că erau pline de sînge. Un tremur convulsiv îi străbătu trupul, braţele i se muiară căzîndu-i în jos fără vlagă. M-am repezit împleticindu-mă spre uşă, în căutarea unui dezinfectant cît mai puternic. În coridor se afla Soeur Marthe, care-şi bea cafeaua de după-masă. Mă privi înfrigurată, iar eu am dat de duşcă ceaşca ei de cafea chiar în clipa cînd mă apucase leşinul. Din fericire, n-aveam nici o urmă de zgîrietură pe faţă şi pe mîini. Cu Soeur Marthe eram foarte bun prieten. Şi-a ţinut cuvîntul; după cît ştiu, nu s-a aflat niciodată de acea întîmplare. Aveam motive întemeiate să păstrez taina, căci se dăduse poruncă severă să nu se apropie nimeni de oamenii aceia decît în caz de absolută nevoie şi atunci numai cu mînele ocrotite de mănuşi groase. I-am povestit chiar eu mai tîrziu profesorului toată întîmplarea ; s-a supărat foc, şi pe bună dreptate, dar avea o slăbiciune ascunsă pentru mine şi m-a iertat degrabă, ca de atîtea ori cînd greşeam.

— *Sacré suédois,* bombăni el, *tu es aussi enragé que le moujik !*[1]

Seara, mujicul, cu mînile şi picioarele legate de vergelele de fier ale patului, a fost dus într-un pavilion separat, izolat de ceilalţi. Am trecut să-l văd a doua zi dimineaţă împreună cu Soeur Marthe. Camera era în penumbră. Toată faţa îi era bandajată şi nu-i puteam

[1] Suedez afurisit, eşti la fel de turbat ca şi mujicul.

vedea decît ochii. N-am să uit niciodată expresia acelor ochi ; m-au urmărit mulți ani de zile. Avea respirația scurtă și neregulată, cu pauze, ca respirația Cheyne-Stokes — binecunoscutul simptom al morții apropiate. Vorbea cu o iuțeală nemaipomenită, cu glas răguşit, din cînd în cînd întrerupîndu-se ca să scoată un strigăt sălbatic de desperare ori un geamăt strident ce mă făcea să mă înfior. Am ascultat un timp puhoiul de cuvinte necunoscute, pe jumătate înecate în saliva ce-i umplea gura și deodată mi se păru că deosebesc un cuvînt repetat mereu, cu un accent aproape desperat :

— *Crestița ! Crestița ! Crestița !*

M-am uitat atent la ochii lui, blînzi, umili, rugători.

— Este conștient, am șoptit către Soeur Marthe, dorește ceva. Aș vrea să știu ce. Ascultă !

— *Crestița ! Crestița ! Crestița !* striga el necontenit.

— Fugi și adă repede un crucifix, i-am spus călugăriței.

I-am pus crucifixul pe pat. Potopul de vorbe încetă pe dată. Zăcea acum pe pat, tăcut, cu ochii ațintiți la crucifix. Respirația îi slăbea din ce în ce. Deodată mușchii uriașului trup se încordară într-un ultim spasm violent și inima se opri.

A doua zi, alt mujic dădu semne neîndoielnice de turbare, apoi curînd altul ; peste trei zile în toți se dezlănțui furia turbării. Răcnetele și urletele lor răsunau în tot spitalul Hôtel-Dieu, lumea spunea că se auzeau pînă devale, în Place Notre Dame. Tot spitalul era în agitare. Nimeni nu voia să se apropie de salon ; pînă și curajoasele surori fugeau înspăimîntate. Parcă văd și acum chipul palid al lui Pasteur în timp ce trecea tăcut de la pat la pat, privind pe acei condamnați cu o milă nesfîrșită în ochi. Căzu pe un scaun cu capul în mîini. Obișnuit să-l văd zilnic nu observasem pînă atunci cît de istovit și de bolnav arăta, deși știam după aproape o nesimțită ezitare în vorbă și o ușoară nesiguranță cînd îți strîngea

mîna că primise deja întîia avertizare a soartei ce avea să ni-l răpească în curînd. Tillaux, care fusese chemat din mijlocul unei operații, năvăli în salon cu halatul pătat de sînge. Se duse la Pasteur și-i puse mîna pe umăr. Cei doi oameni se priviră în tăcere. Ochii albaștri, blînzi, ai marelui chirurg care văzuseră atîtea grozăvii și suferinți făcură ocolul salonului și fața i se făcu albă ca varul.

— Nu pot îndura, rosti el cu voce gîtuită și se repezi afară din cameră.

În aceeași seară avu loc o consfătuire între cei doi oameni. Puțini cunosc hotărîrea pe care o luară, dar era singura justă și le face mare cinste amîndurora. A doua zi dimineață, în pavilionul special domnea o liniște desăvîrșită. În timpul nopții, acei nenorociți sortiți unei morți groaznice fuseseră ajutați să treacă dincolo fără suferință.

Întreg Parisul era zguduit de emoție. Toate ziarele erau pline de cele mai înfiorătoare reportaje asupra morții țăranilor ruși și zile în șir nimeni nu vorbi despre altceva.

Săptămîna următoare, într-o seară tîrziu, un binecunoscut pictor de animale norvegian dădu buzna în Avenue de Villiers într-o stare de tulburare teribilă. Fusese mușcat la mînă de cînele lui favorit, un enorm bulldog cu înfățișare fioroasă, dar pînă atunci prietenos din fire și bun prieten cu mine. Portretul lui, pictat de stăpînul său, fusese expus la Salon în anul precedent. Ne-am dus imediat cu trăsura la atelierul lui din Avenue des Termes. Cînele era încuiat în dormitor și stăpînul lui mă rugă să-l împușc pe loc, căci el nu avea curajul să facă asta. Animalul alerga încolo și încoace prin cameră și din cînd în cînd se ascundea sub pat cu un mîrîit sălbatic. Văzînd că înăuntru este prea întuneric, am pus cheia în buzunar hotărînd să aștept pînă a doua zi dimineață. După ce am dezinfectat și am bandajat rana, am dat norvegianului un soporific. A doua zi dimineața am examinat cînele cu atenție și am hotărît să mai amîn încă

o zi pînă să-l împuşc, nefiind sigur că-i într-adevăr turbat, cu toate simptomele. Erorile de diagnostic în primul stadiu al turbării sînt foarte dese. Chiar clasicul simptom care a dat numele acestei temute boli — hidrofobia înseamnă spaimă de apă — nu-i o dovadă hotărîtoare. Cînele turbat n-are numaidecît spaimă de apă. Am văzut adesea cîni turbaţi bînd cu lăcomie din strachina cu apă pe care i-o pusesem în cuşcă. Simptomul acesta este hotărîtor numai la oamenii bolnavi de turbare. Un mare număr, poate chiar majoritatea cînilor ucişi ca fiind turbaţi sufăr de alte boli, relativ nepericuloase. Chiar presupunînd că asta se poate dovedi printr-o examinare post-mortem (deşi nici măcar unul din zece medici şi veterinari nu-s în stare s-o facă), în regulă generală este extrem de greu să-l convingi pe cel care a fost muşcat. Spaima de boala aceasta teribilă pune stăpînire pe om şi a fi obsedat de spaima hidrofobiei este tot atît de primejdios ca boala însăşi. Lucrul cel mai înţelept este să închizi undeva în siguranţă cînele suspect, dîndu-i mîncare şi apă. Dacă după zece zile mai este în viaţă, atunci putem fi siguri că nu-i turbat şi totul e bine.

A doua zi dimineaţa, cînd am pîndit cînele prin uşa întredeschisă, el a început a da din ciompu-i de coadă privindu-mă foarte prietenos cu ochii lui injectaţi de sînge. Dar cînd am întins mîna să-l mîngîi, s-a vîrît sub pat mîrîind. Nu ştiam ce să cred. În orice caz, am spus stăpînului său că nu credeam să fie turbat. Nici nu voi să audă de aşa ceva şi din nou mă rugă să-l împuşc pe loc. Am refuzat, spunîndu-i că vroiam să mai aştept încă o zi. Norvegianul îşi petrecuse noaptea întreagă în atelier plimbîndu-se de colo pînă colo — şi pe masă se afla o carte de medicină în care erau subliniate cu creionul simptomele hidrofobiei la om şi la cîne. Am aruncat cartea în foc. Vecinul lui, un sculptor rus care îmi făgăduise să stea cu el toată ziua, îmi povesti seara că refuzase să se atingă de mîncare şi de băutură, îşi ştergea mereu

saliva de pe buze şi nu vorbise decît despre turbare. Am insistat să bea o ceaşcă de cafea. M-a privit desperat, spunînd că nu poate înghiţi şi cînd i-am dat ceaşca în mînă am văzut cu spaimă cum i se încordează muşchii fălcilor încleştîndu-se într-o crampă convulsivă, tot trupul începu să-i tremure şi se prăbuşi pe scaun cu un strigăt cumplit de deznădejde. I-am făcut o injecţie puternică de morfină şi i-am spus că sînt aşa de convins că bulldogul n-avea nimic, încît eram gata să intru din nou în cameră ; nu cred însă că aş fi avut curajul. Morfina începu să-şi facă efectul şi l-am lăsat pe jumătate adormit în fotoliu. Cînd m-am reîntors tîrziu noaptea, sculptorul rus mă informă că se iscase zarvă mare în toată casa, că proprietarul trimisese pe portar să spuie că numaidecît trebuia ucis cînele şi că tocmai îl împuşcase prin fereastră. Cînele se tîrîse pînă la uşă, unde îl ucisese cu al doilea glonte. Rămăsese acolo nemişcat, într-o baltă de sînge. Stăpînul lui sta în fotoliu privind ţintă înainte, fără să rostească o vorbă. Nu-mi plăcea deloc privirea lui ; i-am luat revolverul de pe masă şi l-am vîrît în buzunar ; mai rămăsese în el un glonte. Am aprins lumînarea şi l-am rugat pe sculptorul rus să vie cu mine ca să mă ajute să duc cînele jos, la trăsura mea, căci voiam să-l iau imediat la Institutul Pasteur pentru autopsie. Lîngă uşă am dat peste o baltă mare de sînge, dar nici urmă de cîne.

— Închide uşa ! răcni sculptorul în spatele meu, pe cînd cînele se repezea la mine de sub pat horcăind spăimîntător, cu botul căscat şiroind de sînge. Sfeşnicul îmi scăpă din mînă ; am tras la întîmplare în întuneric şi cînele căzu mort chiar la picioarele mele. L-am dus în trăsură şi am pornit spre Institutul Pasteur. Doctorul Roux, mîna dreaptă a lui Pasteur şi mai tîrziu urmaşul său, spuse că într-adevăr cazul părea foarte grav, făgăduind să facă imediat autopsia şi să-mi comunice rezultatul cît mai iute cu putinţă. Cînd am sosit în Avenue des Termes a doua zi, l-am găsit pe rus în picioare,

afară, în fața ușii atelierului. Stătuse toată noaptea lîngă prietenul lui, care se plimbase necontenit încolo și încoace prin cameră într-o stare de mare tulburare și în sfîrșit adormise în fotoliul său. Rusul se dusese pînă în camera lui ca să se spele și, cînd se întorsese mai înainte, găsise ușa atelierului încuiată pe dinăuntru.

— Ascultă, zise el, ca și cum ar fi vrut să se dezvinovățească de a fi încălcat recomandația mea să nu-l lase o clipă singur ; totu-i în regulă, încă mai doarme, nu-l auzi cum sforăie ?

— Ajută-mă să sparg ușa, am răcnit eu, nu sforăie, este horcăitul...

Ușa ceda și am năvălit în atelier. Norvegianul era întins pe divan respirînd zgomotos, ținînd încă în mînă un revolver. Se împușcase în ochi. L-am dus pînă la trăsura mea și am pornit în goana mare către Spitalul Beaujon, unde fu operat imediat de profesorul Labbé. Revolverul cu care se împușcase era de calibru mai mic decît cel pe care i-l confiscasem și glontele fu extras. Era încă fără cunoștință cînd am plecat. În aceeași seară am primit o scrisoare de la doctorul Roux, în care mă anunța că rezultatul autopsiei era negativ, cînele nu fusese turbat. M-am dus imediat la Hôpital Beaujon. Norvegianul delira — *prognosis pessima* [1], îmi spuse vestitul chirurg. A treia zi se declară o febră cerebrală. Nu s-a prăpădit ; a ieșit din spital după o lună, orb. Ultima oară cînd am auzit despre el, se afla într-un ospiciu de alienați, în Norvegia.

Rolul meu în această jalnică întîmplare socot că n-a fost satisfăcător. Am făcut tot ce-am putut, dar n-a fost îndeajuns. Dacă s-ar fi petrecut cu doi ani mai tîrziu, omul acela nu s-ar fi împușcat. Aș fi știut cum să-i stăpînesc spaima, eu aș fi fost cel mai tare, cum mi s-a întîmplat de

[1] Prognoză pesimistă.

atîtea ori după aceea, cînd am putut opri mîna ce se încleşta pe revolver de frica morţii.

Cînd îşi vor da seama antivivisecţioniştii că, cerînd prohibiţia totală a experienţelor pe animale vii, pretind ceea ce nu-i cu putinţă să li se acorde ? Serul antirabic al lui Pasteur a scăzut la minimum mortalitatea teribilei maladii şi serul antidifteric al lui Behring salvează peste o sută de mii de vieţi de copii în fiecare an. Nu-s oare de ajuns aceste două exemple pentru a convinge pe toţi iubitorii de animale bineintenţionaţi că descoperitorii unor lumi noi ca Pasteur, a unor leacuri noi împotriva boalelor pînă acum fără leac, cum sînt Koch, Ehrlich şi Behring trebuie lăsaţi să-şi urmeze cercetările neîmpiedecaţi de nici o restricţie şi netulburaţi de amestecul celor din afară ? De altfel, cei cărora li se poate lăsa mînă liberă sînt atît de puţini că-i poţi număra pe degete. Pentru ceilalţi, fără îndoială, trebuie să se ceară insistent restricţii severe, poate chiar interzicere absolută. Dar merg mai departe. Unul dintre argumentele cele mai puternice împotriva mai multor experienţe pe animale vii este valoarea lor practică foarte redusă din pricina unor diferenţe fundamentale din punct de vedere patologic şi fiziologic între trupul omenesc şi al animalelor. Dar de ce experienţele acestea să se limiteze la trupuri de animale ? De ce nu s-ar încerca pe trupul viu omenesc ? Sînt atîţia criminali, ticăloşi învechiţi în rele, condamnaţi să-şi irosească restul vieţii în închisoare, nefolositori şi adesea chiar primejdioşi pentru ceilalţi şi chiar pentru ei înşişi. De ce nu li s-ar propune răufăcătorilor acestora, ce încalcă legile noastre, o reducere a pedepsei dacă ar consimţi să li se facă, sub anestezie, unele experienţe spre binele omenirii ? Dacă judecătorul, înainte de a-şi pune pe cap toca neagră, ar fi împuternicit să ofere ucigaşului alegerea între spînzurătoare şi munca silnică pe atîţia şi atîţia ani, mai mult ca sigur că n-ar lipsi candidaţi. De ce n-ar fi autorizat doctorul Voronoff, oricare ar fi valoarea prac-

tică a descoperirii sale, să deschidă un birou de înrolare în închisori pentru cei care ar voi să ia locul nenorocitelor lui de maimuțe ? De ce nu-și unesc forțele toți acești prieteni ai animalelor atît de bineintenționați pentru a pune capăt exhibițiilor de animale sălbatice în circuri și în menajerii ? Atît timp cît această rușine va fi tolerată de legile noastre, avem puțină speranță să trecem în ochii unei generații viitoare drept oameni civilizați. Dacă vreți să vă încredințați că nu sîntem în realitate decît o adunătură de barbari, n-aveți decît să intrați în cortul unei menajerii ambulante. Bestia feroce nedomesticită nu-i cea de după gratii, ci cea de afară.

Fiindcă a venit vorba de maimuțe și menajerii, îndrăznesc a mă mîndri, cu modestia cuvenită, că în zilele mele de glorie am fost și un bun doctor de maimuțe. Este o specialitate extrem de dificilă, în care te lovești de tot felul de complicații neașteptate și piedici, iar condiția esențială a reușitei depinde de o judecată extrem de rapidă și de o profundă cunoaștere a firii omenești. Este o absurditate a pretinde că cea mai mare greutate constă în faptul că bolnavul nu poate vorbi, ca și copiii ! Maimuțele pot vorbi foarte bine cînd vor. Marea greutate este că sînt prea inteligente pentru lenta noastră înțelegere. Poți înșela un om bolnav — înșelăciunea, vai, este absolut necesară profesiei noastre, adevărul fiind adesea atît de trist de dezvăluit. Poți minți un cîne care crede orbește în tot ce-i spui, dar nu pe-o maimuță, căci își descoperă gîndul cît ai clipi. În schimb, te poate înșela cînd are chef, și-i place să facă asta, adeseori numai ca să se distreze. Prietenul meu Jules, bătrînul babuin de la Jardin des Plantes, își pune mînele pe burtă cu un aer cît se poate de jalnic, îmi arată limba — e cu mult mai ușor să faci o maimuță să-și arate limba decît un copil mic — și-mi spune că nu mai are deloc poftă de mîncare, iar mărul l-a mîncat numai și numai ca să-mi facă plăcere. Înainte de a apuca să deschid gura ca să-i spun ce rău îmi

pare, el mi-a şi smuls ultima banană din mînă şi a mîncat-o aruncîndu-mi cojile în cap, din vîrful cuştii.

„Vrei, te rog, să te uiţi la pata asta roşie de pe spinarea mea ? îmi spune Edward. Am crezut întîi că-i o muşcătură de purice, dar acum mă arde ca focul. Nu mai pot îndura. N-ai putea să-mi dai ceva ca să-mi treacă durerea ? Nu, nu acolo, mai sus, vino mai aproape, ştiu că eşti cam miop ; să-ţi arăt eu locul precis !"

În aceeaşi clipă şade pe trapezul lui şi mă priveşte şmechereşte prin ochelarii mei, înainte de a-i preface în bucăţele pe care le oferă ca suveniruri tovarăşilor săi cuprinşi de admiraţie. Maimuţelor le place să-şi bată joc de noi. Dar la cea mai mică bănuială că rîdem de ele, se supără grozav. Nu trebuie niciodată să te distrezi pe socoteala unei maimuţe, căci îşi iese din fire. Au un sistem nervos extrem de sensibil. O spaimă bruscă le poate provoca o criză de isterie, uneori au chiar convulsii ; am îngrijit o maimuţă care suferea de epilepsie. Un zgomot neaşteptat le face să pălească. Roşesc foarte uşor, nu din modestie, căci se ştie bine că nu-s deloc modeste, ci de mînie. Cînd observi fenomenul acesta nu trebuie să-i priveşti numai faţa, căci adesea roşesc şi într-alt loc, neobişnuit. De ce creatorul lor, din motive numai de el ştiute, va fi ales tocmai locul acela pentru o carnaţie atît de vie şi de sensibilă, pentru o etalare atît de generoasă de culori ţipătoare — purpuriu, albastru şi portocaliu — rămîne un mister pentru ochii noştri needucaţi. Mulţi spectatori surprinşi la prima vedere declară fără ezitare că-i foarte urît. Dar nu trebuie să uităm că părerile despre ce-i frumos variază foarte mult de la o epocă la alta şi de la ţară la ţară. Grecii, neîntrecuţi arbitri ai frumuseţii, colorau în albastru părul Afroditelor. Vă place părul albastru ? Fără îndoială că între maimuţe coloritul acela viu este socotit un semn de frumuseţe irezistibil pentru ochii unei doamne şi fericitul posesor al unei asemenea

podoabe multicolore *a posteriori* poate adesea fi văzut întorcînd spatele spectatorilor, cu coada ridicată ca să fie admirat. Momiţele sînt mame foarte bune dar nu trebuie niciodată să cerci a te apropia de puii lor, căci la fel ca femeile arabe şi chiar napolitane, au credinţa că le poţi deochea copilul. Sexul tare este cam curtezan şi necontenit au loc teribile *drames passionnels* în cuşca cea mare a maimuţelor de la grădina zoologică, unde şi-un prizărit de uistiti se preface pe loc într-un Othello furios, gata să se lupte cu cel mai mătăhălos babuin. Doamnele asistă la turniruri, aruncînd ocheade amoroase feluriţilor campioni şi certîndu-se furioase între ele. Maimuţele captive duc în general o viaţă destul de bună cînd stau mai multe împreună. Sînt atît de ocupate să spioneze ce se petrece înăuntru şi dincolo de cuşca lor, atît de pasionate de intrigi şi pălăvrăgeală că nu mai au timp să fie nefericite. Maimuţele mari, gorila, cimpanzeul ori urangutanul duc în captivitate o viaţă pur şi simplu de martire. Sînt mistuite de o neagră ipochondrie dacă tuberculoza întîrzie să le doboare. După cum se ştie, ftizia este pricina morţii celor mai multe maimuţe captive, mari şi mici. Simptomele, evoluţia şi sfîrşitul bolii sînt exact la fel ca la noi. Pricina îmbolnăvirii nu-i aerul rece, ci lipsa de aer. Maimuţa, în general, suportă surprinzător de bine frigul dacă are un spaţiu mare pentru mişcare şi un culcuş bun pentru noapte, unde să doarmă în tovărăşia unui iepuraş care să-i ţie cald. De cum începe toamna, Mama Natură, cea care veghează veşnic şi are grijă şi de maimuţe ca şi de noi, se pune pe lucru pentru a le ocroti trupurile zgribulite cu haină de blană specială, potrivită pentru iernile nordice. Acelaşi lucru se întîmplă celor mai multe dintre animalele tropicale închise în clima de miază-noapte, care ar trăi cu mult mai mult dacă ar fi lăsate în aer liber. În cele mai multe grădini zoologice pare că nu se ştie acest lucru. Poate că-i mai bine aşa. Dacă-i bine ori nu

să prelungim viaţa acestor nefericite făpturi, judecaţi singuri.

Răspunsul meu este : nu ! Moartea-i mai îndurătoare decît noi.

6

CHÂTEAU RAMEAUX

Încîntător este Parisul vara pentru cei care fac parte din *Paris qui s'amuse* [1], dar dacă faci parte cumva din *Paris qui travaille* [2], atunci se schimbă treaba. Mai cu seamă dacă trebuie să te lupţi cu o epidemie de febră tifoidă ce-a izbucnit la Villette printre sutele de lucrători scandinavi şi cu o epidemie de difterie din cartierul Montparnasse, unde se află prietenii tăi italieni cu puzderia lor de copii. Las' că nici în Villette nu era lipsă de copii scandinavi, iar cele cîteva familii care n-aveau, parcă anume aleseseră epoca aceea ca să-i aducă pe lume, cele mai deseori fără alt ajutor decît al meu, chiar fără moaşă. Mare parte dintre pruncii prea mici ca să ia tifoida se îmbolnăveau de scarlatină, iar restul de tuse măgărească. Se înţelege că nimeni n-avea cu ce plăti un medic francez, aşa că în sarcina mea rămînea să-i îngrijesc cum puteam. Nu era glumă ; numai în Villette se declaraseră peste treizeci de cazuri de febră tifoidă printre muncitorii scandinavi. Totuşi, izbuteam să mă duc în fiecare duminică la biserica suedeză din Boulevard Ornano pentru a face plăcere prietenului meu, pastorul suedez, care-mi spunea că trebuie să dau o bună pildă

[1] Parisul care se distrează.
[2] Parisul care munceşte.

celorlalți. Comunitatea noastră scăzuse la jumătate, cealaltă jumătate aflîndu-se în pat sau îngrijind pe cineva în pat. Pastorul era pe drumuri de dimineață pînă seara, ajutînd și avînd grija celor săraci și bolnavi ; n-am întîlnit om cu inimă mai bună, pe deasupra și sărac lipit. Singura-i răsplată a fost că a adus boala molipsitoare în casa lui. Cei doi copii mai mari, din cei opt pe care-i avea, se îmbolnăviră de febră tifoidă, cinci căpătară scarlatină și ultimul născut înghiți o monedă de doi franci și era cît pe ce să moară de ocluzie intestinală. Apoi consulul suedez, un omuleț foarte blînd și liniștit, deveni deodată nebun furios și era cît pe ce să mă ucidă. Dar asta-i o întîmplare pe care am să v-o povestesc altădată.

Sus, în cartierul Montparnasse, situația era cu mult mai gravă, deși în multe privințe munca mea părea totuși mai ușoară. Mi-i rușine să mărturisesc că mă înțelegeam mult mai bine cu acei bieți italieni decît cu compatrioții mei, care adeseori erau greu de mînuit, posaci, nemulțumiți, ba chiar cam pretențioși și egoiști. Dimpotrivă, italienii — care n-aduseseră cu ei din patrie mai nimic în afară de modestele lor resurse, o răbdare fără de margini, veselia și felul lor încîntător de a se purta — erau întotdeauna mulțumiți și recunoscători, ajutîndu-se grozav între ei. Cînd izbucni difteria în familia Salvatore, Arcangelo Fusco, măturătorul de stradă, încetă imediat lucrul, transformîndu-se în cea mai devotată infirmieră pentru toți ai casei. Cele trei fetițe se îmbolnăviră de difterie, cea mai mare muri și a doua zi mama lor, istovită, se molipsi și ea de acea teribilă boală. Numai copilul cel nenorocit, Petruccio, idiotul familiei, fu cruțat din voința nepătrunsă a Atotputernicului. Întregul Impasse Roussel se molipsise, în toate casele găseai difteria — și nu era familie care să n-aibă cîțiva copii mici. Amîndouă spitalurile de copii erau ticsite. Chiar să se fi eliberat vreun pat, erau extrem de puține șanse să fie primit vreunul dintre copiii aceia străini. Așa că trebuia să-i îngrijesc eu

şi Arcangelo Fusco, iar cei pe care nu mai aveam vreme să-i vedem — şi erau destui — se descurcară singuri care cum putură, unii scăpînd cu viaţă, alţii murind. Medicul care a trecut prin asemenea încercare, silit să lupte singur împotriva unei epidemii de difterie ce-a izbucnit printre cei mai sărmani dintre sărmani, fără mijloace de dezinfecţie nici pentru ceilalţi, nici pentru el, nu se poate gîndi la acea experienţă fără să se cutremure, oricît de tare ar fi. Trebuia să stau pe scaun cu orele, badijonînd şi ridicînd unul după altul gîturile copiilor, căci în epoca aceea nu se putea face mai mult decît atît. Iar cînd nu mai era cu putinţă să se înlăture membranele primejdioase ce astupau căile respiratorii, cînd copilul se făcea vînăt şi se înăbuşea, atunci se ivea problema urgentă a unei traheotomii făcute fulgerător ! Trebuia oare să operez imediat, fără să am măcar o masă pe care să întind copilul, pe patul scund ori pe genunchii mamei, la lumina chioară a unei lămpi cu gaz, fără alt asistent decît un măturător de stradă ? Nu puteam aştepta pînă a doua zi dimineaţă, ca să încerc a pune mîna pe un chirurg mai iscusit decît mine ? Puteam să aştept ? Voi îndrăzni oare să aştept ? Vai ! aşteptasem uneori pînă dimineaţa, cînd fusese prea tîrziu şi văzusem copilul murind sub ochii mei. Alteori operasem pe loc şi fără îndoială că salvasem viaţa unui copil ; dar mai operasem pe loc şi văzusem copilul murind sub cuţitul meu. Mă aflam într-o situaţie mai grea decît alţi medici ce lucrau în aceleaşi condiţii, căci mie îmi era o frică teribilă de difterie, o frică pe care n-am putut-o niciodată birui. Dar Arcangelo Fusco nu se temea. Îşi da seama tot aşa de bine ca mine de primejdie, văzînd cum se molipsesc unii de la alţii de acea teribilă boală infecţioasă, dar nu se gîndise o clipă să-şi apere viaţa, căci gîndul lui era numai la ceilalţi. După ce totul trecu, am primit din toate părţile felicitări, chiar şi de la Assistance Publique [1], dar nimeni nu spuse o

[1] Instituţie publică de ajutor.

vorbă lui Arcangelo Fusco ce-şi vînduse hainele de duminică pentru a plăti dricarului ca să ia trupul fetiţei.

Da, sosi şi ziua cînd totul se sfîrşi, cînd Arcangelo Fusco se apucă iar de măturat străzile şi eu m-am întors la clienţii mei eleganţi. Cît îmi petrecusem zilele la Villette şi Montparnasse, parizienii îşi făcuseră de zor bagajele ca să plece la castelele lor şi spre plajele preferate. Bulevardele căzuseră în stăpînirea străinilor însetaţi de distracţii ce umpluseră Parisul, sosind din toate colţurile lumii civilizate şi necivilizate ca să-şi cheltuiască prisosul de bani. Mulţi dintre ei stăteau în salonul meu de aşteptare, citind cu înfrigurare ghidul, fiecare insistînd să intre primul, cerînd mai totdeauna doar un stimulent celui care avea mai multă nevoie de aşa ceva decît ei. Unele doamne, lungite alene în şezlonguri, în toaletele lor cele mai elegante de după-amiază, ultima creaţie Worth, trimiteau să mă cheme de la hotelurile lor luxoase la cele mai nepotrivite ore din zi şi din noapte, cerîndu-mi să le „pun la punct" pentru *Le Bal Masqué de L'Opéra*, de a doua zi. Dar nu mai trimiteau după mine a doua oară şi asta nu mă mira deloc.

Cît timp pierdut ! mă gîndeam eu pe cînd mă întorceam acasă tîrîndu-mi picioarele obosite pe asfaltul fierbinte al bulevardelor, sub castanii prăfuiţi ale căror frunze pleoştite tînjeau după o adiere proaspătă.

„Ştiu ce se petrece cu voi şi cu mine, am spus eu castanilor ; avem nevoie de o schimbare de aer ; să ieşim din atmosfera marelui oraş. Dar cum să ieşim din asemenea infern, voi cu rădăcinile voastre îndurerate prinse sub asfalt şi cu cătuşele de fier în jurul picioarelor, iar eu cu atîţia americani bogaţi în sala de aşteptare şi cu o droaie de bolnavi zăcînd în pat ? Şi de-ar fi să plec, cine să mai aibă grijă de maimuţele din Jardin des Plantes ? Cine să-l mai încurajeze pe ursul polar ce gîfîie de căldură cînd se apropie vremea cea mai grea pentru el ? N-are să înţeleagă un singur cuvînt din ce-i

vor spune alți oameni milostivi, căci nu știe decît limba suedeză ! Dar cartierul Montparnasse ?“ Montparnasse ! M-am înfiorat cînd cuvîntul îmi fulgeră prin minte ; îmi apăru în fața ochilor chipul vînăt al unui copilaș, slab luminat de o lămpușoară mizerabilă, vedeam sîngele prelingîndu-se din tăietura pe care o făcusem cu o clipă înainte în gîtlejul lui și auzeam țipătul de groază ce izbucnea din inima mamei. Ce-ar spune Contesa ?... Contesa ! Nu, hotărît se detracase ceva în mine, trebuia neapărat să mă ocup de nervii mei, nu numai de-ai altora, dacă ajunsesem să văd și să aud asemenea lucruri pe Boulevard Malesherbes. Și, pînă la urmă, ce-mi păsa mie de contesă ? Îi mergea minunat în castelul ei din Touraine, după cum îmi spunea în ultima scrisoare abatele, și mie îmi mergea minunat la Paris, orașul cel mai frumos din lume. Aveam nevoie doar de puțin somn, atîta tot. Dar ce-ar zice contele dacă i-aș scrie deseară că primesc cu plăcere amabila-i invitație și că pornesc la drum mîne ? Numai de-aș putea dormi la noapte ! De ce n-aș lua și eu vreun soporific dintr-acele faimoase pe care le combinam pentru pacienții mei, un somnifer puternic care să mă adoarmă pentru douăzeci și patru de ore, făcîndu-mă să uit totul : Montparnasse, castelul din Touraine, pe contesă și celelalte toate ? M-am întins pe pat fără să mă mai dezbrac ; eram atît de obosit ! Dar n-am luat somniferul, *les cuisiniers n'ont pas faim* [1], cum spun parizienii. Cînd am intrat în biroul de consultații a doua zi dimineață, am găsit pe masă o scrisoare. Era de la monsieur l'Abbé avînd și un P.S. scris de mîna contelui :

„Spuneai că-ți place mai mult ca orice viersul ciocîrliei. Mai cîntă încă, dar curînd va înceta, așa că ai face bine să vii cît de degrabă !“

Ciocîrlia ! Și eu, care de doi ani de zile nu auzisem nici o altă pasăre în afară de vrăbiile din grădinile Tuileries !

[1] Bucătarilor nu le e foame.

Caii care mă aduseră de la gară erau splendizi, castelul de pe vremea lui Richelieu cu întinsul parc de tei seculari era splendid, mobila Louis XVI din somptuoasa mea cameră era splendidă, splendid și enormul Saint-Bernard ce mă întovărăși pe scări, sus —totul era splendid. La fel și contesa în rochia-i albă, simplă, cu un trandafir *France* prins în cingătoare. Ochii ei mi s-au părut mai mari ca niciodată. Contele era de nerecunoscut, cu obrajii rumeni și ochii plini de vioiciune. Primirea lui prietenoasă mă făcu să-mi pierd imediat timiditatea, căci eram încă un barbar din Ultima Thule [1], ce nu trăise niciodată într-un cadru atît de somptuos. Monsieur l'Abbé mă întîmpină ca pe un vechi prieten. Contele își dădu părerea că aveam destul timp ca să facem o plimbare prin grădină pînă la ora ceaiului, ori poate m-ar interesa mai mult să vizitez grajdurile ?

Mi s-a dat un coșuleț cu morcovi ca să-i împart celor doisprezece cai superbi, cu părul țesălat strălucind, ce stăteau aliniați în boxele lor de stejar lustruit.

— Ar fi bine să-i mai dai calului ăstuia un morcov, ca să te împrietenești cu el de la început. Îți aparține cît stai aici și uite-l pe *groom*-ul dumitale, spuse contele, arătînd spre un englez tinerel ce-și ridică mîna la șapcă și mă salută.

Da, contesei îi mergea minunat, mă informă contele în timp ce ne întorceam prin grădină. Nu mai vorbea aproape deloc de colita ei, se ducea în fiecare dimineață pînă în sat ca să-și viziteze săracii și să discute cu doctorul satului cum să prefacă o fermă veche într-o infirmerie pentru copiii bolnavi. Cînd își sărbătorise ziua ei de naștere, fuseseră chemați la castel toți copiii săraci din sat ca să fie tratați cu cafea și prăjituri și la plecare dăruise fiecăruia cîte o păpușă. Nu-i așa că avusese o idee minunată ?

---

[1] Regiune socotită în antichitate la capătul pămîntului, spre nord.

— Dacă-ţi vorbeşte despre păpuşile ei, nu uita să-i spui cîteva cuvinte de laudă.

— Nu, n-am să uit, *je ne demande pas mieux* [1].

Luarăm ceaiul sub teiul cel mare din faţa casei.

— Uite pe unul din prietenii tăi, dragă Ann, zise contesa doamnei ce şedea lîngă ea, pe cînd ne apropiam de masă. Păcat că pare să prefere societatea cailor, tovărăşiei noastre. Pînă în prezent nici n-a avut vreme să-mi adreseze o vorbă, dar cu caii din grajd a stat la taifas o jumătate de oră.

— Am avut impresia că şi cailor le plăcea grozav să stea de vorbă cu el, rîse contele ; chiar bătrînul meu cal de vînătoare, pe care-l ştiţi cît este de năbădăios cu străinii, şi-a întors botul spre obrazul doctorului şi l-a adulmecat foarte prietenos.

Baroana Ann se arătă bucuroasă că mă vede şi-mi dădu ştiri foarte bune despre soacra ei, bătrîna marchiză.

— Are chiar impresia că aude mai bine, dar eu mă cam îndoiesc, căci n-aude sforăielile lui Loulou şi se mînie rău cînd soţul meu spune că el îl aude tocmai din fumoar. În tot cazul, scumpul ei Loulou a fost o binecuvîntare pentru noi toţi, căci înainte nu putea suporta să stea singură şi era aşa de obositor să-i vorbeşti toată vremea prin cornetul acustic ! Acum stă ore în şir singură cu Loulou al ei pe genunchi şi dacă ai vedea-o cum o ia la galop prin grădină în fiecare dimineaţă ca să facă mişcare lui Loulou, nu ţi-ar veni să crezi ochilor, ea care nu se scula niciodată din jîlţ. Îmi amintesc cînd i-ai spus că trebuie să se plimbe zilnic cîte puţin şi cît de supărat păreai cînd ţi-a răspuns că nu-i în stare. Este într-adevăr o schimbare minunată. Pretinzi, desigur, că drogurile dumitale groaznice au săvîrşit asta, eu însă susţin că totul se datoreşte lui Loulou, drăguţul de el ! Să sforăie cît o vrea, că merită !

[1] Tocmai asta doresc şi eu.

— Uitaţi-vă la Leo,, schimbă vorba contele, priviţi-l cum stă cu capul pe genunchii doctorului, parcă-l cunoaşte de cînd lumea. A uitat pînă şi să-şi mai ceară biscuitul.

— Ce-i cu tine, Leo ? zise contesa. Ia seama, bătrîne, că îndată te hipnotizează doctorul. A lucrat cu Charcot la Salpêtriére şi poate face pe oricine să săvîrşească tot ce vrea el, numai cu puterea ochilor. De ce nu-l faci pe Leo să vorbească în suedeză cu dumneata ?

— Nici nu mă gîndesc ; nu există pentru urechea mea limbaj mai plăcut decît tăcerea lui. Nu sînt hipnotizor, ci doar un mare iubitor de animale şi asta toate animalele o simt imediat, îndrăgindu-te la rîndul lor.

— Pare-mi-se că încerci s-o mesmerizezi [1] şi pe veveriţa aceea care stă pe creanga de deasupra capului dumitale, zise baroana. Ai stat tot timpul cu ochii aţintiţi la ea, fără să ne dai cea mai mică atenţie. De ce n-o faci să coboare din copac şi să se urce pe genunchii dumitale, alături de Leo ?

— Dacă mi-aţi da o nucă şi aţi pleca cu toţii, cred că aş putea-o face să coboare şi să mi-o ia din mînă.

— Dar politicos mai eşti, *Monsieur le suédois* [2], rîse contesa. Hai să plecăm, dragă Ann ; vrea să-l lăsăm singur cu veveriţa lui.

— De ce mă luaţi peste picior ? Tocmai eu să doresc una ca asta, cînd sînt atît de bucuros că vă văd ?

— *Vous êtes très galant, Monsieur le Docteur* [3], este cel dintîi compliment pe care mi-l faci, şi-mi plac complimentele.

— Aici nu sînt doctor, ci doar musafirul dumitale.

— Şi doctorul meu nu-mi poate face un compliment ?

---

[1] Să fascinezi.
[2] Domnule suedez.
[3] Sînteţi foarte curtenitor, domnule doctor.

— Nu, dacă bolnava vă seamănă iar doctorul este mai tînăr decît tatăl dumitale ; nici măcar dacă ar arde de dorința de a-i face un compliment.

— Atunci pot spune că ai rezistat admirabil ispitei, dacă ai avut vreodată asemenea chef. Aproape întotdeauna cînd te-am văzut m-ai terorizat. Întîia oară cînd te-am cunoscut ai fost așa de aspru cu mine, că-mi venea să fug. Îți mai amintești ? Ann dragă, știi ce mi-a spus ? M-a privit sever și a rostit cu accentul lui groaznic, suedez : Madame la Comtesse, aveți nevoie mai curînd de disciplină decît de doctorii ! Disciplină ! Așa trebuie să vorbească un doctor suedez unei doamne tinere care vine prima oară la consultație ?

— Nu-s doctor suedez, mi-am luat diploma la Paris.

— Ei bine, am consultat duzini de doctori la Paris și nici unul n-a îndrăznit să-mi vorbească despre disciplină.

— Asta-i și pricina pentru care ai fost nevoită să consulți așa de mulți.

— Știi ce i-a spus soacrei mele ? se amestecă baroana. Cu un glas mînios i-a pus în vedere că de nu-l ascultă, pleacă și nu mai vine niciodată, chiar dacă marchiza ar avea colită ! Am auzit asta cu urechile mele, din salon, și m-am repezit înăuntru crezînd că soacra-mea are să aibă un atac. Știi că te recomand tuturor prietenilor mei, dar nu trebuie să-mi iei în nume de rău dacă-ți spun că voi, doctorii suedezi, aveți metode prea brutale pentru noi, latinii. Mai mulți dintre bolnavii dumitale mi s-au plîns că-i revoltător felul cum te porți cînd vii la patul lor. Noi nu sîntem deprinse să ni se comande ca unor copii de școală.

— De ce nu încerci să fii puțin mai blînd ? spuse zîmbind contesa pe care jocul acela o distra grozav.

— Voi încerca.

— Povestește-ne ceva, zise baroana, pe cînd stăteam în salon, după cină. Voi, doctorii, întîlniți atîția oameni

ciudați și sînteți martorii unor întîmplări atît de bizare! Cunoașteți mai bine ca oricine viața adevărată și sînt sigură că ne-ai putea spune multe, dacă ai vrea.

— Poate că ai dreptate, dar nouă, medicilor, nu ne e îngăduit să vorbim despre bolnavii noștri; cît privește viața, mă tem că sînt prea tînăr ca s-o cunosc bine.

— Povestește-ne atunci ce știi, stărui baroana.

— Știu că viața-i frumoasă, dar mai știu de asemeni că adesea ne-o stricăm singuri, transformînd-o într-o comedie proastă ori o tragedie crîncenă, ori amîndouă în același timp, așa fel că pînă la urmă nu mai știi dacă să plîngi ori să rîzi. Mai ușor este să plîngi, însă cu mult mai bine-i să rîzi, dar nu în gura mare.

— Povestește-ne o întîmplare cu animale, zise contesa ca să mă ajute să trec într-un domeniu ce-mi convenea mai mult. Se spune că țara dumitale este plină de urși; vorbește-ne despre ei, spune o istorioară cu urși.

— A fost odată o doamnă care trăia într-un conac mare, vechi, la marginea unor codri mari, hăt, departe, în Nord. Doamna aceea avea un urs îmblînzit la care ținea foarte mult. Îl găsiseră în pădure aproape mort de foame, așa de mititel și de neputincios încît doamna și bătrîna bucătăreasă trebuiseră să-l crească cu biberonul. Asta se petrecuse cu cîțiva ani în urmă, și acum puiul se făcuse un urs mare, așa de mare și de voinic încît ar fi putut să ucidă o vacă și s-o care în brînci, dacă ar fi vrut. Dar nu voia, căci era un urs tare blajin, căruia nici prin gînd nu i-ar fi trecut să facă vreun rău oamenilor ori animalelor. Obișnuia să stea afară, lîngă cușca lui, și să privească cu ochișori inteligenți și prietenoși la vitele ce pășteau pe cîmpia din apropiere. Cei trei ponei munteni părosi din grajd îl cunoșteau bine și nu se tulburau deloc cînd intra acolo mergînd pîș-pîș în urma stăpînei lui. Copiii obișnuiau să-l călărească și adesea fuseseră găsiți dormind în cușcă, între labele lui. Și celor trei cîini laponi le plăcea

să se joace cu el în fel şi chip, trăgîndu-l de urechi ori de ciompul lui de coadă şi sîcîindu-l în toate felurile, dar el nu se supăra deloc. Nu cunoştea gustul cărnii, se hrănea cu aceeaşi mîncare ca şi cînii, de multe ori înfulecînd din acelaşi blid pîne, *porridge* [1], cartofi, varză şi morcov. Era grozav de mîncăcios, dar prietena lui bucătăreasa avea grijă săi dea îndeajuns, după pofta lui. Urşii sînt vegetarieni cînd le stă în putinţă şi dintre toate, fructele le plac cel mai tare. Toamna stătea în livadă, privind cu ochi visători la merele coapte şi-n zilele copilăriei lui nu se putuse uneori împotrivi ispitei de a se căţăra în pomi ca să le culeagă el singur. Ursul pare stîngaci şi greoi, dar îndeamnă-l numai să se urce într-un măr şi vei descoperi îndată că la asemenea sport bate uşor pe orice băieţaş. Acuma învăţase că aşa ceva era oprit, dar ochişorii lui atenţi pîndeau fiecare măr ce cădea pe jos. Avusese puţin necaz şi cu stupii ; cu ocazia aceea fusese pedepsit să stea în lanţ două zile, cu nasul însîngerat — şi nu mai păcătuise a doua oară. Altfel, nu era ţinut legat decît noaptea ; o măsură înţeleaptă, căci urşii, ca şi cînii, lesne se fac răi dacă sînt ţinuţi numai în lanţ, şi nu-i de mirare. Mai era pus în legătoare şi duminica, cînd stăpîna pleca să-şi petreacă după-amiaza la sora ei măritată, ce trăia într-o casă singuratică, de cealaltă parte a lacului de munte, cale de mai bine de-un ceas prin desiş de pădure. Socoteau că nu-i bine pentru el să hoinărească prin codrul plin de tot felul de ispite şi-n tot cazul era mai prudent. Apoi era un marinar nepriceput şi într-o zi se speriase aşa de tare de-o vijelie ce izbucnise pe neaşteptate, încît răsturnase barca, fiind siliţi, el şi stăpîna lui, să iasă înot la mal. Acum ştia foarte bine ce însemna cînd stăpîna îl punea în lanţ duminica, mîngîindu-l pe cap şi făgăduindu-i un măr la întoarcere, dacă are să fie cuminte în lipsa ei. Era mîhnit, dar resemnat, ca un cîne cuminte cînd îi spunea stăpîna

[1] Fiertură de ovăz.

că nu-l poate lua cu ea la plimbare. Într-o duminică, după ce-l legase ca de obicei și era cam pe la jumătatea drumului prin pădure, i se păru deodată că aude un trosnet de creangă în urma ei pe cărarea șerpuită. Se uită înapoi și văzu cu groază pe urs apropiindu-se în fuga mare. Urșii par că se mișcă încet dar își tîrșîie picioarele mult mai iute decît un cal de trap. O ajunse numaidecît gîfîind și se opri chiar la picioarele ei, cum îi era obiceiul, urmînd-o ca un cîne. Doamna se mînie foarte tare, căci întîrziase la ceai și nu mai avea timp să-l ducă acasă, iar cu dînsa nu voia să-l ia. Și-n afară de asta, era foarte urît din partea lui că n-o ascultase și-și rupsese lanțul. Se răsti la el, poruncindu-i cu mare asprime să se întoarcă numaidecît amenințîndu-l cu umbreluța. El se opri o clipă privind-o cu ochii lui șireți, dar nu voia să se întoarcă, ci tot o adulmeca. Cînd doamna observă că își pierduse și zgarda cea nouă, se înfurie rău de tot și-l lovi așa de tare peste nas cu umbreluța, încît o rupse. El se opri din nou, scutură din cap și căscă de cîteva ori gura-mare ca și cum ar fi vrut să spuie ceva. Apoi se întoarse în loc și-o porni agale înapoi pe drumul pe care venise, oprindu-se din cînd în cînd ca să se uite la stăpînă, pînă ce în sfîrșit dispăru. Cînd doamna se întoarse acasă seara, îl găsi pe urs stînd ca de obicei în fața cuștii lui c-un aer foarte mîhnit. Fiind încă supărată tare, se duse la dînsul și începu a-l certa cu multă asprime, amenințîndu-l că n-are să-i dea nici măr, nici mîncare în seara aceea și că pe deasupra are să-l ție două zile în lanț. Bătrîna bucătăreasă, care-l iubea pe urs ca pe fiul ei, se repezi afară din bucătărie, mînioasă foc.

— Da de ce-l ocărîți așa, coniță ! strigă ea. Doar a fost cuminte ca un mielușel toată ziua, nu-i fie de deochi A stat acolo unde-l vezi, liniștit, așezat pe coadă, blînd ca un îngeraș și tot timpul a fost cu ochii la poartă, așteptînd să te vadă întorcîndu-te.

Fusese alt urs.

Orologiul din turn bătu unsprezece ceasuri.

— E vremea să ne culcăm, spuse contele. Am poruncit ca mîne, la ora şapte, să se înhame.

— Noapte bună şi vise plăcute, îmi spuse contesa, pe cînd mă urcam spre camera mea.

Am dormit un somn scurt, dar cu vise multe.

A doua zi dimineaţă la ora şase, Leo zgrepţănă la uşă şi, la şapte precis, împreună cu contele, coboram călare splendida alee de tei bătrîni ce ducea spre pădure. Îndată intrarăm într-un adevărat codru de ulmi şi fagi ; ici-colo, se ivea şi cîte-un stejar falnic. Pădurea era tăcută, doar în răstimpuri se auzeau bătăile ritmice ale ciocănitoarei, gunguritul turturelelor, strigătul ascuţit al gaiţei, ori vocea joasă şi plină a mierloiului ce-şi cînta ultimele strofe ale baladei. Nu după multă vreme, ieşirăm la un luminiş larg, scăldat în soare ; pînă în depărtare se întindeau numai ogoare şi fineţe. Iat-o pe draga mea ciocîrlie, fluturînd din aripi nevăzute în înaltul văzduhului, revărsîndu-şi parcă întreg sufletul spre cer şi pămînt în trilurile-i ce slăveau bucuria de-a trăi. Am privit gingaşa păsărică binecuvîntînd-o iar ca în atîtea alte rînduri odinioară, în nordul îngheţat al copilăriei mele, cînd stam urmărind cu ochi recunoscători pe micul sol cenuşiu al verii, fiind în sfîrşit sigur că iarna cea lungă se sfîrşise.

— Dă ultimu-i concert, zise contele. S-a încheiat vremea ei, curînd trebuie să se apuce de treabă, să ajute la hrănitul puilor şi nu va mai avea răgaz să cînte şi să-şi înalţe trilurile spre cer. Ai dreptate, este un neasemuit artist, căci viersul ei vine din adîncul inimii.

— Şi cînd te gîndeşti că există oameni în stare să ucidă pe micuţul şi inofensivul nostru lăutar ! Du-te numai la *Halles*, să vezi cum se vînd acolo ciocîrlii cu sutele celor care au poftă să le mănînce. Glasul lor umple văzduhul de veselie, dar bietele lor trupuşoare moarte sînt atît de mici că şi-un copil le poate ţine în pumn ; le mîncăm totuşi cu

lăcomie, de parcă n-ar mai fi nimic altceva de mîncat pe lumea asta. Ne cutremurăm numai auzind cuvîntul canibalism şi-l spînzurăm pe sălbaticul ce nu se poate dezbăra de obiceiul străbunilor, dar uciderea şi mîncatul păsărelelor rămîn nepedepsite.

— Eşti un idealist, dragă doctore.

— Nu, oamenii îi spun sentimentalism, în bătaie de joc. N-au decît să rîdă cît vor, puţin îmi pasă. Ia aminte însă la vorbele mele ! Va sosi şi vremea cînd vor înceta de-a mai rîde cu dispreţ, cînd vor înţelege că lumea animalelor a fost lăsată de Creator sub ocrotirea noastră, şi nu la dispoziţia noastră ; că animalele au tot atîta drept de a trăi cît şi noi şi că dreptul nostru de a le lua viaţa este strict limitat la dreptul nostru de apărare şi dreptul nostru de a exista. Va veni o vreme cînd plăcerea de a ucide pentru a ucide se va stinge în om. Atîta timp cît stăruie în noi, omul n-are dreptul să se numească civilizat, nu-i decît un simplu barbar, o verigă ce uneşte lanţul străbunilor lui sălbatici, care se ucideau între ei cu topoare de piatră pentru o bucată de carne crudă, cu omul viitorului. Necesitatea de a omorî animale sălbatice este indiscutabilă, dar călăii lor, semeţii vînători de azi, vor coborî la nivelul măcelarilor de animale domestice.

— Se poate să ai dreptate, zise contele, mai privind o dată sus, către cer, pe cînd întorceam caii spre castel.

În timpul dejunului, valetul aduse contesei o telegramă ; ea o întinse contelui, care o citi fără să spuie nimic.

— Mi se pare că l-ai cunoscut pe vărul meu, Maurice, mă întrebă contesa. Soseşte la cină dacă va prinde trenul de ora patru ; se află în garnizoană la Tours.

Da, vicontele Maurice fu prezent la masa de seară, chiar foarte prezent, aş putea spune ! Era un tînăr înalt şi chipeş, cu o frunte îngustă şi teşită, cu urechi enorme, fălci puternice şi brutale şi-o mustaţă *à la général Galliffet*.

— *Quel plaisir inattendu, monsieur le suédois*[1], să te întîlnesc aici ; cu totul neașteptată, spun drept !

De data asta, binevoi să dea mîna cu mine. Avea o mînă molatică și un fel de a strînge deosebit de neplăcut, ce-mi înlesni clasificarea tipului. Rămînea să-l mai aud rîzînd, prilej pe care mi-l oferi îndată. Nechezatul lui răsunător și monoton răsună tot timpul prînzului. Începu numaidecît să-i povestească contesei o istorioară picantă, pățania unui camarad de-al lui, care-și prinsese amanta în patul ordonanței. Monsieur l'Abbé începuse a face fețe-fețe, dar contele i-o tăie scurt începînd a vorbi soției peste masă despre plimbarea noastră matinală călare, de recolta de grîu ce se anunța frumoasă, de trifoiul ce se făcuse din belșug și cum ascultasem concertul de adio al unei ciocîrlii întîrziate.

— Mofturi ! zise vicontele. Mai sînt încă o mulțime ; am împușcat chiar ieri una. În viața mea n-am izbutit o lovitură mai bună. Bestiuța părea abia cît un fluture.

M-am înroșit dintr-o dată pînă la rădăcina părului ; noroc că abatele mă opri la timp, punîndu-mi mîna pe genunchi.

— Ești o brută, Maurice, zise contesa ; să ucizi o ciocîrlie !

— Și de ce n-aș ucide o ciocîrlie ? Sînt prea destule și afară de asta sînt o excelentă țintă pentru antrenament ; alta mai bună nici nu cunosc, în afară de rîndunică. Află, dragă Juliette, că sînt cel mai bun țintaș din regiment și dacă nu fac regulat exerciții, prind îndată rugină. Din fericire, sînt rîndunele cîte vrei în jurul barăcilor noastre și cuibăresc cu sutele sub streașina grajdurilor. Tocmai acum sînt foarte ocupate să-și hrănească puii, așa că săgetează încolo și încoace tot timpul chiar prin fața ferestrei mele. O adevărată distracție ! Mă antrenez în fiecare dimineață fără măcar să ies din cameră. Ieri am făcut pariu cu Gaston, pe o mie de franci, că voi ochi șase din zece și, ce să

[1] Ce plăcere neașteptată, domnule suedez !

vezi, am nimerit opt ! Cred că nu există ceva mai bun ca rîndunelele pentru exerciţiu zilnic. Am spus întotdeauna că ar trebui introdus ca antrenament obligatoriu în toate şcolile de tir.

Se opri o clipă ca să numere cu atenţie picăturile ce şi le turna, dintr-o sticluţă de doctorii, în paharul cu vin.

— Ascultă, Juliette dragă, nu fi proastă ; hai cu mine la Paris mîne dimineaţă. Ai nevoie de puţină distracţie după ce-ai stat singură săptămîni întregi în colţul ăsta pierdut. Are să fie un spectacol splendid, cel mai frumos concurs ce s-a văzut vreodată. Vor lua parte toţi ţintaşii de elită din Franţa şi să nu-mi mai spui pe nume dacă n-ai să-l vezi pe preşedintele Republicii oferind medalia de aur vărului tău. Apoi îţi ofer o cină veselă la Café Anglais, după care te duc la Palais Royal să vezi *Un nuit de noces* [1]. E-o bomboană de piesă, te distrezi grozav ; am văzut-o de patru ori pînă acum, dar mi-ar face plăcere s-o mai văd încă o dată împreună cu tine. Patul este aşezat în mijlocul scenei, amantul stă ascuns dedesubt, iar mirele, care-i un hodorog...

Contele, vădit enervat, făcu un semn soţiei şi ne ridicarăm de la masă.

— Niciodată n-aş putea ucide o ciocîrlie, zise el pe un ton sec.

— Nu, dragă Robert, hohoti vicontele, de asta sînt sigur, fiindcă n-ai nimeri !

*

M-am urcat în camera mea clocotind de mînie şi aproape plîngînd de ruşine că trebuise să mă stăpînesc. Pe cînd îmi făceam valiza, abatele intră în cameră. L-am rugat să-i spuie contelui că fusesem chemat la Paris şi eram silit să plec cu trenul de miezul nopţii.

— Nu vreau să mai dau niciodată ochii cu bestia aceea, căci nu m-aş putea stăpîni să nu-i zbor monoclul acela impertinent din căpăţîna-i seacă !

[1] „Noaptea nunţii".

— Nu care cumva să încerci una ca asta, căci te-ar ucide pe loc. Este foarte adevărat că-i un țintaș cu faimă. S-a bătut nu știu de cîte ori în duel, veșnic caută ceartă și-i foarte rău de gură. Nu-ți cer decît să-ți stăpînești nervii treizeci și șase de ore. Mîne seară trebuie să plece la concursul de la Paris și, fie vorba între noi, voi fi la fel de bucuros ca dumneata cînd îl voi vedea plecînd.

— De ce ?

Abatele rămase tăcut.

— Ei bine, monsieur l'Abbé, îți voi spune eu de ce. Din pricină că-i îndrăgostit de verișoara lui, iar dumneata nu-l poți suferi și n-ai încredere în el.

— Deoarece ai ghicit adevărul, Dumnezeu știe cum, mai bine să-ți spun că i-a cerut mîna, dar ea l-a refuzat. Din fericire, contesa nu ține la el.

— Dar se teme de el, ceea ce-i poate și mai rău.

— Contelui îi displace foarte tare prietenia lui cu contesa, de asta nu vrea s-o lase singură la Paris, unde vicontele o ia veșnic pe la petreceri și teatre.

— Eu nu cred că pleacă mîne.

— Cu siguranță, pleacă ; jinduiește prea mult medalia de aur, pe care mai mult ca sigur o va cîștiga, căci într-adevăr este un țintaș fără pereche.

— Aș vrea să fiu și eu, căci aș coborî cu plăcere o astfel de bestie, ca să răzbun rîndunelele. Ce știi despre părinții lui ? Cred că este ceva putred în neamul său.

— Mama lui era o contesă germană foarte frumoasă, înfățișarea-i arătoasă o moștenește de la ea, dar am priceput că a fost o căsnicie nefericită. Tatăl lui era un mare bețivan, fiind știut ca om supărăcios și ciudat. Spre sfîrșitul vieții ajunsese aproape nebun. Unii spun că s-ar fi sinucis.

— Sper din tot sufletul că fiul îi va urma exemplul ; cu cît mai curînd, cu-atît mai bine. Cît despre nebunie, nu mai are mult pînă acolo.

— Ai dreptate, este adevărat că vicontele se arată foarte ciudat în multe privinți. Bunăoară, așa cum îl vezi, voinic cît un taur, este veșnic îngrijorat de sănătatea lui și mereu i-e frică să nu ia tot felul de boli. Ultima dată cînd a stat aici, fiindcă băiatul grădinarului se îmbolnăvise de febră tifoidă, a plecat imediat. Ia într-una doctorii, trebuie să fi observat că-n timpul mesei și-a turnat în pahar niște picături.

— Da, a fost singura clipă cînd s-a oprit din pălăvrăgeală.

— Mereu consultă noi doctori. Păcat că nu te are la inimă, altfel sînt sigur că ai căpăta un nou client... Ce Dumnezeu te-a apucat de rîzi ?

— Rîd de o idee năstrușnică ce mi-a trecut chiar acum prin minte. Nu există ceva mai bun decît rîsul pentru un om furios ! Ai văzut în ce stare mă aflam cînd ai intrat în cameră. Ai să te bucuri cînd îți voi spune că m-am liniștit și sînt cît se poate de bine dispus. M-am răzgîndit, nu mai plec la noapte. Hai să mergem jos, să stăm cu ceilalți în fumoar. Îți făgăduiesc că purtarea mea va fi ireproșabilă.

Vicontele, congestionat la față, sta în picioare înaintea oglinzii celei mari, răsucindu-și nervos mustața *à la général Galliffet*. Lîngă fereastră, contele citea *Figaro*.

— Ce plăcere neașteptată să te întîlnesc aici, *Monsieur le suédois !* rînji batjocoritor vicontele, fixîndu-și monoclul în ochi, ca și cum ar fi vrut să vadă mai bine cît voi fi în stare să îndur. Sper că nu te-a adus încoace un nou caz de colită ?

— Nu, pînă acum, dar nu se știe niciodată.

— După cît înțeleg, te-ai specializat în colită ; păcat că nimeni nu știe nimic despre boala asta atît de interesantă ! Fără îndoială că toată știința o păstrezi numai pentru dumneata. Ești bun, te rog, să-mi spui și mie ce-i colita ? Este cumva molipsitoare ?

— Nu, nu în înțelesul obișnuit al cuvîntului.

— Este primejdioasă ?

— Nu, dacă-i descoperită imediat și tratată cum trebuie.

— De dumneata, desigur ?

— N-am venit aici în calitate de medic. Contele a avut amabilitatea să mă invite și-s musafirul său.

— A ! Într-adevăr ! Și ce se va întîmpla cu toți bolnavii dumitale de la Paris, cît timp lipsești ?

— Probabil că se vor însănătoși.

— De asta sînt sigur, răcni înveselit vicontele.

A trebuit să mă așez lîngă abate și să iau în mînă un jurnal, ca să mă pot stăpîni. Vicontele privea nervos pendula de pe cămin.

— Urc s-o caut pe Juliette, ca să facem o plimbare prin parc ; este o crimă să stai în casă cînd afară-i o lună atît de frumoasă.

— Soția mea s-a dus la culcare, rosti sec contele din fotoliul său ; nu se simțea tocmai bine.

— De ce naiba nu mi-ai spus pînă acum ? îi întoarse vorba înciudat vicontele mai turnîndu-și un pahar de coniac.

Abatele cetea *Journal des Débats*, dar am observat că bătrînii lui ochi șireți ne pîndeau într-una.

— Ce mai e nou, Monsieur l'Abbé ?

— Tocmai citeam că poimîine are loc competiția sportivă organizată de *La Société du Tir de France* și că președintele Republicii oferă cîștigătorului o medalie de aur.

— Pun pariu cu dumneata pe-o mie de franci că va fi a mea, strigă vicontele bătîndu-se cu pumnul în pieptu-i lat ; afară de cazul c-ar deraia expresul de noapte pentru Paris, ori, adăogă el cu un rînjet răutăcios spre mine, ori că m-aș îmbolnăvi de colită !

— Încetează cu coniacul, Maurice, zise contele din colțul lui. Ai băut mai mult decît poți suporta, tu *es saoûl comme un polonais !* [1]

[1] Ești beat turtă.

— Curaj, doctore Colită, pufni de rîs vicontele, nu fi atît de deprimat. Bea un coniac, poate că nu-i totul pierdut pentru dumneata ! Sînt dezolat că nu-ţi pot fi pe plac, dar de ce nu-l cercetezi pe abate, care veşnic se plînge de ficatul şi digestia lui ? Monsieur l'Abbé, de ce nu vrei să-i faci o plăcere doctorului Colită ? Nu-l vezi că moare de poftă să-ţi examineze limba ?

Abatele urmă să-şi citească în tăcere *Journal des Débats.*

— Nu vrei ? Dar tu, Robert ? Aveai o mutră cam îmbufnată în timpul mesei. Dar ce nu-i arăţi suedezului limba ? Sînt sigur că ai colită ! Nu vrei să-i faci o plăcere doctorului ? Nu ! Ei, doctore Colită, n-ai noroc ! Dar ca să te mai înviorezi puţin, am să ţi-o arăt pe-a mea ; priveşte-o cu atenţie.

Şi cu un rînjet drăcesc, scoase limba la mine. Parcă era o himeră de pe Notre-Dame.

M-am ridicat şi i-am examinat cu atenţie limba.

— Limba dumitale arată foarte prost, am rostit eu cu gravitate după un moment de tăcere ; arată foarte prost !

Imediat se răsuci în loc şi-şi cercetă limba în oglindă — o limbă urîtă, încărcată, de vechi fumător. I-am luat mîna căutîndu-i pulsul care bătea precipitat şi febril din pricina sticlei de şampanie şi a celor trei coniacuri.

— Ai pulsul foarte rapid, am rostit eu.

I-am pus mîna pe fruntea teşită.

— Durere de cap ?

— Nu.

— O să te doară cu siguranţă mîine dimineaţă, cînd te vei trezi.

Abatele scăpă din mînă *Journal des Débats.*

— Descheie-ţi pantalonii, am rostit cu severitate.

Se supuse automat, blînd ca un mieluşel.

I-am repezit peste diafragmă o lovitură uşoară, care-i stîrni un sughiţat.

— Aha ! am exclamat eu ; apoi, cu voce domoală, uitîndu-mă ţintă în ochii lui : mulţumesc, îmi ajunge.

Contele scăpă din mînă *Figaro*. Abatele, cu gura căscată, își înalță brațele spre ceruri. Vicontele sta încremenit înaintea mea.

— Încheie-ți pantalonii, i-am poruncit, și bea un coniac, căci vei avea nevoie.

Își încheie mașinal pantalonii și dădu de dușcă paharul cu coniac pe care i-l întindeam.

— În sănătatea dumitale, Monsieur le vicomte, i-am spus, ridicîndu-mi și eu paharul la buze ; în sănătatea dumitale !

El își șterse broboanele de sudoare de pe frunte și se întoarse spre oglindă ca să-și privească din nou limba. Făcu o sforțare desperată să rîdă, fără a izbuti.

— Vrei să spui că... crezi că... vrei să spui că...

— Nu vreau să spun nimic, n-am nimic de spus, nu sînt medicul dumitale.

— Și ce trebuie să fac ? bîlbîi el.

— Trebuie să te așezi în pat — și cu cît mai repede cu atît mai bine ; altfel, va trebui să te ducem pe sus pînă acolo.

M-am îndreptat spre cămin și-am tras cordonul soneriei.

— Condu-l pe domnul viconte în camera lui, m-am adresat eu valetului, și spune-i servitorului său să-l culce imediat.

Sprijinindu-se cu toată greutatea de brațul valetului, vicontele se îndreptă spre ușă împleticindu-se.

A doua zi dimineață am făcut o plimbare minunată călare, numai eu singur, și am găsit din nou ciocîrlia sus, în înaltul văzduhului, cîntînd soarelui imnul dimineții.

— Am răzbunat uciderea surorilor tale, i-am spus ciocîrliei. Cît privește rîndunelele, va veni și pentru ele vremea.

Îmi luam gustarea de dimineață în cameră împreună cu Leo, cînd cineva bătu la ușă. În prag apăru un omuleț

cu înfățișare timidă, care mă salută cu multă politețe. Era doctorul satului ce venise, spuse el, să prezinte omagiile sale colegului de la Paris. Mă simțeam foarte măgulit, i-am răspuns, rugîndu-l să ia loc și oferindu-i o țigară. Îmi povesti despre cîteva cazuri interesante pe care le tratase în ultima vreme, apoi, conversația începînd a lîncezi, doctorul se sculă să plece.

— A ! uitasem ; am fost chemat noaptea trecută la vicontele Maurice și l-am văzut din nou chiar adineaori.

Eram dezolat să aud că vicontele se simțea rău, dar speram că nu-i nimic serios. Avusesem deosebita plăcere să-l văd noaptea trecută la cină, într-o splendidă formă și dispoziție.

— Nu știu ce să spun, zise doctorul, cazul este cam ciudat și cred că-i mai prudent să nu mă pripesc a trage o concluzie definitivă.

— Ești un om înțelept, *mon cher confrère* ; desigur că-l ții în pat ?

— Desigur. Nenorocirea-i că vicontele trebuie să plece astăzi la Paris ; se-nțelege însă că nici nu mai poate fi vorba de așa ceva.

— Desigur. Este conștient ?

— Oarecum.

— Atît cît te poți aștepta de la dînsul, presupun ?

— Spun drept, la început am crezut că are o simplă indigestie gastrică. S-a trezit însă cu o teribilă migrenă și acum s-a pornit pe-un sughiț ce nu mai încetează. Arată rău de tot și-i convins că suferă de colită. Mărturisesc că n-am tratat niciodată un caz de colită. Am avut intenția să-i prescriu ulei de ricin, căci are o limbă foarte urîtă ; dacă însă colita este ceva în genul apendicitei, atunci cred că uleiul de ricin nu-i indicat. Ce părere aveți ? Nu face altceva tot timpul decît să-și ia pulsul și să-și cerceteze limba. Și mai curios este că simte o foame grozavă. Ce s-a înfuriat cînd nu i-am dat voie să-și mănînce gustarea de dimineață !

— Ai avut dreptate. E mai bine să fii sever și să iei măsurile de precauție ; încă patruzeci și opt de ore de-acum înainte n-are voie nimic altceva decît apă.

— De acord.

— N-are rost să-ți dau eu sfaturi, se vede bine că te pricepi în meserie, nu sînt însă de aceeași părere în privința uleiului de ricin. Eu, în locul dumitale, n-aș ezita să-i dau o doză mare. Nu trebuie să te zgîrcești ; trei linguri pline au să-i priască grozav.

— Trei linguri mari pline, ați spus ?

— Da, cel puțin trei și mai ales cu nici un preț mîncare, numai apă goală.

— De acord.

Îmi plăcea foarte mult doctorul satului și ne-am despărțit buni prieteni.

După-amiază, contesa îmi propuse o plimbare cu trăsura, pentru a face o vizită bătrînei marchize. Plimbare minunată, pe alei umbroase, pline de ciripit de păsărele și zumzet de gîze. Contesa se săturase de a mă tot tachina, dar era foarte bine dispusă și nu părea deloc îngrijorată de subita indispoziție a vărului ei. Marchiza se simțea minunat, îmi spuse ea, dar săptămîna trecută fusese teribil de tulburată de dispariția subită a lui Loulou. Sculase toată slujitorimea în puterea nopții ca să-l caute. Marchiza nu închisese o clipă ochii și zăcea încă în pat cînd își făcuse Loulou apariția, după amiază, cu o ureche sfîrtecată și un ochi aproape scos din cap. Stăpînă-sa telefonase imediat veterinarului din Tours, și Loulou se afla acum iarăși în perfectă stare.

Eu și Loulou am fost prezentați unul altuia de către marchiză după toate regulele etichetei. Mai văzusem vreodată un cățeluș așa de frumos ? Nu, niciodată.

„Cum se poate ?“ horcăi Loulou, cu reproș, la mine. „Te pretinzi mare iubitor de cîni și nu mă mai recunoști ?

Nu-ți amintești cum m-ai scos din magazinul acela de cîini, groaznic..."

Dornic să schimb conversația, l-am îmbiat pe Loulou să-mi miroase mîna. El se opri brusc și prinse a-mi adulmeca degetele, pe rînd.

„Da, desigur, îți recunosc perfect mirosul dumitale aparte. Mi-l reamintesc foarte bine de data trecută, cînd l-am simțit în prăvălia de cîini ; drept să-ți spun, îmi cam place... Ah ! — adulmecă lacom — pe sfîntul Rocco, ocrotitorul tuturor cățeilor ! îmi miroase a ciolan, a ciolan mare ! Unde-i ciolanul ? De ce nu mi l-ai dat ? Nătărăii ăștia nu-mi dau niciodată ciolane, își închipuie că-s primejdioase pentru cățeluși. Ce proști ! Cui i-ai dat osul ?"

Dintr-un salt, sări pe genunchii mei, adulmecînd cu furie. „Ei ! Asta-i bună ! Alt cîne ! Și numai un cap de cîne ! Un coșcogea dulău ! Un cîne uriaș, și-i curg și balele pe la colțurile gurii ! S-ar putea să fie un Saint-Bernard ! Eu sînt un cățel mic și cam sufăr de astmă, dar am inimă vitează și nu cunosc frica. Ai face bine să-i spui elefăntoiului dumitale de cîne să-și caute de treabă și să nu cumva să se apropie de mine ori de stăpîna mea, că-l mănînc de viu ! — Mirosi iar cu dispreț. — Biscuiți Spratt ! așa, va să zică, asta ai mîncat aseară, namilă ordinară. Îmi vine greață numai cînd miroase a biscuiți de-aceia tari și scîrboși pe care mă sileau să-i mănînc la prăvălie ! Foarte mulțumesc, nu-mi trebuie biscuiți Spratt. Prefer biscuiți Albert, turtă dulce sau o bucată mare din tortul cu migdale de pe masă. Biscuiți Spratt !"

Se aburcă din nou cît putu de repede cu picioruşele-i scurte și butucănoase în poala stăpînii.

— Mai vino pe la noi înainte de a te întoarce la Paris, îmi spuse simpatica marchiză.

„Da, mai vino, smîrcîi și Loulou ; la drept vorbind, n-aș putea spune că ești un tip nesuferit ! Ia ascultă, îmi făcu semn Loulou pe cînd mă ridicam să plec, mîne-i lună plină și-s foarte agitat ; nu mi-ar strica și mie o mică es-

capadă." Apoi, clipind șiret din ochi : „Nu cumva știi întîmplător dacă nu sînt ceva dame mops, mai micuțe, prin împrejurimi ? Nu-i spune nimic stăpînei, nu pricepe nimic în asemenea chestiuni... Ascultă ! n-are nici o importanță statura, mă acomodez cu orice mărime dacă n-am încotro!"

Da, Loulou avea dreptate, era lună plină. Nu iubesc luna. Tainica necunoscută a răpit prea mult somn ochilor mei și mi-a șoptit prea multe la ureche. Soarele n-are nici o taină ; strălucitorul zeu al zilei, care a dat viață și lumină înneguratei noastre lumi, veghează încă asupră-ne cu ochiul lui sclipitor, pe cînd ceilalți zei de pe malurile Nilului, din Olimp și Walhala s-au mistuit de mult în umbră. Nimeni însă nu știe ceva despre lună, despre palida hoinară rătăcitoare printre stele, care ne privește stăruitor din depărtări cu ochii ei ce nu cunosc somnul, scînteietori și înghețați, cu zîmbet batjocoritor pe buze.

Contele nu se sinchisea de lună cîtă vreme putea sta tihnit în fumoar cu țigara lui de după-masă și *Figaro* în mînă. Contesa iubea luna. Îi plăcea nespus tainica-i lumină, îi erau dragi visele-i tulburătoare. Îi plăcea să stea lungită în barcă și să privească în sus, la stele, pe cînd eu vîsleam încet pe lacul scînteietor. Îi plăcea mult să rătăcească pe sub teii bătrîni din parc, cînd scăldați într-o lumină argintie, cînd învăluiți într-o umbră atît de adîncă încît trebuia să mă ia de braț ca să nu se rătăcească. Îi mai plăcea să se așeze pe-o bancă singuratică și să rămîie cu ochii ei mari, pierduți în noaptea tăcută. Din cînd în cînd vorbea, dar arar — și-mi plăcea tăcerea la fel de mult ca vorbele ei.

— De ce nu-ți place luna ?

— Nu știu. Poate că mă tem de ea.

— De ce te temi ?

— Știu eu ? E-atîta lumină că-ți pot vedea ochii ca două stele strălucitoare și totuși atît de întuneric că mă

tem să nu rătăcesc drumul. Sînt un străin în lumea viselor.

— Dă-mi mîna, să-ţi arăt eu drumul. Credeam că ai o mînă atît de puternică, de ce tremură aşa ? Da, ai dreptate, e numai un vis, nu vorbi ca să nu-şi ia zborul. Ascultă ! Auzi ? E privighetoarea.

— Nu, e pitulicea.

— Sînt sigură că-i privighetoarea. Nu vorbi. Ascultă ! Ascultă !

Juliette începu a cînta cu vocea ei dulce, mîngîioasă ca zefirul de seară printre frunze.

Non, non, ce n'est pas le jour,
Ce n'est pas l'alouette,
Dont les chants ont frappé ton oreille inquiète ;
C'est le rossignol
Messager de l'amour. [1]

— Nu vorbi ! Nu vorbi !

O bufniţă slobozi strigătu-i rău prevestitor deasupra capetelor noastre, în copac. Contesa sări în picioare cu un ţipăt de spaimă. Ne întoarserăm tăcuţi.

— Noapte bună, îmi spuse ea cînd ne despărţirăm în hol. Mîne-i lună plină. Pe mîne.

Leo dormea în camera mea ; era un secret mare şi ne simţeam amîndoi cam vinovaţi.

— Unde-aţi fost şi de ce eşti aşa de palid ? mă întrebă Leo în vreme ce urcam pe furiş scara. Toate luminile din castel sînt stinse şi toţi cînii din sat au tăcut. Trebuie să fie foarte tîrziu.

---

[1] Nu-s zorii ce apar,
Nu-i viers de ciocîrlie,
Aceea ce-nfioară urechea ta e doar
Privighetoarea,
A dragostei solie.

— Am fost departe tare, într-o țară stranie plină de taine și visuri și era cît pe ce să mă rătăcesc.

— Nu mai puteam de somn și era să adorm în cușca mea cînd bufnița m-a trezit tocmai la timp ca să mă pot strecura în hol, în urma ta.

— Și pe mine m-a trezit tocmai la timp, dragă Leo ; îți place bufnița ?

— Nu, răspunse Leo. Prefer un făzănaș. Mai adineaori am mîncat unul ce alerga într-o rază de lună, chiar pe la nasul meu. Știu că-i oprit, dar nu m-am putut împotrivi ispitei. N-ai să mă trădezi paznicului, nu-i așa ?

— Nu, prietene ; iar tu n-ai să mă vinzi majordomului că ne-am întors acasă așa de tîrziu.

— Mai încape îndoială !

— Leo, nu-ți pare rău cel puțin că ai furat puiul de fazan ?

— Mă silesc să-mi pară rău.

— Dar nu-i ușor, i-am spus eu.

— Nu, mormăi Leo, lingîndu-se pe bot.

— Leo, ești un hoț, și nu ești singurul de aici, și ești... un prost cîne de pază ! Tu, care ești pus să alungi hoții, de ce nu-ți scoli stăpînul în clipă cu glasul tău puternic, în loc să stai și să mă privești cu ochi atît de prietenoși ?

— Nu pot. Îmi ești drag.

— Prietene Leo, de vină-i numai somnorosul paznic-de-noapte din înaltul bolții cerești ! De ce nu-și întoarce felinarul spre fiecare ungher întunecos din parc pe unde se află cîte-o bancă sub un tei bătrîn în loc să-și tragă scufia de noapte țesută din nori peste bătrîna-i scăfîrlie pleșuvă și să se lase furat de somn, încredințînd misiunea de paznic prietenei lui, bufnița. Ori poate se prefăcuse numai c-a adormit și ne pîndise tot timpul cu coada ochiului său răutăcios, păcătosul și prefăcutul de moșneag, bătrîn donjuan ramolit, ce se plimbă țanțoș printre stele ca un *vieux marcheur* [1] al bulevardelor, prea uzat ca să mai

[1] Crai bătrîn.

poată face dragoste, găsind însă plăcere să-i vadă pe ceilalți pierzîndu-și capul și făcîndu-se ridicoli.

— Unii pretind că luna-i o femeie tînără și frumoasă, zise Leo.

— Nu-i crede, prietene ! Luna-i o fată bătrînă și smochinită, care spionează de departe, cu ochi otrăviți, nemuritoarea tragedie a iubirii muritoare.

— Luna-i o stafie, zise Leo.

— O stafie ? Cine ți-a spus ?

— Un strămoș de-al meu a aflat în urmă cu veacuri, în trecătoarea Saint-Bernard de la un urs bătrîn, care aflase și el de la Atta Troll [1], care aflase la rîndul lui chiar de la Ursul cel Mare ce domnește peste toți urșii. De asta se tem cu toții de luna din cer. Nu-i de mirare că și nouă, cînilor, ne este frică și urlăm la ea ; chiar și strălucitul Sirius, care-i mai marele tuturor cînilor, se face palid cînd o vede strecurîndu-se afară din mormîntul ei, înălțîndu-și din întuneric chipul sinistru. Aici, jos, pe pămîntul nostru, îți închipui că ești singurul care nu poți dormi cînd luna-i sus ? Află că toate sălbătăciunile, toate vietățile ce se tîrăsc, toate cîte mișună prin păduri și cîmpii își părăsesc vizuinile și-o iau razna înspăimîntate de razele ei primejdioase. Se vede că ai fost foarte absorbit în contemplarea altcuiva astă noapte în parc, altfel cu siguranță ai fi observat că era o stafie cea care te-a pîndit tot timpul. Îi place strigoaicei să se furișeze pe sub teii unui parc bătrîn, să viziteze ruini de castel ori de biserică, să rătăcească prin vechi cimitire, aplecîndu-se asupra fiecărui mormînt pentru a citi numele morților. Îi place să se așeze și să contemple cu ochii ei cenușii ca oțelul tristețea cîmpiilor înzăpezite ce acoperă pămîntul ca un lințoliu, ori să tragă cu ochiul prin ferestrele unui dormitor pentru a speria cu vreun vis rău pe adormit.

---

[1] Ființă demonică (în mitologia scandinavă).

— Destul, Leo, să nu mai vorbim de lună, căci altfel nu mai închidem ochii toată noaptea ; mă face să mă-nfior ! Noapte bună, îmbrăţişază-mă, prietene, şi haidem la culcare.

— Dar ai să tragi obloanele, nu-i aşa ? zise Leo.

— Da, întotdeauna le trag cînd e lună.

A doua zi dimineaţă, pe cînd ne luam gustarea, i-am spus lui Leo că trebuie să mă întorc imediat la Paris ; era mai prudent, căci era lună plină astăzi şi eu aveam douăzeci şi şase de ani, iar stăpîna lui douăzeci şi cinci — ori poate douăzeci şi nouă ? Leo mă văzuse făcîndu-mi bagajele şi toţi cînii ştiu ce înseamnă asta. Am coborît la Monsieur l'Abbé şi i-am spus obişnuita minciună : că eram chemat la un consult important şi trebuia să plec cu trenul de dimineaţă. Îi părea foarte rău. Contele, care tocmai se urca în şa ca să plece în plimbarea de dimineaţă, îşi exprimă şi el părerea de rău ; natural, nici vorbă nu putea fi s-o deranjez pe contesă atît de devreme. De altfel, aveam să mă întorc foarte curînd.

În drum spre gară m-am întîlnit cu prietenul meu, doctorul satului, întorcîndu-se cu docarul de la vizita lui matinală la viconte. Bolnavul se simţea foarte slăbit şi făcea gălăgie mare că vrea să mănînce. Doctorul însă fusese neînduplecat, refuzînd să-şi ia răspunderea de a-i îngădui altceva în afară de apă. Cataplasma de pe stomah şi punga de gheaţă de la cap, care trebuiseră mereu schimbate în timpul nopţii, îl împiedicaseră pe bolnav să doarmă. Îi puteam da vreun sfat ?

Nu, eram încredinţat că bolnavul se află pe mîni bune. Poate, dacă starea rămîne staţionară, ar putea încerca, pentru variaţie, să-i puie punga de gheaţă pe stomah şi cataplasma la cap.

Cîtă vreme socoteam eu că ar trebui ţinut bolnavul la pat, dacă nu se iveşte vreo complicaţie ?

— Cel puţin încă o săptămînă, pînă la lună nouă.

Ziua mi se păruse lungă. Eram bucuros că mă întorsesem în Avenue de Villiers. M-am culcat imediat. Nu prea mă simţeam bine, mă întrebam dacă n-oi fi avînd puţină febră, dar doctorii nu ştiu niciodată dacă au ori n-au febră. Am adormit numaidecît, aşa de obosit mă simţeam. Nu ştiu de cîtă vreme dormeam cînd dintr-o dată am băgat de seamă că nu mai sînt singur în cameră. Deschizînd ochii, am zărit afară, la geam, un chip livid ce mă aţintea cu găvanele albe ale ochilor ; uitasem de data asta să închid obloanele. Încet, pe tăcute, ceva se strecură în odaie întinzînd un braţ deşirat ca tentaculul unei uriaşe caracatiţe de-a lungul podelei, pînă la pat.

— Aşa, va să zică, pînă la urma urmei tot vrei să te întorci la castel ! chicoti gura ştirbă cu buze vinete. Era atît de bine şi plăcut noaptea trecută sub tei, nu-i aşa ? Eu, cavaler de onoare la cununie, şi-n jurul vostru corul privighetorilor ! Auzi, privighetori în august ! Într-adevăr că trebuie să fi fost plecaţi tare departe amîndoi, cine ştie tocmai pe ce tărîmuri ! Şi-acuma vrei să te întorci în astă noapte acolo, hai ? Bine, pune-ţi hainele şi suie-te pe alba mea rază de lună pe care-ai numit-o atît de politicos tentacul de caracatiţă şi te voi readuce într-o clipă sub tei ; lumina mea călătoreşte tot atît de iute ca visurile tale.

— Nu mai visez, m-am trezit de tot şi nu doresc să mă întorc, spectru al lui Mefisto !

— Ia te uită, acum visezi că eşti treaz ! Şi încă nu ţi-ai isprăvit vocabularul de invective stupide ! Spectru al lui Mefisto ! M-ai poreclit pînă acum *vieux marcheur*, don-juan şi fată bătrînă şi intrigantă. Da, te-am pîndit noaptea trecută în parc şi aş dori să ştiu care dintre noi doi juca rolul lui Don Juan, afară dacă nu cumva ai dori să-ţi spun Romeo ? Pe Jupiter ! Nu-i semeni deloc ! Imbecil

orb ! Asta-i numele tău adevărat, imbecil care nu poate vedea nici măcar ce-a văzut atît de bine dobitocul tău de cîne, că eu n-am nici vîrstă, nici sex, nici viaţă, că sînt o fantasmă.

— Fantasma cui ?

— Fantasma unei lumi moarte. Fereşte-te de fantasme ! Ai face bine să încetezi cu ocările de nu vrei să te orbesc pe loc cu fulgerul razelor mele străvezii, dar mult mai ucigătoare pentru ochii oamenilor decît săgeata de aur a zeului Soare. Atît îţi mai spun, visătorule care blestemi. Zorile se pregătesc să apară pe cerul răsăritului, trebuie să mă întorc în mormîntul meu, altfel nu mai văd calea. Sînt bătrînă şi obosită. Îţi închipui că-i uşor lucru să fii sortită a rătăci de seara pînă dimineaţa cînd toate se odihnesc ? Mă numeşti fantasmă sinistră şi întunecată, crezi că-i uşor să fii vesel cînd trebuie să trăieşti într-un mormînt, dacă se poate chema trai aşa ceva, cum spuneţi unii dintre voi muritorii. Şi tu vei cobori în mormînt într-o zi, la fel ca şi pămîntul pe care stai acum, ce-i sortit morţii la fel ca tine.

M-am uitat la fantomă şi-am observat pentru prima oară cît de bătrînă şi ostenită părea şi era cît pe ce să-mi fie milă de dînsa dacă ameninţarea ei de a mă orbi nu m-ar fi înfuriat din nou.

— Cară-te de-aici, cioclu bătrîn şi morocănos, am strigat ; nu-i nici o speranţă să-ţi găseşti de lucru, sînt plin de viaţă !

— Ştii, chicoti ea strecurîndu-se în patul meu şi punîndu-mi o mînă lungă şi albă pe umăr, ştii de ce l-ai pus la pat pe imbecilul acela de viconte cu o pungă de gheaţă pe stomah ? Ca să răzbuni rîndunelele ? Ştiu eu mai bine de ce. Eşti un şarlatan, Othello. Ca să-l împiedici de a se plimba noaptea pe lună cu...

— Ia-ţi gheara de pe mine, păianjen bătrîn şi veninos, de nu vrei să sar din pat şi s-o sfîrşesc cu tine !

Făcînd o sforţare violentă să-mi ridic braţele adormite, m-am trezit lac de sudoare.

Camera era inundată de o dulce lumină argintie. Deodată, vălul de pe ochii mei vrăjiţi dispăru şi prin fereastra deschisă am văzut luna plină, frumoasă şi senină, privindu-mă din înaltul unui cer fără de nouri.

Lună, feciorelnică zeiţă ! Mă auzi oare în liniştea nopţii ? Pari aşa de blîndă, dar şi aşa de tristă ; poţi înţelege suferinţa ? Poţi ierta ? Poţi vindeca răni cu balsamul curatei tale lumini ? Poţi să mă înveţi uitarea ? Vino, dulce surioară, aşază-te lîngă mine, sînt atît de obosit ! Pune mîna ta rece pe fruntea mea arzătoare şi potoleşte-mi zbuciumul gîndurilor ! Şopteşte-mi la ureche ce trebuie să fac, încotro să mă îndrept ca să uit cîntecul Sirenelor !

M-am dus la fereastră şi m-am uitat multă vreme urmărind-o pe regina nopţii în drumul ei printre stele. Ce bine le cunoşteam pe toate dintr-atîtea nopţi de nesomn şi le rosteam pe rînd numele : înflăcăratul Sirius, Castor şi Pollux cei atît de iubiţi de navigatorii antichităţii, Arcturus, Aldebaran, Capella, Vega, Casiopeea ! Dar cum se numea steaua luminoasă ce scînteia deasupra capului meu, chemîndu-mă cu lumina ei cristalină, stăruitoare ? O cunoşteam bine ! Lumina ei îmi călăuzise de-atîtea ori barca pe mări furioase, îmi arătase de-atîtea ori calea pe întinderile înzăpezite şi-n codrii patriei mele : Stella Polaris, Steaua Polară !

Iată calea, vino după mine şi vei fi mîntuit !

. . . . . .

LE DOCTEUR SERA ABSENT PENDANT UN MOIS. PRIÉRE S'ADRESSER AU DR. NORSTROM, BOULEVARD HAUSSMANN, 66. [1]

[1] Doctorul va lipsi o lună. Vă rugăm să vă adresaţi doctorului Norstrom, Boulevard Haussmann, 66.

7

LAPONIA

Soarele se și coborîse după Vassojarvi, dar ziua mai dura încă, înflăcărată de o lumină vie ce se întuneca încetul cu încetul schimbîndu-se în portocaliu și rubiniu. O pîclă de aur cobora peste munții albaștri cu sclipitoare cîmpuri de zăpadă purpurie și mesteceni argintii, colorați în galben-viu, pe care scînteia cea dintîi promoroacă.

Munca zilei se sfîrșise. Bărbații se întorceau în tabără cu lasso-urile pe umăr, femeile cu donițele mari, din lemn de mesteacăn, pline cu lapte proaspăt. Cireada de o mie de reni, vegheată pe de lături de cîini păzitori, era adunată în jurul taberei pentru a fi noaptea la adăpost de primejdia lupilor și a linceșilor. Mugetul necontenit al viteilor și tropotul sonor al copitelor se stinse treptat și totul intră în tăcere ; numai din cînd în cînd se auzea lătratul unui cîne, strigătul ascuțit al rîndunelii de noapte ori glasul puternic al vreunei bufnițe răsunînd în depărtările munților. Stăteam la locul de cinste, lîngă Turi, în cortul plin de fum. Ellekare, femeia lui, aruncă o bucată de brînză de ren în oala atîrnată deasupra focului și ne dădu pe rînd, întîi bărbaților și apoi femeilor și copiilor, cîte o strachină de supă groasă, pe care o mîncarăm în tăcere. Cît rămăsese în oală se împărți la cînii ce nu erau de strajă și care se strecurară înăuntru unul cîte unul, culcîndu-se lîngă foc. Băurăm apoi pe rînd, din cele două cești ale gospodăriei, cîte-o cafea neagră gustoasă, după care își scoaseră cu toții pipele scurte din pungile de piele și prinseră a fuma cu mare poftă. Bărbații se descălțară de ghetele de ren și întinseră la uscat în fața focului smocurile de iarbă carex ; laponii nu poartă ciorapi. Am admirat iarăși forma perfectă a picioarelor mici, cu scobitura tălpii elastică și călcîiele viguroase și bombate. Cîteva femei își luară pruncii

adormiți din leagănele de scoarță de mesteacăn căptușite cu mușchi moale, atîrnate de stîlpii cortului și le dădură să sugă. Altele începură a căuta în cap copiii mai mărișori ce stăteau pe burtă în poala lor.

— Îmi pare rău că ne părăsești așa de repede, zise moș Turi. Șederea ta aici a fost plăcută și te-am îndrăgit.

Turi vorbea bine suedeza. Cu mulți ani în urmă fusese chiar și la Lulea ca să predea plîngerea laponilor împotriva noilor coloni guvernatorului provinciei, un îndîrjit apărător al cauzei lor pierdute și unchi de-al meu. Turi era bărbat semeț, șef absolut al tribului său de cinci *kåtor*-i, locuite de cei cinci feciori ai lui, cu soțiile și copiii, toți muncind din greu din zori și pînă-n noapte ca să-i îngrijească cireada de o mie de reni.

— Acuși vine vremea să plecăm și noi cu corturile aiurea, urmă Turi. Sînt sigur că vom avea o iarnă timpurie. Curînd, zăpada va fi tare pe sub mesteceni ca să mai poată ajunge renii la mușchiul dedesubt. Înainte de sfîrșitul lunii trebuie să pornim în jos, spre pădurile de pini. Cunosc după felul cum latră cînii că au adulmecat putoare de lup. Nu spuneai tu că ai dat peste urmele ursului cel bătrîn cînd ai trecut ieri prin cheile Sulmö ? întrebă el pe-un băiețan lapon care tocmai intrase în cort și se cinchise lîngă foc.

Da, văzuse urmele și încă o mulțime altele, de lup.

Eram încîntat să aud că mai existau urși pe acolo, am spus eu ; auzisem că nu mai rămăseseră decît foarte puțini prin părțile acelea. Aveam dreptate, îmi răspunse Turi, ursul cu pricina era un animal bătrîn, care sălășluia în împrejurimi de ani de zile ; fusese văzut de multe ori dînd tîrcoale prin trecătoare. De trei ori îl încolțiseră iarna cînd dormea, dar el izbutise de fiecare dată să scape ; era un urs bătrîn, foarte viclean. Turi trăsese și cu pușca într-însul, dar el clătinase numai din cap și-l privise cu ochii lui șireți. Știa prea bine că nici un glonț obișnuit nu-l poate ucide. Numai un glonț de argint, turnat într-o sîm-

dată noaptea lîngă cimitir îl putea omorî, căci era ocrotit de Uldra.

— De Uldra ?

Da, n-auzisem de Uldra, poporul cel mărunt care locuiește sub pămînt ? Cînd ursul se așază pe somn iarna, ei îi aduc hrană noaptea ; se-nțelege că nici un animal nu poate dormi iarna întreagă fără mîncare, rîse pe înfundate Turi. Există o lege a urșilor că nu le este îngăduit să ucidă om. Dacă o calcă, Uldra cei mărunți nu mai aduc hrană și-atunci ursul nu mai poate dormi iarna. Ursul nu-i viclean și perfid ca lupul. Are putere cît doisprezece oameni și isteţime cît unul singur. Lupul însă este isteț cît doisprezece oameni și are putere numai cît unul. Ursului îl place lupta dreaptă. Dacă întîlnește un om și omul acela se duce la el și-i spune : „Hai să ne luăm la trîntă, nu mi-e frică de tine", ursul îl păleşte numai, doborîndu-l și-o ia la picior fără să-i facă vreo stricăciune. Nu atacă niciodată femeia, trebuie numai să-i arate că-i femeie și nu bărbat.

L-am întrebat pe Turi dacă a văzut vreodată pe acei Uldra.

El nu, soția lui îi văzuse și copiii îi zăriseră de multe ori. Îi auzise însă trebăluind sub pămînt. Uldra cei mărunți umblă în timpul nopții și dorm în timpul zilei, căci nu văd deloc la lumina zilei. Uneori, cînd se întîmplă să-și așeze laponii corturile chiar deasupra locului unde trăiesc ei, aceștia le dau semn să-și mute în altă parte așezările. Sînt foarte prietenoși dacă-i lași în pace. Însă de-i tulburi, presară o pulbere pe mușchi de mor renii pe capete. S-a întîmplat chiar să le răpească cîte-un prunc lapon din leagăn și să puie în loc unul dintr-ai lor. Pruncii lor au fața acoperită de păr negru și dinți lungi, ascuțiți. Unii spun că trebuie să-l baţi pe copil c-o vărguță de mesteacăn aprinsă pînă ce maica lui nu-i mai poate îndura țipetele și-ți aduce înapoi pruncul, luîndu-și-l pe-al ei. Alți oameni spun că trebuie să te porți cu dînsul ca și cum ar fi copilul tău, atunci mama Uldra, recunoscătoare, îți aduce

singură pruncul. Pe cînd Turi povestea, se iscă ceartă mare între femei — care din cele două metode ar fi mai bună — și mamele, cu priviri îngrijorate, își strîngeau pruncii la sîn. Lupul este cel mai mare dușman al laponilor. Nu îndrăznește să atace o cireadă de reni, stă nemișcat și lasă vîntul să-i poarte duhoarea lui într-acolo. Cum simt renii miros de lup, se răzlețesc care-ncotro spăimîntați, și-atunci fiara se repede și-i ucide unul cîte unul, de multe ori pînă la doisprezece într-o singură noapte. Dumnezeu a zămislit toate animalele afară de lup, care-i scornit de diavol. Cînd un om s-a mînjit cu sîngele altui om, adesea diavolul îl preface în lup dacă nu și-a mărturisit păcatul. Lupul are puterea să adoarmă pe laponii ce păzesc cireada noaptea numai uitîndu-se la dînșii din întuneric cu ochii lui sticliți. Nu-l poți ucide cu un glonț obișnuit decît dacă l-ai purtat în buzunar două duminici de-a rîndul la biserică. Cel mai bun mijloc este să-l întreci cu schiurile pe zăpadă moale și să-l pălești cu bîta peste vîrful botului ; atunci numaidecît se rostogolește și moare. Chiar el, Turi, ucisese în asemenea chip zeci de lupi. O singură dată nu nimerise lovitura iar lupul îl mușcase de picior. Și în timp ce povestea, îmi arată o cicatrice urîtă. Iarna trecută un lapon fusese mușcat de un lup care se rostogolea, pe moarte. Laponul pierdu atîta sînge, încît căzu în zăpadă și adormi. A doua zi îl găsiseră mort, înghețat alături de lupul ucis. Apoi mai este și jderul care sare la beregata renului și-l apucă chiar de vîna cea mare, rămînînd agățat așa, kilometri întregi, pînă ce renul pierde atîta sînge încît cade jos și moare. Mai este și vulturul, care înșfacă în gheare viteii noi născuți scăpați numai pentru o clipă de sub supravegherea mamei lor. Și linxul ce se furișează nesimțit ca o pisică și sare la renul răzlețit ce și-a pierdut drumul.

Turi mărturisi că nu-l ducea deloc mintea cum putuseră laponii din străvechi timpuri să-și păzească cirezile pînă a nu se fi întovărășit cu cînele. În acele zile de

demult, cînele obișnuia să vîneze renul în tovărășia lupului. Dar cînele, care-i cel mai deștept dintre toate animalele, descoperise repede că-i mai priincios pentru el să lucreze cu laponul decît cu lupul. Așa că veni și propuse laponului să-l primească în slujba lui cu condiția să se poarte ca un prieten cu el toată viața, iar cînd îi va sosi ceasul morții să-l spînzure. De asta pînă în ziua de azi laponii își spînzură întotdeauna cînii cînd ajung prea bătrîni și nu mai pot munci ; chiar și cățeii abia născuți care trebuie sacrificați din lipsă de hrană sînt întotdeauna spînzurați. Cînele a pierdut darul vorbirii cînd l-a dobîndit omul, dar pricepe tot ce-i spui. Odinioară toate animalele grăiau, chiar florile, copacii și pietrele, toate lucrurile neînsuflețite care erau zămislite de același Dumnezeu ce l-a făcut pe om. De aceea omul trebuie să fie bun cu toate lighioanele și să se poarte cu toate lucrurile neînsuflețite ca și cum ar mai auzi și-ar mai înțelege. În ziua judecății de apoi, Dumnezeu va chema întîi pe dobitoace să adune mărturie împotriva oamenilor morți. Numai după ce animalele vor fi grăit, îi va chema și pe oameni să mărturisească.

L-am întrebat pe Turi dacă nu se află cumva vreun *stalo* prin împrejurimi. Auzisem atîtea despre ei, în copilărie ; ce n-aș da să întîlnesc și eu vreunul din acei căpcăuni uriași.

— Să ne ferească Dumnezeu ! răspunse Turi tulburat. Nu știi că rîul pe care-l treci mîine prin vad se mai cheamă încă rîul Stalo, în amintirea bătrînului căpcăun care trăia acolo de mult cu vrăjitoarea de nevastă-sa ? N-aveau decît un singur ochi amîndoi așa că veșnic se certau și se băteau de la dînsul, care din ei să-l poarte. Își mîncau întotdeauna copiii, ba pe deasupra și o mulțime de copii laponi cînd le venea la îndemînă. Stalo spunea că-i plăceau mai mult pruncii de lapon, căci ai lui prea aveau gust de pucioasă. Odată, pe cînd străbăteau ei lacul într-o sanie trasă de doisprezece lupi, au prins a se certa

ca de obicei de la ochi şi Stalo s-a înfuriat aşa de cumplit c-a dat o lovitură de-a găurit fundul lacului, iar peştii au ieşit cu toţii pe acolo şi nu s-au mai întors înapoi niciodată. De asta lacul acela se cheamă pînă în ziua de azi lacul Siva. Mîne-l vei trece cu barca şi vei vedea singur că nu este ţipenie de peşte într-însul.

L-am mai întrebat pe Turi ce se întîmplă cînd se îmbolnăvesc laponii, cum o scot la capăt fără doctor. Erau foarte rar bolnavi, îmi răspunse, mai ales în timpul iernii. Numai în iernile foarte geroase se întîmpla uneori să degere şi să moară noii născuţi. Doctorul venea să-i vadă de două ori pe an din porunca regelui şi Turi socotea că era de ajuns. Două zile îi trebuiau pentru a străbate mlaştinile călare şi încă una ca să treacă muntele cu piciorul, iar ultima oară cînd trecuse rîul prin vad era cît pe ce să să se înece. Aveau noroc că printre ei se aflau o mulţime de vraci care puteau lecui aproape toate boalele lor cu mult mai bine decît doctorul regelui. Tămăduitorii erau ocrotiţi de Uldra, care-i învăţaseră arta lor. Unii dintre ei aveau puterea să-ţi aline suferinţa numai punînd mîna pe locul dureros. Pentru cele mai multe beteşuguri foloseau luarea de sînge şi fricţiunile. Mercurul şi sulful erau şi ele foarte bune, de asemeni o linguriţă de tabac într-o ceaşcă cu cafea. Două broaşte fierte două ore în lapte erau un leac tare bun ce alină tusea ; un broscoi mare era şi mai bun dacă-l puteai găsi... Broscoii vin din nouri ; cînd nourii umblă pe jos, broscoii cad cu sutele pe zăpadă. Altcum nu poate fi, căci îi găseşti uneori pe cele mai pustii întinderi de zăpadă unde nu afli urmă de fiinţă vieţuitoare. Zece păduchi fierţi în lapte cu multă sare şi băuţi pe stomacul gol sînt un leac sigur împotriva gălbenării, o boală foarte obişnuită la laponi primăvara. Muşcătura de cîne se vindecă frecînd rana cu sîngele acelui cîne. Dacă freci locul bolnav cu lîna unui mieluţ, îţi trece pe dată durerea, căci Isus Cristos a vorbit adesea de miel. Cînd cineva trage să moară, dă de veste întotdeauna

un corb ori o cioară care vine și se așează pe stîlpul cortului. Atunci nu trebuie nici să vorbești, nici să faci zgomot ca nu cumva Viața speriată să-și ia zborul și cel ce moare să fie condamnat a trăi o săptămînă între două lumi. Dacă-ți pătrunde în nări miros de mort, ești în primejdie să mori și tu.

Nu se afla cumva prin împrejurimi vreun vraci dintre aceia ? l-am întrebat pe Turi ; doream mult să stau de vorbă cu unul din ei.

Nu, cel mai aproape se afla un lapon bătrîn, pe nume Mirko, care trăia de cealaltă parte a muntelui. Era bătrîn tare ; Turi îl știe din copilărie. Era un straşnic tămăduitor și foarte iubit de semințiа Uldra. Toate dobitoacele se apropiau de el fără teamă, nefăcîndu-i nici un rău, căci ele recunosc îndată pe cei ocrotiți de Uldra. Îți ia durerea numai atingîndu-te cu mîna. Pe tămăduitori îi poți recunoaște întotdeauna după forma mîinii. Dacă pui în palma unui astfel de vraci o pasăre împușcată în aripă, ea rămîne cuminte acolo căci îl simte că-i tămăduitor.

Am întins mîna spre Turi, care nu bănuia că sînt medic. El o privi cu atenție fără să rostească o vorbă, îmi îndoi fiecare deget în parte cu multă grijă, măsură distanța dintre degetul mare și arătător, apoi murmură ceva soției care îmi luă la rîndul ei mîna în gheara-i mică, cafenie ca de pasăre, cu o expresie de neliniște în ochii ei migdalați.

— Maică-ta nu ți-a spus că te-ai născut cu scufia norocului ? De ce nu ți-a dat sîn ? Cine te-a alăptat ? Ce limbă vorbea doica ? N-a pus cumva vreodată sînge de corb în laptele tău ? Nu ți-a atîrnat la gît o gheară de lup ? Nu te-a pus să atingi o hîrcă de mort cînd erai copil ? Ai văzut vreodată un Uldra ? Ai auzit vreodată zurgălăii renului lor alb în străfundul pădurii ?

— E tămăduitor, e tămăduitor, rosti soția lui Turi aruncîndu-mi o privire iute, neliniștită.

— Este ocrotit de Uldra, repetară cu toții, și în ochii lor se citea o expresie aproape de spaimă.

Mi-am tras mîna înapoi, cuprins parcă și eu de spaimă.

Era vremea să ne culcăm, spuse Turi ; ziua fusese lungă, iar eu trebuia să pornesc în zori. Ne-am întins cu toții în jurul focului ce ardea mocnit și îndată se lăsă întunericul în cortul plin de fum. Nu vedeam decît Steaua Polară ce scăpăra în jos spre mine prin gaura de fum a cortului. Prin somn am simțit apăsarea caldă a unui trup de cîne pe piept și botu-i moale rezemat în palma mea. La revărsatul zorilor eram cu toții în picioare. Întreaga tabără se trezise ca să asiste la plecarea mea. Am împărțit prietenilor mei modeste daruri de tabac și bomboane atît de prețuite de ei și cu toții îmi urară călătorie bună. Dacă totul mergea bine, trebuia să ajung a doua zi la Forsstugan, care era cea mai apropiată așezare omenească în acea sălbăticie a mlaștinilor, torentelor, lacurilor și codrilor în care-și statorniciseră patria nestatornicii laponi. Ristin, nepoata lui Turi în vîrstă de șaisprezece ani, avea să-mi fie călăuză. Rupea puțin suedeza, mai fusese o dată pînă la Forsstugan și trebuia să se ducă mai departe, pînă la primul sat cu biserică pentru a urma din nou la școala laponă.

Ristin mergea înaintea mea îmbrăcată cu tunică lungă, albă de ren, pe cap cu căciuliță de lînă roșie. Era încinsă cu un chimir lat de piele, brodat cu fir albastru și galben și împodobit cu paftale și catarame din argint masiv. La cingătoare purta cuțitul, punga de tutun și scafa. Am observat că avea și o toporiște de tăiat lemne trecută pe sub cingătoare. Era încălțată cu jambiere de piele moale, albe de ren, bine strînse peste pantalonii largi bufanți, tot de piele. În picioarele micuțe avea ghete cochete, albe, tot de ren, frumos cusute cu ață albastră. În spate purta *laukos*-ul, o raniță din coajă de mesteacăn, în care-și ducea cele cîteva lucrușoare și merindea noastră. Era de două ori mai mare decît rucsacul meu, dar greutatea lui nu părea s-o apese deloc. Își dădea drumul la vale, pe povîrnișul prăpăstios, cu pas iute și nesimțit de animal, sărind vioaie ca un iepuraș peste trunchiuri răsturnate și băl-

toace. Din cînd în cînd, sprintenă ca o capră, se avînta pe vreun stei ca să privească împrejur. La poalele colinei am dat peste un rîu lat ; nici n-avusesem bine timp să mă întreb cum îl vom trece, că ea se şi vîrîse în apă pînă la şolduri. Nu-mi rămînea altceva de făcut decît s-o urmez în rîul rece ca gheaţa. Îndată însă m-am încălzit cînd începurăm a urca dealul rîpos din partea cealaltă cu o viteză vertiginoasă. Fata rar scotea cîte-o vorbă, de altfel asta n-avea nici o importanţă deoarece tot nu înţelegeam mai nimic din ce-mi spunea. Suedeza ei era la fel de stîlcită ca lapona mea. Ne-am aşezat pe muşchiul moale dinaintea unui prînz gustos alcătuit din biscuiţi de secară, unt proaspăt, brînză, limbă de ren afumată şi o apă rece, minunată luată din pîrîiaşul de munte şi băută din scafa Ristinei. Ne-am aprins pipele şi-am încercat din nou să ne înţelegem.

— Ştii numele acelei păsări ? am întrebat-o.

— Lahol, surîse Ristin, recunoscînd imediat dulcele fluierat, ca de flaut, al ploierului care împărtăşeşte singurătatea laponilor şi-i foarte iubit de ei.

Dintr-o tufă de sălcii se înalţă cîntecul fermecător al măcăleandrului.

— Jilou ! Jilou ! rîse Ristin.

Laponii spun că măcăleandrul are în guşă un clopoţel şi că ştie o sută de cîntece. Sus, deasupra capetelor noastre, sta ca ţintuită pe cerul albastru o cruce neagră. Era vulturul regal, supraveghind, nemişcat pe aripile lui, pustia-i împărăţie. Dinspre lacul din munte ajungea pînă la noi chemarea stranie a cufundacului.

— Ro, ro, raik, îl imită la perfecţie Ristin. Asta înseamnă : Azi va fi frumos ! Azi va fi frumos ! Cînd cufundacul spune : Var luk, var luk, luk, luk, înseamnă : iar va ploua, iar va ploua, iar, iar, îmi explică ea.

Stăteam acolo, întins pe spate în muşchiul moale, fumîndu-mi pipa şi privind pe Ristin cum îşi aranja cu

grijă lucrurile în *laukos*-ul ei ; un şăluţ albastru de lînă, încă o pereche nouă de ghetuţe de ren, o pereche de mănuşii roşii, frumos brodate pentru biserică şi o biblie. Din nou mă uimi forma delicată a mîinilor ei micuţe ca a tuturor laponilor. Am întrebat-o ce avea în cutiuţa făcută din rădăcină de mesteacăn. Cum nu puteam înţelege o vorbă din lunga-i explicaţie într-un amestec de suedeză, şi laponă, m-am ridicat şi am deschis cutia. Înăuntru parcă ar fi fost un pumn de ţărînă. Ce voia să facă cu ea ? Iarăşi se strădui să-mi lămurească şi iarăşi n-am izbutit s-o înţeleg. Scutură din cap nerăbdătoare ; sînt sigur că mă socotea tare prost. Deodată se trînti jos pe muşchi şi rămase aşa lungită, nemişcată, cu ochii închişi. După asta se ridică şi scormoni în muşchi ca să scoată un pumn de ţărînă pe care mi-l întinse cu o faţă foarte serioasă. Atunci am priceput ce ţinea în cutioara din rădăcină de mesteacăn. Era puţin pămînt de pe mormîntul unui lapon ce murise în pustietate, îngropat sub zăpadă, iarna trecută. Ristin îl ducea preotului, ca să citească deasupra lui rugăciunea morţilor şi apoi să-l presare în cimitir.

Ne-am pus ranițele în spinare şi-am pornit mai departe. Pe măsură ce coboram panta, aspectul peisajului se schimba din ce în ce. Străbăteam acum nesfîrşite tundre acoperite de iarbă carex prin care creşteau ici-colo tufe galben-aurii de zmeură pe care-o culegeam din mers şi o mîncam. Singuraticii mesteceni pitici, *betula nana*, ai înălţimilor creşteau în crîngurile de mesteceni argintii amestecaţi cu plopi, frasini, tufişuri de soc, cireşi sălbateci şi coacăze. Pătrunserăm apoi într-o pădure deasă de brazi falnici. După vreo două ore de mers, intrarăm în nişte chei înalte, cu pereţi prăpăstioşi de stîncă acoperiţi de muşchi. Deasupra capetelor noastre cerul era încă luminat de soarele înserării, dar în văgăună era aproape întuneric. Ristin arunca priviri neliniştite în jur ; se vedea bine că avea grabă să iasă din trecătoare înainte de căderea nopţii. Deodată rămase locului neclintită. Am auzit tros-

netul unei crengi rupte şi am zărit o matahală neagră la mai puţin de cincizeci de metri înaintea mea.

— Fugi ! îmi şopti Ristin, albă ca varul, cu mînuţa încleştată pe toporiştea de la chimir.

Bucuros aş fi fugit dacă aş fi fost în stare. Am rămas neclintit, ţintuit locului de o crampă violentă în pulpele picioarelor. Îl puteam vedea acum foarte desluşit : sta ridicat în două picioare într-un tufiş de afine ce-i ajungea pînă la genunchi şi în botu-i mare atîrna o mlădiţă încărcată cu fructele lui preferate. Se vedea bine că-l tulburasem în mijlocul ospăţului. Era un exemplar neobişnuit de mare şi, după înfăţişarea jerpelită a hainei, se cunoştea că-i un urs foarte bătrîn ; nu mai încăpea îndoială că era acelaşi despre care îmi vorbise Turi.

— Fugi, am şoptit la rîndul meu Ristinei, vrînd să fac pe cavalerul, să mă port bărbăteşte, acoperindu-i retragerea. Valoarea morală a acestei intenţii era oarecum micşorată de faptul că nu eram încă în stare să mă clintesc din loc. Ristin nu fugi. În loc s-o ia la goană, mă făcu martorul unei scene de neuitat ce merita într-adevăr osteneala unei călătorii de la Paris pînă în Laponia. N-aveţi decît să nu daţi crezare celor ce vă povestesc, că nu mă supăr. Ristin, cu o mînă pe toporişte, făcu cîţiva paşi înainte spre urs ; cu cealaltă mînă îşi ridică tunica, dîndu-şi la iveală pantalonii largi de piele purtaţi de femeile lapone. Ursul scăpă din bot creanga de afine, adulmecă puternic de cîteva ori şi-o porni cu pasul lui apăsat spre desişul brazilor, dispărînd în pădure.

— Se vede că eu îi plac mai puţin decît afinele, rîse Ristin în vreme ce-o luam la picior cît puteam de repede.

Îmi povesti apoi cum în primăvară, cînd maica ei o adusese acasă de la şcoala laponă, dăduseră peste ursul cel bătrîn aproape în acelaşi loc, în mijlocul cheilor şi cum o tulise la sănătoasa îndată ce mama ei îi arătase că-i femeie.

Ieşirăm curînd din chei şi merserăm, prin codrul ce se întuneca, pe covor de muşchi argintiu moale ca o catifea

şi înflorat cu tufe de căline şi perişor. Nu era nici lumină, nici întuneric, ci minunatul crepuscul al nopţii de vară polară. Cum de nimerea Ristin drumul prin pădurea fără cărare era ceva de neînţeles pentru mintea mea mărginită. Pe neaşteptate, am dat iar peste prietenul nostru pîrîiaşul şi de-abia am avut vreme să mă aplec să-i sărut faţa răcoroasă ca noaptea pe cînd el sălta grăbit pe lîngă noi. Ristin mă vesti că trebuie să cinăm. Cu o iuţeală nemaipomenită, ciopli cu toporiştea nişte surcele şi aprinse focul de popas între doi bolovani. Am mîncat, apoi ne-am fumat pipele şi-am adormit imediat adînc, cu raniţele căpătîi. Ristin mă trezi întinzîndu-mi căciuliţa ei roşie plină cu afine ; nu era de mirare că-i plăceau aşa de tare ursului celui bătrîn asemenea fructe. În viaţa mea nu mi s-a părut mai bună o gustare de dimineaţă. Am plecat mai departe. Hei ! iată-l din nou pe prietenul nostru pîrîul dănţuind voios la vale peste movile şi pietre, indemnîndu-ne cu cîntecul lui să coborîm cu el jos, la lacul de munte. Şi l-am ascultat, de teamă să nu se piardă singur prin întunecime ! Din cînd în cînd, îl scăpam din ochi, dar îl auzeam cîntîndu-şi lui singur, mereu. Din cînd în cînd se oprea ca să ne aştepte la poalele unei stînci prăpăstioase ori lîngă un arbore doborît, repezindu-se apoi şi mai iute ca niciodată pentru a cîştiga timpul pierdut. Curînd scăpă de primejdia de a-şi pierde drumul în întuneric, căci noaptea o zbughise înapoi pe picioarele-i sprintene de spiriduş, afundîndu-se în codru. O flacără de lumină aurie pîlpîi pe vîrfurile copacilor.

— *Piavi !* zise Ristin ; răsare soarele !

Prin ceaţa văii de la picioarele noastre un lac de munte îşi deschidea pleoapa.

M-am apropiat de lac cu bănuiala neplăcută a altei băi reci. Din fericire, mă înşelam. Ristin se opri deodată înaintea unei *eka* mici, o barcă cu fundul plat, pe jumătate ascunsă sub un brad răsturnat. Era a nimănui şi-a tuturor,

slujind laponilor să treacă, în rarele lor vizite, spre cel mai apropiat sat cu biserică, unde-şi schimbau pieile de ren pe cafea, zahăr şi tutun, cele trei articole de lux din viaţa lor. Apa lacului era de culoarea albastră a cobaltului, mai frumoasă chiar decît albastrul de safir al Grotei Albastre de la Capri. Era atît de străvezie încît mi s-a părut chiar că zăresc în fundul lui gaura pe care o făcuse fiorosul Stalo. Pe la mijlocul lacului ne-am întîlnit cu doi călători maiestuoşi ce înotau unul lîngă altul cu mîndrele lor coarne înălţate deasupra apei. Noroc că m-au luat drept un lapon, aşa că ne-au lăsat să ne apropiem atît de mult că le puteam vedea ochii frumoşi, catifelaţi ce ne priveau fără teamă. Foarte ciudat lucru, ochii elanului ca şi ai renului par să te privească ţintă drept în ochi ori din ce poziţie te-ai uita la ei. Am urcat repede malul pieptiş din cealaltă parte şi străbăturăm din nou o nesfîrşită cîmpie mlăştinoasă unde nu ne puteam călăuzi decît după soare. Încercările mele de a explica Ristinei întrebuinţarea busolei de buzunar avură atît de puţin succes, încît am renunţat şi eu de a mă mai uita la ea, încredinţîndu-mi instinctului de animal abia domesticit al fetei lapone. Era vădit că se grăbea tare şi în curînd am avut impresia că nu mai recunoştea bine drumul. Uneori o pornea cît putea de iute într-o direcţie, apoi se oprea brusc, adulmeca vîntul cu nări palpitînde şi se repezea în altă direcţie, repetînd manevra. Din cînd în cînd, se apleca amirosind pămîntul ca un cîne.

— *Rog*, zise ea deodată, arătînd cu mîna spre un nor jos ce venea spre noi cu o iuţeală vertiginoasă, lăţindu-se peste mlaştini.

Ceaţă, într-adevăr ! Într-o clipă ne-am pomenit învăluiţi într-o negură opacă, deasă ca o ceaţă londoneză de noiembrie. Trebuia să ne ţinem de mînă ca să nu ne pierdem unul de altul. Am luptat aşa vreo oră ori două, cufundaţi pînă la genunchi în apa rece ca gheaţa. În cele din urmă, Ristin mărturisi că a pierdut drumul şi va

trebui să aşteptăm pînă se va ridica ceaţa. Cît va mai dura oare ?

Ristin nu ştia ; poate o zi şi-o noapte, poate numai o oră, totul depindea de vînt. Treceam prin cea mai grea încercare a vieţii mele. Ştiam prea bine că din pricina echipamentului nostru sumar o întîlnire cu ceaţa în nesfîrşitele mlaştini era cu mult mai primejdioasă decît întîlnirea cu ursul în pădure. Ştiam de asemeni că nu era altceva de făcut decît să stăm locului şi să aşteptăm. Ore de-a rîndul am rămas acolo, aşezaţi pe raniţele noastre, înfăşuraţi de ceaţă ca într-un cearşaf rece ca gheaţa. Dar culmea desperării am atins-o cînd am vrut să-mi aprind pipa şi am descoperit că buzunarul vestei era plin de apă. Pe cînd priveam încă amărît cutia de chibrituri udă, Ristin îşi aprinse pipa cu amnarul. O altă înfrîngere a civilizaţiei a fost în clipa cînd am vrut să-mi pun o pereche de ciorapi uscaţi şi am descoperit că rucsacul meu impermeabil londonez, de cea mai bună calitate, era răzbit de apă, pe cînd toate lucrurile Ristinei, din *laukos*-ul din scoarţă de mesteacăn făcut acasă, erau uscate ca paiul. Tocmai cînd aşteptam să fiarbă apa pentru o mult dorită ceaşcă de cafea, o neaşteptată pală de vînt stinse flacăra lămpii mele de spirt. Cît ai clipi, Ristin se şi avîntă în direcţia vîntului şi se întoarse poruncindu-mi să-mi pun imediat raniţa în spate. În mai puţin de o minută, un vînt puternic şi constant ne bătea drept în faţă şi vălurile ceţii se înălţară repede deasupra capetelor noastre. Tocmai în afundul văii, chiar la picioarele noastre, văzurăm un rîu măreţ strălucind ca un paloş în soare. De-a lungul ţărmului celălalt, o pădure neagră de pini se întindea cît cuprindeai cu ochii. Ristin ridică mîna şi arătă spre o coloană subţire de fum ce se înălţa peste vîrfurile arborilor.

— Forsstugan, zise ea.

Se repezi pe pantă la vale şi, fără să şovăie o clipă, se vîrî pînă la gît, iar eu după ea. Curînd nu mai atinserăm

fundul cu piciorul şi trecurăm rîul înot, întocmai ca elanii în lacul din pădure. După o jumătate de oră de mers prin pădure, de partea cealaltă a rîului, am ajuns într-un luminiş ce se cunoştea că-i deschis de mînă omenească. O namilă de dulău lapon se repezi în goana mare spre noi, lătrînd îndîrjit. Dar după ce ne adulmecă bine, îl cuprinse o nespusă veselie că ne vede şi o luă înaintea noastră ca să ne arate drumul dînd prietenos din coadă.

Lars Anders din Forsstugan sta în bătătura casei lui spoite roş, cu cojoc lung din piele de oaie, înalt de aproape doi metri în saboţii lui de lemn.

— Bun sosit în pădure ! zise el. De unde vii tu ? De ce n-ai lăsat-o pe fetiţa laponă să treacă singură înot rîul, ca să-ţi aducă barca mea ? Mai pune un buştean pe foc, Kerstin, strigă el în casă către nevastă. A trecut rîul înot cu o copilă laponă şi trebuie să-şi usuce hainele amîndoi.

M-am aşezat împreună cu Ristin pe-o bancă scundă, în faţa focului.

— E ud ca o vidră, zise mama Kerstin, ajutîndu-mă să-mi scot ciorapii, pantalonii bufanţi, puloverul şi cămaşa de flanelă de pe trupul şiroind de apă şi atîrnîndu-le la uscat pe o frînghie prinsă de-a lungul tavanului. Ristin îşi scoase haina de ren, jambierele, pantalonii şi vesta de lînă ; cămaşă n-avea. Şi stăturăm acolo, unul lîngă altul pe banca de lemn, dinaintea flăcărilor focului, goi-goluţi aşa cum ne făcuse Dumnezeu. Cei doi bătrîni socoteau că-i un lucru foarte firesc — şi chiar aşa era.

Peste o oră, inspectam noua mea locuiţă — îmbrăcat cu paltonul cel lung negru, de duminică, din stofă de lînă ţesută în casă, al lui moş Lars şi cu saboţii lui în picioare pe cînd Ristin sta lîngă cuptorul din bucătăria unde mama Kerstin frămînta de zor pîne. Străinul care poposise ieri acolo împreună cu un lapon finlandez mîncase toată pînea din casă. Feciorul lor era plecat la tăiat lemne de cealaltă parte a lacului şi în cămăruţa lui de deasupra

staulului aveam să dorm eu. Sperau că n-are să mă supere mirosul vacilor. Defel, ba chiar îmi plăcea. Moş Lars spuse că se duce în *herbre* [1] să caute o piele de oaie cu care să-mi învelească patul ; era sigur că voi avea nevoie de ea, căci nopţile începuseră a fi reci. Herbre-ul era ridicat pe patru stîlpi groşi de lemn, la înălţimea unui stat de om deasupra solului, la adăpost de vizitatorii cu patru picioare şi de troienele iernii. Cămara de provizii era plină de haine şi blăni ordonat atîrnate de coarne ţintuite în pereţi. Se afla acolo haina de blană de lup a lui moş Lars, blănurile de iarnă ale nevestei lui şi jumătate duzină de piei de lup. Pe podea era întinsă o învelitoare de sanie splendidă, din blană de urs. Pe alt cuier atîrna rochia de mireasă a Mamei Kerstin, cu corsaju-i de mătase în culori vesele, frumos brodat cu fir de argint şi fusta lungă verde de lînă, capa de blană de veveriţă, boneta garnisită cu horbotă veche, cordonul de piele roşie cu paftale de argint masiv. Pe cînd coboram din herbre pe scară, i-am atras atenţia lui moş Lars că uitase să încuie uşa. Nu-i nimic, mi-a răspuns el ; lupii, vulpile şi nevăstuicile n-aveau să le ia hainele, iar lucruri de mîncare nu erau în herbre. După o raită prin pădure, m-am aşezat sub un brad mare de lîngă uşa bucătăriei, la o cină strașnică : păstrăv de Laponia, cel mai bun din lume, pîne de casă abia scoasă din cuptor, brînză proaspătă şi bere făcută acasă. Am vrut s-o chem şi pe Ristin să mănînce cu mine, dar mi-am dat seama că nu îngăduia eticheta. Avea să stea la masă cu nepoţii, în bucătărie. Bătrînii se aşezaseră amîndoi lîngă mine, privindu-mă cum mănînc.

— L-ai văzut pe rege ?

Nu, nu-l văzusem, nu veneam de la Stockholm, ci de-a dreptul din altă ţară, din alt oraş cu mult mai mare decît Stockholmul.

---

[1] Adăpost de provizii.

Moş Lars nu ştia că se află pe lume un oraş mai mare ca Stockholmul.

I-am spus mamei Kerstin cît de mult admirasem frumoasa-i rochie de mireasă. Surîse şi-mi răspunse că înaintea ei o purtase maică-sa cînd se cununase. Dumnezeu ştie cîţi ani or fi de-atunci.

— Desigur că nu lăsaţi herbre-ul deschis noaptea ? am întrebat.

— De ce nu ? zise moş Lars. Nu este nimic de mîncare acolo, iar lupii şi vulpile, după cum ţi-am mai spus, nu-i nici o primejdie să ne şterpelească hainele.

— Dar le-ar putea lua altcineva, herbre-ul se află izolat în pădure, la cîteva sute de metri departe de casa dumitale. Numai învelitoarea din blană de urs face o mulţime de parale şi orice anticar din Stockholm ar plăti bucuros cîteva sute de *riksdaler* pe rochia de mireasă a soţiei dumitale.

Cei doi bătrîni mă priviră vădit surprinşi.

— Dar n-ai auzit cînd ţi-am spus că eu singur am împuşcat şi ursul acela şi toţi lupii ? Nu pricepi că-i haina de nuntă a femeii mele şi că o are de la maică-sa ? Că toate ne aparţin nouă cît timp trăim, iar cînd vom muri vor trece în stăpînirea fiului nostru ? Cine să le ia ? Ce vrei să spui ?

Moş Lars şi Mama Kerstin mă priveau ca şi cum întrebarea mea aproape că-i jignise. Deodată, Lars Anders se scărpină în cap cu o expresie şireată în ochii lui bătrîni.

— Acum am priceput ce vrea să spuie, se întoarse el spre femeia lui, rîzînd încetişor ; e vorba de cei pe care dumnealor îi numesc hoţi !

L-am întrebat pe Lars Anders ce ştia despre lacul Siva şi dacă era adevărat ce-mi spusese Turi că uriaşul Stalo spărsese cu pumnul fundul lacului dînd drumul peştilor pe acolo. Da, era foarte adevărat, nu se afla nici un peşte

în lac, pe cînd în toate celelalte lacuri din munte erau berechet.

Însă n-ar fi putut spune dacă răul acela fusese săvîrşit de-un stâlo. Laponii erau superstiţioşi şi ignoranţi. Nu-s nici măcar creştini şi nimeni nu ştie de unde-s veniţi. Vorbesc o limbă care nu se aseamănă cu nici una de pe suprafaţa pămîntului.

Se aflau cumva uriaşi ori *trolli*[1] aici, peste rîu ?

— În vremurile de demult se-nţelege c-au fost, zise moş Lars. Cînd era copil, auzise tot felul de întîmplări cu trollul cel mare care trăia acolo, în munte. Era foarte bogat şi-avea sute de pitici sluţi care-i păzeau aurul de sub munte şi mii de vite, albe toate ca neaua şi cu tălăngi de argint la gît. Dar de cînd regele a început să arunce în aer stîncile ca să scoată minereu de fier şi s-a apucat să construiască drum de fier, n-am mai auzit nimic despre troll. Bineînţeles că mai există încă *Skogsra*, muma pădurii care cerca mereu să momească pe oameni spre adîncurile codrului ca să-i rătăcească. Uneori îi chema cu glas de pasăre, alteori cu glas dulce de femeie. Mulţi spuneau că era chiar o femeie adevărată, foarte rea şi foarte frumoasă. Dacă o întîlneşti în pădure trebuie s-o iei imediat la fugă şi de întorci cumva capul o singură clipă ca să te uiţi la ea, eşti pierdut. Nu trebuie să stai niciodată jos sub un copac în pădure la lună plină, căci numaidecît vine să se aşeze lîngă tine şi te înlănţuie cu braţele pe după grumaz, ca o femeie ce doreşte dragostea bărbatului. Dar ea vrea numai să-ţi sugă sîngele din inimă.

— Are ochi negri, foarte mari ? am întrebat tulburat.

Lars Anders nu ştia, el n-o văzuse niciodată, însă fratele nevestei lui o întîlnise în pădure pe o noapte cu lună. De atunci şi-a pierdut somnul şi n-a mai fost nici-

[1] Fiinţe supranaturale din folclorul şi mitologia germană şi scandinavă apărînd sub înfăţişare de uriaşi ori pitici şi vieţuind sub pămînt în peşteri.

odată cu mintea întreagă ; rămăsese neom pînă în ziua de azi.

Dar spiriduşi nu se aflau cumva prin împrejurimi ?

Ba da, din neamul cel mărunt erau destui pe-acolo, furişîndu-se prin jurul casei la vremea înseratului. Era unul care trăia în grajdul vacilor. Nepoţeii îl văzuseră de multe ori. Nu făcea nici un rău dacă era lăsat în pace şi i se punea regulat strachina lui cu arpacaş în cotlonul ştiut. Nu se cade să-ţi baţi joc de el. Odată, un inginer de la calea ferată, care trebuia să construiască podul peste rîu, mînase peste noapte în Forsstugan. Îmbătîndu-se el, scuipase în castronul cu arpacaş spunînd : „Să fiu afurisit dacă există cu-adevărat spiriduşi !" Spre înserat, cînd trecuse înapoi peste lacul îngheţat, calul îi alunecase pe gheaţă, căzuse şi fusese sfîşiat de o haită de lupi. A doua zi dimineaţă, nişte oameni care se întorceau de la biserică îl găsiseră pe inginer stînd în sanie, îngheţat bocnă. Împuşcase doi lupi — şi dacă n-ar fi avut puşca, fără doar şi poate că l-ar fi mîncat şi pe el dihăniile.

— La ce depărtare de Forsstugan se afla cea mai apropiată aşezare omenească ?

— La opt ore de mers călare prin pădure, cu un cal bun.

— Am auzit glas de tălăngi cînd m-am plimbat prin pădure acum o oră ; probabil că sînt multe vite prin împrejurimi.

Lars Anders scuipă tutunul din gură şi-mi răspunse scurt că mi se păruse. Nu se aflau vite în pădure la o distanţă mai mică de o sută de mile. Cele patru vaci ale lui erau în grajd.

Eram sigur, am stăruit eu, că auzisem tălăngile departe, în pădure, ba chiar mă uimise sunetul lor frumos, parcă ar fi fost de argint.

Lars Anders şi Mama Kerstin se priviră tulburaţi, dar nici unul nu spuse nimic. Le-am urat noapte bună şi m-am dus în odaia mea, deasupra grajdului vacilor.

Pădurea se înalţa, tăcută şi sumbră, în faţa ferestrei. Am aprins lumînarea de seu de pe masă şi m-am lungit pe pielea de oaie, obosit şi somnoros după atîta umblet. Am ascultat un timp cum rumegau vacile prin somn, apoi mi s-a părut că aud strigătul unei bufniţe departe, în funduri de păduri. Priveam flacăra palidă a lumînării de seu de pe masă, şi era ca o mîngîiere pentru ochii mei, căci nu mai văzusem lumînare de seu de cînd eram copil în bătrîna casă părintească. Mi se părea că văd, printre pleoapele ce mi se închideau, un băieţel ce-şi deschidea anevoie calea prin zăpada înaltă, într-o mohorîtă dimineaţă de iarnă pe cînd se îndrepta spre şcoală ducînd în spate o legăturică de cărţi prinse într-o curea şi ţinînd în mînă o lumînare de seu întocmai ca aceea. Fiecare şcolar trebuia să-şi aducă lumînarea lui ca s-o aprindă la pupitru, în clasă. Unii copii aduceau lumînări groase, alţii subţiri, la fel de subţiri ca cea care ardea acum pe masă. Părinţii mei erau oameni cu stare, şi pe pupitrul meu ardea o lumînare groasă. Pe banca de alături ardea cea mai subţirică lumînare din toată clasa, căci mama băiatului de lîngă mine era săracă tare. Dar eu am căzut la examenul de Crăciun, iar el a ieşit premiantul întîi, căci mintea lui era mai luminată.

Parcă auzeam zăngănind ceva pe masă. Se vede că dormisem o toană, căci lumînarea de seu îşi sfîrşea ultimele pîlpîituri. Am zărit totuşi foarte limpede un omuleţ numai cît palma mînii mele, aşezat pe masă turceşte, cu picioarele sub el, care tot trăgea de lanţul ceasului, aplecîndu-şi capul cărunt, bătrîncios într-o parte ca să poată auzi mai bine ticăitul ceasornicului meu de buzunar. Era atît de interesat, încît nu observă că eu mă ridicasem din aşternut şi-l priveam. Dar dînd deodată cu ochii de mine, scăpă lanţul şi, lăsîndu-se să alunece în jos pe piciorul mesei, ca marinarii, o zbughi spre uşă cu toată viteza picioruşelor lui mititele.

— Nu te teme, spiriduș micuț, i-am spus ; sînt eu. Nu fugi de-aici, c-am să-ți arăt ce-i înăuntrul cutiei de aur care te interesa așa de tare. Poate suna întocmai ca un clopot de biserică, duminica.

Spiridușul se opri numaidecît și mă privi cu ochișorii lui blînzi.

— Zău că nu mai pricep nimic, făcu el. Parcă simțisem miros de copil în camera asta, altfel n-aș fi intrat, doamne ferește ; dar tu pari a fi om mare. Ia te uită ! N-aș fi crezut... strigă el aburcîndu-se pe scaunul de lîngă pat. N-aș fi crezut în asemenea noroc ! Să te găsesc tocmai aici, pe meleagurile astea îndepărtate ! Ai rămas tot copilul de altădată — așa cum te-am văzut ultima oară în odăița ta din bătrîna casă părintească — altfel nici nu m-ai fi putut vedea în astă noapte, stînd pe masă. Nu mă recunoști ? Eu eram cel ce venea în fiecare seară în cămăruța ta de copil, cînd toată casa dormea, ca să-ți pun toate în ordine, alinîndu-ți necazurile de peste zi. Îmi aduceai întotdeauna de ziua ta o bucată de cozonac și o mulțime de nuci, struguri și dulciuri din pomul de Crăciun. Nu uitai niciodată să-mi pui castronașul meu cu arpacaș. De ce ți-ai părăsit vechea casă părintească din mijlocul codrilor ? Pe-atunci erai veșnic cu zîmbetul pe buze, de ce ai un aer atît de trist acum ?

— Pentru că mintea mi-e veșnic frămîntată, pentru că nu pot rămîne nicăieri, nu pot uita, nu pot dormi.

— Întocmai ca tatăl tău. De cîte ori nu l-am pîndit plimbîndu-se încolo și încoace prin cameră noaptea întreagă !

— Spune-mi ceva despre tata, îmi amintesc atît de puțin de dînsul.

— Tatăl tău era un om ciudat, posomorît și tăcut. Era bun cu toți săracii și cu toate animalele, dar adesea se arăta aspru cu cei din juru-i. Mîncai multă bătaie de la dînsul, dar și erai un soi rău. Nu ascultai de nimeni și se părea că nu ții nici la taică-tu, nici la maică-ta, nici la

surioara şi nici la fratele tău ; nu iubeai pe nimeni. Ba mi se pare că ţineai la doica ta. Ţi-o mai aminteşti pe Lena ? Nimănui nu-i era dragă, toţi se temeau de ea. Fusese adusă ca să-ţi fie doică, de nevoie, deoarece maică-ta nu te putea alăpta. Nimeni nu ştia de unde vine. Avea pielea oacheşă ca a copilei lapone ce te-a adus aici ieri, era însă foarte înaltă. Avea obiceiul să-ţi cînte într-o limbă necunoscută, în timp ce sugeai la sînul ei şi te-a alăptat pînă la vîrsta de doi ani. Nimeni, nici chiar mama ta nu îndrăznea să se apropie de dînsa, mîrîia ca o lupoaică mînioasă cînd cerca cineva să te ia din braţele ei. Pînă la sfîrşit au dat-o afară ; ea însă s-a întors noaptea, încercînd să te fure. Maică-ta a fost aşa de înspăimîntată c-a trebuit să o primească înapoi. Îţi aducea tot soiul de animale : lilieci, arici, veveriţe, şobolani, şerpi, bufniţe şi corbi, ca să te joci cu ele. O dată am văzut-o cu ochii mei tăind gîtul unui corb şi lăsînd să curgă cîteva picături de sînge în laptele tău. Într-o zi, pe cînd aveai patru ani, a venit şeriful cu doi jandarmi şi au luat-o, după ce-i puseseră cătuşi la mîni. Am auzit că era ceva în legătură cu copilul ei. Toţi ai casei au fost încîntaţi, tu însă ai aiurat cîteva zile. Cele mai multe necazuri le aveai din pricina animalelor tale. Odaia îţi era plină de tot felul de dihănii, ba chiar dormeai cu ele în pat. Îţi aminteşti ce sfîntă de bătaie ai mîncat pentru că ai vrut să clocească ouă ? Toate ouăle de păsărele pe care izbuteai să pui mîna cercai să le clocească în pat.

Se-nţelege că un prunc mic nu poate sta treaz noaptea ; în fiecare dimineaţă patul era tot murdărit cu ouă strivite, din care pricină în fiecare dimineaţă mîncai bătaie, dar degeaba. Îţi mai aduci aminte de seara aceea, cînd părinţii tăi s-au întors acasă tîrziu de la o serată şi-au găsit-o pe soră-ta în cămaşă de noapte stînd pe masă sub o umbrelă şi ţipînd îngrozită ? Toate dihăniile tale pe care le ţineai închise în cameră scăpaseră ; un liliac îşi înfipsese ghearele în părul fetiţei, toţi şerpii, broscoii şi şobolanii fojgă-

iau pe podele şi-n patul tău au găsit un cuibar de şoareci. Tatăl tău ţi-a tras o chelfăneală grozavă, iar tu te-ai repezit la el şi l-ai muşcat de mînă. A doua zi, în revărsatul zorilor, ai fugit de acasă, după ce în timpul nopţii ai forţat uşa cămării ca să-ţi umpli raniţa cu tot ce-ai putut găsi de-ale mîncării, şi-ai spart puşculiţa cu bani a surioarei tale, furîndu-i toate economiile, căci tu niciodată nu puneai deoparte un ban. O zi şi-o noapte te-au căutat oamenii casei. Zadarnic. La urmă, tatăl tău, care se repezise călare pînă în sat pentru a vesti poliţia, te-a găsit la marginea drumului în zăpadă, dormind adînc ; cînele tău lătrase în clipa cînd trecea pe-acolo călare. Am auzit din întîmplare calul de vînătoare al părintelui tău povestind celorlalţi cai din grajd cum te-a ridicat în şa fără să rostească o vorbă, cum s-a întors acasă cu tine şi te-a închis într-o cămară întunecoasă, ţinîndu-te acolo două zile şi două nopţi numai cu pîne şi apă. A treia zi ai fost dus în camera tatălui tău, care te-a întrebat de ce-ai fugit de acasă ? I-ai răspuns că acasă nimeni nu te înţelegea şi că voiai să emigrezi în America. Te-a mai întrebat dacă-ţi părea rău că l-ai muşcat de mînă şi i-ai spus că nu. A doua zi ai fost trimis la şcoală în oraş şi nu ţi s-a mai îngăduit să vii acasă pînă la vacanţa Crăciunului. În ziua de Crăciun v-aţi suit cu toţii în sanie şi aţi pornit spre biserică pentru slujba de la ora patru dimineaţa. O haită mare de lupi s-a luat după voi pe cînd traversaţi lacul îngheţat ; era o iarnă tare geroasă şi lupii strașnic de înfometaţi. Biserica strălucea toată de lumini şi doi brazi mari de Crăciun erau aşezaţi de o parte şi de alta a altarului. Toţi credincioşii se sculară în picioare ca să cînte : „Fii binevenită, dimineaţă fericită". Cînd s-a sfîrşit imnul, i-ai spus tatălui tău cît îţi părea de rău că l-ai muşcat de mînă şi el te-a mîngîiat pe creştet. Cînd aţi trecut iar lacul, la întoarcere, ai cercat să sari din sanie ; spuneai că vrei să apuci pe urmele lupilor, să descoperi unde s-au dus. După amiază ai dispărut din nou şi te-au căutat

zadarnic cu toţii întreaga noapte. Te-a găsit dimineaţa pădurarul, dormind sub un brad mare. De jur împrejurul copacului se vedeau urme de lupi — şi paznicul se minuna cum de nu te mîncaseră. Dar pozna care-a pus vîrf la toate s-a petrecut în vacanţa de vară, într-o zi cînd fata din casă a găsit sub patul tău o ţeastă omenească, o hîrcă căreia îi mai atîrna încă la ceafă un smoc de păr roş. S-a iscat mare zarvă în toată casa. Maică-ta a leşinat şi taică-tu ţi-a tras o bătaie mai grozavă ca niciodată, încuindu-te după aceea într-o cameră făr'de lumină, numai cu pîne şi apă. S-a descoperit că în noaptea trecută te-ai dus călare pe poneiul tău pînă la cimitirul satului, ai pătruns în osuar şi-ai furat craniul dintr-un morman de oase depuse în cavou. Pastorul, fost director al unei şcoli de băieţi, a spus tatălui tău că nu mai pomenise ca un băieţel de zece ani să săvîrşească un păcat atît de grozav împotriva lui Dumnezeu şi-a oamenilor. Mama ta, care era o femeie foarte cucernică, nu şi-a mai revenit dintr-asta. Aproape că se temea de tine, şi nu numai ea. Spunea că nu putea pricepe cum de dăduse naştere unui asemenea monstru. Cu siguranţă că nu erai zămislit de dînsul, ci de diavol, declarase tatăl tău. Bătrîna menajeră pretindea că de vină era numai doica ta, care te vrăjise turnîndu-ţi ceva în lapte şi atîrnîndu-ţi la gît o gheară de lup.

— Sînt adevărate toate cîte mi-ai povestit despre copilăria mea ? Trebuie să fi fost un copil ciudat, într-adevăr !

— Tot ce ţi-am spus este întru totul adevărat, răspunse spiriduşul. Nu garantez însă pentru cele ce-ai putea istorisi altora. Am impresia că amesteci întotdeauna realitatea cu închipuirea, ca toţi copiii.

— Dar nu mai sînt copil ; luna viitoare împlinesc douăzeci şi şapte de ani.

— Bineînţeles, eşti un copil mare, căci altfel nici nu m-ai fi putut vedea ; numai copiii ne pot vedea pe noi, spiriduşii.

— Şi tu ce vîrstă ai, omuleţule ?

— Șase sute de ani. Se-ntîmplă să știu, pentru că m-am născut în același an cu bradul cel bătrîn de la fereastra odăiței tale de copil, în care își are cuibul bufnița cea mare. Tatăl tău spunea întotdeauna că era cel mai bătrîn arbore din toată pădurea. Nu-ți mai amintești de bufnița cea mare ? Nu-ți mai amintești cum stătea cocoțată, aținîndu-te prin fereastră cu ochii ei rotunzi ?

— Ești însurat ?

— Nu. Sînt flăcău, zise spiriduşul. Dar tu ?

— Încă nu, dar...

— Să nu faci una ca asta ! Tata ne spunea mereu că însurătoarea este un pas foarte primejdios și tare-i înțeleaptă vechea zicală că soacra niciodată nu poți să ți-o alegi cu destulă băgare de seamă.

— Ai șase sute de ani ! Într-adevăr ? Nu pari. N-aș fi crezut, Doamne ferește, văzîndu-te cu ce agerime ai alunecat jos pe piciorul mesei și-ai rupt-o la fugă pe podele cînd m-ai zărit ridicat în pat.

— Mulțumesc, picioarele mi-s încă zdravene, numai ochii au început a cam obosi. Aproape nu mai văd la lumina zilei. Am și-o huruială ciudată în urechi de cînd voi, oamenii mari, ați început a trăsni în munții din jurul nostru. Unii spiriduși spun că vreți să prădați pe trolli de aurul și fierul lor, alții că vreți să faceți o gaură pentru balaurul cel galben cu două vîrci negre pe spinare care-și taie drum prin cîmpii și păduri, peste rîuri, scoțînd fum și pară pe gură. Noi toți sîntem înspăimîntați de el, la fel și toate jivinele din pădure și din cîmpie, toate păsările aerului, toți peștii din rîuri și lacuri ; pînă și trollii de sub munte o iau la fugă spre miazănoapte, îngroziți la apropierea lui. Ce-are să se întîmple cu noi, sărmanii spiriduși ? Ce-are să se întîmple cu toți copiii, cînd nu vom mai veni în odăițele lor ca să-i adormim cu basme și să le veghem visele ? Cine va avea grijă de caii din grajd, cine îi va păzi să nu cadă pe gheața alunecoasă ca să nu-și

frîngă picioarele ? Cine va trezi vacile şi le va ajuta să-şi îngrijească viţeii nou-născuţi ? Să ştii că vremurile sînt grele, ceva merge rău în lumea voastră, nu mai există pace nicăieri. Huruitul şi larma asta neîncetată îmi zdruncină nervii. Dar nu îndrăznesc să mai stau mult cu tine. Bufniţele au început a fi somnoroase, toate jivinele tîrîtoare din pădure se duc la culcare, veveriţele au şi prins a ronţăi cucuruzi de brad, curînd vor cînta cocoşii, iar peste lac vor începe din nou groaznicele bubuituri. Crede-mă că nu mai pot îndura. A fost ultima noapte pe care am mai petrecut-o aici, sînt silit să te părăsesc. Trebuie să mă grăbesc să ajung sus, la Kebnekajse, înainte de răsăritul soarelui.

— Kebnekajse ! Kebnekajse este la sute de kilometri spre nord, cum naiba ai să ajungi pînă acolo cu picioruşele tale scurte ?

— Poate că mă va lua pe sus un cocor ori o gîscă sălbatică, căci se adună toate laolaltă aici pentru zborul cel lung spre ţara cea fără de iarnă. Dacă n-o să am încotro, voi călători o parte din drum pe spinarea unui urs ori a vreunui lup, căci sînt toţi prieteni cu noi, spiriduşii. Trebuie să plec.

— Nu pleca, mai stai puţin cu mine să-ţi arăt ce se află în cutia de aur care te interesa aşa de mult.

— Ce ţii în cutia de aur ? Vreun animal ? Am auzit bătăile inimei lui înlăuntrul cutiuţei.

— Ceea ce ai auzit este inima Timpului ; ea bate.

— Ce-i Timpul ? întrebă spiriduşul.

— Nu pot să-ţi spun şi nimeni pe lume nu-ţi poate spune ce înseamnă timpul. Se zice că-i alcătuit din trei lucruri deosebite : trecutul, prezentul şi viitorul.

— Şi-l porţi mereu cu tine în cutiuţa de aur ?

— Da, şi niciodată nu se odihneşte, niciodată nu doarme, niciodată nu încetează de a-mi repeta acelaşi cuvînt la ureche.

— Îl înţelegi ce-ţi spune ?

— Vai, prea bine ! Îmi șoptește în fiecare secundă, în fiecare minută, în fiecare oră din zi și din noapte că îmbătrînesc și că voi muri. Spune-mi, omuleţule, înainte de a pleca : ţi-e frică de Moarte ?

— Frică de cine ?

— Frică de ziua cînd bătăile inimii îţi vor înceta, zimţii şi rotiţele întregii maşinării se vor desface în bucăţi, gîndurile se vor opri şi viaţa, pîlpîind, se va stinge ca lumina plăpîndă a lumînării de seu de pe masă.

— Cine ţi-a vîrît asemenea nerozii în cap ? Nu mai lua în seamă glasul din cutiuţa de aur cu scornelile acelea cărora le spui trecut, prezent şi viitor. Nu pricepi că toate-s unul şi acelaşi lucru ? Nu pricepi că cineva din cutioara de aur îşi bate joc de tine ? În locul tău, aş arunca comedia asta în rîu şi aş îneca duhul rău închis înăuntru. Nu crede o vorbă din tot ce-ţi spune, toate-s minciuni ! Vei rămîne veşnic copil, nu vei îmbătrîni şi nu vei muri niciodată. Culcă-te mai bine şi dormi puţin ! Curînd, soarele se va înălţa iarăşi peste vîrfurile brazilor ; curînd, o zi nouă va privi înăuntru pe fereastră ; curînd, vei vedea mult mai limpede decît ai văzut vreodată la lumina lumînării de seu. Trebuie să plec. Adio, visătorule ! Îmi pare tare bine că ne-am întîlnit !

— Şi mie îmi pare bine, spiriduşule !

Piticuţul se lăsă să alunece jos de pe scaunul de lîngă pat şi tropăi spre uşă cu saboţii lui de lemn. Pe cînd scotocea prin buzunar după şperaclu, izbucni deodată într-un hohot de rîs aşa de grozav, că trebui să se ţie cu amîndouă mîinile de burtă.

— Moartea ! rosti el printre sughiuţuri de rîs. Formidabil ! N-am auzit de cînd sînt asemenea gogomănie ! Dar orbi mai sînt nătîngii aştia de maimuţoi mari în comparaţie cu noi, spiriduşii cei mărunţi. Moartea ! Pe Robin cel Isteţ ! De cînd sînt, n-am auzit asemenea prostie !

Privind pe fereastră afară, cînd m-am trezit, am văzut pămîntul alb de zăpadă proaspătă. Sus de tot, deasupra capului, am auzit bătăile de aripi și chemările unui cîrd de gîște sălbatice. Drum bun, spiriduşule !

Gustarea de dimineață a fost o strachină de arpacaș, lapte proaspăt abia muls și o ceașcă de cafea excelentă. Moș Lars îmi spuse că se trezise de două ori în timpul nopții, iar cînele lapon mîrîise într-una neliniștit, parcă auzea ori vedea ceva. Zărise parcă și el o mogîldeață neagră, ce-ar fi putut fi lup, dînd tîrcoale casei. O dată, i se păruse că aude zgomot de voci venind dinspre grajd ; s-a arătat foarte ușurat cînd i-am lămurit că aveam obiceiul să vorbesc prin somn. Găinile cîrîiseră și se zburătăciseră toată noaptea.

— Vezi colo ? zise moș Lars, arătîndu-mi cu degetul urme proaspete pe zăpadă, ce se sfîrșeau chiar sub fereastra mea. Trebuie să fi fost cel puțin trei. Trăiesc aici de mai bine de treizeci de ani și încă n-am văzut urmă de lup așa aproape de casă. Vezi și aici ? rosti el iar, arătînd spre altă urmă pe zăpadă, mare cît talpa unui om. Am crezut că visez cînd am văzut-o întîi. Să nu-mi mai spui mie Lars Anders dacă n-a venit astă-noapte ursoaica aici, iar astea sînt urmele puiului ei. De zece ani n-am mai împușcat urs în pădurea asta. Auzi larma din bradul cel mare de lîngă grajd ? Trebuie să fie vreo două duzini în el, n-am pomenit de cînd sînt atîtea veverițe într-un singur copac. Ai auzit strigătul bufniței în pădure și chemarea cufundacului de pe lac noaptea întreagă ? Ai auzit caprimulgul zburînd în jurul casei în zori ? Nu pricep deloc, de obicei toată pădurea tăcută ca un mormînt după căderea nopții. De ce au venit toate lighioanele astea aici, astă-noapte ? Nici Kerstin, nici eu n-am închis o clipă ochii. Kerstin crede că a vrăjit casa copila laponă, dar aceea zice că a fost botezată vara trecută în Rukne. De la laponii ăștia te poți aștepta la orice. Toți se pricep la vrăjitorie și la tot soiul de farmece diavolești. Oricum, eu am trimis-o de cum s-a crăpat de ziuă ; este

iute de picior și va ajunge la școala laponă din Rukne înainte de apusul soarelui. Dar tu cînd pleci ?

I-am răspuns că nu eram grăbit și că mi-ar face plăcere să mai rămîn încă două zile ; îndrăgisem foarte mult Forsstugan-ul.

Feciorul lui trebuia să se întoarcă de la tăiatul lemnelor către seară și nu mai avea cameră ca să mă găzduiască, spuse moș Lars. Puteam foarte bine dormi și în grajd, am stăruit eu, îmi plăcea mireazma fînului. Ideea mea nu păru să surîdă nici lui moș Lars, nici Mamei Kerstin. Simțeam, fără voie, că ar fi fost bucuroși să scape de prezența mea ; se fereau să-mi vorbească, parcă le-ar fi fost teamă de mine.

L-am întrebat pe moș Lars despre străinul care venise cu două zile în urmă la Forsstugan și mîncase toată pîinea. Nu vorbea suedeza, zise moș Lars ; nu știa o boabă. Laponul finlandez care-i căra undițele și celelalte scule de pescuit îi spusese că rătăciseră drumul. Erau lihniți de foame cînd sosiseră, așa că hăpăiseră tot ce se afla în casă. Moș Lars îmi arătă banul pe care străinul ținuse morțiș să-l lase copiilor. Era cu putință să fie aur adevărat ?

Era o liră sterlină. Pe podea, lîngă fereastră, rămăsese aruncat un număr din *Times*, pe adresa lui Sir John Scott. Cum l-am desfăcut, am dat cu ochii de un titlu tipărit cu litere uriașe :

Groaznică epidemie de holeră în Neapole ; peste o mie de cazuri zilnic.

Peste o oră, Pelle, nepotul lui moș Lars, sta în fața casei împreună cu poneiul cel mic norvegian, cu păr mițos. Moș Lars a rămas înmărmurit cînd am vrut să-i plătesc cel puțin proviziile din rucsac. N-auzise în viața lui una ca asta, se indignase el. În privința drumului să n-am nici o grijă, mă încredință el, Pelle îl cunoștea foarte bine. Era o călătorie cît se poate de ușoară și plăcută în acea epocă a anului : opt ore călare prin pădurea Rukne, trei ore de coborît pe rîu cu barca lui Liss Jocum, șase ore cu piciorul

peste munte pînă la satul parohial, două ore peste lac pînă la Losso Jarvi, apoi de acolo opt ore de mers comod cu trăsura pînă la gara cea nouă. Nu există încă tren de călători, dar maşinistul cu siguranţă mă va lăsa să stau în picioare pe locomotivă două sute de mile, pînă voi putea prinde trenul de marfă.

Moş Lars avusese dreptate ; a fost o călătorie uşoară şi plăcută, cel puţin aşa mi s-a părut mie atunci. Dar cum mi s-ar părea oare azi ? La fel de uşoară şi plăcută a fost călătoria prin Europa Centrală, cu infamele trenuri din acea vreme, în care n-am putut închide aproape deloc ochii. Din Laponia pînă la Neapole — priviţi pe hartă !

8

NEAPOLE

Cei care sînt curioşi să afle amănunte despre şederea mea la Neapole, să le caute în *Scrisori dintr-o cetate îndoliată,* dacă izbutesc să mai descopere vreun exemplar, lucru foarte puţin probabil, cărtitica fiind de mult epuizată şi dată uitării. Tocmai am recitit şi eu, cu un deosebit interes, acele *Scrisori din Neapole,* cum este titlul original al cărţii în suedeză. N-aş mai putea scrie azi o asemenea carte pentru nimic în lume. Sînt nişte scrisori pline de o exaltare tinerească, ce vădesc şi multă încredere în sine — ca să nu spun vanitate. Se vede foarte limpede cît eram de încîntat că mă repezisem din Laponia la Neapole în momentul cînd toţi îl părăseau. Găseşti destulă fanfaronadă în felul cum povestesc despre umbletele mele zi şi noapte prin mahalalele sărace cotropite de molimă, plin de păduchi, hrănindu-mă cu fructe putrede,

dormind prin hanuri infecte. Toate sînt perfect adevărate, n-am nimic de retractat, descrierea Neapolului în timpul holerei este exactă, cum am văzut-o atunci, cu ochi de entuziast.

Descrierea persoanei mele însă este mult mai puţin exactă. Am avut neobrăzarea să scriu că nu mă temeam de holeră, că nu mă temeam de Moarte. Mințeam. Mi-a fost teribil de frică de amîndouă, de la început pînă la sfîrşit. Descriu în prima scrisoare cum am coborît, seara tîrziu, aproape asfixiat de acidul fenic, din trenul gol în *Piazza* pustie, cum am întîlnit pe străzi lungi convoaie de căruţe şi camioane încărcate cu cadavre ce se îndreptau către cimitirul holericilor şi cum mi-am petrecut noaptea întreagă printre muribunzi, în infectele taverne ale mahalalelor. Dar nu se istoriseşte cum, după două ore de la sosire, mă aflam din nou la gară, informîndu-mă febril de primul tren spre Roma, Calabria, Abruzzi, spre oriunde — cu cît mai departe cu putinţă, cu atît mai bine — numai să ies din iadul acela. Dacă ar fi fost vreunul, n-ar mai fi existat acele *Scrisori dintr-o cetate îndoliată*. S-a întîmplat să nu fie însă nici un tren pînă a doua zi la amiază, legătura cu oraşul contaminat fiind aproape întreruptă. Nu-mi rămînea altceva de făcut decît să mă duc la Santa Lucia ca să înot în mare la răsăritul soarelui şi să mă întorc în mahalale cu mintea limpezită, dar încă tremurînd de spaimă. După-amiază, oferta mea de a servi în echipa spitalului holericilor Santa Maddalena a fost primită. Dar după două zile dispăream din spital, deoarece descoperisem că, de drept, locul meu nu era printre muribunzii din spital, ci printre muribunzii nenorocitelor mahalale.

Cu cît mai uşor ar fi fost pentru ei şi pentru mine dacă măcar agonia lor n-ar fi fost atît de lungă, atît de îngrozitoare ! Zăceau acolo ore întregi, zile de-a rîndul, în *stadium algidum* [1], reci ca nişte cadavre, cu ochii holbaţi

[1] Cu trupul răcit.

și gura căscată ; după toate aparențele, morți și totuși trăind încă. Mai simțeau ei ceva, mai înțelegeau ceva ? Era mai bine pentru puținii ce mai puteau încă să înghită linguriță de laudanum pe care vreun voluntar de la *Croce Bianca* venea grăbit să le-o verse în gură. Cel puțin îi ajuta să se sfîrșească înainte de sosirea echipelor de soldați[1] și de *beccamorti* [1], aproape toți beți, ce-i luau noaptea ca să-i azvîrle pe toți grămadă în groapa imensă de la Camposanto dei Colerosi [2]. Cîți vor fi fost aruncați acolo de vii ? Cred că sute. Toți arătau la fel, nici eu singur nu eram adeseori în stare să spun dacă erau morți ori vii. Nu era vreme de pierdut, stăteau cu zecile în fiecare mahala, ordinul era sever, trebuiau îngropați toți în timpul nopții.

Cînd molima atinse apogeul, n-am mai avut motiv să mă plîng de lunga lor agonie. În scurt timp, oamenii începură a cădea în stradă ca loviți de trăsnet și erau ridicați de poliție care-i ducea la spitalul holericilor, unde mureau în cîteva ore. Birjarul trăsurii care mă duse dimineața plin de voie bună la închisoarea Granatello de lîngă Portici și trebuia să mă aducă înapoi la Neapole, zăcea mort țeapăn în trăsură cînd m-am întors să-l caut seara. Nimeni n-a vrut să aibă a face cu el în Portici, nimeni n-a vrut să mă ajute să-l scot măcar din trăsură. A trebuit să mă sui pe capră și să-l duc eu singur înapoi la Neapole. Nici aici n-a vrut nimeni să se ocupe de el și pînă la urmă am fost silit să-l duc la cimitirul holericilor ca să mă descotorosesc de dînsul.

De multe ori mă întorceam seara la *locanda* [3] atît de obosit încît mă trîntеam pe pat așa cum eram, fără să

---

[1] După vechiul obicei napolitan, morții sînt ridicați de oameni travestiți. Găteala lor se trage din vremurile ciumei și se spune că ferește de molipsire. Acești ciocli fac parte din anumite obști denumite *beccamorti*.

[2] Cimitirul holericilor.

[3] Han.

mă dezbrac, fără să mă spăl măcar. La ce bun să mă mai spăl în apa aceea murdară ? La ce bun să mă mai dezinfectez, cînd toţi şi toate din juru-mi erau infectate, alimentele pe care le mîncam, apa pe care-o beam, patul în care dormeam, aerul pe care-l respiram ! De multe ori eram aşa de înfricoşat, că nu mă puteam culca, nu puteam sta singur. Spaima mă gonea afară, în stradă, şi-mi petreceam restul nopţii în vreo biserică. Refugiul meu de noapte favorit era Santa Maria del Carmine ; somnul cel mai bun din viaţa mea l-am dormit pe o bancă din latura stîngă a acelei vechi biserici. La tot pasul se găseau biserici în care puteam dormi, cînd nu mă încumetam să mă întorc acasă. Sutele de capele şi biserici ale Neapolului erau toate deschise noaptea întreagă, iluminate de lumînările acatistelor şi înţesate de lume. Sutele de madone şi de sfinţi nu mai pridideau de atîta treabă zi şi noapte, vizitîndu-şi fiecare în cartierul său muribunzii. Vai de cei ce îndrăzneau să apară în cartierul vreunui rival ! Chiar şi venerabila Madonna delle Colera, care salvase oraşul cînd bîntuise groaznica molimă din 1834, fusese huiduită cu cîteva zile înainte la Bianchi Nuovi.

Dar nu mă înspăimînta numai holera. Şobolanii m-au înfricoşat de la început pînă la sfîrşit. Păreau să se simtă tot atît de la locul lor în *bassi* [1] şi *sotterranei* [2] din mahalalele calicimii, ca şi nenorocitele fiinţe omeneşti ce trăiau şi mureau acolo. Ca să fim drepţi, nu erau decît nişte şobolani inofensivi şi cuviincioşi, cel puţin faţă de cei vii, şi care-şi vedeau de meseria lor de gunoieri, al cărui monopol îl deţineau tocmai din vremea romanilor, fiind singurii membri ai comunităţii ce aveau siguranţa că se pot îndestula. Erau blînzi ca nişte pisici şi aproape la fel de mari.

Odată am dat peste o babă, numai pielea şi oasele, aproape goală, zăcînd pe un mindir de paie putrezit, într-o

[1] Pivniţe.
[2] Subterane.

pivniță întunecoasă. Mi s-a spus că e „vavama" — bunica. Era paralitică și complet oarbă ; ședea întinsă acolo de ani de zile. Pe jos era o murdărie groaznică și vreo șase șobolani stăteau roată instalați pe coadă în jurul gustării lor de dimineață, cu neputință de descris. M-au privit foarte liniștiți, fără să se clintească din loc. Baba își întinse brațul scheletic, strigînd cu un glas răgușit : *pane, pane !*

Dar cînd comisia sanitară își începu zădarnicele încercări de a dezinfecta canalele de scurgere, situația se schimbă, spaima mea se prefăcu în oroare. Milioanele de șobolani care, de pe vremea romanilor, viețuiseră netulburați în canale, invadară partea de jos a orașului. Otrăviți de fumul de pucioasă și de acidul carbonic, năvăleau prin mahalale ca niște cîini turbați. Nu semănau cu nici unul dintre soiurile de șobolani pe care le văzusem pînă atunci. Erau complet pleșuvi, cu cozi roșii extraordinar de lungi, ochi feroci injectați de sînge și dinți negri ascuțiți, lungi ca ai nevăstuicilor. Cînd îi loveai cu bățul, se întorceau în loc și se agățau de el ca niște buldogi. În viața mea n-am fost mai înspăimîntat de un animal ca de șobolanii aceia turbați, căci sînt sigur că erau turbați. Tot cartierul Basso Porto era îngrozit. Peste o sută de bărbați, femei și copii grav mușcați fuseseră transportați la spitalul Pellegrini în prima zi a invaziei. Cîțiva prunci fuseseră pur și simplu mîncați. N-am să uit niciodată de acea noapte petrecută într-un *fondaco* [1] din Vicolo della Duchessa. Camera, beciul mai bine zis, era aproape în beznă, numai candela din fața madonei răspîndea o pîlpîire de lumină. Tatăl era mort de două zile, dar stîrvul se mai afla încă acolo sub un morman de zdrențe. Familia izbutise să-l ascundă de poliția ce căuta morții ca să-i ducă la cimitir ; era un obicei foarte răspîndit atunci prin mahalale. Mă așezasem jos, lîngă fața mortului, alungînd șobolanii cu bastonul. Copila era deja rece, dar conștientă încă.

[1] Han de negustori.

Îi auzeam întruna cronţăind trupul tatălui. Pînă la sfîrşit, nemaiputînd suferi, ieşit din fire, l-am proptit pe mort în picioare într-un colţ ca pe-o pendulă. În scurtă vreme, şobolanii începură a-i cronţăi cu lăcomie picioarele. N-am mai putut îndura ; năuc de groază, m-am repezit afară.

Şi farmacia San Gennaro se număra printre refugiile mele favorite cînd mă cuprindea spaima de singurătate. Sta deschisă zi şi noapte. Don Bartolo era întotdeauna în picioare, pregătind felurite amestecuri şi miraculoase leacuri din şiru-i de bocale de Faenza, vechi din secolul al şaptesprezecelea, cu inscripţia drogurilor în latină, cele mai multe necunoscute mie. Două borcane mari de sticlă, cu şerpi şi foetuşi în alcool, îi împodobeau etajera. Lîngă icoana lui San Gennaro, sfîntul ocrotitor al Neapolului, ardea candela sfinţită şi printre pînzele de păianjen de pe tavan atîrna o pisică împăiată cu două capete. Specialitatea farmaciei era vestita licoare antiholerică a lui don Bartolo, avînd o etichetă cu chipul lui San Gennaro pe o parte şi un cap de mort pe cealaltă, dedesubtul căruia scria : „*Morte alla colera.*“ [1] Compoziţia acelui amestec era un secret de familie, transmis din tată în fiu tocmai din vremea molimei de la 1834 cînd, în colaborare cu San Gennaro, salvase oraşul. Altă specialitate a spiţeriei era o sticluţă misterioasă, ce avea pe etichetă o inimă străpunsă de săgeata lui Cupidon, un *filtro d'amore* [2]. Şi compoziţia aceea era o taină de familie ce avea mare căutare, după cîte am priceput. Muşteriii lui don Bartolo păreau să aparţie mai ales numeroaselor mănăstiri şi biserici din vecinătate. Întotdeauna găseai acolo cîţiva preoţi, călugări ori fraţi instalaţi pe scaune în faţa tejghelei, discutînd cu însufleţire evenimentele zilei, ultimele minuni săvîrşite de cutare ori cutare sfînt şi eficacitatea diferitelor madone : la Madonna del Carmine, la Madona dell'Aiuto, la Madonna della Buona Morte, la Madonna delle Coléra, l'Addolorata,

[1] „Moarte holerei“.
[2] Elixir de dragoste.

la Madonna Egiziaca. Rar, foarte rar auzeam menţionat numele lui Dumnezeu, iar numele fiului său niciodată. Am îndrăznit o dată să-mi exprim mirarea faţă de un frate bătrîn şi jerpelit, cu care legasem o strînsă prietenie, în privinţa acestei excluderi a lui Cristos din discuţiile lor. Bătrînul frate nu-şi ascunse părerea personală că Cristos nu-şi datora faima decît faptului că fusese fiul madonei. După cît ştia el, Cristos nu tămăduise pe nimeni de holeră. Preasfinţita lui Maică îşi secase ochii de lacrimi pentru dînsul. Şi cu ce-o răsplătise el în schimb ? „Femeie, îi spusese, ce am eu de împărţit cu tine ?"

— *Perciò ha finito male*, din pricina asta a sfîrşit-o rău.

Cu cît se apropia sîmbăta, numele feluriţilor sfinţi şi madone dispărea treptat din conversaţii. Vineri seara, farmacia era plină de oameni gesticulînd frenetic şi discutînd cu înfocare despre şansele pe care le aveau la *Banco di Lotto* [1] de-a doua zi.

Trentaquatro, sessantanove, quarantatre, diciassette ![2] Don Antonio visase că mătuşă-sa murise subit, lăsîndu-i cinci mii de lire : moarte subită — 49 bani — 70 ! Don Onorata îl consultase pe cocoşatul din Via Forcella şi era sigur de *terno* [3]-ul lui — 9, 39, 29 ! Pisica lui don Bartolo fătase peste noapte şapte pisoi — numerele 7, 16, 64 ! Don Dionisio citise în *Pungolo* că *un camorrista* [4] înjunghiase pe-un bărbier din Immacolatella : bărbier — 21, cuţit — 41 ! ! Don Pasquale căpătase numerele de la paznicul cimitirului, care le auzise rostite limpede dintr-o mormînt : *il morto che parla* [5] — 48 !

---

[1] Loterie.

[2] Treizeci şi patru, şaizeci şi nouă, patruzeci şi trei, şaptesprezece.

[3] Cele trei numere.

[4] Un derbedeu.

[5] Mortul care vorbeşte.

La farmacia di San Gennaro am făcut cunoștință cu doctorul Villari. Știam de la don Bartólo că venise cu doi ani în urmă la Neapole ca asistent al bătrînului doctor Rispù, binecunoscutul medic al tuturor mănăstirilor și congregațiilor din cartier, care la moartea lui lăsase numeroasa-i clientelă tînărului său asistent. Îmi făcea întotdeauna plăcere să-mi întîlnesc colegul, căci îmi fusese foarte simpatic chiar dintru început. Era un om de o rară frumuseță, cu o fire blîndă și liniștită, foarte deosebită de a napolitanilor. Venea din Abruzzi. De la el am auzit pentru întîia oară de mănăstirea Sepolte Vive, vechea clădire mohorîtă din colțul străzii, cu ferestruici gotice și porți uriașe, masive de fier, sumbră și tăcută ca un mormînt. Era adevărat că maicile intrau pe porțile acelea înfășurate în giulgiu, întinse într-un sicriu și că nu mai puteau ieși de-acolo pînă la sfîrșitul vieții lor ?

Da, era adevărat, călugărițele nu comúnicau deloc cu lumea din afară. Chiar și el, în timpul rarelor vizite profesionale la mănăstire, era precedat de o maică bătrînă care suna dintr-un clopot pentru a preveni pe celelalte călugărițe să se închidă în celulele lor.

Era adevărat ce auzisem de la Padre Anselmo, duhovnicul lor, că grădina mănăstirii era plină de marmure antice ?

Da, văzuse o mulțime de bucăți împrăștiate prin livadă și aflase că mănăstirea era așezată pe ruinele unui templu grec.

După toate aparențele, colegului meu îi făcea plăcere să stea de vorbă cu mine ; îmi mărturisi că n-avea nici un prieten la Neapole ; ca toți compatrioții lui, ura și disprețuia pe napolitani. Scenele la care asistase de cînd izbucnise holera îl făcuseră să-i urască și mai mult. Îți venea într-adevăr să crezi că se abătuse pedeapsa lui Dumnezeu asupra acelui oraș plin de stricăciune. Sodoma și Gomora nu erau nimic în comparație cu Neapole. Nu vedeam ce se petrecea în mahalalele calicimii, pe uliți, în casele con-

taminate, chiar în biserici unde se rugau unui sfînt şi blestemau pe altul ? Frenezia dezmăţului cuprinsese întreg Neapolul ; peste tot, imoralitate şi viţiu, chiar în faţa Morţii. Atacurile asupra femeilor ajunseseră atît de frecvente încît nici o o femeie de treabă nu mai îndrăznea să iasă din casă.

Nu părea înfricoşat de holeră. Se simţea în perfectă siguranţă sub ocrotirea Madonei, îmi spuse el. Cît îi invidiam credinţa ! Îmi arătase cele două medalioane pe care i le pusese la gît soţia în ziua izbucnirii holerei ; unul era cu Madonna del Carmine şi celălalt cu Santa Lucia, sfînta patroană a soţiei lui, pe care-o chema Lucia. Purtase la gîtul ei medalionul acela micuţ de cînd era o copiliţă. O cunoşteam bine pe Santa Lucia, îi spusesem eu, era sfînta ocrotitoare a ochilor. De multe ori dorisem să aprind o lumînare la altarul ei, căci trăisem ani de-a rîndul cu teama să nu-mi pierd vederea. Va spune soţiei lui, mă încredinţase, să amintească de mine în rugăciunile ei sfintei Lucia care-şi pierduse lumina ochilor, dar o redase atîtor oameni. Îmi mai povestise că de cum pleca de-acasă dimineaţa, soţia lui se aşeza la fereastră aşteptîndu-l să se întoarcă. Nu-l avea decît pe el pe lume şi se măritase împotriva voinţei părinţilor. Voise s-o ducă din oraşul contaminat dar ea refuzase să-l părăsească. L-am întrebat dacă nu-i era frică de moarte. Îmi răspunse că nu se temea pentru el, ci pentru soţie. Măcar de n-ar fi atît de hidoasă moartea de holeră ! E mai bine să fii dus pe loc la cimitir, ca să nu mai fii văzut de ochii care te iubesc !

— Sînt încredinţat că vei trece cu bine prin toate, i-am spus. Cel puţin ai pe cineva care se roagă pentru dumneata ; eu n-am pe nimeni.

O umbră trecuse pe chipul lui frumos.

— Făgăduieşte-mi că...

— Să nu vorbim de moarte, l-am întrerupt eu, înfiorîndu-mă.

Mica Osteria dell'Allegria din dosul pieței Mercato era încă unul din locurile mele preferate de odihnă. Mîncarea era infectă, dar vinul excelent : treizeci de centime litrul — și beam vîrtos. Adesea îmi petreceam acolo jumătate de noapte cînd nu îndrăzneam să mă duc acasă. Cu Cesare, chelnerul de noapte, mă împrietenisem repede la cataramă. După al treilea caz de holeră din *locanda* mea, în sfîrșit m-am mutat într-o odaie goală din casa unde locuia Cesare. Noua mea locuință era tot așa de murdară ca și *locanda*, dar prietenul meu avea dreptate, era mult mai bine să fii în *compagnia* [1]. Soția îi murise, dar fata lui, Mariuccia, trăia și era chiar foarte vie ! Credea că are vreo cincisprezece ani, dar era deja în plină înflorire, cu ochi negri și buze roșii, aidoma micuței Venus de la Muzeul Capitoliului. Îmi spăla rufăria, îmi fierbea macaroane și-mi strîngea patul dacă nu uita. Nu mai văzuse niciodată pînă atunci un *forestiere*. Intra întotdeauna în camera mea cu cîte-un strugure, o felie de harbuz ori o farfurie plină de smochine. Cînd n-avea ce-mi oferi, își scotea trandafirul din buclele-i negre și mi-l întindea cu un zîmbet fermecător de sirenă și cu o privire în care scăpăra o întrebare arzătoare : nu doream să-mi dea și buzele ei roșii ? De dimineață pînă seara cînta în bucătărie cu vocea ei puternică, ascuțită : *Amore ! Amore !*

Noaptea o auzeam cum se răsucește în patul ei de după peretele despărțitor. Spunea că nu poate dormi, că i-e frică să stea noaptea singură, îi era frică *di dormire sola*. Eu nu mă temeam *di dormire solo ?*

— *Dormite, signorino ?* șoptea, din patul ei.

— Nu, nu dormeam, îmi pierise tot somnul; nu-mi plăcea nici mie mai mult ca ei *di dormire solo.*

Dar ce nouă spaimă făcea să-mi bată atît de năvalnic inima, să-mi alerge sîngele prin vine ca în febră ? De-atîtea ori stătusem dormitînd în latura aceea ferită a bisericii

[1] Tovărășie.

Santa Maria del Carmine, cum de nu observasem oare pînă atunci pe fetele acelea frumoase, în mantiile negre, îngenuncheate pe dalele de marmură aproape de mine, ce-mi zîmbeau pe furiş în vreme ce rosteau rugăciuni şi descîntece ? Cum putusem trece zilnic, săptămîni de-a rîndul pe lîngă *fruttivendola* [1] din colţul străzii, fără să mă opresc ca să stau de vorbă cu Nannina, fata ei cea frumoasă care avea în obraji culoarea piersicilor pe care le vindea ? Cum de nu descoperisem pînă atunci că *fioraia* [2] din Piazza Mercato avea fermecătorul surîs al Primăverii lui Botticelli ? Cum putusem să-mi pierd atîtea seri în osteria dell'Allegria fără să-mi dau seama că nu vinul de Gragnano ci scînteierea ochilor Carmelei era pricina ameţelii mele ? Cum era cu putinţă să aud numai gemetele muribunzilor şi dangătul clopotelor de la biserici cînd toate străzile răsunau de rîsete şi cîntece de dragoste, cînd sub fiecare *portico* zăreai cîte-o fată şuşotind unui *amoroso* ?

„O ! Mari, o ! Mari, quanto sonno ho perso per te !
Fammi dormire
abbracciato un poco con te." [3]

cînta un tinerel sub fereastra Mariucciei.

„O Carmé ! O Carmé !" cînta altul afară, la Osteria.

„Vorrei bacciare i tuoi capelli neri" [4] răsuna în Piazza Mercato.

„Vorrei bacciare i tuoi capelli neri", îmi răsuna în ureche pe cînd stam lungit pe pat ascultînd respiraţia Mariucciei care dormea de partea cealaltă a peretelui.

Ce se întîmplase cu mine ? Fusesem oare vrăjit de o *strega* [5] ? Îmi turnase cumva vreuna din fetele acelea în

---

[1] Fructăreasa.
[2] Florăreasa.
[3] O ! Mari, o ! Mari, cît somn am pierdut din pricina ta ! Îngăduie-mi să dorm puţin în braţele tale.
[4] Aş vrea să-ţi sărut şuviţele negre.
[5] Vrăjitoare.

vin cîteva picături din *filtro d'amore* al lui don Bartolo ? Ce păţiseră toţi oamenii din jurul meu ? Se îmbătaseră cu vinul cel nou, ori se dezlănţuise în ei desfrîul chiar în faţa Morţii ?

Morta la colèra, evviva la gioia ! [1]

Stăteam la masa mea obişnuită din osteria, dormitînd dinaintea garafei cu vin. Trecuse de miezul nopţii şi mă gîndeam că ar fi mai bine să aştept acolo pentru a mă întoarce acasă cu Cesare după ce-şi va isprăvi serviciul, cînd un puşti veni în fugă la masa mea şi-mi înmînă o hîrtiuţă.

„Vino" era mîzgălit pe hîrtie cu un scris aproape indescifrabil.

Peste cinci minute ne opream în faţa grilajului masiv al porţilor mănăstirii Sepolte Vive. Îmi dădu drumul înăuntru o călugăriţă bătrînă, care mă conduse prin grădina mănăstirii sunînd dintr-un clopot. Am străbătut un coridor imens, pustiu, apoi o altă călugăriţă ridică un felinar la înălţimea feţei mele şi deschise o uşă ce da într-o cameră slab luminată. Doctorul Villari era culcat jos, pe o saltea. În primul moment, nici nu l-am recunoscut. Padre Anselmo îi dădea chiar atunci sfînta cuminecătură. Intrase deja în *stadium algidum,* trupul i se răcise dar mi-am dat seama după ochii lui că-i conştient încă. I-am privit chipul, cutremurîndu-mă ; nu era prietenul meu cel la care mă uitam, ci Moartea, înfiorătoarea, respingătoarea Moarte. Îşi înălţă de cîteva ori mîinile, arătînd spre mine cu faţa-i oribilă crispată într-o desperată sforţare de a vorbi. Buzele-i schimonosite rostiră limpede : *Specchio* [2]. După cîteva clipe de aşteptare, o călugăriţă aduse o oglinjoară ; am ridicat-o ţinînd-o înaintea ochilor lui întredeschişi. El clătină de cîteva ori din cap. A fost ultimul semn de viaţă pe care l-a mai dat ; peste o oră, inima încetă de a-i mai bate.

[1] Holera e moartă, trăiască veselia !
[2] Oglindă.

Căruța aștepta în fața porții ca să care trupurile celor două călugărițe moarte în timpul zilei. Știam că de mine depinde ca trupul lui să fie luat o dată cu celelalte, ori lăsat pînă a doua zi seara. M-ar fi crezut dacă aș fi afirmat că-i încă viu, căci arăta la fel ca în clipa cînd sosisem. N-am spus nimic. Două ore mai tîrziu, stîrvul lui a fost aruncat, o dată cu alte cîteva sute, în groapa comună din cimitirul holericilor. Înțelesesem de ce ridicase mîna arătînd spre mine și de ce clătinase din cap cînd i-am ținut oglinda în fața ochilor. Nu voia ca soția lui să vadă ce văzuse el în oglindă, voia însă ca eu să mă duc s-o înștiințez după ce totul se va fi sfîrșit.

Cînd m-am oprit în fața casei lui, am zărit la fereastră chipul alb al unei femei ; părea o copilă aproape. Se dădu îndărăt clătinîndu-se, cu ochii plini de spaimă, cînd am deschis ușa.

— Ești doctorul cel străin despre care mi-a spus atîtea soțul meu. El nu s-a întors încă ; am stat la fereastră toată noaptea. Unde-i ?

Își azvîrli în grabă un șal pe umeri și se repezi spre ușă.

— Du-mă repede la el, trebuie să-l văd cît mai repede !

Am oprit-o, spunîndu-i că trebuie să-i vorbesc mai întîi. I-am explicat că soțul ei se îmbolnăvise în mănăstirea Sepolte Vive, care era contaminată toată, și că ea nu putea să intre acolo ; trebuia să se gîndească la copilul pe care avea să-l nască curînd.

— Ajută-mi să cobor scările ! Ajută-mi să cobor scările ! Trebuie să ajung cît mai iute la el. De ce nu mă ajuți ? zise ea hohotind de plîns.

Deodată scoase un țipăt sfîșietor și se prăbuși pe un scaun, gata să leșine.

— Nu-i adevărat, n-a murit, de ce nu vorbești ? Ești un mincinos, nu se poate să fie mort și să nu-l mai văd !

Se năpusti din nou spre ușă.

— Trebuie să-l văd ! Trebuie să-l văd !

Am oprit-o din nou.

— Nu-l poți vedea, nu mai este acolo este...

Se repezi la mine ca un animal rănit.

— N-aveai dreptul să-l iei de-acolo înainte de a-l vedea eu, răcni ea turbată de mînie. Era lumina ochilor mei, mi-ai luat lumina ochilor ! Ești un mincinos, un ucigaș ! Sfîntă Lucia, ia-i lumina ochilor, așa cum mi-a luat-o el pe-a mea ! Scoate-i ochii, cum ți i-ai scos și pe ai tăi !

O babă dădu buzna în odaie, năpustindu-se cu mînile ridicate asupra mea, parc-ar fi vrut să-mi sfîșie fața.

— Sfîntă Lucia, ia-i lumina ochilor ! Orbește-l ! prinse ea a răcni cît o ținea gura.

— *Potess' essere ciecato, potess, essere ciecato !* [1] urla ea într-una de sus, din capul scărilor, pe cînd eu coboram în goană treptele.

Blestemul acela teribil, cel mai groaznic ce putea fi rostit împotriva mea, mi-a răsunat în urechi toată noaptea. Nu îndrăzneam să mă duc acasă, îmi era frică de întuneric. Am stat restul nopții în Santa Maria del Carmine ; mi se părea că n-are să se mai facă niciodată ziuă.

Cînd am intrat a doua zi, abia ținîndu-mă pe picioare, în farmacia San Gennario ca să-mi iau întăritorul meu obișnuit, altă specialitate de-a lui don Bartolo, extraordinar de eficace, am găsit o scrisoare lăsată cu puțin înainte de Padre Anselmo, în care mă ruga să vin fără întîrziere la mănăstire.

Am găsit mare tulburare acolo : se iviseră trei cazuri noi de holeră. Padre Anselmo mă informă că, după o lungă consfătuire între patru ochi cu stareța, hotărîseră, dat fiind că nici un alt doctor nu era disponibil, să-mi propuie locul colegului meu mort. Maici înspăimîntate alergau în toate părțile pe coridoare, o parte se rugau și cîntau psalmi în capelă. Cele trei călugărițe zăceau pe mindirele lor, fiecare în celula ei. Una din ele muri seara. A doua zi, maica cea bătrînă care mă ajutase căzu și ea bolnavă. O înlocui

[1] Dar-ar Dumnezeu să orbești !

o maică tînără, pe care o remarcasem chiar de la prima vizită. Adevărat că ar fi fost greu să n-o remarci, căci era foarte tînără și de o frumusețe uluitoare. Nu-mi adresă nici o vorbă. Nu-mi răspunse nici cînd am întrebat-o care i-e numele, dar am aflat de la Padre Anselmo că o chema Suora Ursula. Mai tîrziu, în cursul zilei, am cerut să vorbesc cu stareța și am fost condus la celula ei de Suora Ursula. Bătrîna stareță mă privi cu ochii ei reci, străpungători, severi și scrutători ca ai unui judecător. Chipul îi era împietrit, lipsit de viață, ca cioplit în marmură, buzele subțiri păreau că nu se deschiseseră niciodată într-un zîmbet. I-am spus că întreaga mănăstire era contaminată, condițiile sanitare erau groaznice, apa fîntînii din grădină infectată, așa că trebuia evacuată întreaga obște a mănăstirii, altfel vor muri toate de holeră.

Era cu neputință, răspunse ea, așa ceva era împotriva regulelor ordinului lor. Nici o călugăriță care a intrat în mănăstire n-a părăsit-o vreodată vie. Trebuiau să rămîie toate acolo unde se aflau, soarta lor era în mîinile Madonei și-ale lui San Gennaro.

Cu excepția unei singure vizite scurte la farmacie, ca să-mi iau doza, mereu sporită, din stimulentul miraculos al lui don Bartolo, n-am părăsit deloc mănăstirea timp de mai multe zile de teroare, pe care nu le voi uita niciodată. Am fost silit să-i spun lui Padre Anselmo că aveam neapărată nevoie de vin — și îndată mi s-a pus la dispoziție din belșug, ba probabil prea mult. Somn nu mai aveam aproape deloc și mi se părea că nici nu-mi trebuie. Cred că nici n-aș fi putut să dorm, chiar să fi avut timp ; spaima, plus nenumăratele cești de cafea neagră, îmi țineau întregul mecanism mintal într-o asemenea stare de extraordinară surescitare, încît nu mai simțeam deloc oboseala. Singurele clipe de destindere erau atunci cînd puteam să mă furișez pînă la vechea bancă de marmură așezată sub chiparoșii din grădina mănăstirii și să stau acolo fumînd nenumărate țigări. Cioburi de marmură antică erau împrăștiate prin

toată grădina, pînă şi ghizdelele fîntînii erau făcute dintr-un *cippo*, un altar roman de odinioară, care acum se află în curtea locuinţei mele de la San Michele. La picioarele mele zăcea un faun ciopîrţit sculptat în *rosso antico* [1] — şi, pe jumătate ascuns printre chiparoşi, un Eros mititel sta încă în picioare pe coloana-i de marmură africană. De două ori am găsit-o pe Suora Ursula stînd pe bancă ; ieşise afară ca să mai respire aer curat, îmi spusese ea, căci îi venea leşin de duhoarea ce domnea în întreaga clădire. O dată mi-a adus o ceaşcă de cafea şi a rămas în picioare înaintea mea aşteptînd să ia înapoi ceaşca în vreme ce eu beam cafeaua cît puteam de încet ca s-o silesc să stea cîteva clipe mai mult. Parcă începuse a fi ceva mai puţin sfioasă, parcă nu se simţea stingherită că întîrziam atîta să-i înapoiez ceaşca goală. S-o privesc mi se părea o odihnă pentru ochii mei obosiţi. În scurt timp, deveni o bucurie, căci era foarte frumoasă. Înţelegea oare ce-i spuneau ochii mei şi nu îndrăzneau să rostească buzele : că eu eram tînăr şi ea frumoasă ? În unele clipe, aproape îmi venea să cred că da.

Am întrebat-o de ce venise să-şi îngroape tinereţea aici în mormîntul de la Sepolte Vive ? Nu ştia că în afara acelui lăcaş al spaimei şi morţii lumea era tot aşa de frumoasă ca înainte, că viaţa era plină de veselie, nu numai de întristare ?

— Ştii cine-i băieţelul acela ? am spus eu, arătînd cu mîna spre micuţul Eros de sub chiparoşi.

O fi vreun înger.

Nu, este un zeu, cel mai mare dintre toţi zeii şi probabil cel mai bătrîn. Domnea odinioară peste Olimp şi mai domneşte încă peste lumea de azi.

— Mănăstirea voastră a fost clădită pe ruinele unui templu antic, ale cărui ziduri nimicite de timp şi de om s-au prefăcut în pulbere. Numai copilaşul acela rămăsese

[1] Marmură roşie antică.

la locul lui, cu torba de săgeți în mînă, gata să-și ridice arcul. Este indestructibil, fiindcă-i nemuritor. Anticii îi spuneau Eros și-i zeul Iubirii.

Pe cînd rosteam cuvîntul acela nelegiuit, clopotul capelei începu a suna chemînd maicile la rugăciunea de seară. Suora Ursula își făcu semnul crucii și ieși în grabă din grădină.

Peste cîteva clipe, altă călugăriță veni în fugă să mă cheme la stareță, care leșinase în capelă și fusese dusă imediat în celula ei. Bătrîna mă privi cu ochii ei teribili. Își ridică mîna, arătînd spre crucifixul din perete ; îi aduseră sfînta împărtășanie. Nu-și mai reveni, nu mai putu vorbi, bătăile inimii deveneau tot mai slabe ; se stingea repede. Zăcu astfel toată ziua, cu crucifixul pe piept și mătăniile în mînă, cu ochii închiși, cu trupul răcindu-se încetul cu încetul. O dată sau de două ori mi s-a părut că mai percep o slabă bătaie de inimă ; curînd, n-am mai auzit nimic. Am privit chipul rigid și crud al bătrînei stareţe, pe care nici moartea nu-l putuse îmblînzi. Simțeam aproape ca o ușurare că ochii i se închiseseră pe veci ; era ceva care mă înspăimînta în ochii aceia. M-am uitat la călugărița cea tînără de lîngă mine.

— Nu mai pot sta aici, am rostit ; n-am dormit aproape deloc de cînd stau în mănăstire, capul mi se învîrtește, nu mai sînt stăpîn pe mine, nu mai știu ce fac. Mi-i teamă de mine însumi, mi-e teamă de dumneata, mi-e teamă de...

N-am mai avut vreme să rostesc cuvîntul, iar ea n-avu vreme să se dea înapoi ; brațele mele o cuprinseră și simțeam bătînd năvalnic inima ei pe inima mea.

— *Pieta*[1], șopti ea.

Deodată arătă spre pat și se repezi afară din celulă cu un strigăt de groază. Ochii bătrînei stareţe mă priveau țintă, larg deschiși, teribili, amenințători. M-am aplecat asupra ei și mi s-a părut că aud o slabă zbatere a inimii.

---

[1] Îndurare.

Era moartă ori vie ? Puteau oare vedea ochii aceia teribili ? Văzuseră ? Buzele acele vor mai vorbi oare vreodată ? Nu îndrăzneam să-i mai privesc ochii ; i-am acoperit faţa cu cearşaful şi m-am năpustit afară din celulă, afară din Sepolte Vive pentru a nu mă mai întoarce niciodată acolo.

A doua zi am leşinat pe strada Piliero. Cînd mi-am venit în fire, mă aflam întins într-o trăsură şi un poliţist îngrozit sta pe banchetă în faţa mea. Ne îndreptam spre Santa Maddalena, spitalul holericilor.

Am povestit în altă parte cum s-a sfîrşit plimbarea aceea, cum trei săptămîni mai tîrziu şederea mea în Neapole s-a încheiat cu o minunată croazieră prin golf, cu cea mai bună corabie din Sorrento, împreună cu vreo doisprezece pescari din Capri şi cum am petrecut o zi întreagă, de neuitat, în larg înaintea Marinei din Capri, neputînd debarca din pricina carantinei.

M-am ferit să povestesc în „Scrisori dintr-o cetate îndoliată" cele petrecute în mănăstirea Sepolte Vive. N-am îndrăznit să spun nimănui atunci, nici chiar devotatului meu prieten, doctorul Norstrom, care ţinea un jurnal cu mai toate isprăvile tinereţii mele. Amintirea ruşinoasei mele purtări m-a urmărit ani de zile. Cu cît mă gîndeam mai mult la ea, cu atît îmi apărea mai de neînţeles. Ce se întîmplase cu mine ? Ce forţă necunoscută se declanşase în mine ca să mă facă să-mi pierd controlul simţurilor imperioase, dar stăpînite de o raţiune mult mai puternică decît ele ? Nu eram un nou-venit în Neapole. Mai stătusem şi-n alte dăţi la vorbe şi la rîs cu fetele acelea focoase. De cîte ori nu dansasem cu ele *tarantella* seara, în Capri ! Se întîmplase, poate, să le fur o sărutare, două, în cel mai grav caz, dar rămăsesem întotdeauna căpitanul corăbiei, în stare să înăbuş orice semn de răzvrătire a echipajului. În zilele studenţiei mele din Quartier Latin mă îndrăgostisem aproape de Soeur Philomène, sora cea tînără şi frumoasă din Salle Sainte Claire. Nu îndrăznisem decît să-i

întind mîna cu timiditate și să-i spun rămas bun în ziua cînd am părăsit pentru totdeauna spitalul, iar ea nici măcar nu mi-o atinsese. Acum, în Neapole, dorisem să strîng în brațe pe toate fetele care-mi ieșeau în cale și fără îndoială că aș fi făcut-o dacă nu mi-aș fi pierdut cunoștința pe strada Piliero în ziua cînd am sărutat o călugăriță lîngă patul de moarte al unei stareţe !

Privind în urmă la zilele mele napolitane după o trecere de atîția ani, nu pot fi mai iertător acum ca atunci pentru purtarea mea, pot însă, într-o oarecare măsură, s-o explic.

N-am pîndit doar fără încetare, în scurgerea atîtor ani, bătălia dintre Viață și Moarte fără a ajunge să cunosc cîte ceva despre cele două combatante. Cînd am văzut întîi Moartea la lucru în sălile spitalelor, nu era decît un simplu meci între ele, un joc copilăresc, în comparație cu ce-am văzut mai tîrziu. Am întîlnit-o la Neapole, ucigînd mai mult de o mie de oameni pe zi, sub ochii mei. Am văzut-o la Messina îngropînd mai mult de o sută de mii de bărbați, femei și copii într-o singură minută, sub casele ce se prăbușeau. Mai tîrziu, am văzut-o la Verdun, cu mîinile pline de sînge pînă la coate, măcelărind patru sute de mii de oameni și secerînd floarea unei armate întregi în cîmpiile din Flandra și de pe Somme. Numai de cînd am văzut-o operînd în stil mare, am început a pricepe cîte ceva din tactica războiului. E un studiu fascinant, plin de mistere și de contradicții. La început, totul pare un haos spăimîntător, un măcel orb, fără sens, țesut numai din încurcături și erori. La un moment dat, Viața, mînuind o armă nouă, înaintează victorioasă, ca peste o clipă să se retragă învinsă de Moartea triumfătoare. Dar nu-i așa. Bătălia este dirijată în cele mai mici amănunte de o lege imuabilă a echilibrului dintre Viață și Moarte. De cîte ori acel echilibru este stricat de o pricină întîmplătoare, fie ea molimă, cutremur, ori război, Natura care veghează, numaidecît se pune pe treabă ca să restabilească echilibrul, aducînd pe

lume ființe noi care să înlocuiască pe cele căzute. Împinși de forța irezistibilă a unei legi naturale, bărbați și femei cad unii în brațele altora, orbiți de pofte trupești, nedîndu-și seama că cea care prezidează la unirea lor este Moartea ținînd într-o mînă afrodisiacul și în cealaltă narcoticul — Moartea, dătătoare de Viață, distrugătoarea de Viață, începutul și sfîrșitul.

9

ÎNAPOI LA PARIS

Lipsisem trei luni în loc de o lună. Eram încredințat că mulți dintre pacienții mei vor rămîne credincioși prietenului meu, doctorul Norstrom, care-i îngrijise cît timp fusesem plecat. Mă înșelam însă ; se întoarseră toți la mine, unii mai sănătoși, alții mai bolnavi, avînd numai cuvinte de laudă pentru colegul meu, dar la fel și pentru mine. Nu mi-ar fi părut deloc rău dacă i-ar fi rămas credincioși lui ; eu, oricum, tot eram peste seamă de ocupat și știam că clientela lui scădea din ce în ce, că fusese nevoit chiar să se mute din boulevard Haussmann într-un apartament mai modest, din rue Pigalle. Norstrom fusese întotdeauna un prieten sincer, scăpîndu-mă din multe încurcături la începutul carierei mele, pe cînd mai bîjbîiam încă în chirurgie, întotdeauna gata să împartă cu mine răspunderea numeroaselor mele pozne. Îmi amintesc, de pildă, cazul baronului B. Cred că-i bine să vă istorisesc întîmplarea, ca să înțelegeți ce fel de om era prietenul meu. Baronul B., unul dintre cei mai vechi membri ai coloniei suedeze, om cu o sănătate șubredă, fusese ani de zile îngrijit de

Norstrom. Într-o bună zi, Norstrom — din pricina timidității lui care era o adevărată pacoste — îi dădu ideea să mă cheme la o consultație. Baronul prinse mare simpatie pentru mine. Pe un doctor nou ești întotdeauna înclinat să-l crezi doctor bun pînă se dovedește contrariul. Norstrom era pentru operație imediată, eu contra. Baronul îmi scrisese că începuse a se sătura de mutra posomorîtă a lui Norstrom și-mi cerea să-l tratez eu. Am refuzat, bineînțeles, dar Norstrom stărui să mă ocup de cazul acela, căci el oricum tot îl abandona. Starea generală a baronului se amelioră repede și eram felicitat de toată lumea. Dar după o lună mi-am dat seama că Norstrom pusese bine diagnosticul și că acum era prea tîrziu pentru operație, că omul acela era condamnat. Am scris nepotului său de la Stockholm să vie să-l ia acasă, ca să moară în patrie. Cu greu am izbutit să-l conving pe bătrînul baron. Nu voia cu nici un chip să se despartă de mine : eu eram singurul medic care pricepuse cazul lui. Peste două luni, am primit o scrisoare de la nepot în care mă înștiința că baronul îmi lăsase prin testament un ceas de aur cu sonerie de mare valoare, ca amintire pentru tot binele pe care i-l făcusem. Îl pun deseori să sune ora, pentru a-mi aminti din ce-i clădită faima unui medic.

De cîtăva vreme se cam schimbase situația între Norstrom și mine. Eram din ce în ce mai des chemat la consultație de pacienții lui ; chiar prea des. Într-o după amiază, tocmai eram de față cînd unul dintre ei muri pe neașteptate. Adevărat ghinion pentru Norstrom, căci bolnavul era unul dintre cei mai de seamă membri ai coloniei. Norstrom era foarte amărît din pricina asta, așa că l-am luat să cinăm împreună la Café de la Régence, ca să-l mai îmbărbătez.

— Aș dori să-mi poți explica taina succesului tău și-a nereușitei mele, spuse Norstrom privindu-mă cu tristețe pe deasupra sticlei de Saint-Julien.

— Mai întîi de toate, e o chestiune de noroc, i-am răspuns ; apoi mai este deosebirea de temperament dintre noi. Pe cînd eu înşfăc Norocul de păr, tu stai liniştit cu mînile în buzunare şi-l laşi să-şi ia zborul. Sînt convins că ştii cu mult mai multe decît mine despre sănătatea şi bolile trupului omenesc ; s-ar putea însă, deşi tu eşti de două ori mai vîrstnic ca mine, ca eu să ştiu mai multe ca tine despre mintea omenească. De ce ai spus profesorului rus, pe care ţi l-am trimis, că are angină pectorală ? De ce i-ai explicat toate simptomele bolii lui necruţătoare ?

— Voia cu orice preţ să cunoască adevărul. Trebuia să i-l spun, altfel nu m-ar fi ascultat.

— Eu nu i-am spus nimic despre asta şi totuşi m-a ascultat. Te-a minţit cînd ţi-a spus că vrea să ştie tot şi că nu se teme de moarte. Nimeni nu doreşte să ştie cît este de bolnav, toţi se tem de moarte şi pe bună dreptate. Omul acela e acum mult mai grav bolnav. Existenţa lui e paralizată de spaimă şi vina o porţi tu.

— Vorbeşti veşnic despre nervi şi minte ca şi cum trupul nostru n-ar fi făcut şi din altceva. Pricina anginei pectorale este arterio-scleroza arterelor coronare.

— Întreabă-l pe profesorul Huchard ce s-a întîmplat în clinica lui săptămîna trecută, pe cînd ne explica un caz de angină pectorală ! Bolnava a fost apucată deodată de un acces aşa de teribil, încît chiar şi profesorul a crezut că-i pierdută. I-am cerut atunci voie să fac o încercare de a-i opri accesul cu tratament mintal ; mi-a răspuns că era zadarnic, dar consimţi. Am pus mîna pe fruntea bolnavei, spunîndu-i că-i va trece imediat. Peste o minută, spaima îi dispăru din privire, respiră adînc şi spuse că se simţea acum perfect. Desigur, ai să replici că era un caz de pseudo-angină, falsă angină pectorală, dar eu pot să-ţi dovedesc contrariul. Peste patru zile a avut un nou atac, după toate aparenţele identic, şi a murit în mai puţin de cinci minute. Întotdeauna încerci să explici bolnavilor ceea ce nu-ţi poţi lămuri nici măcar ţie însuţi. Uiţi că-i numai o chestiune de

credință, nu de știință, la fel ca și credința în Dumnezeu. Biserica catolică nu explică niciodată nimic și rămîne cea mai mare putere din lume ; biserica protestantă cearcă să explice totul și se dărîmă treptat. Cu cît bolnavii tăi cunosc mai puțin adevărul, cu-atît e mai bine pentru ei. Nu-i firesc să controlăm cu creierul funcția organelor din trupul nostru. A-i face pe pacienți să se gîndească la boala lor, înseamnă a nesocoti legile naturii. Spune-le că trebuie să facă într-un fel sau altul, să ia cutare ori cutare doctorie ca să le fie mai bine și, dacă n-au intenția să te asculte, să se ducă mai bine la alt medic. Nu te duce să-i vezi decît atunci cînd au neapărată nevoie de tine, nu fi prea vorbăreț cu ei, căci vor descoperi repede cît de puțin știm. Medicii, ca și capetele încoronate, trebuie să se țină cît mai la distanță cu putință, căci altfel prestigiul lor are de suferit ; pe toți ne avantajează o lumină mai învăluită. Uită-te la familiile doctorilor care preferă întotdeauna să consulte un medic străin ! În momentul de față, tratez în ascuns pe soția unuia dintre cei mai vestiți doctori din Paris ; chiar astăzi mi-a arătat ultima lui rețetă, întrebîndu-mă dacă socoteam că-i poate fi de vreun folos.

— Tu ești veșnic înconjurat de femei. Ce n-aș da să mă-ndrăgească femeile ca pe tine ! Pînă și bătrîna mea bucătăreasa s-a amorezat de tine, de cînd ai vindecat-o de zona-zoster.

— Ce na-ș da, o, Doamne sfinte, să nu mă mai îndrăgească ! Ți-aș lăsa bucuros toate nevropatele mele ! Știu că lor le datorez într-o mare măsură reputația mea de așa-zis medic la modă, dar să știi de la mine că-s o mare pacoste, de multe ori chiar o primejdie. Spui c-ai vrea să te iubească femeile ; ei, atunci, nu le spune asta niciodată, nu face prea mult caz de ele, nu le lăsa să-ți impuie voința lor. Femeilor le place cu mult mai mult să asculte de cineva decît să fie ascultate, deși nu par a ști asta. Se pretind egale cu noi, dar știu perfect că nu sînt — din fericire pentru ele — căci dacă ar fi, le-am iubi cu mult

mai puțin. În fond, am o părere mai bună despre femei decît despre bărbați, dar asta nu le-o spun lor. Au o fire cu mult mai curajoasă ca noi, înfruntă boala și moartea mai ușor, sînt mult mai miloase și mai puțin vanitoase. În general, instinctul le călăuzește cu mult mai mare siguranță în viață decît pe noi inteligența, și nu se dau așa des ca noi în spectacol. Dragostea, pentru o femeie, înseamnă cu mult mai mult decît pentru un bărbat ; e totul. Și-i mai puțin o chestiune de simțuri decît își închipuie în general bărbatul. O femeie se poate îndrăgosti de un om urît, chiar de unul bătrîn, dacă-i înflăcărează imaginația. Un bărbat nu se poate îndrăgosti de-o femeie decît dacă ea îi atîță instinctul sexual care, contrar legilor Naturii, supraviețuiește la bărbatul modern puterii lui sexuale. Așa că nu există limită de vîrstă pentru dragoste. Richelieu era irezistibil la optzeci de ani cînd abia se mai ținea pe picioare, iar Goethe avea șaptezeci cînd și-a pierdut capul după Ulrike von Levetzow.

Dragostea, ca și floarea, are o viață scurtă. La bărbați se stinge de moarte naturală în căsnicie, la femei supraviețuiește ades pînă la urmă, transformată într-o tandrețe pur maternă pentru eroul dispărut al viselor ei. Femeile nu pot pricepe că bărbatul este prin natura lui poligam. Poate fi înduplecat să rabde noul nostru cod de morală socială, dar neînfrîntu-i instinct este numai adormit. El rămîne același animal pe care l-a făcut Creatorul lui, gata să se lase dus de pornirile naturale fără să-i pese de piedicile ce i se pun în cale.

Femeia nu-i mai puțin inteligentă ca bărbatul ; în general, poate că-i mai inteligentă. Dar inteligența ei este de altă natură. Nu putem trece cu vederea faptul că creierul bărbătesc este superior ca greutate celui femeiesc. Circonvoluțiile cerebrale, care se pot observa de cum te naști, sînt cu totul diferite în cele două creiere. Deosebirea anatomică devine și mai izbitoare cînd compari loburile occipitale ; tocmai din pricina pseudo-atrofiei acestui lob din creierul femeii, îi atribuie Husche o importanță atît de

mare psihică. Legea diferenţierii dintre sexe este o lege constantă a Naturii, căreia i se supune întreaga creaţie, devenind din ce în ce mai accentuată cu cît tipurile sînt mai evoluate. Se spune că totul se poate explica prin faptul că noi am acaparat întreaga cultură, păstrînd-o ca pe un monopol numai pentru sexul nostru, iar femeile n-au avut niciodată condiţii favorabile. Adevărat ? Chiar la Atena, situaţia femeilor nu era inferioară situaţiei bărbaţilor, toate căile culturii le erau deschise. Popoarele ioniene şi dorice le-au recunoscut întotdeauna independenţa ; era chiar exagerată la lacedemonieni. Tot timpul imperiului roman, în patru secole de înaltă cultură, femeile s-au bucurat de o mare libertate. Este de ajuns să ne amintim că erau stăpîne absolut pe proprietatea lor. În perioada evului mediu, femeile erau cu mult mai instruite decît bărbaţii. Cavalerii se pricepeau să mînuiască mai bine sabia decît pana ; cărturari erau călugării, dar şi multe mănăstiri de maici aveau la dispoziţie aceleaşi mijloace de instruire pentru fiinţele ce vieţuiau în acele locaşuri. Uite, de pildă, în meseria noastră femeile nu-s nou-venite ! Existau la şcoala din Salerno femei-profesori. Louise Bourgeois, medicul Mariei de Medici, soţia lui Henri IV, a scris un tratat fără valoare despre obstetrică. Marguerite la Marche a fost moaşă şi medic-şef la Hôtel-Dieu, în 1677. Madame de Chapelle şi Madame Boivin au scris nenumărate cărţi despre bolile femeieşti, dar care nu fac două parale. În secolele şaptesprezece şi optsprezece au fost o mulţime de femei-profesori în vestitele universităţi italiene din Bologna, Pavia, Ferrara, Neapole. N-au făcut niciodată nimic pentru progresul ştiinţei în care erau specializate. Tocmai din pricină că obstetrica şi ginecologia au fost lăsate în seama femeilor, au rămas atîta vreme într-un jalnic stadiu de înapoiere. Progresul a început abia cînd au luat şi-aici conducerea bărbaţii. Chiar şi-n ziua de azi, cînd este în primejdie viaţa ei ori a copilului, femeia nu se bizuie pe-un doctor-femeie.

Uite, în muzică ! Toate doamnele Renașterii cîntau din lăută și mai tîrziu din alăută, harfă și clavecin. Timp de-un secol, toate fetele din înalta societate au studiat cu rîvnă pianul, dar pînă acum nu știu nici o operă muzicală de calitate compusă de o femeie, nici nu cunosc vreo femeie care să poată interpreta după gustul meu Adagio Sostenuto din Opus 106 de Beethoven. Aproape nu există tînără domnișoară care să nu se ocupe cu pictura, dar, după cîte știu, în nici un muzeu din Europa nu găsești picturi de mare valoare semnate de pictori-femei, cu excepția poate a Rosei Bonheur, care trebuia să-și radă bărbia și se îmbrăca bărbătește.

Unul din cei mai mari poeți ai antichității a fost o femeie. Din cununa de flori care-i încercuia fermecătoare-i frunte n-au mai rămas decît cîteva petale de trandafir ce răspîndesc și-acum parfumul veșnicei primăveri. Cîtă eternă bucurie, cîtă eternă tristețe ne trezește în suflet ecoul îndepărtat al acelui cîntec de sirenă de pe țărmurile Eladei ! Frumoasă Sapho ! Voi mai auzi vreodată din nou vocea ta ? Cine știe dacă nu mai cînți încă în vreun pierdut fragment al Antologiei, păstrat sub lava de la Herculaneum !

— Nu vreau să mai aud nimic despre Sapho a ta ! bombăni Norstrom. Îmi răs-ajunge cîte știu despre ea și adoratoarele ei. Nu-mi mai trebuie s-aud nimic despre femei. Ai băut mai mult decît se cuvenea, ai pălăvrăgit spunînd tot felul de nerozii, hai să mergem acasă !

Am pornit pe bulevard la vale, dar, pe la jumătatea drumului, prietenului meu îi veni chef de-un țap de bere, așa că ne-am așezat la o masă, afară, în fața unei cafenele.

— *Bonsoir, chéri,* se adresă prietenului meu doamna de la masa vecină. Nu mă tratezi cu un țap ? N-am cinat.

Cu o voce enervată, Norstrom îi răspunse să-l lase în pace.

— Bonsoir, Chloé, am spus eu. Ce mai face Flopette ?

— Lucrează pe străzile dosnice ; pe bulevard nu-i bună decît după miezul nopţii.

În timp ce vorbea, Flopette apăru şi veni să se aşeze lîngă camarada ei.

— Iar fi băut, Flopete, i-am spus eu ; vrei numaidecît să te ia dracu ?

— Da, răspunse fata, cu voce răguşită, mai rău ca aici nu poate fi în iad.

— Nu eşti prea dificil în privinţa relaţiilor, bombăni prietenul meu, privind cu scîrbă la cele două prostituate.

— Am avut cunoştinţe şi mai puţin onorabile decît astea două, i-am răspuns. De altfel, sînt consilierul lor medical. Amîndouă au sifilis, absintul le va da gata, aşa că vor sfîrşi curînd la Saint-Lazare ori într-un şanţ. Ele cel puţin nu pretind că-s altceva decît ce sînt. Nu uita că pentru ceea ce sînt trebuie să mulţumească unui bărbat şi că alt bărbat le aşteaptă la celălalt capăt al străzii ca să le ia banii pe care i-au căpătat de la noi. Nu-s chiar aşa de stricate cum crezi tu, prostituatele astea ; rămîn femei pînă la sfîrşit, cu toate defectele femeieşti, dar şi cu unele calităţi ce supravieţuiesc decăderii lor. Pare ciudat, dar sînt capabile să se îndrăgostească în sensul cel mai înalt al cuvîntului şi-i un spectacol mai mişcător decît îţi poţi închipui. Am cunoscut o prostituată care se îndrăgostise de mine ; devenise timidă şi ruşinoasă ca o copiliţă, izbutea chiar să roşească sub stratul gros de suliman. Pînă şi fiinţa asta dezgustătoare de la masa vecină ar fi putut fi o femeie simpatică, să fi avut numai puţin noroc. Am să-ţi spun povestea ei.

— Îţi mai aminteşti — am început eu pe cînd porneam în josul bulevardului braţ la braţ — îţi mai aminteşti de şcoala de fete din Passy, condusă de Surorile Sainte-Thérèse, unde m-ai dus tu anul trecut ca să văd pe-o tînără suedeză ce-a murit de febră tifoidă ? Nu mult după aceea am mai avut încă un caz în aceeaşi şcoală, o fată foarte frumoasă de vreo cincisprezece ani, o franţuzoaică.

Într-o seară, pe cînd ieșeam de la școală, am fost acostat în mod obișnuit de o femeie care făcea trotuarul pe partea cealaltă. Cînd i-am răspuns aspru să mă lase în pace, ea mă rugă cu voce umilită s-o ascult căci voia numai să-mi spuie cîteva vorbe. De o săptămînă mă pîndea zilnic cînd ieșeam din școală, dar n-avusese curajul să-mi adreseze vreo vorbă cît timp plecasem ziua. Îmi spunea „domnule doctor" și mă întrebă cu voce tremurîndă cum îi mergea fetiței care se îmbolnăvise de febră tifoidă ; era în primejdie ?

— Trebuie s-o văd numaidecît înainte de a se prăpădi, rostise ea printre sughițuri de plîns, lacrimi curgîndu-i de-a lungul obrajilor sulemeniți. Trebuie s-o văd, sînt mama ei. Călugărițele nu bănuiau nimic. Copilul fusese dus acolo la vîrstă de trei ani și banii îi trimitea prin bancă. Nu-și mai văzuse fetița de atunci decît de departe, pîndind-o de la colțul străzii joia, cînd fetele erau scoase la plimbarea de după-amiază. I-am mărturisit că eram foarte îngrijorat de starea copilei și că o voi înștiința dacă-i va merge mai rău. Nu voi să-mi dea adresa ei, ci mă rugă să-i îngădui să mă aștepte în fiecare seară în stradă, ca să-i dau vești. Timp de o săptămînă am găsit-o acolo regulat, tremurînd de îngrijorare. Am fost nevoit să-i spun că fetiței îi mergea mai rău. Știam bine că era exclus s-o pot duce pe nenorocita aceea de prostituată să-și vadă copilul pe moarte. Tot ce puteam face era să-i promit c-o voi vesti cînd se va apropia sfîrșitul, așa că pînă la urmă consimți să-mi dea adresa ei. În seara următoare, la o oră tîrzie, m-am dus la adresa dată, pe o stradă rău famată, din dosul Operei Comice. Birjarul îmi zîmbi cu subînțeles și-mi propuse să se întoarcă peste o oră ca să mă ia. I-am răspuns că un sfert de oră îmi era de ajuns. După ce patroana bordelului mă cercetă o clipă cu privirea, mă conduse în prezența unei duzini de doamne pe jumătate dezbrăcate, purtînd tunici scurte de muselină, roșii, galbene și verzi. Pe care o alegeam ? Am răspuns că alegerea

mea era deja făcută, că o doream pe Mademoiselle Flopette. Patroana era dezolată. Mademoiselle Flopette nu coborîse încă ; în ultima vreme își neglijase cam mult îndatoririle. Era sus, în dormitorul ei, se îmbrăca. I-am pretins să mă ducă imediat la dînsa. Costa douăzeci de franci, plătiți înainte și un suvenir, *à discrétion* [1], pentru Flopette dacă eram mulțumit de ea ; și cu siguranță voi fi, căci era o fată încîntătoare, gata la orice și foarte *rigolo* [2]. Nu doream să-mi trimită sus în cameră și-o sticlă de șampanie ?

Flopette, în fața oglinzii, muncea din greu să-și acopere obrajii cu vopsea roșie. Sări de pe scaun, înhăță un șal ca să-și ascundă oribila goliciune a uniformei și-și întoarse spre mine chipu-i de clovn, cu pete roșii în obraji, cu un ochi înnegrit de rimmel și celălalt înroșit de plîns.

— Nu, n-a murit, dar starea ei este foarte gravă. Călugărița care-i de serviciu în astă-noapte e sleită de oboseală și i-am spus că-i aduc pentru la noapte o infirmieră de-a mea. Șterge-ți sulimanul acela oribil de pe față, netezește-ți părul cu ulei, vaselină ori cu ce-ți place, scoate-ți rochia asta îngrozitoare de muselină și îmbracă uniforma de infirmieră pe care ți-am adus-o în pachet. Am împrumutat-o de la una dintre infirmierele mele, cred că are să-ți vină căci ești cam de aceeași talie. Mă întorc să te iau peste o jumătate de oră.

Rămase privind țintă după mine, mută, pe cînd eu coboram scările.

— Așa repede ? exclamă patroana, părînd foarte surprinsă.

Doream ca Mademoiselle Flopette să-și petreacă noaptea cu mine, i-am spus eu, așa că mă voi întoarce s-o iau. Cînd m-am oprit cu trăsura în fața casei, peste o jumătate de oră, Flopette apăru în pragul ușii îmbrăcată cu

[1] Cît dorești.
[2] Nostimă.

pelerina neagră de infirmieră, avînd în juru-i pe toate doamnele în sumarele lor uniforme de muselină.

— Mare noroc ai, fetiţo, chicoteau ele, să fii poftită la bal mascat în ultima noapte de carnaval ; arăţi şic de tot şi pari o persoană cît se poate de respectabilă. Am dori ca domnul tău să ne invite pe toate.

— Petrecere bună, copiii mei, ne zîmbi matroana însoţind-o pe Flopette pînă la trăsură ; costă cincizeci de franci, plătiţi înainte.

Nu mai era nevoie de multă îngrijire. Fetiţa se stingea repede, era complet inconştientă, se vedea clar că sfîrşitul se apropia. Mama stătu toată noaptea la căpătîiul patului, privind ţintă printre lacrimi la copilul ei pe moarte.

— Sărut-o pentru ultima oară, i-am spus eu cînd începu agonia ; nu te teme, este inconştientă.

Se aplecă asupra copilei, dar se dădu brusc înapoi.

— Nu îndrăznesc s-o sărut, rosti ea printre suspine, ştii doar că-s putredă toată.

Cînd am revăzut-o pe Flopette după aceea, era beată turtă. O săptămînă mai tîrziu, se arunca în Sena. Au scos-o vie şi-am încercat s-o internez la Saint-Lazare, dar nu era nici un pat liber. O lună mai tîrziu, a băut o sticlă întreagă de laudanum ; era aproape moartă cînd am sosit şi nu mi-am iertat niciodată că i-am spălat stomacul de otravă. Ţinea în mîna încleştată un pantofior de copil şi în el am găsit o buclă de păr. S-a apucat apoi de băut absint, o otravă tot atît de sigură ca oricare alta, care însă, din păcate, ucide încet. Oricum, curînd va ajunge în mocirlă, un loc în care te poţi îneca mai sigur decît în Sena.

Ne-am oprit în faţa casei lui Norstrom, din Rue Pigalle.

— Noapte bună, îmi ură prietenul meu ; şi-ţi mulţumesc pentru o seară atît de plăcută.

— Asemenea, i-am răspuns.

10

ÎNSOŢITORUL DE CADAVRE

Poate că ar fi bine să vorbesc cît se poate de puţin despre călătoria mea în Suedia, din vara acelui an. Norstrom, flegmaticul cronicar al multor aventuri din tinereţea mea, spunea că este cea mai deşucheată întîmplare pe care i-am povestit-o vreodată. Astăzi, însă, nu mai poate face nimănuia nici un rău, decît doar mie, aşa că pot să v-o povestesc aici.

Profesorul Bruzelius, pe vremea aceea cel mai vestit medic din Suedia, mă rugase să plec la San Remo pentru a întovărăşi acasă pe unul din pacienţii lui, un tînăr de optsprezece ani ce-şi petrecuse iarna acolo şi era într-un stadiu înaintat de tuberculoză. Avusese mai multe hemoptizii în ultimul timp. Starea lui era atît de gravă încît n-am consimţit să-l duc acasă decît cu condiţia să mai fiu întovărăşit şi de un membru al familiei, ori măcar de o infirmieră suedeză pricepută, trebuind să se ţie seamă de eventualitatea decedării bolnavului pe drum. Mama lui sosi peste patru zile la San Remo. Trebuia să ne întrerupem călătoria la Basel şi la Heidelberg, iar la Lübeck să luăm vaporul suedez spre Stockholm. Am ajuns în Basel seara, după o călătorie în care fusesem nespus de îngrijorat. Peste noapte, mama tînărului suferi un atac de inimă care aproape o dădu gata. Specialistul pe care l-am chemat dimineaţa a fost de aceeaşi părere cu mine,

că în nici un caz nu mai putea călători cîteva săptămîni. N-aveam decît o alternativă : să-l las pe băiat să moară în Basel, ori să plec mai departe numai cu el. Ca toți cei ce se află în preajma morții, bolnavul era foarte nerăbdător să ajungă acasă. Nu știam de-i bine ori rău, dar am hotărît să pornesc mai departe, spre Suedia, cu el. A doua zi după sosirea noastră la hotelul Victoria din Heidelberg, băiatul a mai avut încă o hemoptizie gravă, așa că a trebuit să abandonăm orice speranță de a ne continua drumul. I-am spus că trebuia s-o așteptăm acolo cîteva zile pe mama lui. Se împotrivea cu îndîrjire să amîne plecarea chiar și o singură zi. Spre seară, se apucă să studieze cu înfrigurare mersul trenurilor. Dormea liniștit cînd m-am dus să-l văd după miezul nopții. Dimineață l-am găsit mort în pat ; fără îndoială, din pricina unei hemoragii interne. Am telegrafiat colegului meu din Basel să comunice știrea mamei băiatului și să-mi transmită instrucțiunile ei. Profesorul îmi răspunse tot telegrafic că starea ei era așa de gravă, că nu îndrăznea s-o înștiințeze. Fiind convins că dorea să-și înmormînteze fiul în Suedia, m-am dus la o întreprindere de pompe funebre pentru îndeplinirea formalităților necesare. Antreprenorul mă informă că legea cerea ca trupul să fie îmbălsămat. Prețul : două mii de mărci. Știam că familia tînărului nu era bogată așa că m-am hotărît să îmbălsămez eu singur mortul. N-aveam timp de pierdut ; era o căldură teribilă de sfîrșit de iulie. Cu ajutorul unui om de la Institutul de Anatomie, am făcut în timpul nopții o îmbălsămare sumară, care a costat două sute de mărci. Era prima îmbălsămare pe care-o făceam și, drept să spun, n-a fost deloc un succes. Sicriul de plumb a fost sudat în prezența mea, iar sicriul exterior de stejar vîrît într-o ladă de ambalaj obișnuită, după cum cerea regulamentul căilor ferate. De rest trebuia să aibă grijă antreprenorul de pompe funebre, care-și luase însărcinarea să transporte trupul cu trenul pînă la Lübeck și de acolo

cu vaporul la Stockholm. Suma de bani pe care o primisem de la mama băiatului pentru drumul pînă acasă abia mi-a ajuns ca să plătesc nota hotelului. Am protestat zadarnic împotriva preţului exorbitant pe care l-au adăogat notei pentru lenjeria patului şi covorului din camera unde murise tînărul. După ce-am încheiat socotelile, abia îmi mai rămaseră destui bani ca să-mi plătesc drumul înapoi la Paris. Nu ieşisem deloc din casă de la sosire şi tot ce văzusem din Heidelberg era grădina hotelului Europa de sub ferestrele mele. M-am gîndit că ar trebui să vizitez măcar o clipă vestitele ruine ale vechiului castel înainte de a părăsi Heidelbergul, unde speram să nu mă mai întorc niciodată. Pe cînd stam lîngă parapetul terasei turnului privind valea Neckarului, ce se întindea jos la picioarele mele, un pui de baset veni în fugă spre mine, purtîndu-şi cît putea de iute pe picioruşele-i strîmbe trupul lunguieţ, zvelt şi începu a mă linge pe toată faţa. Ochii lui şmecheri descoperiseră dintr-o privire taina mea. Taina era că dorisem întotdeauna să am un Waldmann mititel, cum sînt numiţi în ţara lor de baştină căţeii aceştia nemaipomenit de nostimi. Deşi eram strîmtorat cu banii, am cumpărat pe Waldmann cu cincizeci de mărci, după care ne-am întors împreună triumfători la hotelul Victoria, Waldmann mergînd fără lesă în urma mea, convins că nimeni pe lume afară de mine nu putea fi stăpînul lui. A doua zi dimineaţă s-a mai pus un adaos la nota mea de plată pentru ceva care se întîmplase pe covorul din camera mea. Ajunsesem la capătul răbdării, cheltuisem pînă atunci opt sute de mărci pentru covoarele de la Hotel Victoria. Două ore mai tîrziu dădeam de pomană covorul din camera tînărului unui bătrîn cîrpaci pe care-l zărisem reparînd o pereche de pantofi pe pragul locuinţei lui sărmane, plină de copii zdrenţăroşi. Directorul hotelului spumega de furie, dar cîrpaciul se alesese cu un covor. Misiunea mea în Heidelberg se sfîrşise, aşa că m-am decis să iau trenul de dimineaţă spre Paris. Peste noapte, însă,

m-am răzgîndit, luînd hotărîrea să mă duc totuşi în Suedia. Dat fiind că-mi aranjasem toate treburile pentru o absenţă de două săptămîni, Norstrom avînd grijă de bolnavii mei cît lipseam, i-am telegrafiat fratelui meu că veneam să stau la el cîteva zile, în vechea casă părintească. Fără îndoială că asemenea prilej de vacanţă în Suedia n-avea să se mai ivească niciodată. N-aveam decît un gînd : să scap cît mai repede de Hotel Victoria. Era prea tîrziu ca să mai pot prinde personalul de Berlin, şi am hotărît să iau trenul de marfă care pleca seara, chiar acel ce transporta trupul tînărului la Lübeck şi să mă îmbarc pe acelaşi vapor spre Stockholm.

Mă instalasem la bufetul gării ca să mănînc ceva, cînd chelnerul veni să mă înştiinţeze că în restaurant cînii erau *verboten*[1]. I-am furişat în palmă o monedă de cinci mărci şi l-am pitit pe Waldmann sub masă. Abia începusem să mănînc cînd o voce de stentor strigă din uşă :

— *Der Leichenbegleiter !*[2]

Toţi consumatorii de pe la mese îşi ridicară ochii din farfurii, zgîindu-se unii la alţii, dar nimeni nu se clinti.

— *Der Leichenbegleiter !*

Omul trînti uşa şi se întoarse peste cîteva clipe cu un tip pe care l-am recunoscut îndată că era funcţionarul întreprinderii de pompe funebre. Posesorul vocii de stentor se apropie de mine şi-mi răcni în faţă :

— *Der Leichenbegleiter !*

Toată lumea mă privi cu interes. I-am spus individului să mă lase în pace ; voiam să mănînc. Nu, trebuia să vin imediat, căci şeful gării vroia să-mi vorbească într-o chestiune urgentă. Un uriaş cu o mustaţă zbîrlită ca un arici şi ochelari cu ramă de aur îmi dădu un vraf de documente şi-mi urlă la ureche ceva despre un vagon de marfă care trebuia plumbuit, unde trebuia să mă sui fără

[1] Interzis.
[2] Însoţitorul de cadavre !

întîrziere. I-am replicat într-o nemțească cît am putut mai corectă că-mi cumpărasem loc într-un compartiment de clasa a doua. Asta era *verboten*, răspunse el, trebuia să mă închidă imediat în vagonul de marfă împreună cu sicriul.

— Ce naiba îmi tot îndrugi ?

— Nu ești *der Leichenbegleiter* ! Nu știi că în Germania este *verboten* unui cadavru să călătorească fără *Leichenbegleiter*-ul lui și că trebuie încuiați împreună ?

I-am arătat biletul de clasa a doua pentru Lübeck, explicîndu-i că eram un călător liber și că mă duceam să-mi petrec vacanța în Suedia. N-aveam nici în clin nici în mînecă cu sicriul.

— Ești ori nu ești *Leichenbegleiter* ? zbieră el furios.

— Se-nțelege că nu. Cu plăcere pot da o mînă de ajutor la orice, dar refuz să fiu *Leichenbegleiter* ; îmi displace cuvîntul.

Șeful gării se uită zăpăcit la teancul de hîrțoage și anunță că dacă în cinci minute nu apare *Leichenbegleiter*-ul ,vagonul în care-i sicirul cu destinația Lübeck va fi trecut pe o linie moartă, rămînînd la Heidelberg. Pe cînd vorbea, un cocoșat mic cu ochi iscoditori și obrazul stricat de vărsat se repezi spre biroul șefului, cu un vraf de documente în brațe.

— *Ich bin der Leichenbegleiter* [1], anunță el, plin de demnitate.

Îmi venea să-l îmbrățișez ; am avut întotdeauna o slăbiciune ascunsă pentru cocoșați. Eram încîntat de cunoștință, i-am spus ; plecam la Lübeck ca și el și luam același vapor pentru Stockholm. A trebuit să mă reazem de biroul șefului de gară cînd mi-a răspuns că el nu merge la Stockholm, ci la Petersburg, cu generalul rus și de acolo la Nijni-Novgorod.

[1] Eu sînt însoțitorul de cadavre.

Şeful gării îşi ridică ochii de pe teancul de documente şi mustaţa-i de arici i se zburli şi mai tare de uimire.

— *Potzdonnerwetter !* [1] răcni el. Pleacă doi morţi cu trenul la Lübeck ! Am numai un sicriu în vagon, nu poţi pune două cadavre, într-un singur sicriu, este *verboten.* Unde-i sicriul celălalt ?

Sicriul generalului rus, lămuri cocoşatul, fusese chiar atunci descărcat din droagă şi urma să fie urcat în vagon. Vina era numai a dulgherului care abia în ultima clipă terminase a doua ladă de ambalaj. Cum să-şi închipuie că i se va cere să facă două lăzi aşa de mari într-o singură zi !

Generalul rus ! Deodată mi-am amintit că auzisem de moartea unui general rus, care avusese un atac de apoplexie în hotelul de peste drum de-al nostru, în aceeaşi zi cu tînărul. Ba chiar mi-am adus aminte că zărisem de la fereastra mea un domn bătrîn cu o înfăţişare dîrză şi o barbă lungă, sură, stînd într-un fotoliu de invalid, cu rotiţe, în grădina hotelului. Portarul mă informase că era un vestit general rus, erou din războiul Crimeei. N-am văzut de cînd sînt un om cu înfăţişare mai sălbatică.

Pe cînd şeful gării se întorsese la cercetarea documentelor lui încurcate, l-am tras deoparte pe cocoşat şi, bătîndu-l prietenește pe spate, i-am oferit cincizeci de mărci pe loc şi alte cincizeci pe care aveam să le împrumut de la consulul suedez din Lübeck, dacă se învoia să fie *Leichenbegleiter* şi la sicriul generalului rus şi la al tînărului. Primi numaidecît propunerea mea. Era un caz fără precedent, zise şeful gării, şi din punct de vedere legal chestiunea se prezenta foarte delicată. Avea convingerea că era *verboten* să călătorească două sicrie cu un singur *Leichenbegleiter.* Trebuia să consulte *Kaiserliche Oberliche Eisenbahn Amt Direction Büro !* şi răspunsul îl va căpăta în cel mai bun caz într-o săptămînă. Din situaţia asta ne-a salvat

[1] Drăcia dracului !
[2] Biroul direcţiei administrative a căilor ferate imperiale.

Waldmann. În mai multe rînduri, în timpul discuţiilor surprinsesem cum, dindărătul ochelarilor cu ramă de aur, şeful de gară arunca priviri amicale spre căţeluş şi de cîteva ori chiar întinsese mîna-i enormă ca să-i dezmierde cu delicateţe urechile lungi şi mătăsoase. M-am hotărît la o ultimă încercare desperată, ca să-i moi inima. Fără să rostesc o vorbă, i l-am aşezat pe Waldmann pe genunchi. Cînd căţelul începu a-l linge pe toată faţa, ba se apucă să-l şi tragă de mustaţa-i zbîrlită, chipul i se descreţi treptat şi pînă la urmă se lumină de-un zîmbet larg, plin de bunăvoinţă pentru încurcătura noastră. În cinci minute, cocoşatul semnase o duzină de acte în calitate de *Leichenbegleiter* al celor două coşciuge, iar eu cu Waldmann şi valiza mea gladstone am fost îmbrînciţi într-un compartiment ticsit de clasa a doua, în clipa cînd trenul se punea în mişcare. Waldmann propuse unei doamne grase de alături să se joace cu el, dar aceasta se uită sever la mine spunîndu-mi că era *verboten* să călătoreşti cu cîni într-un compartiment de clasa a doua ; cel puţin era *stubenrein* [1] ? Se înţelege că era *stubenrein*, niciodată nu fusese altfel. Îndată după asta, Waldmann îşi îndreptă atenţia asupra coşuleţului de pe genunchii doamnei grase pe care-l adulmecă foarte interesat, începînd a hămăi îndîrjit. Tot mai lătra cînd trenul se opri în staţia următoare. Doamna cea grasă chemă pe controlor şi arătă cu mîna spre podeaua vagonului. Era *verboten*, zise controlorul, să călătoreşti cu cîni fără botniţă. Zadarnic am căscat eu botul lui Waldmann ca să-i arăt individului că nici nu-i crescuseră încă bine dinţii, zadarnic i-am pus în palmă ultimele cinci mărci pe care le mai aveam ; Waldmann trebuia adus pe loc în cuşca cînilor. Însetat de răzbunare, am arătat spre coşuleţul de pe genunchii grăsanei, întrebîndu-l pe controlor dacă nu era *verboten* să călătoreşti cu o pisică ce n-are bilet ? Da, desigur că era

[1] Deprins să nu facă murdărie în cameră.

verboten. Doamna grasă și controlorul încă se mai certau cînd am coborît pe peron. Pe vremea aceea locul de călătorie rezervat cînilor era o adevărată rușine : o ladă fără geamuri, chiar deasupra roților, îmbîcsită de fumul locomotivei. Cum să-l las eu acolo pe Waldmann ? Am alergat la vagonul de bagaje și l-am rugat pe însoțitor să-l ia în grija lui pe cățeluș. Era *verboten*, mi-a răspuns el. Ușile glisante ale vagonului următor se deschiseră cu multă precauție numai atît cît să se poată strecura afară capul *Leichenbegleiter*-ului, cu o pipă lungă în gură. Agil ca o pisică, am sărit în vagon împreună cu Waldmann și valiza mea gladstone.

Cincizeci de mărci plătite la sosire, dacă-l ascundea pe Waldmann în vagonul lui pînă la Lübeck ! Înainte de a putea răspunde, ușile fură închise de afară, locomotiva șuieră strident și trenul se puse în mișcare. În afară de cele două lăzi cu sicriele, vagonul era mare și gol. Era o căldură cumplită, dar loc berechet ca să-ți întinzi picioarele. Cățelul adormi numaidecît pe vestonul meu, *Leichenbegleiter*-ul scoase la iveală o sticlă de bere fierbinte din coșul cu provizii, ne-am aprins pipele și ne-am așezat jos, pe podeaua vagonului, ca să discutăm situația. Eram în afară de orice primejdie, nimeni nu mă văzuse sărind înăuntru cu cînele și nici un controlor nu se apropia de vagon, mă asigură omul. Cînd, peste o oră, trenul încetini la stația următoare, i-am mărturisit *Leichenbegleiter*-ului că numai silit ori luat cu forța m-aș lipsi de tovărășia lui. Mă hotărîsem să rămîn acolo pînă la Lübeck. Orele treceau ușor în timp ce tăifăsuiam prietenește, conversația fiind susținută mai ales de *Leichenbegleiter* ; eu vorbesc foarte prost germana, deși o înțeleg perfect. Prietenul meu îmi spuse că făcuse în multe rînduri călătoria aceea, știa pînă și numele tuturor stațiilor pe unde ne opream, deși nu se vedea nimic din lumea de afară din acel vagon-temniță. Era de mai bine de zece ani *Leichenbegleiter*, găsea plăcută și comodă meseria lui, îi plăcea să călătorească și să vadă

locuri noi. Mai fusese încă de şase ori în Rusia, îi plăceau ruşii căci doreau întotdeauna să fie înmormîntaţi în ţara lor. Veneau la Heidelberg o grămadă ca să consulte pe mulţi profesori vestiţi de acolo. Erau cei mai buni clienţi. Soţia lui era de meserie *Leichenwäscherin* [1]. Rar se întîmpla ca o îmbălsămare mai de seamă să se facă fără ajutorul lor. Se simţea oarecum jignit că nici el, nici soţia lui nu fuseseră chemaţi la domnul suedez, zise el, arătînd cu degetul spre cealaltă ladă. Bănuia că fusese victima unor intrigi ; era multă gelozie profesională între el şi ceilalţi doi colegi ai lui. Toată afacerea rămăsese învăluită într-un fel de mister, nu putuse nici măcar afla ce doctor făcuse îmbălsămarea. Nu erau toţi la fel de pricepuţi la treaba asta. Îmbălsămarea era un lucru foarte delicat şi complicat, nu se ştie niciodată ce se poate întîmpla în timpul unei călătorii lungi pe asemenea călduri mari. Am asistat vreodată la o îmbălsămare ?

La una singură, am răspuns, înfiorîndu-mă.

— Aş vrea să-l vezi pe generalul rus, zise plin de entuziasm cocoşatul, arătînd cu pipa spre cealaltă ladă. E o adevărată minune, nici nu-ţi vine a crede că-i un cadavru ; pînă şi ochii îi ţine deschişi. Mă mir de ce ţi-o fi făcut atîtea mizerii şeful de gară. Adevărat că eşti cam tinerel pentru un *Leichenbegleiter*, dar pari un om destul de respectabil. N-ai nevoie decît de-un bărbierit şi de puţin periat, căci hainele ţi-s pline de păr de cîne ; şi-apoi se-nţelege că nu te poţi prezenta mîne dimineaţă la consulatul suedez cu asemenea barbă. Pun rămăşag că nu te-ai bărbierit de-o săptămînă. Semeni mai mult a bandit decît a respectabil *Leichenbegleiter*. Ce păcat că nu mi-am luat briciul, te-aş bărbieri eu la staţia următoare.

Am deschis valiza, spunîndu-i că i-aş fi recunoscător să mă scutească de corvoada asta, căci nu mă bărbieream niciodată singur decît cînd n-aveam încotro. Îmi exa-

[1] Femeie care spală morţii.

mină briciul cu un ochi de cunoscător și declară că bricele suedeze erau cele mai bune din lume și că el nu întrebuințează niciodată altele. Avea o mînă foarte ușoară, bărbierise sute de oameni și n-auzise niciodată pe cineva plîngîndu-se.

În viața mea n-am fost ras mai bine, i-am spus eu felicitîndu-l, pe cînd trenul se punea în mișcare.

— Nimic nu se poate asemui cu o călătorie prin țări străine, am spus eu pe cînd îmi spălam săpunul de pe față. În fiecare zi descoperi ceva nou și interesant. Cu cît văd mai mult țara asta, îmi dau mai bine seama de deosebirile fundamentale dintre germani și celelalte popoare. Rasele latine și anglo-saxone obișnuiesc să stea pe scaun la bărbierit, în Germania trebuie să te culci pe spate cu fața în sus. Chestiune de gust, *chacun tue ses puces à sa façon*[1], cum se spune la Paris.

— Chestiune de obișnuință, îmi explică *Leichenbegleiter*-ul ; pe-un mort nu-l poți așeza pe scaun. Dumneata ești primul om viu pe care-l bărbieresc.

Tovarășul meu întinse un șervet curat pe lada lui și deschise coșul cu provizii. Un miros complex de cîrnați, brînză și varză acră îmi gîdilă plăcut nările. Waldmann se trezi brusc și el și amîndoi aținteram coșul cu ochi hulpavi. Mare mi-a fost bucuria cînd cocoșatul m-a poftit să mă înfrupt din cina lui ; mi se părea că pînă și varza acră își pierduse gustu-i oribil, obișnuit. M-a cîștigat cu totul cînd a oferit lui Waldmann o felie groasă de *Blutwurst*[2]. Efectul a fost fulgerător și a durat pînă la Lübeck. După a doua sticlă de Moselle, eu și noul meu prieten aproape că nu mai aveam secrete unul față de altul. Ba da, mai aveam o taină pe care o păstram cu strășnicie : că eram medic. Experiența căpătată în multe țări mă învățase că cea mai mică aluzie la o diferență de clasă între mine și gazda mea

[1] Fiecare își ucide puricii în felul său ; zicală care înseamnă : fiecare cu obiceiul lui

[2] Tobă.

m-ar fi făcut să pierd o ocazie unică de a vedea viaţa din unghiul vizual all unui *Leichenbegleiter*. Puţina psihologie pe care o ştiu o datorez unei anumite uşurinţe înnăscute de a mă adapta nivelului social al celui cu care stau de vorbă. Cînd iau masa cu un duce, mă simt la largul meu şi egal cu dînsul. Cînd cinez cu un *Leichenbegleiter* devin şi eu, pe cît îmi stă în putinţă, un *Leichenbegleiter*.

Şi într-adevăr, cînd am destupat a treia sticlă de Moselle nu-mi mai rămînea decît să devin de-a binelea un *Leichenbegleiter*.

— Sus inima, Fritz ! îmi spuse gazda, făcîndu-mi vesel cu ochiul ; nu-ţi pierde curajul ! Ştiu că n-ai o para chioară şi că ai păţit ceva neplăcut. Nu-ţi face sînge rău, mai bea un păhărel de vin şi să stăm serios de vorbă. Nu degeaba sînt eu *Leichenbegleiter* de mai bine de zece ani ; am învăţat a cunoaşte oamenii cu care am a face ! Inteligenţa nu-i totul. Sînt convins că eşti născut sub o stea norocoasă, altfel nu te-ai afla acum aici, lîngă mine. Ţi-a ieşit norocul în cale, norocul cel mare al vieţii tale ! Predă sicriul în Suedia, în vreme ce eu îl predau pe-al meu în Rusia, şi întoarce-te cu primul tren la Heidelberg. Te fac asociatul meu. Cît timp trăieşte profesorul Friedrich va fi de lucru pentru doi *Leichenbegleiter*-i ; să nu-mi mai spui mie Zacharias Schweinfuss dacă nu-i aşa ! Suedia nu-i mare scofală pentru tine, acolo nu-s medici vestiţi, pe cînd în Heidelberg sînt o droaie. Heidelbergul e locul nimerit pentru tine.

I-am mulţumit călduros noului meu prieten, spunîndu-i că-i voi da răspunsul a doua zi dimineaţa, cînd minţile ni se vor fi limpezit puţin. Cîteva minute mai tîrziu, dormeam amîndoi buştean pe podeaua *Leichenwagen*-ului [1]. În noaptea aceea m-am odihnit minunat, Waldmann însă mai puţin bine. Cînd trenul intră în gara Lübeck se făcuse ziuă. Un funcţionar de la consulatul suedez aştepta pe peron ca să supravegheze transportul sicriului pe puntea

[1] Vagon mortuar.

vaporului suedez ce pleca spre Stockholm. După ce-am adresat *Leichenbegleiter*-ului, un cald *Aufwiedersehen* [1], am plecat cu trăsura spre consulatul suedez. Consulul, cum văzu cățelul mă preveni că importul cînilor era oprit, deoarece în ultima vreme se iviseră cîteva cazuri de turbare în Germania de Nord. Puteam cerca să-l înduplec pe căpitan, dar el era sigur că Waldmann nu va fi primit pe vapor. L-am găsit pe căpitan foarte prost dispus, ca toți marinarii cînd se află un sicriu în încărcătura navei. Pledoaria mea a fost zădarnică. Încurajat de succesul pe care-l avusesem cu șeful gării din Heidelberg, am hotărît să-l ispitesc cu cățelușul. Dar degeaba îl linse Waldmann pe toată fața. Am încercat atunci să-l înduplec cu ajutorul fratelui meu. Da, fără îndoială că-l cunoștea foarte bine pe comandantul Munthe. Navigaseră împreună pe „Vanadis" ca aspiranți de marină : erau buni prieteni.

Putea fi atît de hain la inimă încît să-l lase în Lübeck, părăsit printre străini, pe scumpul cățeluș al fratelui meu ?

Nu, nu putea fi atît de hain. Cinci minute mai tîrziu, Waldmann era înciuiat în cabina mea, cu condiția să fie debarcat în ascuns, pe riscul și răspunderea mea, la Stockholm.

Iubesc marea, pe corabie era plăcut, am mîncat la masa căpitanului, toți de pe vas erau cît se poate de politicoși cu mine. Femeia de serviciu părea cam bosumflată a doua zi dimineață cînd veni să-mi deretice prin cabină, deveni însă imediat aliata noastră cînd vinovatul începu s-o lingă pe obraz. Nu mai văzuse niciodată un cățeluș așa de drăgălaș. Cînd Waldmann apăru fără învoire pe punte, toți matelotii începură să se joace cu el, iar căpitanul își întoarse privirea în altă parte, prefăcîndu-se că nu vede nimic. Am acostat noaptea tîrziu la cheiul din Stockholm și am sărit pe țărm, de la prova corăbiei, cu Waldmann în brațe. M-am dus a doua zi dimineață la profesorul Bruzelius, care-mi arătă o telegramă din Basel anunțînd că mama

[2] La revedere.

băiatului nu mai era în primejdie și că înmormîntarea se amîna pînă la venirea ei, cam peste două săptămîni. Spera că voi fi încă în Suedia atunci, deoarece mama dorea, firește, să audă chiar din gura mea amănunte despre ultimele clipe ale fiului ei și nu mai încăpea îndoială că trebuia să asist la ceremonia înmormîntării. I-am răspuns că venisem să-mi văd fratele înainte de a mă întoarce la Paris și aveam mare grabă să mă întorc la bolnavii mei.

Nu-i putusem ierta fratelui meu că mă împovărase cu acea îngrozitoare moștenire care se chema Mamsell Agata. Îi scrisesem atunci o scrisoare furioasă. Din fericire, părea să fi uitat de ea. Era încîntat că mă vede, spuse el, și nădăjduiau amîndoi, el și soția, că voi rămîne în vechea casă părintească cel puțin două săptămîni. Două zile după sosirea mea, își exprimă mirarea că un doctor așa de ocupat ca mine putea sta așa de mult departe de bolnavii lui. Cînd aveam de gînd să plec ? Cumnata mea parcă era un sloi de gheață. Nu-i nimic de făcut cu oamenii care nu pot suferi cîinii decît să-i plîngi și, luîndu-ți cățelul și rănița în spinare, să pornești în excursie. Nu există ceva mai sănătos pentru un cățeluș ca popasurile sub cerul liber și dormitul sub brazi prietenoși, pe un covor de mușchi moale în loc de unul de Smirna. Cumnata mea avea o migrenă și nu coborî la micul dejun în dimineața plecării noastre. Am vrut să mă duc în camera ei, să-mi iau rămas bun ; frate-meu însă mă sfătui să renunț. N-am mai stăruit după ce-mi spuse că fata-din-casă găsise puțin mai nainte sub patul meu pălăria de duminică a soției lui, papucii brodați, boaul de pene, două volume din „Encyclopaedia Britanica" făcute ferfeniță, niște rămășițe dintr-un iepure și pisoiul, pe care-l căutase peste tot, cu capul aproape smuls din trup. Cît despre covorul de Smirna, din salon, straturile de flori din grădină și cele șase rățuște din bazin... M-am uitat la ceas, spunînd fratelui meu că întotdeauna îmi plăcuse să ajung devreme la gară.

— Olle ! strigă fratele meu bătrînului vizitiu al tatii, pe cînd trăsura pornea ; pentru numele lui Dumnezeu, bagă de seamă, nu cumva doctorul să piardă trenul !

Peste două săptămîni, eram din nou la Stockholm. Profesorul Bruzelius mă vesti că mama băiatului sosise de pe continent chiar în dimineaţa aceia. Înmormîntarea urma să aibă loc a doua zi şi bineînţeles că trebuia să asist şi eu. Spre marea mea spaimă, adăugă că nefericita mamă cerea insistent să-şi revadă fiul înainte de a fi îngropat, aşa că a doua zi, dis-de-dimineaţă, sicriul trebuia deschis în prezenţa ei. Desigur că nu i-aş fi îmbălsămat cu nici un chip trupul, dacă mi-ar fi trecut prin minte că se poate întîmpla una ca asta. Ştiam că intenţia mea fusese bună, dar că o realizasem prost şi, după toate probabilităţile, deschiderea sicriului va fi un spectacol înspăimîntător. Primul meu gînd a fost s-o şterg grabnic, să iau primul tren de noapte spre Paris ; al doilea gînd, să rămîn cu orice risc. Nu era vreme de pierdut. Cu puternicul sprijin al profesorului Bruzelius am obţinut, dar cu greu, învoirea să deschid sicriul în vederea unei sumare dezinfectări a rămăşiţelor, dacă se va dovedi necesar — şi de asta eram convins. Îndată după miezul nopţii am coborît în cripta de sub biserică, întovărăşit de paznicul cimitirului şi de un lucrător care trebuia să deschidă cele două sicrie. Cînd capacul sicriului de plumb, al celui interior, a fost dezlipit, cei doi oameni se traseră îndărăt tăcuţi, cuprinşi de acea respectuoasă teamă pe care o insuflă moartea. Am luat felinarul din mîna paznicului şi am dezvelit chipul. Lanterna căzu jos, iar eu m-am dat înapoi, împleticindu-mă ca izbit de o mînă nevăzută.

Adeseori m-am minunat de prezenţa de spirit pe care-am dovedit-o în noaptea aceia. Trebuie să fi avut nervi de oţel pe atunci.

— Totul e în ordine, am rostit eu acoperind repede chipul. Înşurubaţi capacul la loc, nu-i nevoie de nici o dezinfecţie, corpul s-a conservat perfect.

M-am dus dis-de-dimineață la profesorul Bruzelius să-i spun că priveliștea pe care-am văzut-o în noaptea aceea ar putea s-o urmărească viața întreagă pe sărmana mamă, că trebuie să împiedice cu orice preț deschiderea coșciugului.

M-am dus la înmormîntare. De-atunci n-am mai asistat niciodată la alta. Șase colegi de-ai tînărului purtară pe umeri sicriul pînă la groapă. Preotul, într-un discurs mișcător, arătă că Dumnezeu, în nepătrunsa-i înțelepciune, voise ca viața aceea tînără, atît de plină de făgăduințe și bucurie să fie cosită de moartea crudă. Dar faptul că se înapoiase pentru a se odihni printre ai lui, în pămîntul unde se născuse, era totuși o mîngîiere pentru cei ce plîngeau în jurul timpuriului său mormînt. Cel puțin vor ști unde să depună florile în amintirea lui dragă și unde să se roage. Un cor studențesc din Upsala cîntă tradiționalul :

„Integer vitae scelerisque purus". [1]

N-am mai putut suferi de-atunci minunata odă a lui Horațiu.

Susținută de bătrînu-i tată, mama băiatului păși pînă la marginea gropii deschise și așeză o coroană de nu-mă-uita pe sicriu.

— Era floarea lui preferată, suspină ea.

Pe rînd, unul cîte unul, cei care-l plîngeau înaintară cu buchete de flori, privind în fundul gropii cu ochii plini de lacrimi, pentru cel din urmă adio. Corul intona vechiul imn cunoscut :

„Odihnește în pace, lupta s-a sfîrșit !"

[1] „Cu viață nepătată și curat de orice crimă."

Groparii începură a arunca țărînă cu hîrleţele peste sicriu ; ceremonia se terminase.

După plecarea tuturor, am privit şi eu în mormîntul pe jumătate umplut.

„Da, odihneşte în pace, bătrîn războinic cu chip cumplit, lupta s-a sfîrşit ! Odihneşte în pace ! Nu mă mai urmări mereu cu ochii tăi larg deschişi, că înnebunesc ! De ce m-ai privit atît de mînios astă-noapte cînd ţi-am dezvelit faţa în cripta de sub capelă ? Crezi că mie mi-a făcut mai multă plăcere să te privesc ? M-ai luat drept un jefuitor de morminte care ţi-a pîngărit sicriul pentru a-ţi fura icoana de aur de pe piept ? Crezi că eu am fost cel ce te-a adus aici ? Nu, n-am fost eu. După cît ştiu, chiar Scaraoţchi în persoană, sub înfăţişarea unui cocoşat beat, e de vină că ai ajuns aici. Căci cine altul decît Mefisto, eternul farsor, ar fi putut înscena sinistra farsă care s-a jucat aici ? Mi s-a părut chiar că i-am auzit rîsul batjocoritor răsunînd în timpul imnului religios şi, Doamne, iartă-mă, era cît pe ce să izbucnesc şi eu în rîs cînd sicriul tău a coborît în groapă. Ce-ţi pasă că-i groapa altuia ? Tot nu poţi citi numele de pe crucea de marmoră ; ce-ţi pasă ţie de numele scris pe ea ? Nu poţi auzi vocile celor vii de deasupra ta, aşa că ce-ţi pasă în ce limbă vorbesc ? Aici nu eşti culcat între străini, stai cot la cot cu semenii tăi. La fel şi tînărul suedez care-a fost coborît la odihna de veci în inima Rusiei, pe cînd gorniştii vechiului tău regiment dădeau ultimul onor mormîntului tău. Împărăţia morţii n-are hotare, mormîntul n-are naţionalitate. Acum sînteţi cu toţii unul şi acelaşi popor, ba în curînd veţi arăta la fel toţi. Aceeaşi soartă vă aşteaptă pe toţi, oriunde vă veţi odihni rămăşiţele trupeşti ; să fiţi daţi uitării şi să vă prefaceţi în pulbere, căci aşa este legea vieţii. Odihneşte în pace, lupta s-a sfîrşit !“

11

MADAME REQUIN

Nu departe de Avenue de Villiers locuia un doctor străin ; după cît am înţeles, un specialist în naşteri şi ginecologie.

Era un tip vulgar şi cinic, care mă chemase de vreo două ori la consult, nu atît pentru a-l lumina cu făclia ştiinţei mele superioare cît pentru a trece o parte din răspundere pe umerii mei. Ultima oară mă chemase să asist la agonia unei tinere fete, care făcuse peritonită în împrejurări foarte suspecte, atît de suspecte încît ezitasem întîi să-mi pun iscălitura sub a lui pe certificatul de deces. Într-o seară, întorcîndu-mă tîrziu acasă, am găsit la poartă o trăsură ce mă aştepta cu o chemare urgentă din partea acelui individ să vin numaidecît la clinica lui particulară din Rue Granet. Mă hotărîsem să nu mai am de-a face cu el, dar apelul era atît de insistent încît m-am gîndit că aş face totuşi mai bine să mă duc chiar atunci cu trăsura. M-a primit un zdrahon de femeie, cu înfăţişare antipatică, care se prezentă *Madame Requin, sage-femme de I-ère classe* [1] şi mă conduse într-o cameră de la etaj, aceeaşi în care murise tînăra fată. Prosoape pline de sînge, cearşafuri, cuverturi erau împrăştiate peste tot ; sînge picura sub pat cu un clipocit sinistru. Doctorul era într-o stare de mare tulburare şi-mi mulţumi călduros că-i veneam în ajutor. Nu era timp de pierdut, îmi spuse el — şi aici avea dreptate — căci femeia care zăcea în nesimţire pe un *lit de travail* [2] părea mai mult moartă decît vie. După o rapidă examinare, l-am întrebat supărat de ce nu trimisese după un chirurg ori un mamoş în loc

[1] Doamna Requin, moaşă de categoria întîi.
[2] Pat de naştere.

să mă cheme pe mine ; știa doar prea bine că nici unul din noi doi nu eram calificați pentru asemenea caz. Femeia își reveni puțin după două injecții cu camfor și eter. Cam șovăind, am hotărît ca doctorul să-i dea puțin cloroform în timp ce eu mă apucam de lucru. Cu obișnuitu-mi noroc, toate au decurs destul de bine și, după o energică respirație artificială, chiar și pruncul aproape sufocat reveni la viață, spre marea noastră surpriză. Amîndoi, mama și copilul, scăpaseră ca prin urechile acului. Nu mai aveam deloc nici vată, nici pînză și nici un fel de material pentru pansamente ca să stăvilim hemoragia, noroc că am dat peste o valiză gladstone deschisă, plină de lenjerie fină și jupoane de damă, pe care le-am rupt iute fîșii, ca să facem tampoane.

— N-am văzut niciodată lenjerie așa de frumoasă, spuse colegul meu ridicînd în sus o cămașă de linon — și ia uite ! exclamă el, arătîndu-mi o coroană brodată cu roș deasupra literei M. *Ma foi, mon cher confrère* [1] iată c-am ajuns și-n lumea mare ! Să știi că-i o fată grozav de frumoasă, deși în clipa de față n-a mai rămas mare lucru. O fată excepțional de frumoasă. Nu mi-ar displăcea să reînnoiesc cunoștința cu ea, dacă se mai face bine vreodată.

Ah ! la jolie broche ! [2] exclamă el iar, ridicînd de jos o broșă cu diamante care căzuse probabil pe dușumea pe cînd cotrobăiam prin valiză. *Ma foi !* am impresia că mi-aș putea acoperi nota de plată cu ea, în cazul cel mai rău. Nu știi niciodată la ce te poți aștepta cu doamnele astea străine. Te pomenești că-i vine chef să dispară tot așa de misterios cum a venit, Dumnezeu știe de unde !

— N-am ajuns încă acolo, am spus eu, smulgîndu-i broșa dintre degetele-i roșii și vîrînd-o în buzunar. După legea franceză, factura antreprenorului de pompe funebre

[1] Pe cinstea mea, dragă confrate.
[2] A, ce broșă frumoasă !

are întîietatea asupra facturii medicului. Încă nu știm care din cele două facturi va fi prezentată mai înainte pentru achitare. În privința copilului...

— Nu-ți face griji în privința copilului, rînji el ; avem aici destui copii la dispoziție cu care să-l înlocuim, dacă se-ntîmplă ceva rău. Madame Requin expediază săptămînal o jumătate de duzină de prunci cu trenul doicilor din Gare d'Orléans. Dar nu-mi convine deloc să-mi scape printre degete mama. Trebuie să fiu grijuliu cu statisticile mele, căci în ultimile două săptămîni am mai semnat încă două certificate de deces.

Femeia nu-și revenise decît pe jumătate cînd am plecat eu, în zorii zilei, dar avea pulsul mai bun ; i-am spus doctorului că o socoteam salvată. Și eu trebuie să fi fost într-un hal fără de hal, altfel n-aș fi primit cu nici un chip ceașca de cafea neagră pe care mi-o oferi Madame Requin în sinistru-i salonaș, după ce coborîsem scările clătinîndu-mă pe picioare.

— *Ah, la jolie broche,* zise și Madame Requin cînd i-am dat broșa în păstrare. Crezi că pietrele sînt veritabile ? mă întrebă ea, apropiind broșa de lumina lămpii.

Era o broșă splendidă, cu diamante, avînd o coroană de rubine deasupra literei M. Strălucirea pietrelor era foarte pură, dar sticlirea ochilor hrăpăreți foarte suspectă.

— Nu, am spus eu pentru a drege prostia că îi dădusem broșa. Sînt sigur că-s toate false.

Madame Requin trăgea nădejde că mă înșelam. Doamna n-avusese timp să plătească înainte, cum se obișnuia la clinică, ajunsese tocmai la timp, pe jumătate leșinată, iar pe bagaj nu era nici un nume, numai o etichetă pe care scria „Londra".

— Este de ajuns, nu-ți face griji, vei fi cu siguranță plătită. Madame Requin își exprimă speranța că mă va revedea în curînd — și-am părăsit casa scuturat de-un fior.

Peste vreo două săptămîni am primit o scrisoare de la colegul meu, care mă înştiinţa că totul se sfîrşise cu bine, doamna plecase spre o destinaţie necunoscută îndată ce se putuse ţine pe picioare, toate cheltuielile fuseseră achitate şi o sumă mare lăsată în mîinile doamnei Requin pentru adoptarea copilului de nişte persoane respectabile. I-am trimis înapoi bancnota, împreună cu o scurtă scrisoare în care-l rugam să nu mă cheme data viitoare cînd va mai fi pe cale să ucidă pe cineva. Trăgeam nădejde să nu-i mai văd niciodată în ochi ; nici pe el, nici pe Madame Requin.

Speranţele mele se realizară în privinţa doctorului. Cît despre Madame Requin, o să vă mai povestesc despre ea, la timpul cuvenit.

12

URIAŞUL

De ce trecea timpul, îmi dădeam tot mai bine seama cît de repede se topea clientela lui Norstrom şi că ar putea sosi ziua cînd va trebui să-şi tragă definitiv obloanele. Curînd, chiar numeroasa colonie scandinavă, bogaţi şi calici, începură a se scurge din Rue Pigalle spre Avenue de Villiers. Zadarnic am încercat să stăvilesc năvala. Din fericire, Norstrom nu s-a îndoit niciodată de buna mea credinţă ; astfel, am rămas buni prieteni pînă la sfîrşit. Dar numai Dumnezeu ştie cît de puţin rentabilă era acea clientelă scandinavă. Tot timpul cît am practicat medicina la Paris, a fost ca un pietroi atîrnat de gîtul meu, care m-ar fi putut trage la fund dacă n-aş fi găsit un sprijin de nădejde în coloniile engleză şi americană, şi chiar printre

francezi. În orice caz, îmi răpea o mare parte din timp şi mă vîra în tot soiul de încurcături, ba, pînă la urmă, m-a vîrît chiar şi la închisoare. A fost o întîmplare foarte nostimă, pe care o povestesc adesea prietenilor mei scriitori, ca un surprinzător exemplu al legii coincidenţelor, mult-folositul *cheval de bataille* [1] al romancierilor.

Pe lîngă lucrătorii scandinavi din Pantin şi La Villette, peste o mie în total, avînd mereu nevoie de doctor, mai era şi colonia de artişti din Montmartre şi Montparnasse, veşnic în lipsă de bani, sute de pictori, sculptori, autori de capodopere nescrise, în proză şi în versuri, exotice rămăşiţe din „Vie de Bohème" a lui Murger. Cîţiva dintre ei, ca de pildă Edelfeld, Carl Larson, Zorn şi Strindberg erau de pe atunci în pragul succesului, dar majoritatea trebuiau să trăiască cu speranţe. Cel mai mare de statură şi mai mic la pungă era prietenul meu poreclit Uriaşul, un sculptor cu barbă bălaie, cîrlionţată, de viking şi ochi albaştri, nevinovaţi, de copil. Apărea arareori pe la Café de L'Hermitage unde-şi petreceau serile mai toţi camarazii lui. Cum izbutea să-şi hrănească trupul, înalt de doi metri, era, pentru noi toţi, o taină. Trăia într-un hambar enorm şi cumplit de friguros din Montparnasse, transformat în atelier de sculptură, unde lucra, îşi gătea de mîncare, îşi spăla cămaşa şi-şi visa visele de glorie viitoare. Avea nevoie de spaţiu vast pentru el şi statuile lui, care erau toate de proporţii supraomeneşti şi veşnic neterminate din lipsă de lut. Într-o bună zi, îşi făcu apariţia în Avenue de Villiers rugîndu-mă să-i fiu cavaler de onoare la nuntă, căci se căsătorea duminica următoare la biserica suedeză, după care dădea o recepţie în noul său apartament, *pour pendre la crémaillère* [2]. Aleasa inimii lui era o plăpîndă suedeză, pictoriţă de miniaturi, ce-i ajungea abia pînă la brîu. Bineînţeles, am primit cu mare plăcere. După ceremonie,

[1] Cal de bătaie.
[2] Pentru a sărbători instalarea în casă nouă.

pastorul suedez ţinu un scurt şi drăguţ discurs noilor căsătoriţi, ce stăteau în picioare unul lîngă altul în faţa altarului. Îmi aminteau de gigantica statuie a lui Ramses al II-lea de la Luxor, unde-i înfăţişat stînd pe tron lîngă micuţa lui soţie care abia de-i ajunge pînă la şold. Peste o oră, băteam cu toţii la uşa atelierului, curioşi să vedem ce ne aşteaptă. Ne deschise chiar uriaşul, introducîndu-ne cu infinite precauţii printr-un vestibul liliputan de hîrtie în salon, unde ne pofti călduros să ne servim cu aperitive şi să stăm cu rîndul pe scaunul lui. Prietenul său, Skornberg — poate i-aţi văzut portretul în mărime naturală la Salonul din anul acela ; lesne de reamintit, căci era cocoşatul cel mai mic pe care l-am văzut vreodată — propuse să bem în sănătatea gazdei. Ridicînd paharul cu un gest entuziast şi larg al mîinii, răsturnă fără voie peretele despărţitor, descoperind ochilor noştri uimiţi camera conjugală, cu patul nupţial aranjat de mîni dibace dintr-o ladă de ambalaj a unui Bechstein de concert cu coadă lungă. În timp ce Skornberg îşi isprăvea cuvîntarea fără alt accident, uriaşul reclădi repede peretele despărţitor din două ziare „Figaro". Ridică apoi o draperie, arătîndu-ne, cu o ocheadă poznaşă spre mireasa îmbujorată, încă o încăpere, de data asta construită numai din „Le Petit Journal" : odaia copiilor.

Peste o oră am plecat din casa de hîrtie dîndu-ne cu toţii întîlnire la Brasserie Montmartre, unde avea loc banchetul. Eu trebuia să vizitez cîţiva bolnavi, aşa că se făcuse aproape miezul nopţii cînd am ajuns la petrecere. În sala cea mare, la mijloc, se aflau prietenii mei, toţi stacojii la faţă, cîntînd cît îi ţinea gura imnul suedez, alcătuind un cor asurzitor, intercalat cu tunete de solo-uri ce izbucneau din pieptul lat al Uriaşului şi de piţigăieli stridente scoase de micul cocoşat. Pe cînd îmi croiam drum prin sala ticsită de lume, o voce strigă : *À la porte les*

prussiens ! A la porte les prussiens ! [1] și-un țap de bere zbură pe deasupra capului meu, lovindu-l pe Uriaș, drept în față. Plin de sînge, prietenul meu sări de pe scaun, înșfăcă de guler pe un francez care n-avea nici o vină și-l azvîrli ca pe-o minge de tenis peste tejghea, drept în brațele patronului, care prinse a zbiera cît îl ținea gura : *La police ! La police !* [2] Al doilea țap mă lovi în nas, spărgîndu-mi ochelarii și un altul îl trînti pe Skornberg sub masa. „Azvîrliți-i afară ! Azvîrliții-i afară !" răcnea întreaga berărie, năpădind pe noi din toate părțile. Uriașul, cu cîte un scaun în fiecare mînă, secera pe atacanți ca pe niște spice de grîu copt, iar micul cocoșat se repezi de sub masă, țipînd și mușcînd ca un maimuțoi înfuriat, pînă ce alt țap de bere îl prăvăli la pămînt, unde rămase în nesimțire. Uriașul îl culese de jos, bătu ușurel cu palma peste cocoașa celui mai bun prieten al lui și, ținîndu-l strîns sub un braț, acoperi cît putu mai bine inevitabila noastră retragere spre ușă, unde am fost înșfăcați de vreo șase polițiști și duși sub escortă la comisariatul din Rue Douai. După ce ne dădurăm numele și adresele, am fost încuiați într-o încăpere cu gratii la ferestre ; eram *au violon* [3]. După două ore de meditare, am fost duși înaintea brigadierului care mi se adresă cu o voce aspră, întrebîndu-mă dacă eu eram doctorul Munthe din Avenue de Villiers. Am răspuns că eu eram. Privind la nasul meu umflat care-și dublase volumul și la hainele rupte și pline de sînge, îmi răspunse că nu aduceam deloc cu el. Mă întrebă apoi dacă aveam ceva de lămurit, dat fiind că păream cel mai puțin afumat din toată banda aceea de nemți sălbatici și, în plus, singurul care părea să știe franțuzește. I-am explicat că nu eram decît o pașnică nuntă suedeză și că fusesem atacați cu brutalitate în berărie, fiind probabil luați drept nemți. În timpul intero-

[1] Afară cu prusacii !
[2] Poliția ! Poliția !
[3] Arestul unui post de poliție.

gatoriului, vocea lui începu a se face mai puțin severă și din timp în timp arunca cîte o ocheadă parcă admirativă către Uriaș ce ținea pe genunchi ca pe-un copilaș pe micul Skornberg, încă pe jumătate leșinat. Pînă la urmă, spuse cu o adevărată curtenie franțuzească că era într-adevăr păcat să lași o mireasă să aștepte noaptea întreagă un asemenea splendid exemplar de mire și că deocamdată pînă la anchetă ne dădea drumul. I-am mulțumit din tot sufletul și ne-am ridicat să plecăm. Dar, spre marea mea groază, îmi spuse :

— Te rog să rămîi, am de vorbit cu dumneata.

Se uită din nou în hîrtiile lui, consultă un registru de pe masă și rosti cu severitate :

— Ți-ai dat un nume fals ; te avertizez că-i un delict foarte grav. Ca să-ți dovedesc bunăvoința mea, îți mai ofer o ocazie de a retracta declarația făcută la poliție. Cine ești ?

— Sînt doctorul Munthe, i-am răspuns.

— Îți pot dovedi că nu ești, replică el cu asprime. Uite aici, adăogă, arătînd cu degetul pe registru. Doctorul Munthe din Avenue de Villiers este cavaler al legiunii de onoare ; e drept că văd o mulțime de pete roșii pe hainele dumitale, dar nu zăresc nici o panglică roșie.

O purtam numai cîteodată, i-am răspuns. Începu a rîde cu poftă privindu-și butoniera goală, spunîndu-mi că n-auzise încă de cînd trăia să existe vreun om în Franța care să aibă panglica roșie și să n-o poarte. I-am propus să trimită după portăreasa mea ca să mă identifice, dar îmi răspunse că era de prisos ; cazul trebuia descurcat de comisarul de poliție în persoană, a doua zi dimineață. Sună.

— Percheziționați-l, porunci el celor doi polițiști.

Am protestat plin de indignare, susținînd că n-avea nici un drept să mă perchebiționeze. Nu numai că avea dreptul, îmi replică el, ci, după regulamentul poliției, era dator să facă asta pentru a mă ocroti. Arestul era plin cu

tot soiul de ticăloşi şi nu-mi putea garanta că nu-mi vor fi furate obiectele de valoare pe care le aveam asupra mea. N-aveam nimic de preţ în buzunare, i-am replicat, în afară de-o mică sumă de bani pe care i-am şi înmînat-o.

— Percheziţionaţi-l, repetă el.

Pe vremea aceea eram foarte voinic ; au trebuit să mă ţină doi agenţi în timp ce al treilea îmi scotocea hainele. În buzunări găsiră două ceasuri de aur cu sonerie, două ceasuri vechi Bréguet şi un ceas de vînătoare, englezesc.

Fără nici o vorbă, mă încuiară imediat într-o celulă rău-mirositoare. M-am trîntit jos pe salteaua de paie, întrebîndu-mă ce se va întîmpla mai departe. Desigur că cel mai bun lucru era să insist să fiu pus în legătură cu legaţia Suediei, totuşi m-am hotărît să aştept pînă a doua zi dimineaţă. Uşa se deschise, lăsînd să intre un individ cu înfăţişare sinistră, jumătate apaş, jumătate *souteneur* [1], care mă făcu să înţeleg dintr-o privire cît de înţelept era regulamentul poliţiei pe baza căruia fusesem percheziţionat.

— Sus inima, Charlot, mi se adresă noul venit, *on t'a princé, eh ?* [2] Nu mai face mutra asta pleoştită, că n-ai de ce. După douăsprezece luni te scuipă din nou în lume, dacă ai noroc. Şi, între noi fie zis, nu-ţi lipseşte norocul, altfel n-ai fi ciordit cinci ceasuri mişto într-o singură zi. Cinci ceasuri ! Măi, al naibii să fie ! Îmi scot pălăria în faţa dumitale ; pe voi, englezii, nu vă întrece nimeni !

I-am răspuns că nu eram englez, ci colecţionar de ceasuri. Ca şi mine, zise el. Se trînti pe cealaltă saltea, îmi ură noapte bună şi visuri plăcute şi după o minută începu a horăi. De cealaltă parte a peretelui, o femeie beată începu a cînta cu glas răguşit. Individul bodogăni furios :

---

[1] Traficant de femei.
[2] Au pus laba pe tine, hai ?

— Tacă-ţi cloanţa, Fifine, că de nu, îţi fac boiangerie la gură !

Cîntăreaţa, oprindu-se imediat, şopti :

— Alphonse, trebuie să-ţi spun ceva important. Eşti singur ?

Omul îi răspunse că era cu un tînăr prieten simpatic care dorea grozav să ştie cît e ora deoarece, din păcate, uitase să-şi învîrtă cele cinci ceasuri pe care le purta întotdeauna la el. Adormi îndată din nou. Gunguritul doamnelor de alături se stinse treptat şi se făcu linişte deplină ; numai din oră în oră răsunau paşii paznicului care venea să ne privească prin ferestruica uşii. Cînd orologiul bătu ora şapte la Saint-Augustin, am fost scos din celulă şi dus în faţa comisarului în persoană care ascultă cu atenţie istorisirea aventurii mele, aţintindu-mă tot timpul cu ochi inteligenţi şi pătrunzători. Cînd am ajuns să-i spun de mania mea pentru pendule şi ceasuri şi că toată ziua avusesem intenţia să mă duc la Le Roy pentru a da la reparat cele cinci ceasuri de care uitasem cu totul cînd fusesem percheziţionat, începu a rîde cu poftă spunînd că era cea mai grozavă istorie pe care-o auzise vreodată, curat Balzac, nu alta. Deschise unul din sertarele mesei şi-mi înapoie cele cinci ceasuri.

— N-am stat douăzeci de ani la masa asta fără să învăţ într-o oarecare măsură a categorisi pe vizitatorii mei. Sînteţi în regulă.

Sună pe brigadierul care mă ţinuse la arest toată noaptea.

— Eşti suspendat pe-o săptămînă pentru nerespectarea regulamentului care te obliga să intri în legătură cu consulul suedez. *Vous êtes un imbécile !* [1]

[1] Eşti un nătărău !

13

MAMSELL AGATA

Bătrînul ornic din vestibul bătea orele șapte și jumătate cînd am intrat în Avenue de Villiers, tăcut ca o fantomă. Era ora precisă, la minut, cînd Mamsell Agata se apuca să frece patina mesei mele vechi din sufragerie ; exista deci șansa să pot ajunge fără piedici în dormitor, singurul meu ostrov de liniște. Tot restul casei era în mîinile Mamsell-ei Agata. Tăcută și neastîmpărată ca o mangustă, umbla mereu ziua întreagă din cameră în cameră, cu o cîrpă de praf în mînă, în căutarea vreunui obiect de frecat ori a unei scrisori mototolite aruncate pe jos. M-am oprit încremenit cînd am deschis ușa cabinetului meu de consultație. Mamsell Agata, aplecată peste masa mea de scris, îmi cerceta curierul de dimineață. Ridică capul și rămase cu ochii holbați la hainele mele sfîșiate și pătate de sînge, într-o tăcere sinistră — și pentru întîia oară, gura ei fără de buze nu putu găsi în clipă cel mai nimerit cuvînt neplăcut.

— Sfinte Dumnezeule ! De pe unde-o fi venind dumnealui ? șuieră ea printre dinți, pînă la urmă.

Ori de cîte ori era furioasă, obișnuia să-mi spuie „dumnealui" și vai ! prea rar îmi spunea altfel !

— Am avut un accident pe stradă, am răspuns.

Luasem de multă vreme obiceiul s-o mint, în legitimă apărare. Cercetă zdrențele de pe mine cu ochiul pătrunzător al cunoscutului care stă veșnic la pîndă să descopere ceva de cîrpit, țesut ori reparat. Vocea ei mi s-a părut ceva mai îmblînzită cînd îmi porunci să-i predau imediat toate hainele de pe mine. M-am strecurat în dormitor, am făcut o baie, apoi Rosalie îmi aduse cafeaua ; nimeni nu putea face o ceașcă de cafea ca Mamsell Agata.

— *Pauvre monsieur* [1], rosti Rosalie cînd i-am dat straiele ca să le ducă la Mamsell Agata ; sper, cel puțin, că nu sînteți rănit ?

— Nu, i-am răspuns ; sînt numai înfricoșat.

Rosalie și cu mine n-aveam secrete unul față de altul cînd era vorba de Mamsell Agata. Amîndoi aveam o frică teribilă de dînsa. Eram tovarăși de suferință în zilnica luptă pentru existența noastră lipsită de apărare. Rosalie, care de fapt era de profesie femeie cu ziua, îmi venise în ajutor în ziua cînd bucătăreasa își luase lumea în cap și-apoi, fiindcă și fata în casă o ștersese, rămăsese la mine ca un fel de *bonne à tout faire* [2]. De pierderea bucătăresei fusesem foarte amărît ; a trebuit însă să recunosc îndată că, de cînd pusese stăpînire pe bucătărie Mamsell Agata, mîncam mai bine ca întotdeauna. Și de fata în casă care plecase, o bretonă voinică, fusesem foarte mulțumit, căci respectase întocmai cele convenite între noi la angajare, anume, să nu se apropie niciodată de masa mea de scris și să nu se atingă de mobilele vechi. La o săptămînă după ce sosise Mamsell Agata, sănătatea ei dăduse semne de declin, mîinile începuseră a-i tremura, scăpase cel mai prețios dintre vechile mele vase de Faenza și nu mult după aceea o ștersese în așa grabă încît uitase să-și ia pînă și șorțurile. Chiar în ziua plecării ei, Mamsell Agata se apucă de treabă, curățînd și frecînd delicatele mele scaune Louis XVI, bătînd fără de milă neprețuitele carpete persiene cu un băț solid, spălînd palidul chip de marmură al madonei florentine cu apă și săpun ; ba izbutise să șteargă pînă și minunatul lustru al vazei de Gubbio de pe masa de scris. Dacă Mamsell Agata s-ar fi născut cu patru sute de ani mai devreme, n-ar mai fi rămas pînă azi nici urmă din arta medievală. Cît de îndepărtată să fi fost epoca în care se născuse ? Arăta exact la fel ca în copilăria mea, cînd o văzusem întîi în casa bătrînească din

[1] Bietul domn.
[2] Femeie la toate.

Suedia. Fratele meu mai mare o moștenise cînd vechiul cămin părintesc se desfăcuse. Ca om excepțional de curajos ce este, izbuti să scape de ea și să mi-o treacă mie. Mamsell Agata era întocmai ce-mi trebuia, îmi scrisese el ; menajeră ca ea nu există pe lume. În privința asta avea dreptate. De atunci, la rîndul meu, am cercat mereu să scap de dînsa. Obișnuiam să poftesc la masă prieteni celibatari, cunoștințe ocazionale și cu toții mă fericeau că am asemenea bucătăreasă minunată. Le spuneam că sînt pe punctul de a mă căsători și că lui Mamsell Agata nu-i plăceau decît celibatarii, așa că își căuta un alt loc. Toți se arătau foarte interesați, dorind s-o vadă. Și asta lămurea lucrurile : ar fi dorit să n-o mai vadă niciodată în ochi, dacă s-ar fi putut. S-o descriu cum arăta îmi este cu neputință. Avea cîrlionți aurii subțiri, aranjați după moda primei epoci victoriene — Rosalie pretindea că-i perucă ; nu știu de-o fi fost. Fruntea era excepțional de îngustă, ochii mici, albicioși, fără de sprîncene, aproape că n-avea față, ci numai un nas lung ce atîrna deasupra unei tăieturi subțiri care se deschidea rareori pentru a descoperi un șirag de dinți lungi și ascuțiți ca de nevăstuică. Culoarea feței și a degetelor era de un albăstrui cadaveric, atingerea mîinii vîscoasă și rece ca de mort. Zîmbetul ei — nu, cred că n-am să vă descriu ce fel de zîmbet avea ; de el ne temeam cel mai tare, eu și Rosalie. Mamsell Agata nu vorbea decît suedeza, dar se certa cu mare ușurință pe franțuzește și englezește. Cred că pînă la urmă tot izbutise să înțeleagă puțin franceza, altfel n-ar fi putut aduna toate cîte părea să știe despre bolnavii mei. Am surprins-o de multe ori ascultînd la ușa cabinetului meu de consultație, mai ales cînd primeam doamne. Avea o mare slăbiciune pentru morți. Părea întotdeauna mai veselă cînd unul dintre pacienții mei trăgea să moară și foarte rar se întîmpla să nu apară pe balcon cînd trecea o înmormîntare pe Avenue de Villiers. Nu putea suferi copiii și n-a iertat-o niciodată pe Rosalie că dăduse o bucată din tortul

de Crăciun copiilor portăresei. Nu putea să-l vadă în ochi pe cățelul meu și umbla într-una prin casă pufăind praf de purici, și cum mă zărea începea să se scarpine în semn de protest. Nici cățelul n-o putuse suferi din prima clipă, poate din pricina mirosului cu totul aparte pe care-l exala întreaga-i persoană. Îmi amintea de mirosul de șoarece al lui Cousin Pons [1], dar cu un iz deosebit, propriu, pe care l-am mai simțit doar încă o singură dată în viața mea. Asta s-a petrecut cu mulți ani mai tîrziu, cînd am intrat într-un mormînt părăsit din Valea Regilor, la Teba, plin de sute de lilieci mari ce atîrnau ca niște ciorchini negri pe ziduri.

Mamsell Agata nu ieșea din casă decît duminica pentru a se duce la biserica suedeză din Boulevard Ornano, unde sta în completă reculegere pe o bancă, rugîndu-se Dumnezeului Mîniei. Banca era întotdeauna goală, căci nimeni nu îndrăznea să se așeze lîngă dînsa. Prietenul meu, pastorul suedez, mi-a mărturisit că, prima oară cînd i-a vîrît în gură pîinea sfintei împărtășanii, s-a holbat la el așa de fioros încît i-a fost frică să nu-l muște de deget.

Rosalie își pierduse toată voioșia de odinioară, arăta slăbită, nenorocită, și mereu spunea că s-ar duce să trăiască pe lîngă soră-sa, care era măritată în Touraine. Desigur, că era mai ușor pentru mine, care eram plecat ziua întreagă. Cum mă întorceam acasă, toată vlaga din mine parcă seca și o oboseală de moarte, cenușie, se lăsa ca praful peste gîndurile mele. De cînd descoperisem că Mamsell Agata era somnambulă, nopțile mele deveniseră mai neliniștite și mai agitate. Adesea aveam impresia că simt mirosul prezenței ei chiar și în dormitorul meu. Pînă la urmă, mi-am deschis inima lui Flygare, pastorul suedez, care venea des la mine, și cred că avea o vagă bănuială în privința cumplitului adevăr.

[1] Vărul Pons, eroul din romanul cu același nume al lui Balzac.

— De ce n-o concediezi ? îmi spuse el într-o bună zi ; n-o mai poți duce așa înainte. Am început a crede într-adevăr că ți-e frică de ea. Dacă n-ai curajul s-o concediezi, am s-o fac eu pentru dumneata.

I-am oferit o mie de franci pentru fondul bisericii dacă mă poate scăpa de dînsa.

— Am s-o concediez chiar în astă-seară pe Mamsell Agata, fiți fără grijă. Vino la sacristie mîine dimineață după slujbă și-ți voi da vești bune.

A doua zi nu se făcu slujbă în biserica suedeză, căci pastorul se îmbolnăvise subit în ajun și fusese prea tîrziu ca să găsească un înlocuitor. M-am dus numaidecît acasă la el, în Place des Termes. Soția lui mă întîmpină spunîndu-mi că tocmai voia să trimită după mine. Pastorul se întorsese acasă în ajun seara, într-o stare cumplită, aproape leșinat. Arăta parcă ar fi văzut un strigoi, adăuga ea.

Poate chiar văzuse, mi-am spus eu în gînd, pe cînd mă îndreptam spre camera lui. Îmi povesti că tocmai începuse a-i transmite Mamsell-ei Agata hotărîrea mea ; se așteptase s-o vadă foarte furioasă, dar în loc de asta, ea îi zîmbise numai. Atunci simțise dintr-odată un miros teribil de ciudat în cameră și avusese impresia că-i vine leșin ; era sigur că mirosul fusese de vină.

— Nu, i-am replicat eu ; de vină a fost zîmbetul.

I-am hotărît să rămîie în pat pînă voi veni din nou să-l văd. Ce Dumnezeu o fi cu dînsul, îmi puse el întrebarea, la care i-am răspuns că nu puteam ști — ceea ce nu era adevărat, căci știam foarte bine, recunoscusem simptomele.

— Uite ce-i, am rostit eu ridicîndu-mă să plec ; aș dori să-mi povestești ceva despre Lazăr. Dumneata, ca pastor, desigur știi mai multe despre el decît mine. Există parcă-mi-se o legendă veche...

— Lazăr, spuse pastorul cu voce stinsă, a fost omul care s-a întors viu, la locuința lui, din mormînt unde moartea îl ținuse în puterea ei trei zile și trei nopți. Nu mai rămîne nici o îndoială asupra minunii care a fost văzută de Maria, Marta și mulți din prietenii lui de înainte.

— Mă întreb cum o fi arătat ?

— Legenda spune că stricăciunea începută de Moarte asupra trupului său, şi care fusese oprită de o putere miraculoasă, se vedea încă pe chipu-i vînăt, cadaveric, în degetele-i lungi, îngheţate de răceala morţii ; unghiile îi erau negre şi crescuseră înspăimîntător de lungi, veşmintele de pe el încă mai răspîndeau în jur putoarea greţoasă a mormîntului. Pe cînd Lazăr se apropia de mulţimea ce se strînsese ca să-l firitisească pentru întoarcerea lui înapoi la viaţă, vorbele vesele de urare li se stinseră pe buze şi-o umbră înfiorătoare pogorî ca o pulbere pe minţile lor. Unul cîte unul o rupseră la fugă, cu sufletele îngheţate de groază.

În timp ce recita legenda cea veche, pastorul începu a se foi neliniştit în aşternut, vocea i se stingea din ce în ce, chipul i se făcuse alb ca perna pe care îşi rezema capul.

— Eşti sigur că Lazăr este singurul om care s-a sculat din mormînt ? l-am întrebat eu. Eşti sigur că n-avea o soră ?

Scoţînd un strigăt de spaimă, pastorul îşi acoperi faţa cu mînile.

Pe scări l-am întîlnit pe colonelul Staaff, ataşatul militar suedez, care venea să se intereseze de sănătatea pastorului. Fiind cu trăsura, mă pofti să merg la el acasă, avînd a-mi vorbi într-o chestiune foarte urgentă. Luptase în războiul din '70 în armata franceză, distingîndu-se pentru mari merite şi fusese rănit la Gravelotte. Se însurase cu o franţuzoaică şi era foarte apreciat în înalta societate pariziană.

— Ştii, începu colonelul pe cînd ne aşezam la ceai ; ştii doar că-ţi sînt prieten şi că am mai mult de două ori vîrsta dumitale. Să nu-mi iei în nume de rău ceea ce îţi voi spune în propriu-ţi interes. Şi eu, şi nevastă-mea am auzit adesea în ultima vreme oameni plîngîndu-se de felul tiranic în care te porţi cu pacienţii. Nimănui nu-i place să

i se arunce mereu în obraz cuvintele : disciplină, supunere. Doamnele, mai ales cele franceze, nu sînt obișnuite să fie tratate așa de aspru de către un tinerel ca dumneata ; te-au și poreclit Tiberius. Dar partea cea mai gravă este, mă tem, faptul că ți se pare natural să poruncești dumneata și ceilalți să te asculte. Te înșeli, tinere prieten, nimănui nu-i place să asculte, fiecare dorește să comande.

— Nu sînt de aceeași părere ; multor oameni și mai tuturor femeilor le place să asculte.

— Așteaptă întîi să te însori, spuse viteazul meu prieten aruncînd o privire furișă spre ușa salonului. Dar să trecem acum la lucruri mai serioase, urmă colonelul. Au început să circule anumite zvonuri, că nu-ți dai nici o osteneală să salvezi aparențele în ceea ce privește viața dumitale particulară, că există o femeie misterioasă care trăiește cu dumneata în pretinsa situație de menajeră. Pînă și soția consulului englez a făcut o aluzie soției mele, care ți-a luat apărarea cu multă energie. Ce-are să spună ministrul Suediei și soția lui, care te tratează ca pe fiul lor, cînd le vor ajunge la urechi asemenea zvonuri, ceea ce se va întîmpla cu siguranță mai devreme ori mai tîrziu. Drept să-ți spun, prietene, nu se cade să facă așa ceva un doctor în situația dumitale, cu atîtea doamne englezoaice și franțuzoaice care vin să te consulte. Îți repet, nu se cade ! Dacă ai chef să-ți iei o metresă, n-ai decît, e treaba dumitale, dar, pentru numele lui Dumnezeu, scoate-o din casă ! Nici chiar francezii nu pot suporta asemenea scandal !

I-am mulțumit colonelului, recunoscînd că avea dreptate, că cercasem de mai multe ori s-o scot din casă, dar nu avusesem destulă tărie.

— Știu că nu-i ușor, recunoscu colonelul ; am fost și eu tînăr. Dacă n-ai curajul s-o scoți din casă, am să te ajut eu. Sînt omul care-ți trebuie. Niciodată nu m-am temut de cineva, fie că era bărbat ori femeie ; am atacat pe

prusaci la Gravelotte, am înfruntat moartea în șase bătălii mari...

— Așteaptă pînă ai s-o înfrunți pe Mamsell Agata Svenson, am replicat eu.

— Cum adică, vrei să spui că-i suedeză ? Cu-atît mai bine, în cazul cel mai rău fac așa ca să fie expulzată din Franța prin legație. Mîne dimineață la zece voi fi în Avenue de Villiers ; vezi să fii acolo.

— Nu, mulțumesc, fără mine ; nu mă apropii niciodată de ea cînd pot s-o evit.

— *Et pourtant, tu couches avec elle* [1], exclamă colonelul, privindu-mă înmărmurit de uimire.

Era cît pe ce să vomit pe covorul lui ; noroc că mi-a dat la timp un pahar de rachiu tare cu sifon, și am părăsit casa împleticindu-mă, după ce primisem invitația lui la masă pe a doua zi pentru a sărbători victoria.

A doua zi am luat masa numai cu Madame Staaff. Colonelul nu se simțea tocmai bine. Trebuia să mă duc după masă să-l văd ; probabil că-l supăra iarăși vechea rană de la Gravelotte, bănuia soția lui. Viteazul colonel zăcea în pat, cu o compresă rece pe creștetul capului. Arăta foarte slăbit și îmbătrînit, și ochii lui aveau o expresie rătăcită pe care nu i-o mai văzusem pînă atunci.

— Ți-a zîmbit ? l-am întrebat.

Se înfioră și întinse mîna spre paharul de rachiu cu sifon.

— Ai băgat de seamă ce gheară lungă și neagră are la degetul mare, parcă-i o gheară de liliac ?

Se făcu palid și-și șterse fruntea îmbrobonată de sudoare.

[1] Și cu toate astea, te culci cu ea.

— Ce să fac ? m-am tînguit eu, luîndu-mi capul în mîini.

— N-ai decît o singură scăpare, răspunse colonelul cu voce stînsă ; să te însori, altfel vei cădea la patima beţiei.

14

VICONTELE MAURICE

Nici nu m-am însurat, nici n-am căzut la patima beţiei. Am ales altă cale ; am părăsit cu totul locuinţa din Avenue de Villiers. Rosalie, îmi aducea la ora şapte ceaiul şi ziarul „Figaro", în dormitor ; peste jumătate de oră plecam şi mă întorceam la ora două cînd începeau consultaţiile. Plecam din nou o dată cu ultimul pacient şi reveneam noaptea tîrziu, strecurîndu-mă tiptil, hoţeşte, în dormitor. Dublasem leafa Rosaliei care-şi păstră postul cu mult curaj, plîngîndu-se doar că n-are de făcut altceva toată ziua decît să deschidă uşa. Toate celelalte, bătutul covoarelor, reparatul hainelor, curăţatul ghetelor, spălatul rufelor, gătitul bucatelor, le făcea Mamsell Agata. Dîndu-şi seama de necesitatea unei legături între ea şi lumea exterioară şi de cineva oricînd la îndemînă cu care să se certe, Mamsell Agata tolera acum prezenţa Rosaliei cu o sumbră resemnare. Ba chiar îi şi zîmbise odată, îmi spuse Rosalie cu un uşor tremur în voce. Şi Tom luă obiceiul s-o ştearg̃ă de acasă de frica Mamsell-ei Agata. Îşi petrecea zilele umblînd cu trăsura, vizitînd împreună cu mine bolnavii. Rareori mînca acasă şi nu intra niciodată în bucătărie, unde le place aşa de mult, să stea tuturor cînilor. Cum se întorcea de la munca zilnică, se furişa la panerașul lui din

dormitorul meu. unde știa că-i oarecum în siguranță. Pe măsură ce clientela mea creștea, era tot mai greu să rup cîte-o fărîmă din timp pentru obișnuita noastră excapadă de duminică, la Bois de Boulogne. Cînii, ca și oamenii, trebuie să simtă din cînd în cînd în nări mirosul mamei noastre Terra, ca să-și poată păstra curajul. Nimic nu se poate compara cu o plimbare vioaie printre ţopacii primitori, fie ei chiar și cei aproape domesticiți de la Bois de Boulogne, și o partidă spontană de-a v-aţi ascunselea prin tufișuri, cu cîte-o cunoștință ocazională. Într-o zi, cum mergeam noi pe o alee mai lăturalnică, fericiți că sîntem împreună, am auzit deodată departe în urmă gîfîieli și horcăituri desperate, întrerupte de accese de tuse cu sufocare. Am crezut că-i cineva apucat de-o criză de astmă, dar Tom diagnostică imediat un caz de sufocare a unui buldog sau mops mic ce se apropia cu viteză maximă de noi, implorîndu-ne, cu ultima-i suflare, să-l așteptăm. Peste o clipă, Loulou se prăbușea la picioarele mele mai mult mort decît viu, prea gras ca să poată respira, prea obosit ca să poată vorbi, cu o limbă neagră atîrnîndu-i toată afară din gură și ochi injectați ieșindu-i din cap de bucurie și emoție.

— Loulou ! Loulou ! chema o voce desperată într-un cupeu ce trecea pe aleea principală.

— Loulou ! Loulou ! striga un valet, alergînd spre noi prin dosul tufișurilor.

Slujitorul mă informă că întovărășea pe marchiză și pe Loulou în plimbarea lor igienică de cinci minute pe lîngă trăsură cînd, deodată, Loulou începuse a adulmeca în toate direcțiile cu frenezie și-o zbughise cu așa iuțeală în tufișuri că-l pierduseră imediat din vedere. Camerista o urcase în trăsură pe marchiză aproape leșinată, iar el îl căuta de o jumătate de oră în vreme ce vizitiul umbla cu trăsura la deal și la vale întrebînd pe toți trecătorii dacă n-aveau veşti despre Loulou. Lacrimi de fericire izbucniră

din ochii marchizei cînd i-am așezat pe genunchi cățelul — încă fără glas din pricină că tot se mai înăbușea. „Are să dea peste el un atac de apoplexie", se tîngui marchiza. Am răcnit în cornetul ei acustic că nu era decît emoția. În realitate, ca orice buldog bătrîn și gras, era foarte expus unui atac. Fiind pricina involuntară a celor întîmplate, am primit invitația stăpînei lui la ceai. Cînd Tom sări pe genunchii mei, Loulou avu o criză de furie, sufocîndu-se aproape. Restul drumului rămase nemișcat în poala stăpînei lui, complet istovit, holbîndu-se sălbatic cu un ochi spre Tom și clipind drăgăstos cu celălalt spre mine.

„Am mirosit multe lucruri în viața mea, spunea ochiul, dar n-am uitat niciodată mirosul tău cu totul aparte. Îmi place mai tare decît mirosurile tuturor celorlalți. Ce mult m-am bucurat că în sfîrșit te-am găsit ! Ia-mă pe mine pe genunchi în loc s-o ții pe corcitura asta neagră. N-avea grijă, îi fac eu de petrecanie, numai să-mi vin în fire !"

„Nu-mi pun eu mintea cu tine, stîrpitură ce ești ! Monstru bătrîn !" îi răspunse cu demnitate Tom. „De cînd sînt, n-am văzut asemenea arătare ! Te face aproape să te rușinezi că ești cîne ! Un caniș campion ca mine nu-și arată colții unui cîrnat ; mai bine ți-ai vîrî în gură negreața de limbă să nu-ți cadă pe jos din botul cel slut !"

După a doua ceașcă de ceai intră în salon Monsieur l'abbé, care obișnuia să facă vizită marchizei duminica după-amiază. Blajinul abate îmi reproșă că nu-l înștiințasem de întoarcerea mea la Paris. Contele întrebase adesea de mine și ar fi încîntat să mă vadă. Contesa era plecată la Monte-Carlo pentru o schimbare de aer. Îi mergea excelent cu sănătatea și era bine dispusă. Din păcate, nu putea spune același lucru despre conte, care se întorsese la viața sedentară, petrecîndu-și ziua întreagă în fotoliul

lui, fumînd obișnuitele-i țigări de foi. Abatele socotea de datoria lui să mă previe că vicontele Maurice era furios pe mine din pricina renghiului pe care i-l jucasem la Château Rameaux. Hipnotizîndu-i, pe el și pe doctorașul satului, îi convinsesem că are colită pentru a-l împiedica să cîștige medalia de aur la concursul Societății de Tir a Franței. Abatele mă imploră să mă feresc din calea lui, căci era cunoscut pentru caracteru-i violent, nestăpînit, certîndu-se mereu cu cei din juru-i. Chiar lunea trecută se bătuse din nou în duel și Dumnezeu știe ce se putea întîmpla dacă ne întîlneam.

— Nu se poate întîmpla nimic, i-am răspuns eu. N-are de ce-mi fi teamă de bruta aceea, căci îi este frică de mine. Astă-toamnă, în fumoarul de la Château Rameaux, am dovedit că sînt mai tare ca el și mă bucur aflînd de la dumneata că n-a uitat lecția pe care i-am dat-o. Singura-i superioritate asupra mea este că poate ochi o rîndunică ori o ciocîrlie cu arma lui de la cincizeci de metri, pe cînd eu probabil n-aș nimeri nici măcar un elefant de la asemenea distanță. Dar este foarte puțin probabil să poată profita vreodată de superioritatea aceasta, deoarece mă socoate inferior lui pe scara socială. Adineaori ai rostit cuvîntul hipnotism ; ei bine, mă dezgustă pînă și cuvîntul, toată lumea mi-l aruncă în obraz fiindcă am fost elevul lui Charcot. Înțelegeți o dată pentru totdeauna că toate neroziile astea despre puterea hipnozei fac parte dintr-un sistem perimat, pe care știința modernă nu-l recunoaște. Aici nu-i vorba de hipnoză, ci de imaginație. Imbecilul acela își închipuie că l-am hipnotizat ; nu eu i-am băgat în cap ideea asta stupidă, ci el singur. Noi numim așa ceva autosugestie. Cu atît mai bine pentru mine, căci este neputincios să-mi facă vreun rău, cel puțin cînd ne aflăm față în față.

— Dar l-ai putea hipnotiza dacă ai vrea ?

— Da, cu ușurință, este un medium foarte bun. Charcot ar fi încîntat să-l aibă pentru conferințele lui experimentale pe care le ține marțea la Salpêtrière ?

— Deoarece spui că puterea hipnotică nu există, admiți atunci că eu, de pildă, l-aș putea sili să-mi asculte poruncile așa cum le-a ascultat pe-ale dumitale ?

— Da, cu condiția ca el să creadă că ai această putere, ceea ce cu siguranță că nu crede.

— Și de ce nu crede ?

— Aici începe adevărata dificultate ; la întrebarea dumitale încă nu s-a găsit pînă în prezent un răspuns satisfăcător. Este o știință relativ nouă, încă în pruncie.

— Îl poți face să săvîrșească o crimă ?

— Nu, afară de cazul cînd ar fi în stare s-o săvîrșească și din proprie inițiativă. Deoarece sînt convins că omul acesta are instinct criminal, răspunsul meu în cazul de față este afirmativ.

— L-ai putea face să renunțe la contesă ?

— Numai dacă dorește el singur și s-ar supune unui tratament metodic prin sugestie hipnotică. Chiar și așa, ar fi nevoie de un timp îndelungat, instinctul sexual fiind cea mai covîrșitoare forță a naturii omenești.

—Făgăduiește-mi că-l vei ocoli. Spune că are să te biciuiască prima oară cînd te va întîlni.

— N-are decît să încerce, știu eu să mă descurc în asemenea împrejurare, nu-ți face griji. Sînt capabil să mă apăr foarte bine.

— Noroc că e plecat la Tours cu regimentul și foarte probabil are să lipsească multă vreme din Paris.

— Dragă abate, ești cu mult mai naiv decît te credeam. În clipa de față se află la Monte-Carlo cu contesa și va reveni la Paris cînd se va întoarce și ea de la cura de aer.

Chiar a doua zi am fost chemat la conte în calitate de medic. Abatele avusese dreptate ; l-am găsit într-o stare foarte proastă, atît fizică cît şi morală. Nu poţi face mare lucru cînd e vorba de un domn în vîrstă care stă ziua întreagă într-un fotoliu, fumînd neîncetat ţigări de foi, cu gîndul numai la frumoasa-i şi tînăra-i soţie plecată la Monte-Carlo pentru o cură de aer. Nu-i poţi fi de ajutor nici cînd doamna se întoarce ca să-şi reia locul printre cele mai admirate şi mai curtate femei din societatea pariziană, îşi petrece zilele la Worth cercînd rochii noi, iar seara iese la teatre şi baluri, după ce-a depus pe obrazul soţului un rece sărut drept noapte bună. Cu cît îl vedeam mai mult pe conte, îmi era tot mai drag. Era cel mai desăvîrşit prototip pe care l-am întîlnit vreodată al aristocratului francez din alte vremuri. De fapt, îmi era simpatic fără îndoială din pricină că-l compătimeam. Pe vremea aceea, încă nu bănuiam că singurii oameni pe care-i simpatizam erau cei pe care-i compătimeam. Cred că din pricina asta nu mi-a mai plăcut deloc contesa prima oară cînd am revăzut-o după ultima noastră întrevedere sub teiul de la Château Rameaux, cînd fusese lună plină şi bufniţa mă salvase în clipa cînd simţeam c-o îndrăgesc peste seamă. Nu, nu-mi plăcea absolut deloc în timp ce-o observam de lîngă abate, de cealaltă parte a mesei din sufragerie, cum rîdea cu poftă de glumele proaste ale vicontelui Maurice — unele la adresa mea, după cît înţelegeam din privirile insolente pe care mi le arunca. Nici unul nu-mi adresă o vorbă. Singurul semn din partea contesei că mă recunoscuse fusese o distantă strîngere de mînă înainte de a ne aşeza la masă. Vicontele mă ignorase complet. Ea era la fel de frumoasă ca întotdeauna, dar nu mai era aceeaşi femeie. Chipul îi radia de sănătate şi bună dispoziţie, însă n-am regăsit expresia nostalgică a ochilor ei mari. Am priceput dintr-o privire că fusese lună plină în parcul de la Monte-Carlo şi că în teii de acolo nu se aflau

bufnițe prevestitoare. Vicontele Maurice părea nemaipomenit de încîntat de sine ; era clar că-și dădea aere de erou cuceritor, lucru deosebit de enervant.

— *Ça y est*[1], i-am spus abatelui pe cînd stăteam în fumoar după masă. Cu siguranță că dragostea-i oarbă, dacă asta se poate numi dragoste. O plîng că a căzut în brațele unui imbecil degenerat ca el ; merita o soartă mai bună.

— Știi că acum aproape o lună, contele i-a plătit datoriile de joc ca să nu fie dat afară din armată și mai umblă un zvon despre un cec fără acoperire. Se spune că cheltuiește sume fabuloase pentru o vestită cocotă. Și cînd te gîndești că-i omul care o va conduce pe contesă în astă-seară la balul mascat de la Operă !

— Ah ! de-aș ști să trag cu pistolul !

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu vorbi așa ! Aș dori să te văd plecînd ; sînt sigur că are să vie aici să-și bea paharul de brandy cu sifon.

— Mai bine-ar fi prudent cu păhărelul. N-ai observat cum îi tremură mîna cînd își toarnă picăturile de doctorie în paharul cu vin ? În orice caz, asta-i de bun augur pentru rîndunele și ciocîrlii. Nu mai privi așa de îngrozit către ușă, căci el se desfată acum în salon făcînd curte contesei. De altfel, plec ; trăsura mea e la poartă.

M-am suit la etaj ca să-l văd o clipă pe conte înainte de a pleca. Se pregătea tocmai de culcare și-mi mărturisi că-i era foarte somn. Fericit om ! Pe cînd îi uram noapte bună, am auzit un urlet desperat de cîne venind de jos. Știam că Tom mă așteptă în hol, în ungherul ce-i fusese rezervat anume lui de conte, care era mare iubitor de cîni și avusese grijă să i se așeze un covoraș special pe care să stea comod. M-am repezit în jos pe scări cît am putut de repede. Tom gemea slab, ghemuit jos, în ușa de la intrare

[1] E așa cum am spus.

și sîngele îi șiroia din bot. Aplecat asupră-i, vicontele Maurice îl lovea cu furie. M-am prăvălit peste brută atît de neașteptat încît își pierdu echilibrul și căzu. O a doua lovitură bine aplicată pe cînd sărea în picioare îl doborî din nou la pămînt. Înșfăcîndu-mi pălăria și pardesiul, am sărit cu cînele în brațe în trăsură și-am pornit în goana cailor spre Avenue de Villiers. Mi-am dat seama numaidecît că bietul cățel suferea de grave leziuni interne. L-am vegheat toată noaptea. Respirația i se făcea tot mai grea, hemoragia nu contenea. A doua zi dimineață, ca să-l cruț de lungi suferinți, mi-am împușcat singur prietenul credincios.

M-am simțit mai ușurat cînd am primit după-amiază o scrisoare de la doi ofițeri camarazi de-ai vicontelui Maurice care-mi cereau să-i pun în legătură cu martorii mei, deoarece vicontele se hotărîse, după oarecare șovăire, să-mi facă onoarea etc., etc.

Cu greu l-am putut convinge pe colonelul Staaff, atașatul militar suedez, să mă asiste în acea împrejurare. Prietenul meu Edelfeld, cunoscutul pictor finlandez, avea să-mi fie al doilea martor. Norstrom trebuia să mă însoțească în calitate de chirurg.

— N-am avut niciodată așa noroc ca-n ultimele douăzeci și patru de ore, i-am spus lui Norstrom pe cînd prînzeam la masa noastră obișnuită de la Café de la Régence. Îți mărturisesc că am tras o frică grozavă că are să-mi fie frică. Cînd colo, curiozitatea de a ști cum îmi voi juca rolul m-a preocupat într-atît, încît n-am avut timp să mă gîndesc la altceva. Știi doar ce mult mă interesează psihologia.

Se vedea cît de colo că în seara aceea psihologia nu-l interesa absolut de loc pe Norstrom ; de altfel, nu-l interesase niciodată. Era neobișnuit de taciturn și de solemn, dar am observat în ochii lui posomorîți o expresie oare-

cum duioasă ce m-a făcut aproape să mă rușinez de mine însumi.

— Ascultă, Axel, rosti el cu o voce cam răgușită, ascultă-mă...

— Nu mă mai privi așa și mai cu seamă nu fi sentimental, nu se potrivește deloc genului tău de frumusețe. Scarpină-ți bătrîna căpățînă nătîngă și cearcă să pricepi situația. Cum îți închipui măcar o clipă că aș putea să fiu atît de nebun încît să-l înfrunt pe sălbaticul acela mîine dimineață la Bois de Saint-Cloud dacă n-aș fi sigur că nu mă poate ucide. Ideea este atît de absurdă încît n-o poți lua în serios nici un moment. Și-apoi, duelurile astea franțuzești sînt mai mult o farsă, știi la fel de bine ca mine. Amîndoi am asistat ca doctori la mai multe reprezentații de-acest fel, unde actorii nimeresc uneori vreun copac, dar niciodată unul pe altul. Hai să mai destupăm o sticlă de Chambertin și-apoi să mergem direct la culcare ; vinul de Burgundia îmi face somn. N-am dormit mai deloc de cînd a murit bietul meu cățel și-n noaptea asta trebuie să dorm cu orice preț.

Dimineața era rece și cețoasă. Aveam pulsul optzeci, constant, simțeam însă un tremur ciudat în pulpe, o dificultate destul de pronunțată la vorbire și, în ciuda tuturor sforțărilor mele, n-am izbutit să înghit nici o picătură de coniac din plosca pe care mi-o întinse Norstrom cînd am coborît din trăsură. Nesfîrșitele formalități preliminare mi s-au părut foarte enervante, căci nu înțelegeam o boabă din cele ce se discutau. Ce neghiobie era totul și cîtă pierdere de vreme ! cugetam eu ; cu cît ar fi fost mai simplu să-i trag o bătaie zdravănă *à l'anglaise* [1] și s-o sfîrșesc o dată ! Cineva spuse că ceața se ridicase îndeajuns ca

[1] Pe englezește, cu bățul la spate.

să permită o bună vizibilitate. Am fost surprins, căci mie mi se părea că ceața se îngroșase și mai mult. Îl puteam vedea totuși foarte bine pe vicontele Maurice, în picioare în fața mea, cu obișnuitu-i aer impertinent, cu țigara în gură, simțindu-se foarte la largul lui, mi se păru mie. În clipa aceea, un măcăleandru începu a cînta în desișul din spatele meu. Tocmai cînd mă întrebam ce-o fi căutat micuțul lăutar în Bois de Saint-Cloud la o vreme atît de tîrzie, colonelul Staaf îmi puse în mînă un pistol lung.

— Ochește jos ! îmi șopti el.

— Foc ! strigă o voce aspră.

Am auzit o detunătură. L-am zărit pe viconte scăpînd țigara dintre buze și pe profesorul Labbé repezindu-se către el. Peste cîteva clipe, m-am pomenit în trăsura colonelului Staaff și în fața mea sta Norstrom, cu chipul luminat de un zîmbet larg. Colonelul mă bătu pe umăr, dar nimeni nu rosti un cuvînt.

— Ce s-a întîmplat ? De ce n-a tras ? Nu vreau nici un fel de cruțare din partea acelei bestii. Am să-l provoc acum la rîndul meu, am să-l...

— Ba n-ai să faci nimic de felul ăsta. Mai bine mulțumește lui Dumnezeu că ai scăpat teafăr ca prin minune, mă întrerupse colonelul. Într-adevăr că a făcut tot ce i-a stat în putință să te ucidă și fără îndoială că ar fi izbutit dacă i-ai fi lăsat timp să tragă al doilea foc. Din fericire ați tras amîndoi deodată. Dacă ai fi întîrziat cu o fracțiune de secundă, n-ai mai sta acum lîngă mine. N-ai auzit glonțul vîjiindu-ți pe deasupra capului ? Uite !

Deodată, pe cînd îmi priveam pălăria, cortina se lăsă peste isprava mea eroică. Despuiat de deghizamentul de viteaz ce nu i se potrivea, omul adevărat apăru, omul care se temea de moarte. Tremurînd de spaimă, m-am prăbușit într-un colț al trăsurii.

— Sînt mîndru de dumneata, tinere prietene, urmă colonelul. Inima mea de veteran tresălta de plăcere pe cînd te observam. Nici eu n-aș fi izbutit mai bine ! Cînd i-am atacat pe prusaci la Gravelotte...

Clănțăneala dinților mă împiedică să prind sfîrșitul frazei. Îmi era rău, mă cuprinsese o ameteală și aș fi vrut să-i spun lui Norstrom să lase în jos geamul ca să respir puțin aer, dar nu puteam scoate o vorbă. Aș fi vrut să deschid deodată portiera și s-o zbughesc la goană ca un iepure, dar nu-mi puteam mișca nici mîinile, nici picioarele.

— Ce de mai sînge pierdea, rînji Norstrom. Profesorul Labbé spunea că glonțul străbătuse pe la baza plămînului drept și că va avea noroc dacă va scăpa numai cu două luni de pat.

Clănțănitul dinților mi se opri în clipă ; ascultam atent.

— Nu te știam un țintaș atît de iscusit, zise bravul colonel. De ce mi-ai spus că n-ai ținut niciodată un pistol în mînă ?

Am izbucnit deodată în hohote de rîs, habar n-aveam însă pentru ce.

— Nu văd nici un motiv de rîs, rosti cu severitate colonelul. Omul e grav rănit și profesorul Labbé părea foarte îngrijorat ; s-ar putea sfîrși cu o tragedie.

— Cu-atît mai rău pentru el, am spus, recăpătîndu-mi ca prin minune graiul. L-a ucis pe bătrînul meu Tom, care nu se putea apăra, zdrobindu-l cu picioarele, își petrece timpul liber omorînd rîndunele și ciocîrlii ; n-are decît ceea ce merită. Știi că Areopagul din Atena a osîndit la moarte pe un băiat pentru că scosese ochii unei păsărele ?

— Nu ești însă Areopagul din Atena.

— Nu, dar nu sînt nici pricina morții acestui om, dacă lucrurile se sfîrșesc rău. N-am avut vreme nici să ochesc, pistolul a pornit de la sine. Nu-s eu cel care i-a sfredelit plămînul, ci altcineva. Deoarece însă îți pare atît de rău pentru bestia aceea, dă-mi voie să te întreb dacă în speranța că voi da greș mi-ai șoptit la ureche să ochesc jos cînd mi-ai pus pistolul în mînă ?

— Mă bucur să constat că ți s-a dezlegat iar limba, fanfaron îndrăcit, zimbi colonelul. Degeaba mă căzneam să pricep o vorbă din tot ce îndrugai cînd te trăgeam spre trăsură — și cu siguranță că nici dumneata singur nu înțelegeai mai mult decît mine ; bolboroseai mereu nu știu ce despre un măcăleandru.

Cînd am intrat prin poarta Maillot, eram din nou perfect stăpîn pe nervii mei stupizi și mă simțeam foarte mulțumit de mine. În vreme ce ne apropiam de Avenue de Villiers, din ceața dimineții îmi apăru chipul de Meduză a Mamsell-ei Agata, fixîndu-mă amenințător cu ochii ei albi. M-am uitat la ceasul meu, arăta șapte și jumătate ; am prins curaj.

— În clipa de față roade patina de pe masa mea veche din sufragerie, m-am gîndit. Încă un pic de noroc și izbutesc să mă strecor neobservat în dormitor, ca s-o înștiințez pe Rosalie să-mi aducă o ceașcă de ceai.

Rosalie veni în vîrful picioarelor cu dejunul și obișnuitul „Figaro".

— Rosalie, ești o comoară ! Pentru numele lui Dumnezeu, împiedec-o să intre în hol ; peste o jumătate de oră vreau s-o șterg. Dragă Rosalie, înainte de a pleca, perie-mă puțin, am mare nevoie.

— Vai, dar nu se poate ca Monsieur să-și viziteze pacienții cu pălăria asta veche. Ia uite, chiar aici în față are o gaură rotundă și dincoace în spate alta. Ce cara-

ghios ! Nu'le-au putut face moliile căci de cînd a venit Mamsell Agata toată casa pute a naftalină. Să fie de vină vreun șobolan ? Camera Mamsell-ei Agata mișună de șobolani. Tare-i mai sînt dragi.

— Nu, Rosalie, este cariul numit ceasul-morții, cu dinți tari ca oțelul, ce pot face asemenea gaură și-n țeasta unui om, dacă norocul nu-i de partea lui.

— De ce nu dăruiește Monsieur pălăria lui don Gaetano, bătrînul flașnetar ? Astăzi e ziua lui, cînd vine și cîntă sub balcon.

— Poți să-i dai oricare pălărie poftești, afară de asta. Vreau s-o păstrez ; îmi face bine cînd mă uit la cele două găuri, căci înseamnă noroc.

— De ce nu poartă Monsieur joben, ca toți doctorii ceilalți ? E cu-atît mai șic !

— Nu pălăria face pe om, ci capul — și capul meu este în perfectă stare cît timp poți s-o ții departe de ochii mei pe Mamsell Agata.

15

JOHN

M-am așezat să dejunez și să-mi citesc „Figaro"-ul. Nimic interesant. Deodată, ochii îmi căzură pe următorul titlu, scris cu litere mari : O AFACERE URÎTĂ.

„Madame Requin, sage-femme de première classe, Rue Grenet, a fost arestată în urma decesului unei tinere fete, moartea ei survenind în împrejurări dubioase. A fost de

asemeni lansat un mandat de arestare împotriva unui doctor străin. Sînt temeri că acesta a părăsit țara. Madame Requin mai este acuzată de a fi pricinuit dispariția mai multor nou-născuți ce fuseseră lăsați în grija ei".

Ziarul îmi scăpă din mînă. *Madame Requin sage-femme de première classe, Rue Grenet !* Fusesem înconjurat de atîtea suferințe, atîtea tragedii se perindaseră prin fața ochilor mei în ultimii ani încît uitasem întreaga întîmplare. Cum stam așa, cu ochii ațintiți pe anunțul din „Figaro", mi-am reamintit totul atît de limpede de parcă noaptea aceea groaznică în care făcusem cunoștință cu Madame Requin s-ar fi petrecut ieri, nu cu trei ani în urmă. Cum stam astfel, sorbindu-mi ceaiul și recitind într-una informația din „Figaro", o nespusă satisfacție mă cuprinse la gîndul că femea aceia oribilă fusese în sfîrșit prinsă. Simțeam în același timp și o mulțumire amintindu-mi că în noaptea aceea de pomină îmi fusese hărăzit să salvez două vieți, a unei mame și a unui prunc, pe care ea, împreună cu infamul ei complice, voiau să le sacrifice. Deodată, alt gînd îmi fulgeră prin minte. Ce făcusem eu pentru cele două ființe pe care le întorsesem către viață ? Ce făcusem pentru mama părăsită de alt om în clipele cînd avea cea mai mare nevoie de el ?

„John ! John !" striga ea sub stăpînirea cloroformului, c-un accent de desperare în voce, „John ! John !"

Mă purtasem mai bine ca el ? N-o abandonasem și eu în clipele cînd avea cea mai mare nevoie de sprijin ? Ce chinuri trebuie să fi îndurat înainte de a cădea în mîna acelei femei teribile și a brutalului meu coleg, care ar fi ucis-o dacă n-aș fi intervenit eu ? Ce chinuri trebuia să fi îndurat în clipa cînd conștiința trezindu-i-se o readusese în fața înspăimîntătoarei realități din juru-i. Dar copilașul aproape asfixiat ce mă privise cu ochișorii lui albaștri pe cînd sorbea pentru întîia oară aerul dătător de viață pe care i-l suflam în plămîni cu buzele mele lipite de ale

lui ! Ce făcusem pentru dînsul ? Îl smulsesem din brațele morții neîndurătoare, ca să-l arunc în brațele moașei Requin ! Câți prunci abia născuți vor mai fi supt moartea la sînul ei enorm ? Ce făcuse ea cu băiețelul cel cu ochi albaștri ? Avusese oare soarta celor optzeci la sută dintre micuții și neputincioșii călători ai acelui *train des nourrices* [1] care, după statisticile oficiale, sucombau în primul an al vieții, ori se afla printre ceilalți douăzeci la sută care supraviețuiseră pentru a îndura o soartă și mai crudă ?

Într-o oră, obținusem de la direcția închisorii învoirea s-o vizitez pe Madame Requin. Mă recunoscu numaidecît și-mi făcu o primire atît de călduroasă încît, drept să spun, m-am simțit foarte prost față de funcționarul închisorii care mă condusese la celula ei.

Băiețelul se afla în Normandia și o ducea minunat ; tocmai primise vești excelente de la părinții lui adoptivi, care-l iubeau foarte mult. Ce ghinion că nu-mi putea da adresa din pricina unor confuzii din registru. S-ar putea, deși e puțin probabil, ca soțul ei să-și amintească de adresa aceea.

Eram încredințat că băiatul murise, dar, ca să duc treaba pînă la capăt, i-am spus cu asprime că, dacă în patruzeci și opt de ore nu primeam adresa părinților adoptivi, o voi denunța autorităților pentru uciderea copilului și pentru furtul unei broșe cu diamante, de valoare, pe care i-o lăsasem în păstrare. Izbuti să-și stoarcă vreo două lacrimi din ochii ei reci, sticloși, jurîndu-se că nu furase broșa, ci o păstrase ca amintire de la doamna aceea tînără și frumoasă, pe care o îngrijise cu atîa drag, ca pe fiica ei.

— Ai patruzeci și opt de ore, am spus, lăsînd-o pe Madame Requin la meditațiile ei.

În dimineața zilei a doua, am primit vizita onorabilului ei soț, ce-mi aducea chitanța de amanetare a broșei și numele celor trei sate din Normandia unde își trimisese

[1] Trenul doicilor.

doamna copiii în anul acela. Am scris imediat celor trei primari ai satelor respective cu rugămintea să cerceteze dacă nu se află printre copiii adoptaţi în comunele lor un băieţel de trei ani, cu ochii albaştri. După o lungă aşteptare am primit răspunsuri negative de la doi dintre primari şi nimic de la al treilea. Am scris atunci celor trei preoţi ai satelor şi după alte luni de aşteptare preotul din Villeroy mă informă că descoperise la soţia unui cizmar un băieţel ce-ar părea să corespundă descrierii mele. Sosise de la Paris cu trei ani în urmă şi avea, bineînţeles, ochii albaştri.

Nu fusesem niciodată în Normandia ; Crăciunul bătea la uşă, m-am gîndit că meritam şi eu o mică vacanţă. Chiar în ziua de Crăciun, am bătut la uşa cizmarului. Nici un răspuns. Am intrat într-o încăpere întunecoasă ; lîngă fereastră, o masă scundă de cizmărie, pe jos aruncate ghete şi cizme de toate mărimile, uzate şi murdare, iar pe o frînghie întinsă de-a lungul tavanului erau atîrnate la uscat cîteva cămăşi şi jupoane de-abia spălate. Patul nu era strîns, cearşafurile şi păturile vădeau o murdărie crasă. Pe dalele de piatră rău-mirositoare sta un copil aproape gol, mîncînd un cartof crud.

Ochii lui albaştri mă priviră îngroziţi. Scăpînd cartoful din mînă, ridică instinctiv braţul descărnat, ca pentru a se apăra de o lovitură, apoi se tîrî în patru labe cît putu de repede în cealaltă odaie. L-am prins chiar cînd se strecura sub pat, şi m-am aşezat cu dînsul la masa cizmarului, lîngă fereastră, ca să-i examinez dinţii.. Da, băiatul părea să aibă vrei trei ani şi jumătate. Era un schelet mic, cu braţe şi picioare subţiri ca nişte beţe, pieptul strîmt şi stomacul balonat, avînd de două ori mărimea lui normală. Rămase nemişcat pe genunchii mei, fără să crîcnească chiar cînd i-am deschis gura ca să-i cercetez dinţii. Asupra culorii ochilor lui obosiţi şi trişti nu mai rămînea nici o îndoială : erau tot aşa de albaştri ca şi ai mei. Uşa se deschise cu violenţă şi, cu o înjurătură teribilă, cizmarul,

beat turtă, se prăvăli înăuntru clătinîndu-se. Îndărătul lui, o femeie oprită în pragul uşii cu un prunc la sîn şi încă doi agăţaţi de poala fustei, se uita la mine, încremenită de uimire. Ar fi al naibii de bucuros să se descotorosească de copil, îmi declară cizmarul ; dar trebuia mai întîi de toate să i se achite suma de bani care întîrzia să vină. Îi scrisese de mai multe ori doamnei Requin, dar nu primise nici un răspuns. Îşi închipuia cumva că avea de gînd să hrănească pe stîrpitura aceea de plod din trudnicu-i cîştig ? Acum, cînd avea pruncul ei şi încă doi copii în pensiune, îmi spuse nevastă-sa, se înţelege că ar fi foarte mulţumită să scape de băiat. Şoşoti apoi ceva cizmarului şi ochii lor umblară iscoditori de la chipul meu la al copilului. De cum intraseră în cameră, expresia de spaimă se ivise din nou în ochii micuţului, iar mînuţa pe care i-o ţineam într-a mea tremura uşor. Din fericire, mi-am amintit la timp că era Crăciunul şi am scos din buzunar un căluţ de lemn. Îl luă în tăcere cu un fel de indiferenţă foarte neobişnuită la un copil ; nu părea că face caz de dînsul.

— Vezi ce frumos cal ţi-a adus tătucu de la Paris ? îi spuse femeia cizmarului. Primeşte-l, Jules !

— Îl chiamă John, am spus.

— *C'est un triste enfant* [1], zise femeia. Nu scoate o vorbă, nu spune nici măcar „mamă" şi nu ştie să zîmbească.

L-am învelit în pătura mea de călătorie şi m-am dus la *monsieur le curé* care, binevoitor, a trimis-o pe menajeră să cumpere o cămaşă de lînă şi un şal călduros pentru drum.

Preotul mă privi atent şi-mi spuse :

— Este datoria mea de preot să condamn şi să înfierez imoralitatea şi viţiul, dar nu mă pot opri de a-ţi spune,

[1] E un copil amărît.

dragă tinere, că te respect pentrucă cerci măcar să-ţi răscumperi păcatul, un păcat cu-atît mai odios cu cît pedeapsa cade asupra unor prunci nevinovaţi. Era timpul să-l iei grabnic de-aici. Am îngropat mulţi copilaşi părăsiţi dintre aceştia şi fără îndoială că în curînd l-aş fi înmormîntat şi pe-al dumitale. Bine-ai făcut, şi-ţi mulţumesc pentru asta, spuse bătrînul preot, bătîndu-mă prietenește pe umăr.

Mă temeam să nu pierdem expresul de noapte pentru Paris, aşa că n-am mai avut vreme de explicaţii. John dormi liniştit toată noaptea, învelit bine în şalul lui cald, pe cînd eu stam alături, întrebîndu-mă ce Dumnezeu voi face cu el. Cred că de n-ar fi fost Mamsell Agata, l-aş fi dus de-a dreptul de la gară în Avenue de Villiers. În loc de asta, i-am dat birjarului adresa creşei Saint-Joseph din Rue de Seine, unde cunoşteam bine pe maici, care îmi făgăduiră să-l ţină pe băiat douăzeci şi patru de ore, pînă îi voi găsi un cămin convenabil. Cunoşteau, îmi spuseră ele, o familie respectabilă ; soţul lucra la fabrica norvegiană de margarină din Pantin. De curînd îşi pierduseră singurul copil. Ideea îmi surîse. M-am dus imediat cu trăsura acolo şi a doua zi băieţelul era instalat în noul lui cămin. Femeia părea deşteaptă şi vrednică, puţin cam iute din fire aş fi putut spune, judecînd-o după privire, dar călugăriţele mă încredinţară că se arătase o mamă devotată pentru copilul ei. I-am dat banii necesari pentru trusoul băiatului şi i-am plătit pe trei luni înainte, o sumă mai mică decît cheltuiam cu ţigările. Am preferat să nu-i dau adresa mea, căci Dumnezeu ştie ce s-ar fi putut întîmpla dacă afla Mamsell Agata de existenţa lui. Joséphine avea să le înştiinţeze pe călugăriţe dacă avea vreun necaz, ori se îmbolnăvea copilul. Nu trecu mult şi-mi dădu de ştire. Băiatul se molipsise de scarlatină şi era cît pe ce să se prăpădească. Toţi copiii scandinavilor din cartierul Pantin

căzură la pat bolnavi de scarlatină și trebuia să mă duc mereu pe-acolo. La scarlatină, copiii n-au nevoie de nici o doctorie, ci numai de o îngrijire atentă și o jucărie pentru lunga lor convalescență. John avu noroc de amîndouă, căci noua lui mamă adoptivă era, fără îndoială, foarte bună cu el, iar eu învățasem de multă vreme să adaog păpușile și căluții de lemn la farmacopeea mea.

— E un copil ciudat, îmi spunea Joséphine. Nu spune niciodată „mamă" și nu l-am văzut niciodată zîmbind, nici chiar cînd a primit Moș-Crăciunul trimis de dumneavoastră.

Căci venise din nou Crăciunul și băiețelul împlinise un an de cînd se afla la noua-i mamă adoptivă ; un an de griji și necazuri pentru mine și de relativă fericire pentru el. Joséphine se arăta într-adevăr a fi o fire iute și de multe ori se purta obraznic cu mine cînd eram silit s-o cert că nu-l ține curat pe băiat ori că nu deschide deloc ferestrele. N-am auzit-o însă niciodată adresîndu-i vreo vorbă aspră și, cu toate că nu cred că o îndrăgise, vedeam din privirea copilului că nu se temea de dînsa. Părea de o indiferență stranie față de toți și de toate. Am început de la o vreme a fi tot mai îngrijorat de el și tot mai nemulțumit de mama-i adoptivă. În ochii micuțului reapăruse expresia aceia de spaimă și nu mai încăpea nici o îndoială că Joséphine îl neglija tot mai mult. Între noi doi izbucniră de mai multe ori certuri, pe care femeia le încheia mai întotdeauna declarînd furioasă că n-aveam decît să iau copilul, dacă nu eram mulțumit, că ea se săturase pînă-n gît de el. Am înțeles care era pricina adevărată : curînd avea să fie mamă. Situația se înrăutăți după nașterea copilului. Pînă la urmă, i-am spus că mă hotărîsem să iau băiatul îndată ce voi găsi un loc convenabil. Eram hotărît să nu mai fac greșeli cu el, acum, cînd mă puteam bizui pe experiența căpătată.

Peste cîteva zile, întorcîndu-mă acasă pentru consultaţii, am auzit, cînd am deschis uşa de la intrare, o voce furioasă de femeie răsunînd în salonul de aşteptare. Încăperea era ticsită de lume ce mă aştepta cu obişnuita răbdare. John şedea ghemuit într-un colţ al sofalei, lîngă soţia vicarului englez. În mijlocul încăperii, sta înfiptă Joséphine, ţipînd cît o ţinea gura şi gesticulînd sălbatic. Cum mă zări în pragul uşii, se repezi spre sofa şi, înşfăcînd în braţe pe John, mi-l zvîrli pur şi simplu, că abia am avut vreme să-l prind.

— Desigur, nu-s destul de bună ca să-ngrijesc de-un domnişor ca dumneata, jupîn John ! urlă ea. Rămîi mai bine la doctor, că mie mi s-a acrit de atîtea ocări şi de toate minciunile lui c-ai fi un orfan ! Oricare poate vedea cine-i tatu-tău, numai să-ţi privească ochii !

Ridicînd portiera, se repezi afară din cameră şi dădu buzna peste Mamsell Agata, care-mi aruncă, cu ochii ei albi, o privire ce mă sfredeli, ţintuindu-mă locului. Soţia vicarului se ridică de pe sofa şi ieşi din încăpere, strîngîndu-şi faldurile rochiei cînd trecu pe lîngă mine.

— Du, te rog, pe băieţel în sufragerie şi stai acolo cu el pînă ce vin, m-am adresat eu către Mamsell Agata.

Ea îşi întinse mînile înainte cu oroare, ca şi cum ar fi vrut să se apere de ceva murdar, tăietura de sub nasu-i încîrligat se crăpă într-un zîmbet înfiorător, după care dispăru pe urmele soţiei vicarului.

M-am aşezat la masă, i-am dat lui John un măr, apoi am sunat pe Rosalie.

— Rosalie, i-am spus ; uite, ia banii ăştia şi du-te de-ţi cumpără o rochie de stambă, două şorţuri albe şi ce crezi că ţi-ar mai trebui ca să arăţi o persoană respectabilă. De astăzi eşti înaintată bonă la copil. În noaptea asta va dormi în camera mea, iar de mîine cu dumneata, în camera Mamsell-ei Agata.

— Şi Mamsell Agata ? întrebă cu spaimă Rosalie.

— Pe Mamsell Agata o voi concedia după ce-mi termin masa.

Mi-am trimis pacienţii acasă şi m-am dus să bat la uşa ei. De două ori am ridicat mîna ca să ciocănesc şi de amîndouă dăţile am lăsat-o în jos. N-am mai ciocănit. Am hotărît că-i mai cuminte să amîn întrevederea pe după amiază, cînd nervii îmi vor fi mai liniştiţi. Mamsell Agata rămase invizibilă. Rosalie îmi seryi la cină un excelent *pot-au-feu* [1] şi o budincă cu lapte pe care am împărţit-o cu John — toate franţuzoaicele de condiţia ei sînt bune bucătărese. După cîteva pahare suplimentare de vin pentru potolirea nervilor m-am dus iar să bat la uşa Mamsell-ei Agata, tremurînd încă de furie. Dar n-am bătut. Mi-am dat deodată seama că mă va costa o noapte de insomnie dacă am scandal cu ea la ora aceea şi că somnul îmi era mai necesar ca niciodată. Cu mult mai bine era să amîn întrevederea pe a doua zi, dimineaţa.

Pe cînd îmi sfîrşeam gustarea, am ajuns la concluzia că cea mai nemerită cale era s-o înştiinţez în scris. M-am aşezat să ticluiesc o scrisoare numai fulgere şi trăsnete, dar abia începusem cînd Rosalie îmi aduse un bileţel pe care am recunoscut scrisul mic şi ascuţit al Mamsell-ei Agata. Îmi scria că nici o persoană respectabilă n-ar mai putea rămîne o zi în plus în casa mea, că pleca definitiv chiar în după amiaza aceea şi că dorea să nu mă mai vadă niciodată — întocmai vorbele pe care îmi propusesem să i le spun şi eu în scrisoare.

În vreme ce prezenţa invizibilă a Mamsell-ei Agata stăruia încă apăsătoare în toată casa, m-am dus la maga-

[1] Rasol.

zinul Le Printemps, ca să-i cumpăr lui John un pătuc și un cal basculant drept recompensă pentru ce-i datoram. Bucătăreasa mi se întoarse chiar de-a doua zi, bucuroasă și satisfăcută. Rosalie strălucea de veselie ; chiar și John părea mulțumit de noua-i locuință cînd m-am dus să-l văd seara, în pătuțul lui comod. Eu mă simțeam fericit ca un școlar în vacanță.

Cît despre o adevărată vacanță, nici vorbă nu putea fi. Munceam pe brînci, ocupat de dimineață pînă-n noapte cu bolnavii mei, adeseori și cu bolnavii altor colegi care începuseră să mă cheme la consult pentru a împărți cu mine răspunderea — fapt ce mă surprindea foarte mult, căci de pe-atunci, se vede, pe mine răspunderea nu mă speria niciodată. Am descoperit mai tîrziu, în viață, că asta era una din tainele succesului meu. O altă taină era, se-nțelege, norocul care se arăta acum mai extraordinar ca niciodată. În așa măsură mă copleșea, încît începusem a crede că aveam o mascotă în casă. Ba începusem să și dorm mai bine de cînd luasem obiceiul să intru o clipă la băiețel pentru a-l vedea dormind în pătucul lui, înainte de a mă duce seara la culcare.

Soția vicarului englez se lepădase de mine, dar mulți compatrioți de-ai ei îi ocupau acum locul pe sofaua din salonul meu de așteptare. Numele profesorului Charcot avea o aureolă atît de strălucitoare, că o parte din lumina ei se răsfrîngea chiar și pe cei mai mici sateliți din jurul său. Englezii păreau convinși că doctorii lor se pricepeau mai puțin în maladiile nervoase decît colegii lor francezi. Nu știu dacă aveau dreptate ori nu, dar pentru mine în orice caz era un mare noroc. Am fost chemat chiar și la Londra pentru un consult. Nu-i de mirare că eram încîntat și hotărît să-mi dau toată silința. Pe bolnavă n-o cunoș-

team, dar avusesem o şansă extraordinară cu altă persoană din familie şi fără îndoială că asta era pricina pentru care fusesem chemat. Era un caz dificil, un caz desperat, după spusele celor doi colegi englezi care mă urmăreau cu priviri posomorîte, în picioare lîngă pat, pe cînd eu examinam bolnava. Pesimismul lor molipsise întreaga casă, voinţa de însănătoşire a bolnavei era paralizată de descurajare şi spaima morţii. Nu mai încăpea îndoială că amîndoi colegii mei erau cu mult mai versaţi ca mine în patologie, dar era clar că eu ştiam un lucru de care ei habar n-aveau — şi anume, că nu exista medicament mai bun decît speranţa şi că cel mai mic semn de pesimism pe chipul ori în cuvintele unui medic îl poate costa viaţa bolnavului său. Fără să mai intru în detalii medicale, este de ajuns să spun că din examinarea bolnavei mi-am format convingerea că simptomele cele mai grave rezultau dintr-un dezechilibru nervos şi o atonie mintală. Cei doi colegi ai mei ridicară din masivii lor umeri cînd m-au văzut că pun mîna pe fruntea bolnavei şi-i spun cu glas liniştit că n-are nevoie de morfină pentru noapte. Are să doarmă bine şi fără ajutorul ei şi se va simţi mult mai bine a doua zi dimineaţă. Pînă plec eu din Londra, în ziua următoare, va fi în afară de orice pericol. Peste cîteva minute, dormea adînc. În timpul nopţii, temperatura scăzu aproape mai repede decît aş fi dorit, pulsul se făcu regulat şi dimineaţa bolnava îmi spuse zîmbindu-mi că se simţea cu mult mai bine.

Mama pacientei mă rugă să mai întîrzii o zi la Londra ca să văd pe-o cumnată, de care erau cu toţii foarte îngrijoraţi. Colonelul, soţul ei, o îndemnase să consulte un specialist de nervi, cercase şi ea zadarnic s-o convingă să-l vadă pe doctorul Phillips. Era încredinţată că s-ar face bine dacă ar avea un copil. Din nefericire, avea o inexplicabilă aversiune pentru doctori şi desigur că ar refuza să mă consulte ; s-ar putea însă aranja să stau la masă lîngă

dînsa, că măcar să-mi fac o părere despre cazul ei. Poate Charcot ar fi în stare s-o vindece ? Soţul ei o adora, avea tot ce-ţi poate oferi viaţa ; o casă frumoasă în Grosvenor Square şi unul dintre cele mai vechi şi mai minunate domenii din Kent. De-abia se întorseseră din India, unde fuseseră într-o lungă croazieră cu iahtul lor. Nu-şi găsea nicăiri odihnă, veşnic rătăcea din loc în loc parcă ar fi căutat ceva. Ochii ei aveau o expresie de adîncă, chinuitoare tristeţe. Altădată o interesase arta, picta frumos, petrecuse chiar o iarnă întreagă la Paris, în atelierul pictorului Julien. Acum n-o mai interesa nimic, nu mai ţinea la nimic. Ba da, o interesa bunăstarea copiilor şi dădea sume mari pentru fondul coloniilor de vacanţă şi orfelinatelor.

Am consimţit să rămîn, cam în silă. Eram nerăbdător să mă întorc cît mai degrabă la Paris, căci mă neliniştea tusea lui John. Gazda mea uitase să-mi spuie că cumnata ei, pe care-o aşezase lîngă mine la masă, era una dintre cele mai frumoase femei pe care le văzusem vreodată. M-a impresionat foarte tare şi expresia tristă a acelor ochi negri, minunaţi. Chipul ei părea lipsit de viaţă. Aveam impresia că societatea mea o plictisea şi că nici nu-şi dădea osteneala s-o ascundă. I-am vorbit despre cîteva picturi bune de la Salonul din anul acela, adăogînd că aflasem de la cumnata ei că studiase pictura în atelierul lui Julien. N-o întîlnise acolo pe Marie Bashkirtseff [1] ? Nu n-o întîlnise, dar auzise vorbindu-se de ea. Da, toată lumea auzise de ea. „Moussia" îşi petrecea cea mai mare parte din timp punîndu-se în valoare. O cunoşteam foarte bine, era una din cele mai inteligente fete pe care le întîlnisem, dar era lipsită de inimă şi mai ales era o *poseuse* [2] inca-

[1] Pictoriţă franceză, de origine rusă (1860—1884).
[2] Persoană afectată.

pabilă să iubească pe cineva decît pe ea însăşi. Vecina mea de masă părea mai plictisită ca oricînd. Sperînd să am mai mult noroc, am început să-i istorisesc cum îmi petrecusem după amiaza la spitalul de copii din Chelsea şi că fusese o revelaţie pentru mine, care eram un obişnuit al Spitalului de Copii Găsiţi din Paris.

Crezuse că spitalele noastre de copii erau foarte bune, spuse ea.

I-am răspuns că, din păcate, nu era aşa. În Franţa, mortalitatea infantilă, înlăuntrul şi în afara spitalelor, era înspăimîntătoare. I-am povestit de miile de nou-născuţi părăsiţi, expediaţi cu toptanul în acel *train des nourrices*, pretutindeni în provincie.

Se uită pentru întîia oară la mine cu ochii ei trişti ; expresia dură şi lipsită de viaţă îi dispăruse de pe chip. Mi-am zis în sinea mea că poate era totuşi o femeie bună la inimă, pînă la urma urmei. Cînd mi-am luat rămas bun de la gazdă, i-am spus că nu era un caz pentru mine ori pentru Charcot — cel mai nimerit era doctorul Phillips. Cumnata ei se va însănătoşi cînd va avea un copil.

John păru bucuros că mă vede, dar arăta palid şi slăbuţ cînd se aşeză pe scaunul lui lîngă mine, la gustarea de dimineaţă. Rosalie mă informă că tuşea mult noaptea. Seara temperatura i se ridică puţin, aşa că l-am ţinut în pat două zile. Curînd îşi reluă ocupaţile zilnice ale micuţei lui vieţi, asistînd, tăcut şi serios ca de obicei, la micul dejun şi ducîndu-se la plimbare cu Rosalie în Parc Monceau după amiaza. Într-o zi, la vreo două săptămîni după întorcerea mea de la Londra, am fost surprins găsindu-l pe colonel instalat în salonul meu de aşteptare. Soţia lui se răzgîndise şi dorise să vie la Paris pentru nişte cumpărături. Peste o săptămînă aveau să plece la Marsilia, de unde se vor îmbarca pe iahtul lor pentru o călătorie pe Medite-

rana. Mă invită să iau masa cu ei a doua zi la Hôtel du Rhin. Soția lui ar fi încîntată dacă aș conduce-o să viziteze un spital de copii, după amiază. Cum nu mă puteam duce să prînzesc cu ei, ne-am înțeles să vie ea în Avenue de Villliers să mă ia, după ce voi fi sfîrșit consultațiile. Sala de așteptare era încă plină de lume cînd elegantul ei landou se opri în fața ușii. Am trimis-o pe Rosalie jos să-i spuie că o rog să facă o mică plimbare și să revie peste o jumătate de oră, ori, dacă preferă, să mă aștepte în sufragerie pînă voi sfîrși cu pacienții. Peste o jumătate de oră am găsit-o instalată în sufragerie, cu John pe genunchi, foarte interesată de demonstrațiile pe care i le făcea el cu diferitele-i jucării.

— Are ochii dumitale, îmi spuse ea privind la John și la mine. Nu știam că ești căsătorit.

I-am răspuns că nu eram căsătorit. Se înroși ușor și urmă să răsfoiască noua carte cu poze a lui John. Dar îndată își luă inima în dinți și, cu curiozitatea tenace proprie femeilor, mă întrebă dacă mama lui era suedeză, căci avea un păr atît de bălai și ochii așa de albaștri.

Știam foarte bine unde voia să ajungă. Știam că Rosalie, portăreasa, lăptarul și brutarul erau convinși că sînt tatăl lui John. Auzisem și pe vizitiul meu spunîndu-i, cînd vorbea de el, *le fils de monsieur* [1]. Știam că orice explicație ar fi fost zadarnică, nu i-aș fi putut convinge și, în afară de asta, aproape ajunsesem să cred și eu că era adevărat. Am socotit însă că doamna aceia gingașă avea dreptul să știe adevărul. I-am spus pe un ton glumeț că-i eram tată la fel cum îi era ea mamă ; că era un orfan și povestea lui era nespus de tristă. Mai bine-ar fi dacă nu mi-ar cere să i-o spun, căci numai rău i-ar face. Ridicînd mînecа hăinuței, i-am arătat o cicatrice urîtă pe brațul copilului. Îi

[1] Fiul domnului.

mergea bine acum, îngrijit de mine şi Rosalie, dar nu voi fi sigur că a uitat trecutul decît atunci cînd am să-l văd zîmbind. Niciodată nu zîmbea.

— Adevărat, spuse ea cu duioşie. N-a surîs deloc, măcar o clipă, aşa cum fac copii cînd îşi arată jucăriile.

Cunoşteam foarte puţin mentalitatea copiilor mici. Eram străini în lumea în care trăiau ei. Numai o mamă putea să le ghicească uneori gîndurile, cu instinctul, am spus eu.

Drept răspuns, ea îşi înclină capul spre micuţ şi-l sărută cu tandreţe. John o privi, şi în ochii lui albaştri se citea o mare uimire.

— Probabil că-i prima sărutare din viaţa lui, am spus eu.

Rosalie intră ca să-l ia la plimbarea zilnică în Parc Monceau, dar noua lui prietenă propuse să-l ia mai bine la o plimbare cu trăsura ei. Eram încîntat să scap de vizita plănuită la spital şi am primit bucuros.

Din ziua aceea, o viaţă nouă începu pentru John — şi cred că de asemeni şi pentru altcineva. În fiecare dimineaţă, apărea în camera lui cu o nouă jucărie şi în fiecare după amiază îl lua în landoul ei la Bois de Boulogne, împreună cu Rosalie care sta pe scăunelul din spate, îmbrăcată cu rochia ei cea mai frumoasă de duminică. Adesea călărea serios în Jardin d'Acclimtation, cocoţat pe cîte-o cămilă şi înconjurat de o ceată de copii veseli.

— Nu-i mai aduce atîtea jucării scumpe, îi spuneam eu. Copiii iubesc tot aşa de mult pe cele ieftine, şi sînt atîţia care n-au deloc. Am observat ades că modesta păpuşică de cîţiva bani are întotdeauna mare succes, chiar în camerele celor mai bogaţi copii. Cînd ei încep a cunoaşte valoarea bănească a jucăriilor, sînt izgoniţi din paradisul lor, încetează de a mai fi copii. De altfel, John are şi-aşa

prea multe, și socot că-i timpul să-l învățăm că trebuie să dea o parte din ele celor care n-au deloc. Asta-i o lecție pe care mulți copii o deprind cam anevoie. Ușurința mai mică ori mai mare cu care o învață este o măsură ce indică cu precizie ce fel de oameni vor fi cînd vor ajunge bărbați și femei.

Rosalie îmi destăinui că întotdeauna cînd se întorceau de la plimbare, doamna cea frumoasă insista să-l ducă ea pe John în brațe pe scări, pînă sus. În curînd, începu a rămîne ca să asiste la baia lui și nu mult după aceea îl îmbăia chiar ea, rolul Rosaliei rezumîndu-se la prezentarea prosoapelor de șters. Rosalie îmi mai spuse ceva care mă mișcă foarte mult : după ce-i usca trupușorul slăbuț, îi săruta întotdeauna cicatricea urîtă de pe braț înainte de a-i pune cămașa. În scurtă vreme, ajunse să-l culce tot ea, rămînînd cu dînsul pînă ce adormea. Eu o vedeam foarte puțin, fiind plecat toată ziua, și-mi era teamă că nici bietul colonel n-o vedea mai mult, căci ajunsese să stea ziua întreagă cu copilul. Colonelul îmi spuse că renunțaseră la croaziera pe Mediterană. Rămîneau în Paris — pentru cît timp, nu știa ; de altfel, nici nu-l interesa cîtă vreme soția lui era fericită. N-o văzuse niciodată atît de bine dispusă ca acum.

Avea dreptate colonelul : expresia feței i se schimbase cu totul, ochii ei negri străluceau de o nespusă duioșie.

Băiatul dormea prost ; adesea, cînd intram să-l văd o clipă înainte de a mă culca, mi se părea că are fața congestionată, iar Rosalie mă informă că tușea mult noaptea. Într-o dimineață, am auzit sinistrul horcăit la vîrful plămînului său drept. Știam prea bine ce însemna asta. A trebuit să-i spun noii lui prietene, care-mi răspunse că știa. Știuse probabil înaintea mea. Am vrut să iau o infirmieră ca s-o ajute pe Rosalie, dar ea nici nu voi să

audă. Mă imploră s-o iau pe dînsa infirmieră și am cedat. Într-adevăr, nu era altceva de făcut. Chiar prin somn, băiatul părea că devine neliniștit de îndată ce ieșea ea din cameră. Rosalie se mută să doarmă cu bucătăreasa la mansardă, fiica ducelui dormea în camera lui John, pe patul servitoarei. După două zile, copilul avu o ușoară hemoptizie, temperatura crescu spre seară ; era limpede acum că boala făcea progrese rapide.

— Nu mai are mult de trăit, zicea Rosalie ștergîndu-și ochi cu batista. A căpătat de pe acum chip de îngeraș.

Îi plăcea să stea în poala drăgăstoasei lui infirmiere, în timp ce Rosalie aranja patul pentru noapte. Îl socotisem întotdeauna pe John un copil inteligent și drăgălaș, dar n-aș fi putut spune că era un copil frumos. Privindu-l acum, chiar trăsăturile feței mi se păreau schimbate, ochii se făcuseră parcă mult mai mari și mai închiși la culoare. Devenise un copil frumos, frumos ca Geniul Dragostei ori ca Geniul Morții. Uitîndu-mă la cele două chipuri alipite obraz lîngă obraz, am rămas încremenit de uimire. Era oare cu putință ca nețărmurita iubire ce radia din inima acelei femei către copilul pe moarte să poată schimba gingașele contururi ale feței lui, dîndu-i o vagă asemănare cu a ei ? Să fi fost martorul altui nebănuit mister al Vieții ? Ori poate că Moartea, marele sculptor, se și apucase cu măiastra-i mînă să remodeleze și să cizelele trăsăturile acelui copilaș, înainte de a-i închide ochii ? Aceeași frunte pură, aceleași sprîncene minunat arcuite, aceleași gene lungi. Pînă și conturul grațios al buzelor ar fi fost același dacă l-aș fi putut vedea zîmbind pe micuț, așa cum o văzusem zîmbind pe ea în noaptea cînd pentru prima oară îl auzise murmurînd prin somn cuvîntul pe care li-e atît de drag tuturor

copiilor să-l rostească şi tuturor femeilor să-l audă : Mamă ! Mamă !

Ea îl puse înapoi în pat şi rămase la căpătîiul lui, căci copilul avu o noapte chinuită. Spre dimineaţă, cînd copilul începu a respira mai liniştit şi aţipi uşurel, i-am amintit că-mi făgăduise să mă ascutle, dar cu greu am izbutit s-o fac să se întindă pe pat o oră. Rosalie avea s-o cheme imediat ce se va scula John. Cînd m-am întors în camera lui în zori, Rosalie îşi duse un deget la buze, şi-mi şopti că dormeau amîndoi.

— Priveşte-l, murmură ea ; priveşte-l ! Visează !

Faţa îi era calmă şi senină, buzele întredeschise într-un surîs încîntător. I-am pus mîna pe inimă. Murise. Mi-am întors privirea de la chipul surîzător al băiatului la chipul femeii adormite pe patul Rosaliei. Semăna leit unul cu altul.

Îl spălă şi-l îmbrăcă pentru ultima oară. N-o lăsă nici măcar pe Rosalie s-o ajute cînd îl aşeză în sicriu. O trimise de două ori să caute perna cea mai potrivită pentru căpuşorul lui, care i se părea că nu-i aşezat destul de comod.

Mă rugă stăruitor să amîn ţintuirea capacului pînă a doua zi. Cunoştea amărăciunea Vieţii, i-am spus eu, dar prea puţin amărăciunea Morţii ; eu, ca doctor, le cunoşteam pe amîndouă. Moartea avea două feţe : una frumoasă şi senină, alta respingătoare şi teribilă. Băiatul părăsise viaţa cu zîmbetul pe buze, moartea nu i-l va lăsa multă vreme pe chip. Capacul trebuia închis în noaptea aceea. Îşi aplecă capul şi nu mai spuse nimic. Cînd am ridicat capacul, începu a plînge în hohote spunînd că nu poate să se despartă de dînsul şi să-l lase aşa, singur într-un cimitir străin.

— De ce să te desparţi de el ? am zis eu. De ce să nu-l iei cu dumneata ? E atît de uşurel ! De ce nu-l duci în

Anglia pe iahtul dumitale ca să-l înmormîntezi lîngă biserica cea frumoasă parohială, de la dumneata din Kent ?

Zîmbind printre lacrimi — şi surîsul ei era aidoma cu al copilului. Sări în picioare.

— Crezi că pot ? Adevărat ? strigă ea aproape cu veselie.

— Se poate face, şi se va face dacă mă laşi să închid capacul acum. Nu-i timp de pierdut. Altfel, va fi dus mîne dimineaţă la cimitirul din Passy.

Am ridicat capacul şi ea aşeză un buchet de violete lîngă obrazul lui.

— N-am nimic altceva să-i dau, suspină ea. Tare-aş fi vrut să-i pot da ceva, un lucru pe care să-l ia cu dînsul.

— Cred că i-ar plăcea să ia cu el asta, am spus eu, scoţînd din buzunar broşa cu diamante şi prinzînd-o de pernă. Aparţinea mamei lui.

Nu scoase o vorbă ci, întinzînd doar braţele spre copilul ei, căzu jos, leşinată. Am luat-o în braţe şi-am întins-o pe patul Rosaliei, am înşurubat capacul sicriului şi m-am dus cu trăsura la Bureau des Pompes Funèbres, Place de la Madeleine. Am discutat între patru ochi cu antreprenorul pe care, vai, nu-l vedeam întîia oară ! L-am autorizat să cheltuiască oricît pentru ca sicriul să fie depus pe un iaht englez din portul Calais, în noaptea următoare. Mă încredinţă că se va putea face dacă-i promit să nu mă uit la factură. I-am răspuns că nimeni nu se va uita. Suindu-mă iar în trăsură, m-am dus apoi la Hôtel du Rhin, l-am trezit pe colonel şi i-am spus că soţia lui dorea să aibă iahtul în Calais în douăsprezece ore. Pe cînd el scria o telegramă căpitanului, m-am aşezat şi eu ca să scriu cîteva rînduri în grabă soţiei lui, spunîndu-i că sicriul va fi pe bordul iahtului în portul Calais în noaptea următoare. Am adăogat într-un post-scriptum că, fiind silit să

plec din Paris a doua zi dis-de-dimineaţă, îmi luam rămas bun de la ea.

Am văzut mormîntul lui John — copilul îşi doarme somnul cel veşnic în micul cimitir al uneia dintre cele mai frumoase biserici din Kent. Viorele şi ciuboţica-cucului îi cresc pe mormînt şi mierle îi cîntă deasupra capului. Pe mama lui n-am mai văzut-o niciodată. Mai bine aşa.

CUPRINSUL

Prefață V
Tabel cronologic XVIII

Prefață la ediția întîi 1
Prefață la ediția a 12-a 4

1. Tinerețe 11
2. Quartier Latin 26
3. Avenue de Villiers 37
4. Un doctor la modă 49
5. Bolnavi 59
6. Château Rameaux 78
7. Laponia 110
8. Neapole 139
9. Înapoi la Paris 158
10. Însoțitorul de cadavre 169
11. Madame Requin 185
12. Uriașul 188
13. Mamselli Agata 195
14. Vicontele Maurice 203
15. John 215

Lector : CORNEL SIMIONESCU
Tehnoredactor : ANTON AURELIA

Bun de tipar 23.11.1986.
Coli ed. 13,40. Coli tipar 8,5

Comanda 60 393
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii Nr. 1, București
Republica Socialistă România

axel munthe

«Vreme de peste 50 de ani, din ziua în care un tînăr cutezător a călcat pe pămîntul ars de soare de la Capri, pînă cînd un bătrîn ostenit de toate își lăsa capul pe umărul lui Francisc din Assisi, viața lui Axel Munthe se scurge în umbra ruinelor fostului palat imperial, loc al păcatului, devenit casă a iertării. În povestea vieții acesteia, miracolul se întîlnește cu tragedia adevărată, basmul spiriduşilor cu imaginile înspăimîntătoare, reale, ale epidemiilor și războiului. Fără să fi avut pretenția de a crea o frescă a istoriei dramatice a unei jumătăți de secol, cartea de față e una dintre cele mai emoționante mărturii ale împotrivirii umanității față de tot ceea ce îi primejduiește liniștea și aspirațiile la frumusețe.»

DAN GRIGORESCU

editura minerva

Vol. I—II, lei 15